നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

ഖുദ്ദകനികായേ

പേടകോപദേസപാളി

൧. അരിയസച്ചപ്പകാസനപഠമഭൂമി

നമോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധാനം പരമത്ഥദസ്സീനം

സീലാദിഗുണപാരമിപ്പത്താനം.

൧. ദുവേ ഹേതൂ ദുവേ പച്ചയാ സാവകസ്സ സമ്മാദിട്ഠിയാ ഉപ്പാദായ - പരതോ ച ഘോസോ സച്ചാനുസന്ധി, അജ്ഝത്തഞ്ച യോനിസോ മനസികാരോ. തത്ഥ കതമോ പരതോ ഘോസോ? യാ പരതോ ദേസനാ ഓവാദോ അനുസാസനീ സച്ചകഥാ സച്ചാനുലോമോ. ചത്താരി സച്ചാനി - ദുക്ഖം സമുദയോ നിരോധോ മഗ്ഗോ. ഇമേസം ചതുന്നം സച്ചാനം യാ ദേസനാ സന്ദസ്സനാ വിവരണാ വിഭജനാ ഉത്താനീകിരിയാ [ഉത്താനികിരിയാ (ക॰)] പകാസനാ - അയം വുച്ചതി സച്ചാനുലോമോ ഘോസോതി.

൨. തത്ഥ കതമോ അജ്ഝത്തം യോനിസോ മനസികാരോ?

അജ്ഝത്തം യോനിസോ മനസികാരോ നാമ യോ യഥാദേസിതേ ധമ്മേ ബഹിദ്ധാ ആരമ്മണം അനഭിനീഹരിത്വാ യോനിസോ മനസികാരോ - അയം വുച്ചതി യോനിസോ മനസികാരോ.

തംആകാരോ യോനിസോ ദ്വാരോ വിധി ഉപായോ. യഥാ പുരിസോ സുക്ഖേ കട്ഠേ വിഗതസ്നേഹേ സുക്ഖായ ഉത്തരാരണിയാ ഥലേ അഭിമന്ഥമാനം ഭബ്ബോ ജോതിസ്സ അധിഗമായ . തം കിസ്സ ഹേതു. യോനിസോ അഗ്ഗിസ്സ അധിഗമായ. ഏവമേവസ്സ യമിദം ദുക്ഖസമുദയനിരോധമഗ്ഗാനം അവിപരീതധമ്മദേസനം മനസികരോതി - അയം വുച്ചതി യോനിസോ മനസികാരോ.

യഥാ തിസ്സോ ഉപമാ പുബ്ബേ അസ്സുതാ ച അസ്സുതപുബ്ബാ ച പടിഭന്തി. യോ ഹി കോചി കാമേസു അവീതരാഗോതി...പേ॰... ദുവേ ഉപമാ അയോനിസോ കാതബ്ബാ പച്ഛിമേസു വുത്തം. തത്ഥ യോ ച പരതോ ഘോസോ യോ ച അജ്ഝത്തം യോനിസോ മനസികാരോ - ഇമേ ദ്വേ പച്ചയാ. പരതോ ഘോസേന യാ ഉപ്പജ്ജതി പഞ്ഞാ - അയം വുച്ചതി സുതമയീ പഞ്ഞാ. യാ അജ്ഝത്തം യോനിസോ മനസികാരേന ഉപ്പജ്ജതി പഞ്ഞാ - അയം വുച്ചതി ചിന്താമയീ പഞ്ഞാതി. ഇമാ ദ്വേ പഞ്ഞാ വേദിതബ്ബാ. പുരിമകാ ച ദ്വേ പച്ചയാ. ഇമേ ദ്വേ ഹേതൂ ദ്വേ പച്ചയാ സാവകസ്സ സമ്മാദിട്ഠിയാ ഉപ്പാദായ.

൩. തത്ഥ പരതോ ഘോസസ്സ സച്ചാനുസന്ധിസ്സ ദേസിതസ്സ അത്ഥം അവിജാനന്തോ അത്ഥപ്പടിസംവേദീ ഭവിസ്സതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. ന ച

അത്ഥപ്പടിസംവേദീ യോനിസോ മനസികരിസ്സതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. പരതോ ഘോസസ്സ സച്ചാനുസന്ധിസ്സ ദേസിതസ്സ അത്ഥം വിജാനന്തോ അത്ഥപ്പടിസംവേദീ ഭവിസ്സതീതി ഠാനമേതം വിജ്ജതി. അത്ഥപ്പടിസംവേദീ ച യോനിസോ മനസികരിസ്സതീതി ഠാനമേതം വിജ്ജതി. ഏസ ഹേതു ഏതം ആരമ്മണം ഏസോ ഉപായോ സാവകസ്സ നിയ്യാനസ്സ, നത്ഥഞ്ഞോ. സോയം ന ച സുത്തസ്സ അത്ഥവിജാനനായ സഹ യുത്തോ നാപി ഘോസാനുയോഗേന പരതോ ഘോസസ്സ അത്ഥം അവിജാനന്തേന സക്കാ ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മം അലമരിയഞാണദസ്സനം അധിഗന്തും, തസ്മാ നിബ്ബായിതുകാമേന സുതമയേന അത്ഥാ പരിയേസിതബ്ബാ. തത്ഥ പരിയേസനായ അയം അനുപുബ്ബീ ഭവതി സോളസ ഹാരാ, പഞ്ച നയാ, അട്ഠാരസ മൂലപദാനി.

തത്ഥായം ഉദ്ദാനഗാഥാ

സോളസഹാരാ നേത്തീ, പഞ്ചനയാ സാസനസ്സ പരിയേട്ഠി;
അട്ഠാരസമൂലപദാ, കച്ചായനഗോത്തനിദ്ദിട്ഠാ.

൧. തത്ഥ കതമേ സോളസഹാരാ?

ദേസനാ വിചയോ യുത്തി പദട്ഠാനം ലക്ഖണം ചതുബ്യൂഹോ ആവട്ടോ വിഭത്തി പരിവത്തനോ വേവചനോ പഞ്ഞത്തി ഓതരണോ സോധനോ അധിട്ഠാനോ പരിക്ഖാരോ സമാരോപനോ - ഇമേ സോളസ ഹാരാ.

തത്ഥ ഉദ്ദാനഗാഥാ

ദേസനാ വിചയോ യുത്തി, പദട്ഠാനോ ച ലക്ഖണോ [പദട്ഠാനഞ്ച ലക്ഖണം (പീ॰)];
ചതുബ്യൂഹോ ച ആവട്ടോ, വിഭത്തി പരിവത്തനോ.

വേവചനോ ച പഞ്ഞത്തി, ഓതരണോ ച സോധനോ;
അധിട്ഠാനോ പരിക്ഖാരോ, സമാരോപനോ സോളസോ - [സോളസ ഹാരാ (പീ॰ ക॰)];

൨. തത്ഥ കതമേ പഞ്ച നയാ?

നന്ദിയാവട്ടോ തിപുക്ഖലോ സീഹവിക്കീളിതോ ദിസാലോചനോ അങ്കുസോതി.

തത്ഥ ഉദ്ദാനഗാഥാ

പഠമോ നന്ദിയാവട്ടോ, ദുതിയോ ച തിപുക്ഖലോ;
സീഹവിക്കീളിതോ നാമ, തതിയോ ഹോതി സോ നയോ.

ദിസാലോചനമാഹംസു, ചതുത്ഥോ നയലഞ്ജകോ;
പഞ്ചമോ അങ്കുസോ നാമ [പഞ്ചമം അങ്കുസം ആഹു (പീ॰ ക॰)], സബ്ബേ പഞ്ച നയാ ഗതാ.

൩. തത്ഥ കതമാനി അട്ഠാരസ മൂലപദാനി?

അവിജ്ജാ തണ്ഹാ ലോഭോ ദോസോ മോഹോ സുഭസഞ്ഞാ സുഖസഞ്ഞാ നിച്ചസഞ്ഞാ അത്തസഞ്ഞാ സമഥോ വിപസ്സനാ അലോഭോ അദോസോ അമോഹോ അസുഭസഞ്ഞാ ദുക്ഖസഞ്ഞാ അനിച്ചസഞ്ഞാ അനത്തസഞ്ഞാ, ഇമാനി അട്ഠാരസ മൂലപദാനി. തത്ഥ നവ പദാനി അകുസലാനി യത്ഥ സബ്ബം അകുസലം സമോസരതി. നവ പദാനി കുസലാനി യത്ഥ സബ്ബം കുസലം സമോസരതി.

കതമാനി നവ പദാനി അകുസലാനി യത്ഥ സബ്ബം അകുസലം സമോസരതി?

അവിജ്ജാ യാവ അത്തസഞ്ഞാ, ഇമാനി നവ പദാനി അകുസലാനി, യത്ഥ സബ്ബം അകുസലം സമോസരതി.

കതമാനി നവ പദാനി കുസലാനി യത്ഥ സബ്ബം കുസലം സമോസരതി?

സമഥോ യാവ അനത്തസഞ്ഞാ, ഇമാനി നവ പദാനി കുസലാനി യത്ഥ സബ്ബം കുസലം സമോസരതി. ഇമാനി അട്ഠാരസ മൂലപദാനി.

തത്ഥ ഇമാ ഉദ്ദാനഗാഥാ

തണ്ഹാ ച അവിജ്ജാ ലോഭോ, ദോസോ തഥേവ മോഹോ ച;
ചത്താരോ ച വിപല്ലാസാ, കിലേസഭൂമി നവ പദാനി.

യേ ച സതിപട്ഠാനാ സമഥോ, വിപസ്സനാ കുസലമൂലം;
ഏതം സബ്ബം കുസലം, ഇന്ദ്രിയഭൂമി നവപദാനി.

സബ്ബം കുസലം നവഹി പദേഹി യുജ്ജതി, നവഹി ചേവ അകുസലം;
ഏകകേ നവ മൂലപദാനി, ഉഭയതോ അട്ഠാരസ മൂലപദാനി.

ഇമേസം അട്ഠാരസന്നം മൂലപദാനം യാനി നവ പദാനി അകുസലാനി, അയം ദുക്ഖസമുദയോ; യാനി നവ പദാനി കുസലാനി, അയം ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ. ഇതി സമുദയസ്സ ദുക്ഖം ഫലം, ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ നിരോധം ഫലം. ഇമാനി ചത്താരി അരിയസച്ചാനി ഭഗവതാ ബാരാണസിയം ദേസിതാനി.

൭. തത്ഥ ദുക്ഖസ്സ അരിയസച്ചസ്സ അപരിമാണാനി അക്ഖരാനി പദാനി ബ്യഞ്ജനാനി ആകാരാനി നിരുത്തിയോ നിദ്ദേസാ ദേസിതാ ഏതസ്സേവത്ഥസ്സ സങ്കാസനായ പകാസനായ വിവരണായ വിഭജനായ ഉത്താനീകമ്മതായ പഞ്ഞാപനായാതി യാ ഏവം സബ്ബേസം സച്ചാനം. ഇതി ഏകമേകം സച്ചം അപരിമാണേഹി അക്ഖരപദബ്യഞ്ജനആകാരനിരുത്തിനിദ്ദേസേഹി പരിയേസിതബ്ബം, തഞ്ച ബ്യഞ്ജനം അത്ഥപുഥുത്തേന പന അത്ഥേവ ബ്യഞ്ജനപുഥുത്തേന.

യോ ഹി കോചി സമണോ വാ ബ്രാഹ്മണോ വാ ഏവം വദേയ്യ ‘‘അഹം ഇദം ദുക്ഖം പച്ചക്ഖായ അഞ്ഞം ദുക്ഖം പഞ്ഞപേസ്സാമീ’’തി തസ്സ തം വാചാവത്ഥുകമേവസ്സ പുച്ഛിതോ ച ന സമ്പായിസ്സതി. ഏവം സച്ചാനി. യഞ്ച രത്തിം ഭഗവാ അഭിസമ്ബുദ്ധോ, യഞ്ച രത്തിം അനുപാദായ പരിനിബ്ബുതോ, ഏത്ഥന്തരേ യം കിഞ്ചി ഭഗവതാ ഭാസിതം സുത്തം ഗേയ്യം വേയ്യാകരണം ഗാഥാ

ഉദാനം ഇതിവുത്തകം ജാതകം അബ്ഭുതധമ്മം വേദല്ലം, സബ്ബം തം ധമ്മചക്കം പവത്തിതം. ന കിഞ്ചി ബുദ്ധാനം ഭഗവന്താനം ധമ്മദേസനായ ധമ്മചക്കതോ ബഹിദ്ധാ, തസ്സ സബ്ബം സുത്തം അരിയധമ്മേസു പരിയേസിതബ്ബം. തത്ഥ പരിഗ്ഗണ്ഹനായ ആലോകസഭാനി ചത്താരി അരിയസച്ചാനി ഥാവരാനി ഇമാനി.

തത്ഥ കതമം ദുക്ഖം? ജാതി ജരാ ബ്യാധി മരണം സംഖിത്തേന പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ ദുക്ഖാ. തത്ഥായം ലക്ഖണനിദ്ദേസോ, പാതുഭാവലക്ഖണാ ജാതി, പരിപാകലക്ഖണാ ജരാ, ദുക്ഖദുക്ഖതാലക്ഖണോ ബ്യാധി, ചുതിലക്ഖണം മരണം, പിയവിപ്പയോഗവിപരിണാമപരിതാപനലക്ഖണോ സോകോ, ലാലപ്പനലക്ഖണോ പരിദേവോ, കായസമ്പീളനലക്ഖണം ദുക്ഖം, ചിത്തസമ്പീളനലക്ഖണം ദോമനസ്സം, കിലേസപരിദഹനലക്ഖണോ ഉപായാസോ, അമനാപസമോധാനലക്ഖണോ അപ്പിയസമ്പയോഗോ, മനാപവിനാഭാവലക്ഖണോ പിയവിപ്പയോഗോ, അധിപ്പായവിവത്തനലക്ഖണോ അലാഭോ, അപരിഞ്ഞാലക്ഖണാ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ, പരിപാകചുതിലക്ഖണം ജരാമരണം, പാതുഭാവചുതിലക്ഖണം ചുതോപപത്തി, പടിസന്ധിനിബ്ബത്തനലക്ഖണോ സമുദയോ, സമുദയപരിജഹനലക്ഖണോ നിരോധോ, അനുസയസമുച്ഛേദലക്ഖണോ മഗ്ഗോ. ബ്യാധിലക്ഖണം ദുക്ഖം, സഞ്ജാനനലക്ഖണോ സമുദയോ, നിയ്യാനികലക്ഖണോ മഗ്ഗോ, സന്തിലക്ഖണോ നിരോധോ. അപ്പടിസന്ധിഭാവനിരോധലക്ഖണാ അനുപാദിസേസാ നിബ്ബാനധാതു, ദുക്ഖഞ്ച സമുദയോ ച, ദുക്ഖഞ്ച നിരോധോ ച, ദുക്ഖഞ്ച മഗ്ഗോ ച, സമുദയോ ച ദുക്ഖഞ്ച, സമുദയോ ച നിരോധോ ച, സമുദയോ ച മഗ്ഗോ ച, നിരോധോ ച സമുദയോ ച, നിരോധോ ച ദുക്ഖഞ്ച, നിരോധോ ച മഗ്ഗോ ച, മഗ്ഗോ ച നിരോധോ ച, മഗ്ഗോ ച സമുദയോ ച, മഗ്ഗോ ച ദുക്ഖഞ്ച.

൫. തത്ഥിമാനി സുത്താനി.

> “യമേകരത്തിം [ജാതക ൧ വീസതിനിപാതേ അയോഘരജാതകേ] പഠമം, ഗബ്ഭേ വസതി മാണവോ;
> അബ്ഭുട്ഠിതോവ സോ യാതി, സ ഗച്ഛം ന നിവത്തതീ”തി.

അട്ഠിമാ, ആനന്ദ, ദാനുപപത്തിയോ ഏകുത്തരികേ സുത്തം - അയം ജാതി.

തത്ഥ കതമാ ജരാ?

> അചരിത്വാ [ധ॰ പ॰ ൧൫൬] ബ്രഹ്മചരിയം, അലദ്ധാ യോബ്ബനേ ധനം;
> ജിണ്ണകോഞ്ചാവ ഝായന്തി, ഖീണമച്ഛേവ പല്ലലേ.

പഞ്ച പുബ്ബനിമിത്താനി ദേവേസു - അയം ജരാ.

തത്ഥ കതമോ ബ്യാധി?

> സാമം തേന കുതോ രാജ, തുവമ്പി ജരായന്തി വേദേസി;
> ഖത്തിയ കമ്മസ്സ ഫലോ, ലോകോ ന ഹി കമ്മം പനയതി.

തയോ ഗിലാനാ - അയം ബ്യാധി.

തത്ഥ കതമം മരണം?

യഥാപി [ദീഘനികായേ അധോലിഖിതഗാഥാ] കുമ്ഭകാരസ്സ, കതം മത്തികഭാജനം;
ഖുദ്ദകഞ്ച മഹന്തഞ്ച, യം പക്കം യഞ്ച ആമകം;
സബ്ബം ഭേദനപരിയന്തം, ഏവം മച്ചാന ജീവിതം.

മമായിതേ പസ്സഥ ഫന്ദമാനേ [ഫഞ്ഞമാനേ (പീ) പസ്സ സു॰ നി॰ ൭൭൯], മച്ഛേവ അപ്പോദകേ ഖീണസോതേ;
ഏതമ്പി ദിസ്വാ അമമോ ചരേയ്യ, ഭവേസു ആസത്തിമകുബ്ബമാനോ.

ഉദകപ്പനസുത്തം - ഇദം മരണം.

തത്ഥ കതമോ സോകോ?

ഇധ സോചതി പേച്ച സോചതി, പാപകാരീ ഉഭയത്ഥ സോചതി;
സോ സോചതി സോ വിഹഞ്ഞതി, ദിസ്വാ കമ്മകിലിട്ഠമത്തനോ
[കമ്മകിലിട്ഠം അത്ഥനോ (പീ॰) പസ്സ ധ॰ പ॰ ൧൫].

തീണി ദുച്ചരിതാനി - അയം സോകോ.

തത്ഥ കതമോ പരിദേവോ?

കാമേസു [സു॰ നി॰ ൭൭൦] ഗിദ്ധാ പസുതാ പമൂള്ഹാ, അവദാനിയാ തേ വിസമേ നിവിട്ഠാ;
ദുക്ഖൂപനീതാ പരിദേവയന്തി, കിംസു ഭവിസ്സാമ ഇതോ ചുതാസേ.

തിസ്സോ വിപത്തിയോ - അയം പരിദേവോ.

തത്ഥ കതമം ദുക്ഖം?

സതം ആസി അയോസങ്കൂ [അയോസങ്കു (പീ॰ ക॰) പസ്സ ഥേരഗാ॰ ൧൧൮൭], സബ്ബേ പച്ചത്തവേദനാ;
ജലിതാ ജാതവേദാവ, അച്ചിസങ്ഘസമാകുലാ.

മഹാ വത സോ പരിളാഹോ [പരിദാഘോ (പീ॰ ക॰) പസ്സ സം॰ നി॰ ൫.൧൧൧൩] സംയുത്തകേ സുത്തം സച്ചസംയുത്തേസു - ഇദം ദുക്ഖം.

തത്ഥ കതമം ദോമനസ്സം?

സങ്കപ്പേഹി പരേതോ [പരതോ (ക॰) പസ്സ സു॰ നി॰ ൮൨൭] സോ, കപണോ വിയ ഝായതി;
സുത്വാ പരേസം നിഗ്ഘോസം, മങ്കു ഹോതി തഥാവിധോ.

ദേമേ തപനീയാ ധമ്മാ - ഇദം ദോമനസ്സം.

തത്ഥ കതമോ ഉപായാസോ?

കമ്മാരാനം യഥാ ഉക്കാ, അന്തോ ഡയ്ഹതി നോ ബഹി;
ഏവം ഡയ്ഹതി മേ ഹദയം, സുത്വാ നിബ്ബത്തമമ്ബുജം.

തയോ അഗ്ഗീ - അയം ഉപായാസോ.

തത്ഥ കതമോ അപ്പിയസമ്പയോഗോ?

അയസാവ [ധ॰ പ॰ ൨൪൦] മലം സമുട്ഠിതം, തതുട്ഠായ തമേവ ഖാദതി;
ഏവം അതിധോനചാരിനം, സാനി കമ്മാനി നയന്തി ദുഗ്ഗതിം.

ദേമേ തഥാഗതം അബ്ഭാചിക്ഖന്തി, ഏകുത്തരികേ സുത്തം ദുകേസു - അയം അപ്പിയസമ്പയോഗോ.

തത്ഥ കതമോ പിയവിപ്പയോഗോ?

സുപിനേന യഥാപി സങ്ഗതം, പടിബുദ്ധോ പുരിസോ ന പസ്സതി;
ഏവമ്പി പിയായിതം [മമായിതം (പീ॰ ക॰) പസ്സ സു॰ നി॰ ൮൨൭] ജനം,
പേതം കാലങ്കതം [കാലകതം (പീ॰)] ന പസ്സതി.

തേ ദേവാ ചവനധമ്മം വിദിത്വാ തീഹി വാചാഹി അനുസാസന്തി. അയം പിയവിപ്പയോഗോ.

യമ്പിച്ഛം ന ലഭതി, തിസ്സോ മാരധീതരോ;
തസ്സ ചേ കാമയാനസ്സ [കാമയമാനസ്സ (ക॰) പസ്സ സു॰ നി॰ ൭൭൩],
ഛന്ദജാതസ്സ ജന്തുനോ;
തേ കാമാ പരിഹായന്തി, സല്ലവിദ്ധോവ രുപ്പതി.

സംഖിത്തേന പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ ദുക്ഖാ.

ചക്ഖു സോതഞ്ച ഘാനഞ്ച, ജിവ്ഹാ കായോ തതോ മനം;
ഏതേ ലോകാമിസാ ഘോരാ, യത്ഥ സത്താ പുഥുജ്ജനാ.

പഞ്ചിമേ ഭിക്ഖവേ ഖന്ധാ - ഇദം ദുക്ഖം.

തത്ഥ കതമാ ജരാ ച മരണഞ്ച?

അപ്പം വത ജീവിതം ഇദം, ഓരം വസ്സസതാപി മീയതേ [മീയതി (സു॰ നി॰ ൮൦൬)];
അഥ വാപി അകിച്ചം ജീവിതം, അഥ ഖോ സോ ജരസാപി മീയതേ.

സംയുത്തകേ പസേനദിസംയുത്തകേ സുത്തം അയ്യികാ മേ കാലങ്കതാ - അയം ജരാ ച മരണഞ്ച.

തത്ഥ കതമാ ചുതി ച ഉപപത്തി ച?

“സബ്ബേ സത്താ മരിസ്സന്തി, മരണന്തം ഹി ജീവിതം;

യഥാകമ്മം ഗമിസ്സന്തി, അത്തകമ്മഫലൂപഗാ’’തി [പുഞ്ഞപാപഫലൂപഗാതി (സം॰ നി॰ ൧.൧൩൩)]. -

അയം ചുതി ച ഉപപത്തി ച.

ഇമേഹി സുത്തേഹി ഏകസദിസേഹി ച അഞ്ഞേഹി നവവിധം സുത്തം തം അനുപവിട്ഠേഹി ലക്ഖണതോ ദുക്ഖം ഞത്വാ സാധാരണഞ്ച അസാധാരണഞ്ച ദുക്ഖം അരിയസച്ചം നിദ്ദിസിതബ്ബം. ഗാഥാഹി ഗാഥാ അനുമിനിതബ്ബാ, ബ്യാകരണേഹി വാ ബ്യാകരണം - ഇദം ദുക്ഖം.

൯. തത്ഥ കതമോ ദുക്ഖസമുദയോ?

കാമേസു സത്താ കാമസങ്ഗസത്താ [കാമപസങ്ഗസത്താ (പീ॰) പസ്സ ഉദാ॰ ൬൧], സംയോജനേ വജ്ജമപസ്സമാനാ;
ന ഹി ജാതു സംയോജനസങ്ഗസത്താ, ഓഘം തരേയ്യും വിപുലം മഹന്തം.

ചത്താരോ ആസവാ സുത്തം - അയം ദുക്ഖസമുദയോ.

തത്ഥ കതമോ ദുക്ഖനിരോധോ?

യമ്ഹി ന മായാ വസതീ ന മാനോ,
യോ വീതലോഭോ അമമോ നിരാസോ,
പനുണ്ണകോധോ [പനുന്നകോധോ (പീ॰) പസ്സ ഉദാ॰ ൨൦]
അഭിനിബ്ബുതത്തോ;
സോ ബ്രാഹ്മണോ സോ സമണോ സ ഭിക്ഖു.

ദ്വേമാ വിമുത്തിയോ, രാഗവിരാഗാ ച ചേതോവിമുത്തി; അവിജ്ജാവിരാഗാ ച പഞ്ഞാവിമുത്തി - അയം നിരോധോ.

തത്ഥ കതമോ മഗ്ഗോ?

ഏസേവ മഗ്ഗോ നത്ഥഞ്ഞോ, ദസ്സനസ്സ വിസുദ്ധിയാ;
അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ, മാരസ്സേതം പമോഹനം.

സത്തിമേ, ഭിക്ഖവേ, ബോജ്ഝങ്ഗാ - അയം മഗ്ഗോ.

തത്ഥ കതമാനി ചത്താരി അരിയസച്ചാനി?

‘‘യേ ധമ്മാ [മഹാവ॰ ൬൦] ഹേതുപ്പഭവാ, തേസം ഹേതും തഥാഗതോ ആഹ;
തേസഞ്ച യോ നിരോധോ, ഏവംവാദീ മഹാസമണോ’’തി.

ഹേതുപ്പഭവാ ധമ്മാ ദുക്ഖം, ഹേതുസമുദയോ, യം ഭഗവതോ വചനം. അയം ധമ്മോ യോ നിരോധോ, യേ ഹി കേചി സംയോജനിയേസു ധമ്മേസു അസ്സാദാനുപസ്സിനോ വിഹരന്തി. കിലേസാ തണ്ഹാ പവഡ്ഢതി, തണ്ഹാപച്ചയാ ഉപാദാനം...പേ॰... ഏവമേതസ്സ കേവലസ്സ ദുക്ഖക്ഖന്ധസ്സ

സമുദയോ ഹോതി. തത്ഥ യം സംയോജനം - അയം സമുദയോ. യേ സംയോജനിയാ ധമ്മാ യേ ച സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ സമ്ഭവന്തി - ഇദം ദുക്ഖം. യാ സംയോജനിയേസു ധമ്മേസു ആദീനവാനുപസ്സനാ - അയം മഗ്ഗോ. പരിമുച്ചതി ജാതിയാ ജരായ ബ്യാധീഹി മരണേഹി സോകേഹി പരിദേവേഹി യാവ ഉപായാസേഹി - ഇദം നിബ്ബാനം. ഇമാനി ചത്താരി സച്ചാനി.

തത്ഥ കതമാ അനുപാദിസേസാ നിബ്ബാനധാതു?

അത്ഥങ്ഗതസ്സ ന പമാണമത്ഥി, തം ഹി വാ നത്ഥി യേന നം പഞ്ഞപേയ്യ;
സബ്ബസങ്ഗാനം സമൂഹതത്താ വിദൂ, സിതാ വാദസതസ്സു [വാദസതസ്സ (പീ॰ ക॰)] സബ്ബേ.

സംയുത്തകേ ഗോധികസംയുത്തം.

ഇമാനി അസാധാരണാനി സുത്താനി. യഹിം യഹിം സച്ചാനി നിദ്ദിട്ഠാനി, തഹിം തഹിം സച്ചലക്ഖണതോ ഓതാരേതബ്ബാ [ഓഹാരേതബ്ബാ (പീ॰ ക॰)] അപരിമാണേഹി ബ്യഞ്ജനേഹി സോ അത്ഥോ പരിയേസിതബ്ബോ. തത്ഥ അത്ഥാനുപരിവത്തി ബ്യഞ്ജനേന പുന ബ്യഞ്ജനാനുപരിവത്തി അത്ഥേന തസ്സ ഏകമേകസ്സ അപരിമാണാനി ബ്യഞ്ജനാനി ഇമേഹി സുത്തേഹി യഥാനിക്ഖിത്തേഹി ചത്താരി അരിയസച്ചാനി നിദ്ദിസിതബ്ബാനി. പഞ്ചനികായേ അനുപവിട്ഠാഹി ഗാഥാഹി ഗാഥാ അനുമിനിതബ്ബാ, ബ്യാകരണേന ബ്യാകരണം. ഇമാനി അസാധാരണാനി സുത്താനി.

തേസം ഇമാ ഉദ്ദാനഗാഥാ

യമേകരത്തിം പഠമം, അട്ഠ ദാനൂപപത്തിയോ;
പഞ്ച പുബ്ബനിമിത്താനി, ഖീണമച്ഛംവ പല്ലലം.

സാമം തേന കുതോ രാജ, തയോ ദേവാ ഗിലാനകാ;
യഥാപി കുമ്ഭകാരസ്സ, യഥാ നദിദകപ്പനം.

ഇധ സോചതി പേച്ച സോചതി, തീണി ദുച്ചരിതാനി ച;
കാമേസു ഗിദ്ധാ പസുതാ, യാവ തിസ്സോ വിപത്തിയോ.

സതം ആസി [സതമായു (സീ॰), സതധാതു (പീ॰)] അയോസങ്കൂ, പരിളാഹോ മഹത്തരോ;
സങ്കപ്പേഹി പരേതോ സോ, തത്ഥ തപനിയേഹി ച.

കമ്മാരാനം യഥാ ഉക്കാ, തയോ അഗ്ഗീ പകാസിതാ;
അയതോ മലമുപ്പന്നം, അബ്ഭക്ഖാനം തഥാഗതേ.

തിവിധം ദേവാനുസാസന്തി, സുപിനേന സങ്ഗമോ യഥാ;
തിസ്സോ ചേവ മാരധീതാ, സല്ലവിദ്ധോവ രുപ്പതി.

ചക്ഖു സോതഞ്ച ഘാനഞ്ച, പഞ്ചക്ഖന്ധാ പകാസിതാ;

അപ്പം വത ജീവിതം ഇദം, അയ്യികാ മേ മഹല്ലികാ.

സബ്ബേ സത്താ മരിസ്സന്തി, ഉപപത്തി ചുതിചയം;
കാമേസു സത്താ പസുതാ, ആസവേഹി ചതൂഹി ച.

യമ്ഹി ന മായാ വസതി, ദ്വേമാ ചേതോവിമുത്തിയോ;
ഏസേവ മഗ്ഗോ നത്ഥഞ്ഞോ, ബോജ്ഝങ്ഗാ ച സുദേസിതാ.

അത്ഥങ്ഗതസ്സ ന പമാണമത്ഥി, ഗോധികോ പരിനിബ്ബുതോ;
യേ ധമ്മാ ഹേതുപ്പഭവാ, സംയോജനാനുപസ്സിനോ.
ഇമാ ദസ തേസം ഉദ്ദാനഗാഥാ.

൧൦. തത്ഥിമാനി സാധാരണാനി സുത്താനി യേസു സുത്തേസു സാധാരണാനി സച്ചാനി ദേസിതാനി അനുലോമമ്പി പടിലോമമ്പി വോമിസ്സകമ്പി. തത്ഥ അയം ആദി.

അവിജ്ജായ നിവുതോ ലോകോ, [അജിതാതി ഭഗവാ]
വിവിച്ഛാ പമാദാ നപ്പകാസതി;
ജപ്പാഭിലേപനം [ജപ്പാനുലേപനം (ക॰) പസ്സ സു॰ നി॰ ൧൦൬൨] ബ്രൂമി,
ദുക്ഖമസ്സ മഹബ്ഭയം.

തത്ഥ യാ അവിജ്ജാ ച വിവിച്ഛാ ച, അയം സമുദയോ. യം മഹബ്ഭയം, ഇദം ദുക്ഖം. ഇമാനി ദ്വേ സച്ചാനി - ദുക്ഖഞ്ച സമുദയോ ച. ''സംയോജനം സംയോജനിയാ ച ധമ്മാ''തി സംയുത്തകേ ചിത്തസംയുത്തകേസു ബ്യാകരണം. തത്ഥ യം സംയോജനം, അയം സമുദയോ. യേ സംയോജനിയാ ധമ്മാ, ഇദം ദുക്ഖം. ഇമാനി ദ്വേ സച്ചാനി - ദുക്ഖഞ്ച സമുദയോ ച.

തത്ഥ കതമം ദുക്ഖഞ്ച നിരോധോ ച?

ഉച്ഛിന്നഭവതണ്ഹസ്സ, നേത്തിച്ഛിന്നസ്സ [സന്തചിത്തസ്സ (സു॰ നി॰ ൭൪൬)]
ഭിക്ഖുനോ;
വിക്ഖീണോ ജാതിസംസാരോ, നത്ഥി ദാനി പുനബ്ഭവോ.

യം ചിത്തം, ഇദം ദുക്ഖം. യോ ഭവതണ്ഹായ ഉപച്ഛേദോ, അയം ദുക്ഖനിരോധോ. വിക്ഖീണോ ജാതിസംസാരോ, നത്ഥി ദാനി പുനബ്ഭവോതി നിദ്ദേസോ. ഇമാനി ദ്വേ സച്ചാനി - ദുക്ഖഞ്ച നിരോധോ ച. ദ്വേമാ, ഭിക്ഖവേ, വിമുത്തിയോ; രാഗവിരാഗാ ച ചേതോവിമുത്തി, അവിജ്ജാവിരാഗാ ച പഞ്ഞാവിമുത്തി. യം ചിത്തം, ഇദം ദുക്ഖം. യാ വിമുത്തി, അയം നിരോധോ. ഇമാനി ദ്വേ സച്ചാനി - ദുക്ഖഞ്ച നിരോധോ ച.

തത്ഥ കതമം ദുക്ഖഞ്ച മഗ്ഗോ ച?

കുമ്ഭൂപമം [ധ॰ പ॰ ൪൦] കായമിമം വിദിത്വാ, നഗരൂപമം ചിത്തമിദം
ഠപേത്വാ;
യോധേഥ മാരം പഞ്ഞാവുധേന, ജിതഞ്ച രക്ഖേ അനിവേസനോ സിയാ.

തത്ഥ യഞ്ച കുമ്ഭൂപമോ കായോ യഞ്ച നഗരൂപമം ചിത്തം, ഇദം ദുക്ഖം. യം പഞ്ഞാവുധേന മാരം യോധേഥാതി അയം മഗ്ഗോ. ഇമാനി ദ്വേ സച്ചാനി. യം, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം, തം പജഹിതബ്ബം. യാ സംയോജനാ, അയം മഗ്ഗോ. യേ തേ ധമ്മാ അനത്തനിയാ പഹാതബ്ബാ, രൂപം യാവ വിഞ്ഞാണം, ഇദം ദുക്ഖഞ്ച മഗ്ഗോ ച.

തത്ഥ കതമം ദുക്ഖഞ്ച സമുദയോ ച നിരോധോ ച?

യേ കേചി സോകാ പരിദേവിതാ വാ, ദുക്ഖാ ച [ദുക്ഖഞ്ച (പീ॰ ക॰) പസ്സ ഉദാ॰ ൭൦] ലോകസ്മിമനേകരൂപാ;
പിയം പടിച്ചപ്പഭവന്തി ഏതേ, പിയേ അസന്തേ ന ഭവന്തി ഏതേ.

യേ സോകപരിദേവാ, യം ച അനേകരൂപം ദുക്ഖം, യം പേമതോ ഭവതി, ഇദം ദുക്ഖം. യം പേമം, അയം സമുദയോ. യോ തത്ഥ ഛന്ദരാഗവിനയോ പിയസ്സ അകിരിയാ, അയം നിരോധോ. ഇമാനി തീണി സച്ചാനി. തിമ്ബരുകോ പരിബ്ബാജകോ പച്ഛേതി “സയംകതം പരംകത”ന്തി. യഥേസാ വീമംസാ, ഇദം ദുക്ഖം. യാ ഏതേ ദ്വേ അന്തേ അനുപഗമ്മ മജ്ഝിമാ പടിപദാ അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ യാവ ജാതിപച്ചയാ ജരാമരണം, ഇദമ്പി ദുക്ഖഞ്ച സമുദയോ ച. വിഞ്ഞാണം നാമരൂപം സളായതനം ഫസ്സോ വേദനാ ഭവോ ജാതി ജരാമരണം, ഇദം ദുക്ഖം. അവിജ്ജാ സങ്ഖാരാ തണ്ഹാ ഉപാദാനം, അയം സമുദയോ. ഇതി ഇദം സയംകതം വീമംസേയ്യാതി [വീമംസീയതി (പീ॰ ക॰)] യഞ്ച പടിച്ചസമുപ്പാദേ ദുക്ഖം, ഇദം ഏസോ സമുദയോ നിദ്ദിട്ഠോ. അവിജ്ജാനിരോധാ സങ്ഖാരനിരോധോ ച യാവ ച ജരാമരണനിരോധോതി അയം നിരോധോ. ഇമാനി തീണി സച്ചാനി ദുക്ഖഞ്ച സമുദയോ ച നിരോധോ ച.

൧൧. തത്ഥ കതമം ദുക്ഖഞ്ച സമുദയോ ച മഗ്ഗോ ച?

“യോ ദുക്ഖമദ്ദക്ഖി [സം॰ നി॰ ൧.൧൪൭] യതോനിദാനം, കാമേസു സോ ജന്തു കഥം നമേയ്യ;
കാമാ ഹി ലോകേ സങ്ഗാതി ഞത്വാ, തേസം സതീമാ വിനയായ സിക്ഖേ”തി.

യോ ദുക്ഖമദ്ദക്ഖി, ഇദം ദുക്ഖം. യതോ ഭവതി, അയം സമുദയോ. സന്ദിട്ഠം യതോ ഭവതി യാവ തസ്സ വിനയായ സിക്ഖാ, അയം മഗ്ഗോ. ഇമാനി തീണി സച്ചാനി.

ഏകാദസങ്ഗുത്തരേസു ഗോപാലകോപമസുത്തം.

തത്ഥ യാവ രൂപസഞ്ഞുത്താ യഞ്ച സളായതനം യഥാ വണ്ണം പടിച്ഛാദേതി യഞ്ച തിത്ഥം യഥാ ച ലഭതി ധമ്മൂപസഞ്ഹിതം ഉളാരം പീതിപാമോജ്ജം ചതുബ്ബിധം ച അത്തഭാവതോ ച വത്ഥു, ഇദം ദുക്ഖം. യാവ ആസാടികം ഹാരേതാ [സാടേതാ (സീ॰ പീ॰) പസ്സ അങ്ഗുത്തരനികായേ] ഹോതി, അയം സമുദയോ. രൂപസഞ്ഞുത്താ ആസാടകഹരണം [ആസാടികസാടനാ (പീ॰)] വണപടിച്ഛാദനം വീഥിഞ്ഞുതാ ഗോചരകുസലഞ്ച, അയം മഗ്ഗോ. അവസേസാ ധമ്മാ അത്ഥി ഹേതൂ അത്ഥി പച്ചയാ അത്ഥി നിസ്സയാ സാവസേസദോഹിതാ

അനേകപൂജാ ച കല്യാണമിത്തതപ്പച്ചയാ ധമ്മാ വീഥിഞ്ഞുതാ ച ഹേതു, ഇമാനി തീണി സച്ചാനി.

തത്ഥ കതമം ദുക്ഖഞ്ച മഗ്ഗോ ച നിരോധോ ച?

സതി കായഗതാ ഉപട്ഠിതാ, ഛസു ഫസ്സായതനേസു സംവുതോ [സംവരോ (പീ॰ ക॰) പസ്സ ഉദാ॰ ൨൭];
സതതം ഭിക്ഖു സമാഹിതോ, ജഞ്ഞാ [ജാനേയ്യ (പീ॰ ക॰)] നിബ്ബാനമത്തനോ.

തത്ഥ യാ ച കായഗതാ സതി യഞ്ച സളായതനം യത്ഥ സബ്ബഞ്ചേതം ദുക്ഖം. യാ ച കായഗതാ സതി യോ ച സീലസംവരോ യോ ച സമാധി യത്ഥ യാ സതി, അയം പഞ്ഞാക്ഖന്ധോ. സബ്ബമ്പി സീലക്ഖന്ധോ സമാധിക്ഖന്ധോ, അയം മഗ്ഗോ. ഏവംവിഹാരിനാ ഞാതബ്ബം നിബ്ബാനം. അയം നിരോധോ, ഇമാനി തീണി സച്ചാനി. സീലേ പതിട്ഠായ ദ്വേ ധമ്മാ ഭാവേതബ്ബാ സമഥോ ച വിപസ്സനാ ച. തത്ഥ യം ചിത്തസഹജാതാ ധമ്മാ, ഇദം ദുക്ഖം. യോ ച സമഥോ യാ ച വിപസ്സനാ, അയം മഗ്ഗോ. രാഗവിരാഗാ ച ചേതോവിമുത്തി, അവിജ്ജാവിരാഗാ ച പഞ്ഞാവിമുത്തി, അയം നിരോധോ. ഇമാനി തീണി സച്ചാനി.

തത്ഥ കതമോ സമുദയോ ച നിരോധോ ച?

ആസാ ച പീഹാ അഭിനന്ദനാ ച, അനേകധാതൂസു സരാ പതിട്ഠിതാ;
അഞ്ഞാണമൂലപ്പഭവാ പജപ്പിതാ, സബ്ബാ മയാ ബ്യന്തികതാ സമൂലികാ.

അഞ്ഞാണമൂലപ്പഭവാതി പുരിമകേഹി സമുദയോ. സബ്ബാ മയാ ബ്യന്തികതാ സമൂലികാതി നിരോധോ. ഇമാനി ദ്വേ സച്ചാനി. ചതുന്നം ധമ്മാനം അനനുബോധാ അപ്പടിവേധാ വിത്ഥാരേന കാതബ്ബം. അരിയസ്സ സീലസ്സ സമാധിനോ പഞ്ഞായ വിമുത്തിയാ. തത്ഥ യോ ഇമേസം ചതുന്നം ധമ്മാനം അനനുബോധാ അപ്പടിവേധാ, അയം സമുദയോ. പടിവേധോ ഭവനേത്തിയാ, അയം നിരോധോ. അയം സമുദയോ ച നിരോധോ ച.

തത്ഥ കതമോ സമുദയോ ച മഗ്ഗോ ച?

യാനി [സു॰ നി॰ ൧൦൪൧] സോതാനി ലോകസ്മിം, [അജിതാതി ഭഗവാ]
സതി തേസം നിവാരണം;
സോതാനം സംവരം ബ്രൂമി, പഞ്ഞായേതേ പിധീയരേ.

യാനി സോതാനീതി അയം സമുദയോ. യാ ച പഞ്ഞാ യാ ച സതി നിവാരണം പിധാനഞ്ച, അയം മഗ്ഗോ. ഇമാനി ദ്വേ സച്ചാനി. സഞ്ചേതനിയം സുത്തം ദള്ഹനേമിയാനാകാരോ ഛഹി മാസേഹി നിദ്ദിട്ഠോ. തത്ഥ യം കായം കായകമ്മം സവങ്കം സദോസം സകസാവം യാ സവങ്കതാ സദോസതാ സകസാവതാ, അയം സമുദയോ. ഏവം വചീകമ്മം മനോകമ്മം അവങ്കം അദോസം അകസാവം, യാ അവങ്കതാ അദോസതാ അകസാവതാ, അയം മഗ്ഗോ. ഏവം വചീകമ്മം മനോകമ്മം. ഇമാനി ദ്വേ സച്ചാനി സമുദയോ ച മഗ്ഗോ ച.

തത്ഥ കതമോ സമുദയോ ച നിരോധോ ച മഗ്ഗോ ച?

“നിസ്സിതസ്സ ചലിതം, അനിസ്സിതസ്സ ചലിതം നത്ഥി, ചലിതേ അസതി പസ്സദ്ധി, പസ്സദ്ധിയാ സതി നതി ന ഹോതി, നതിയാ അസതി [അസതിയാ (പീ॰) പസ്സ ഉദാ॰ ൭൪] ആഗതിഗതി ന ഹോതി, ആഗതിഗതിയാ അസതി ചുതൂപപാതോ ന ഹോതി, ചുതൂപപാതേ അസതി നേവിധ ന ഹുരം ന ഉഭയമന്തരേന. ഏസേവന്തോ ദുക്ഖസ്സാ”തി.

തത്ഥ ദ്വേ നിസ്സയാ, അയം സമുദയോ. യോ ച അനിസ്സയോ, യാ ച അനതി, അയം മഗ്ഗോ. യാ ആഗതിഗതി ന ഹോതി ചുതൂപപാതോ ച യോ ഏസേവന്തോ ദുക്ഖസ്സാതി, അയം നിരോധോ. ഇമാനി തീണി സച്ചാനി. അനുപട്ഠിതകായഗതാ സതി...പേ॰... യം വിമുത്തിഞാണദസ്സനം, അയം സമുദയോ. ഏകാരസഉപനിസ്സയാ വിമുത്തിയോ യാവ ഉപനിസ്സയഉപസമ്പദാ ഉപട്ഠിതകായഗതാസതിസ്സ വിഹരതി. സീലസംവരോ സോസാനിയോ ഹോതി, യഞ്ച വിമുത്തിഞാണദസ്സനം, അയം മഗ്ഗോ. യാ ച വിമുത്തി, അയം നിരോധോ. ഇമാനി തീണി സച്ചാനി. സമുദയോ ച നിരോധോ ച മഗ്ഗോ ച.

൧൨. തത്ഥ കതമോ നിരോധോ ച മഗ്ഗോ ച?

> സയം കതേന സച്ചേന, തേന അത്തനാ അഭിനിബ്ബാനഗതോ
> വിതിണ്ണകങ്ഖോ;
> വിഭവഞ്ച ഞത്വാ ലോകസ്മിം, താവ ഖീണപുനബ്ഭവോ സ ഭിക്ഖു.

യം സച്ചേന, അയം മഗ്ഗോ. യം ഖീണപുനബ്ഭവോ, അയം നിരോധോ. ഇമാനി ദ്വേ സച്ചാനി. പഞ്ച വിമുത്തായതനാനി സത്ഥാ വാ ധമ്മം ദേസേസി അഞ്ഞതരോ വാ വിഞ്ഞൂ സബ്രഹ്മചാരീതി വിത്ഥാരേന കാതബ്ബാ. തസ്സ അത്ഥപ്പടിസംവേദിസ്സ പാമോജ്ജം ജായതി, പമുദിതസ്സ പീതി ജായതി, യാവ നിബ്ബിന്ദന്തോ വിരജ്ജതി, അയം മഗ്ഗോ. യാ വിമുത്തി, അയം നിരോധോ. ഏവം പഞ്ച വിമുത്തായതനാനി വിത്ഥാരേന. ഇമാനി ദ്വേ സച്ചാനി നിരോധോ ച മഗ്ഗോ ച.

ഇമാനി സാധാരണാനി സുത്താനി. ഇമേഹി സാധാരണേഹി സുത്തേഹി യഥാനിക്ഖിത്തേഹി പടിവേധതോ ച ലക്ഖണതോ ച ഓതാരേത്വാ അഞ്ഞാനി സുത്താനി നിദ്ദിസിതബ്ബാനി അപരിഹായന്തേന. ഗാഥാഹി ഗാഥാ അനുമിനിതബ്ബാ, ബ്യാകരണേഹി ബ്യാകരണം. ഇമേ ച സാധാരണാ ദസ പരിവഡ്ഢകാ ഏകോ ച ചതുക്കോ നിദ്ദേസോ സാധാരണോ. അയഞ്ച പകിണ്ണകനിദ്ദേസോ. ഏകം പഞ്ച ഛ ച സവേകദേസോ സബ്ബം. ഇമേ ദ്വേ പരിവജ്ജനാ പുരിമകാ ച ദസ. ഇമേ ദ്വാദസ പരിവഡ്ഢകാ സച്ചാനി. ഏത്താവതാ സബ്ബം സുത്തം നത്ഥി, തം ബ്യാകരണം വാ ഗാഥാ വിയ. ഇമേഹി ദ്വാദസഹി പരിവഡ്ഢകേഹി ന ഓതരിതും അപ്പമത്തേന പരിയേസിത്വാ നിദ്ദിസിതബ്ബാ.

തത്ഥായം സങ്ഖേപോ. സബ്ബം ദുക്ഖം സത്തഹി പദേഹി സമോസരണം ഗച്ഛതി. കതരേഹി സത്തഹി? അപ്പിയസമ്പയോഗോ ച പിയവിപ്പയോഗോ ച, ഇമേഹി ദ്വീഹി പദേഹി സബ്ബം ദുക്ഖം നിദ്ദിസിതബ്ബം. തസ്സ ദ്വേ നിസ്സയാ - കായോ ച ചിത്തഞ്ച . തേന വുച്ചതി “കായികം ദുക്ഖം ചേതസികഞ്ചേ”തി,

നത്ഥി തം ദുക്ഖം ന കായികം വാ ന ചേതസികം, സബ്ബം ദുക്ഖം ദ്വീഹി ദുക്ഖേഹി നിദ്ദിസിതബ്ബം കായികേന ച ചേതസികേന ച. തീഹി ദുക്ഖതാഹി സങ്ഗഹിതം ദുക്ഖദുക്ഖതായ സങ്ഖാരദുക്ഖതായ വിപരിണാമദുക്ഖതായ. ഇതി തം സബ്ബം ദുക്ഖം തീഹി ദുക്ഖതാഹി സങ്ഗഹിതം. ഇതി ഇദഞ്ച ദുക്ഖം തിവിധം. ദുവിധം ദുക്ഖം കായികഞ്ച ചേതസികഞ്ച. ദുവിധം അപ്പിയസമ്പയോഗോ ച പിയവിപ്പയോഗോ ച. ഇദം സത്തവിധം ദുക്ഖം.

തത്ഥ തിവിധോ സമുദയോ അചതുത്ഥോ അപഞ്ചമോ. കതമോ തിവിധോ? തണ്ഹാ ച ദിട്ഠി ച കമ്മം. തത്ഥ തണ്ഹാ ച ഭവസമുദയോ കമ്മം. തഥാ [തത്ഥ (പീ॰)] നിബ്ബത്തസ്സ ഹീനപണീതതാ [ഹീനപണീതതായ (പീ॰)], അയം സമുദയോ. ഇതി യാപി ഭവഗതീസു ഹീനതാ ച പണീതതാ ച, യാപി തീഹി ദുക്ഖതാഹി സങ്ഗഹിതാ, യോപി ദ്വീഹി മൂലേഹി സമുദാനീതോ അവിജ്ജായ നിവുതസ്സ ഭവതണ്ഹാസംയുത്തസ്സ സവിഞ്ഞാണകോ കായോ, സോപി തീഹി ദുക്ഖതാഹി സങ്ഗഹിതോ.

തഥാ വിപല്ലാസതോ ദിട്ഠിഭവഗന്തബ്ബാ. സാ സത്തവിധാ നിദ്ദിസിതബ്ബാ. ഏകോ വിപല്ലാസോ തീണി നിദ്ദിസീയതി, ചത്താരി വിപല്ലാസവത്ഥൂനി. തത്ഥ കതമോ ഏകോ വിപല്ലാസോ? യോ വിപരീതഗ്ഗാഹോ പടിക്ഖേപേന, ഓതരണം യഥാ ''അനിച്ചേ നിച്ച''മിതി വിപരീതം ഗണ്ഹാതി. ഏവം ചത്താരോ വിപല്ലാസാ. അയമേകോ വിപല്ലാസീയതി സഞ്ഞാ ചിത്തം ദിട്ഠി. കതമാനി ചത്താരി വിപല്ലാസവത്ഥൂനി ? കായോ വേദനാ ചിത്തം ധമ്മാ. ഏവം വിപല്ലാസഗതസ്സ അകുസലഞ്ച പവഡ്ഢേതി. തത്ഥ സഞ്ഞാവിപല്ലാസോ ദോസം അകുസലമൂലം പവഡ്ഢേതി. ചിത്തവിപല്ലാസോ ലോഭം അകുസലമൂലം പവഡ്ഢേതി. ദിട്ഠിവിപല്ലാസോ മോഹം അകുസലമൂലം പവഡ്ഢേതി. തത്ഥ ദോസസ്സ അകുസലമൂലസ്സ തീണി മിച്ഛത്താനി ഫലം - മിച്ഛാവാചാ മിച്ഛാകമ്മന്തോ മിച്ഛാആജീവോ; ലോഭസ്സ അകുസലമൂലസ്സ തീണി മിച്ഛത്താനി ഫലം - മിച്ഛാസങ്കപ്പോ മിച്ഛാവായാമോ മിച്ഛാസമാധി; മോഹസ്സ അകുസലമൂലസ്സ ദ്വേ മിച്ഛത്താനി ഫലം - മിച്ഛാദിട്ഠി ച മിച്ഛാസതി ച. ഏവം അകുസലം സഹേതു സപ്പച്ചയം വിപല്ലാസാ ച പച്ചയോ, അകുസലമൂലാനി സഹേതൂ ഏതേയേവ പടിപക്ഖേന അനൂനാ അനധികാ ദ്വീഹി പച്ചയേഹി നിദ്ദിസിതബ്ബാ. നിരോധേ ച മഗ്ഗേ ച വിപല്ലാസമുപാദായ പരതോ [പരിതോ (പീ॰)] പടിപക്ഖേന ചതസ്സോ.

തത്ഥിമാ ഉദ്ദാനഗാഥാ

അവിജ്ജായ നിവുതോ ലോകോ, ചിത്തം സംയോജനമ്പി;
സാ പച്ഛിന്നഭവതണ്ഹാ, ദ്വേമാ ചേവ വിമുത്തിയോ.

കുമ്ഭൂപമം കായമിമം, യം ന തുമ്ഹാകം തം പജഹ [ജഹാ (പീ॰ ക॰)];
യേ കേചി സോകപരിദേവാ, തിമ്ബരുകോ ച സയംകതം.

ദുക്ഖം ദിട്ഠി ച ഉപ്പന്നം, യഞ്ച ഗോപാലകോപമം;
സതി കായഗതാ മാഹു, സമഥോ ച വിപസ്സനാ.

ആസാ പിഹാ ച അഭിനന്ദനാ ച, ചതുന്നമനനുബോധനാ;

യാനി സോതാനി ലോകസ്മിം, ദള്ഹം നേമിയാനാകാരോ.

യം നിസ്സിതസ്സ ചലിതം, അനുപട്ഠിതകായഗതാസതി;
സയം കതേന സച്ചേന, വിമുത്തായതനേഹി ച.

പേടകോപദേസേ മഹാകച്ചായനേന ഭാസിതേ പഠമഭൂമി അരിയസച്ചപ്പകാസനാ നാതം ജീവതാ ഭഗവതാ മാദിസേന സമുദ്ദനേന തഥാഗതേനാതി.

൨. സാസനപട്ഠാനദുതിയഭൂമി

൧൩. തത്ഥ കതമം സാസനപ്പട്ഠാനം? സംകിലേസഭാഗിയം സുത്തം, വാസനാഭാഗിയം സുത്തം, നിബ്ബേധഭാഗിയം സുത്തം, അസേക്ഖഭാഗിയം സുത്തം, സംകിലേസഭാഗിയഞ്ച വാസനാഭാഗിയഞ്ച, സംകിലേസഭാഗിയഞ്ച നിബ്ബേധഭാഗിയഞ്ച, സംകിലേസഭാഗിയഞ്ച നിബ്ബേധഭാഗിയഞ്ച അസേക്ഖഭാഗിയഞ്ച, വാസനാഭാഗിയഞ്ച നിബ്ബേധഭാഗിയഞ്ച. ആണത്തി, ഫലം, ഉപായോ, ആണത്തി ച ഫലഞ്ച, ഫലഞ്ച ഉപായോ ച, ആണത്തി ച ഫലഞ്ച ഉപായോ ച. അസ്സാദോ, ആദീനവോ, നിസ്സരണം, അസ്സാദോ ച ആദീനവോ ച, അസ്സാദോ ച നിസ്സരണഞ്ച, ആദീനവോ ച നിസ്സരണഞ്ച, അസ്സാദോ ച ആദീനവോ ച നിസ്സരണഞ്ച. ലോകികം, ലോകുത്തരം, ലോകികഞ്ച ലോകുത്തരഞ്ച. കമ്മം, വിപാകോ, കമ്മഞ്ച വിപാകോ ച. നിദ്ദിട്ഠം, അനിദ്ദിട്ഠം, നിദ്ദിട്ഠഞ്ച അനിദ്ദിട്ഠഞ്ച. ഞാണം, ഞേയ്യം, ഞാണഞ്ച ഞേയ്യഞ്ച. ദസ്സനം, ഭാവനാ, ദസ്സനഞ്ച ഭാവനാ ച. വിപാകകമ്മം, ന വിപാകകമ്മം, നേവവിപാകനവിപാകകമ്മം . സകവചനം, പരവചനം, സകവചനഞ്ച പരവചനഞ്ച. സത്താധിട്ഠാനം, ധമ്മാധിട്ഠാനം, സത്താധിട്ഠാനഞ്ച ധമ്മാധിട്ഠാനഞ്ച. ഥവോ, സകവചനാധിട്ഠാനം, പരവചനാധിട്ഠാനം, സകവചനാധിട്ഠാനഞ്ച പരവചനാധിട്ഠാനഞ്ച. കിരിയം, ഫലം, കിരിയഞ്ച ഫലഞ്ച. അനുഞ്ഞാതം, പടിക്ഖിത്തം, അനുഞ്ഞാതഞ്ച പടിക്ഖിത്തഞ്ച. ഇമാനി ഛ പടിക്ഖിത്താനി.

൧൪. തത്ഥ കതമം സംകിലേസഭാഗിയം സുത്തം?

കാമന്ധാ ജാലസഞ്ഛന്നാ, തണ്ഹാഛദനഛാദിതാ;
പമത്തബന്ധുനാ ബദ്ധാ, മച്ഛാവ കുമിനാമുഖേ;
ജരാമരണമന്വേന്തി, വച്ഛോ ഖീരപകോവ [ഖീരൂപകോവ (ക॰) പസ്സ ഉദാ॰ ൬൪] മാതരം.

പഞ്ചിമേ, ഭിക്ഖവേ, നീവരണാ.

തത്ഥ കതമം വാസനാഭാഗിയം സുത്തം?

മനോപുബ്ബങ്ഗമാ ധമ്മാ, മനോസേട്ഠാ മനോമയാ;
മനസാ ചേ പസന്നേന, ഭാസതി വാ കരോതി വാ;
തതോ നം സുഖമന്വേതി, ഛായാവ അനപായിനീ.

സംയുത്തകേ സുത്തം.

മഹാനാമസ്സ സക്കസ്സ ഇദം ഭഗവാ സക്യാനം കപിലവത്ഥുമ്ഹി നഗരേ നയവിത്ഥാരേന സദ്ധാസീലപരിഭാവിതം സുത്തം ഭാവഞ്ഞേന പരിഭാവിതം തം നാമ പച്ഛിമേ കാലേ.

തത്ഥ കതമം നിബ്ബേധഭാഗിയം സുത്തം?

ഉദ്ധം അധോ [ഉദാ॰ ൬൧] സബ്ബധി വിപ്പമുത്തോ, അയം അഹസ്മീതി അനാനുപസ്സീ;

ഏവം വിമുത്തോ ഉദതാരി ഓഘം, അതിണ്ണപുബ്ബം അപുനബ്ഭവായ.

സീലാനി നു ഖോ ഭവന്തി കിമത്ഥിയാനി ആനന്ദോ പുച്ഛതി സത്ഥാരം.

തത്ഥ കതമം അസേക്ഖഭാഗിയം സുത്തം?

“യസ്സ സേലൂപമം ചിത്തം, ഠിതം നാനുപകമ്പതി;
വിരത്തം രജനീയേസു, കോപനേയ്യേ [കോപനീയേ (ക॰) പസ്സ ഉദാ॰ ൩൪] ന കുപ്പതി;
യസ്സേവം ഭാവിതം ചിത്തം, കുതോ തം ദുക്ഖമേസ്സതീ”തി.

സാരിപുത്തോ നാമ ഭഗവാ ഥേരഞ്ഞതരോ സോ മം ആസജ്ജ അപ്പടിനിസ്സജ്ജ ചാരികം പക്കമതി, സാരിപുത്തസ്സ ബ്യാകരണം കാതബ്ബം. യസ്സ നൂന ഭഗവാ കായഗതാ സതി അഭാവിതാ അസ്സ അബഹുലീകതാ വിത്ഥാരേന കാതബ്ബം.

൧൭. തത്ഥ കതമം സംകിലേസഭാഗിയഞ്ച വാസനാഭാഗിയഞ്ച?

ഛന്നമതിവസ്സതി [ഉദാ॰ ൪൫], വിവടം നാതിവസ്സതി;
തസ്മാ ഛന്നം വിവരേഥ, ഏവം തം നാതിവസ്സതി.

ഛന്നമതിവസ്സതീതി സംകിലേസോ. വിവടം നാതിവസ്സതീതി വാസനാ. തമോ തമപരായനോതി വിത്ഥാരേന. തത്ഥ യോ ച തമോ യോ ച തമപരായനോ, അയം സംകിലേസോ. യോ ച ജോതി യോ ച ജോതിപരായനോ, അയം വാസനാ.

തത്ഥ കതമം സംകിലേസഭാഗിയഞ്ച നിബ്ബേധഭാഗിയഞ്ച സുത്തം?

ന തം ദള്ഹം ബന്ധനമാഹു ധീരാ, യദായസം ദാരുജപബ്ബജഞ്ച [ദാരുജം പബ്ബജഞ്ച (പീ॰) ധ॰ പ॰ ൩൪൫; സം॰ നി॰ ൧.൧൨൧];
സാരത്തരത്താ മണികുണ്ഡലേസു, പുത്തേസു ദാരേസു ച യാ അപേക്ഖാ.

ന തം ദള്ഹം ബന്ധനമാഹു ധീരാ, യദാ പുത്തേസു ദാരേസു ച യാ അപേക്ഖാ, അയം സംകിലേസോ. ഏതമ്പി ഛേത്വാ പരിബ്ബജന്തി ധീരാ അനപേക്ഖിനോ സബ്ബകാമേ പഹായാതി, അയം നിബ്ബേധോ. യം ചേതയിതം പകപ്പിതം യാ ച നാമരൂപസ്സ അവക്കന്തി ഹോതി. ഇമേഹി ചതൂഹി പദേഹി സംകിലേസോ. പച്ഛിമകേഹി ചതൂഹി നിബ്ബേധോ.

തത്ഥ കതമം സംകിലേസഭാഗിയഞ്ച നിബ്ബേധഭാഗിയഞ്ച അസേക്ഖഭാഗിയഞ്ച സുത്തം?

അയം ലോകോ സന്താപജാതോ, ഫസ്സപരേതോ രോഗം [രോദം (പീ॰) പസ്സ ഉദാ॰ ൩൦] വദതി അത്തതോ;
യേന യേന ഹി മഞ്ഞന്തി, തതോ തം ഹോതി അഞ്ഞഥാ.

അഞ്ഞഥാഭാവീ ഭവസത്തോ ലോകോ, ഭവപരേതോ ഭവമേവാഭിനന്ദതി;

യദഭിനന്ദതി തം ഭയം, യസ്സ ഭായതി തം ദുക്ഖം;
ഭവവിപ്പഹാനായ ഖോ പനിദം ബ്രഹ്മചരിയം വുസ്സതി.

യേ ഹി കേചി സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഭവേന ഭവസ്സ വിപ്പമോക്ഖമാഹംസു, സബ്ബേതേ “അവിപ്പമുത്താ ഭവസ്മാ”തി വദാമി. യേ വാ പന കേചി സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ വിഭവേന ഭവസ്സ നിസ്സരണമാഹംസു, സബ്ബേതേ “അനിസ്സടാ ഭവസ്മാ”തി വദാമി. ഉപധിം ഹി പടിച്ച ദുക്ഖമിദം സമ്ഭോതി, സബ്ബുപാദാനക്ഖയാ നത്ഥി ദുക്ഖസ്സ സമ്ഭവോ, ലോകമിമം പസ്സ, പുഥൂ അവിജ്ജായ പരേതാ ഭൂതാ ഭൂതരതാ ഭവാ അപരിമുത്താ. യേ ഹി കേചി ഭവാ സബ്ബധി സബ്ബത്ഥതായ സബ്ബേതേ ഭവാ അനിച്ചാ ദുക്ഖാ വിപരിണാമധമ്മാതി.

“ഏവമേതം യഥാഭൂതം, സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതോ;
ഭവതണ്ഹാ പഹീയതി, വിഭവം നാഭിനന്ദതി;
സബ്ബസോ തണ്ഹാനം ഖയാ, അസേസവിരാഗനിരോധോ നിബ്ബാനം.

“തസ്സ നിബ്ബുതസ്സ ഭിക്ഖുനോ, അനുപാദാ പുനബ്ഭവോ ന ഹോതി;
അഭിഭൂതോ മാരോ വിജിതസങ്ഗാമോ, ഉപേച്ചഗാ സബ്ബഭവാനി താദീ”തി.

അയം ലോകോ സന്താപജാതോ യാവ ദുക്ഖന്തി യം തണ്ഹാ സംകിലേസോ.

യം പുനഗ്ഗഹണം യേ ഹി കേചി സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഭവേന ഭവസ്സ വിമോക്ഖമാഹംസു, സബ്ബേതേ “അവിമുത്താ ഭവസ്മാ”തി വദാമി. യേ വാ പന കേചി സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ വിഭവേന ഭവസ്സ നിസ്സരണമാഹംസു “അനിസ്സടാ ഭവസ്മാ”തി വദാമി. അയം ദിട്ഠിസംകിലേസോ, തം ദിട്ഠിസംകിലേസോ ച തണ്ഹാസംകിലേസോ ച, ഉഭയമേതം സംകിലേസോ. യം പുനഗ്ഗഹണം ഭവവിപ്പഹാനായ ബ്രഹ്മചരിയം വുസ്സതി, യാവ സബ്ബസോ ഉപാദാനക്ഖയാ സമ്ഭവോ, ഇദം നിബ്ബേധഭാഗിയം. തസ്സ നിബ്ബുതസ്സ ഭിക്ഖുനോ യാവ ഉപച്ചഗാ സബ്ബഭവാനി താദീതി ഇദം അസേക്ഖഭാഗിയം. ചത്താരോ പുഗ്ഗലാ അനുസോതഗാമീ സംകിലേസോ ഠിതത്തോ ച പടിസോതഗാമീ ച നിബ്ബേധോ. ഥലേ തിട്ഠതീതി അസേക്ഖഭൂമി.

൫൩. തത്ഥ കതമം വാസനാഭാഗിയഞ്ച നിബ്ബേധഭാഗിയഞ്ച സുത്തം?

“ദദതോ [ഉദാ॰ ൭൫; ദീ॰ നി॰ ൨.൧൯൭] പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതി, സംയമതോ വേരം ന ചീയതി;
കുസലോ ച ജഹാതി പാപകം, രാഗദോസമോഹക്ഖയാ സനിബ്ബുതോ”തി.

“ദദതോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതി, സംയമതോ വേരം ന ചീയതീ”തി വാസനാ. “കുസലോ ച ജഹാതി പാപകം, രാഗദോസമോഹക്ഖയാ സനിബ്ബുതോ”തി നിബ്ബേധോ.

സോതാനുഗതേസു ധമ്മേസു വചസാ പരിചിതേസു മനസാനുപേക്ഖിതേസു ദിട്ഠിയാ സുപ്പടിവിദ്ധേസു പഞ്ചാനിസംസാ പാടികങ്ഖാ. ഇധേകച്ചസ്സ

ബഹുസ്സുതാ ധമ്മാ ഹോന്തി ധാതാ അപമുട്ഠാ വചസാ പരിചിതാ മനസാനുപേക്ഖിതാ ദിട്ഠിയാ സുപ്പടിവിദ്ധാ, സോ യുഞ്ജന്തോ ഘടേന്തോ വായമന്തോ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ വിസേസം പപ്പോതി. നോ ചേ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ വിസേസം പപ്പോതി, ഗിലാനോ പപ്പോതി. നോ ചേ ഗിലാനോ പപ്പോതി, മരണകാലസമയേ പപ്പോതി. നോ ചേ മരണകാലസമയേ പപ്പോതി, ദേവഭൂതോ പാപുണാതി. നോ ചേ ദേവഭൂതോ പാപുണാതി, തേന ധമ്മരാഗേന തായ ധമ്മനന്ദിയാ പച്ചേകബോധിം പാപുണാതി.

തത്ഥായം ദിട്ഠേവ ധമ്മേ പാപുണാതി, അയം നിബ്ബേധോ. യം സമ്പരായേ പച്ചേകബോധിം പാപുണാതി, അയം വാസനാ. ഇമാനി സോളസ സുത്താനി സബ്ബസാസനം അതിഗ്ഗണ്ഹന്തോ തിട്ഠന്തി. ഇമേഹി സോളസഹി സുത്തേഹി നവവിധോ സുത്തന്തോ വിഭത്തോ ഭവതി. സോ ച പഞ്ഞവതോ നോ ദുപ്പഞ്ഞസ്സ, യുത്തസ്സ നോ അയുത്തസ്സ, അകമ്മസ്സ വിഹാരിസ്സ പകതിയാ ലോകേ സംകിലേസോ ചരതി. സോ സംകിലേസോ തിവിധോ - തണ്ഹാസംകിലേസോ ദിട്ഠിസംകിലേസോ ദുച്ചരിതസംകിലേസോ. തതോ സംകിലേസതോ ഉട്ഠഹന്തോ സംകിലേസോ ധമ്മേസു പതിട്ഠഹതി, ലോകിയേസു പതിട്ഠഹതീതി. തത്ഥാകുസലോ ദിട്ഠതോ സചേ തം സീലഞ്ച ദിട്ഠിഞ്ച പരാമസതി, തസ്സ സോ തണ്ഹാസംകിലേസോ ഹോതി. സചേ പനസ്സ ഏവം ഹോതി "ഇമിനാഹം സീലേന വാ വതേന വാ ബ്രഹ്മചരിയേന വാ ദേവോ വാ ഭവിസ്സം [ഭവിസ്സാമി (പീ॰)] ദേവഞ്ഞതരോ വാ"തി യസ്സ ഹോതി മിച്ഛാദിട്ഠി, ഏതസ്സ മിച്ഛാദിട്ഠിസംകിലേസോ ഭവതി. സചേ പന സീലേ പതിട്ഠിതോ അപരാമട്ഠസ്സ ഹി സീലവതം ഹോതി, തസ്സ തം സീലവതോ യോനിസോ ഗഹിതം അവിപ്പടിസാരം ജനേതി യാവ വിമുത്തിഞാണദസ്സനം, തഞ്ച തസ്സ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ കാലങ്കതസ്സ വാ തമ്ഹിയേവ വാ പന അപരാപരിയായേന വാ, അഞ്ഞേസു ഖന്ധേസു ഏവം സുതം "സുചരിതം വാസനായ സംവത്തതീ"തി വാസനാഭാഗിയം സുത്തം വുച്ചതി. തത്ഥ സീലേസു ഠിതസ്സ വിനീവരണം ചിത്തം, തം തതോ സക്കായദിട്ഠിപ്പഹാനായ ഭഗവാ ധമ്മം ദേസേതി. സോ അച്ചന്തനിട്ഠം നിബ്ബാനം പാപുണാതി; യദി വാ സാസനന്തരേ, അച്ചന്തം നിബ്ബാനം പാപുണാതി, യദി വാ ഏകാസനേ ഛ അഭിഞ്ഞേ. തത്ഥ ദ്വേ പുഗ്ഗലാ അരിയധമ്മേ പാപുണന്തി സദ്ധാനുസാരീ ച ധമ്മാനുസാരീ ച. തത്ഥ ധമ്മാനുസാരീ ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ, സദ്ധാനുസാരീ നേയ്യോ. തത്ഥ ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ ദുവിധോ - കോചി തിക്ഖിന്ദ്രിയോ കോചി മുദിന്ദ്രിയോ. തത്ഥ നേയ്യോപി ദുവിധോ - കോചി തിക്ഖിന്ദ്രിയോ കോചി മുദിന്ദ്രിയോ. തത്ഥ യോ ച ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ മുദിന്ദ്രിയോ, യോ ച നേയ്യോ തിക്ഖിന്ദ്രിയോ, ഇമേ പുഗ്ഗലാ അസമിന്ദ്രിയാ ഹോന്തി. തത്ഥ ഇമേ പുഗ്ഗലാ സമിന്ദ്രിയാ പരിഹായന്തി ച ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞുതോ, വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ നേയ്യതോ, ഇമേ മജ്ഝിമാ ഭൂമിഗതാ വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ ഹോതി. ഇമേ തയോ പുഗ്ഗലാ.

൮൭. തത്ഥ ചതുത്ഥാ പന പഞ്ചമാ ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ നേയ്യോ ച, തത്ഥ ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ പുഗ്ഗലോ ഇന്ദ്രിയാനി പടിലഭിത്വാ ദസ്സനഭൂമിയം ഠിതോ സോതാപത്തിഫലഞ്ച പാപുണാതി, ഏകബീജീ ഹോതി പഠമോ സോതാപന്നോ. തത്ഥ വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ പുഗ്ഗലോ ഇന്ദ്രിയാനി പടിലഭിത്വാ ദസ്സനഭൂമിയം ഠിതോ സോതാപത്തിഫലഞ്ച പാപുണാതി, കോലംകോലോ ച ഹോതി ദുതിയോ സോതാപന്നോ . തത്ഥ നേയ്യോ പുഗ്ഗലോ ഇന്ദ്രിയാനി പടിലഭിത്വാ ദസ്സനഭൂമിയം ഠിതോ സോതാപത്തിഫലഞ്ച പാപുണാതി,

സത്തക്ഖത്തുപരമോ ച ഹോതി , അയം തതിയോ സോതാപന്നോ. ഇമേ തയോ പുഗ്ഗലാ ഇന്ദ്രിയവേമത്തതായ സോതാപത്തിഫലേ ഠിതാ.

ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ ഏകബീജീ ഹോതി, വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ കോലംകോലോ ഹോതി, നേയ്യോ സത്തക്ഖത്തുപരമോ ഹോതി. ഇദം നിബ്ബേധഭാഗിയം സുത്തം. സചേ പന തദുത്തരി വായമതി, അച്ചന്തനിട്ഠം നിബ്ബാനം പാപുണാതി. തത്ഥ ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ പുഗ്ഗലോ യോ തിക്ഖിന്ദ്രിയോ, തേ ദ്വേ പുഗ്ഗലാ ഹോന്തി - അനാഗാമിഫലം പാപുണിത്വാ അന്തരാപരിനിബ്ബായീ ച ഉപഹച്ചപരിനിബ്ബായീ ച. തത്ഥ വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ പുഗ്ഗലോ യോ തിക്ഖിന്ദ്രിയോ, തേ ദ്വേ പുഗ്ഗലാ ഹോന്തി - അനാഗാമിഫലം പാപുണന്തി അസങ്ഖാരപരിനിബ്ബായീ ച സസങ്ഖാരപരിനിബ്ബായീ ച. തത്ഥ നേയ്യോ അനാഗാമിഫലം പാപുണന്തോ ഉദ്ധംസോതോ അകനിട്ഠഗാമീ ഹോതി, ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ ച വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ ച, ഇന്ദ്രിയനാനത്തേന ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ പുഗ്ഗലോ തിക്ഖിന്ദ്രിയോ അന്തരാപരിനിബ്ബായീ ഹോതി, ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ മുദിന്ദ്രിയോ ഉദ്ധംസോതോ അകനിട്ഠഗാമീ ഹോതി. ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ ച വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ ച ഇന്ദ്രിയനാനത്തേന ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ പുഗ്ഗലോ തിക്ഖിന്ദ്രിയോ സസങ്ഖാരപരിനിബ്ബായീ ഹോതി, തിക്ഖിന്ദ്രിയോ അന്തരാപരിനിബ്ബായീ ഹോതി, ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ മുദിന്ദ്രിയോ ഉപഹച്ചപരിനിബ്ബായീ ഹോതി. വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ തിക്ഖിന്ദ്രിയോ അസങ്ഖാരപരിനിബ്ബായീ ഹോതി, വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ മുദിന്ദ്രിയോ സസങ്ഖാരപരിനിബ്ബായീ ഹോതി, നേയ്യോ ഉപഹച്ചപരിനിബ്ബായീ ഹോതി, വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ തിക്ഖിന്ദ്രിയോ അസങ്ഖാരപരിനിബ്ബായീ ഹോതി. വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ മുദിന്ദ്രിയോ സസങ്ഖാരപരിനിബ്ബായീ ഹോതി, നേയ്യോ ഉദ്ധംസോതോ അകനിട്ഠഗാമീ ഹോതി. ഇതി പഞ്ച അനാഗാമിനോ, ഛട്ഠോ സകദാഗാമീ, തയോ ച സോതാപന്നാതി ഇമേ നവ സേക്ഖാ.

തത്ഥ ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ പുഗ്ഗലോ തിക്ഖിന്ദ്രിയോ അരഹത്തം പാപുണന്തോ ദ്വേ പുഗ്ഗലാ ഹോന്തി ഉഭതോഭാഗവിമുത്തോ പഞ്ഞാവിമുത്തോ ച. തത്ഥ ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ പുഗ്ഗലോ മുദിന്ദ്രിയോ അരഹത്തം പാപുണന്തോ ദ്വേ പുഗ്ഗലാ ഹോന്തി, ഠിതകപ്പീ [ഠിതകപ്പി (പീ॰ ക॰) പസ്സ പു॰ പ॰ ൧൭] ച പടിവേധനഭാവോ പുഗ്ഗലോ ച തിക്ഖിന്ദ്രിയോ സോ അരഹത്തം പാപുണന്തോ ദ്വേ പുഗ്ഗലാ ഹോന്തി ചേതനാഭബ്ബോ ച രക്ഖണാഭബ്ബോ ച. തത്ഥ വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ മുദിന്ദ്രിയോ അരഹത്തം പാപുണന്തോ ദ്വേ പുഗ്ഗലാ ഹോന്തി, സചേ ചേതേതി ന പരിനിബ്ബായീ, നോ ചേ ചേതേതി പരിനിബ്ബായീതി. സചേ അനുരക്ഖതി ന പരിനിബ്ബായീ, നോ ചേ അനുരക്ഖതി പരിനിബ്ബായീതി. തത്ഥ നേയ്യോ പുഗ്ഗലോ ഭാവനാനുയോഗമനുയുത്തോ പരിഹാനധമ്മോ ഹോതി കമ്മനിയതോ വാ സമസീസി വാ, ഇമേ നവ അരഹന്തോ ഇദം ചതുബ്ബിധം സുത്തം സംകിലേസഭാഗിയം അസേക്ഖഭാഗിയം. ഇമേസു പുഗ്ഗലേസു തഥാഗതസ്സ ദസവിധം ബലം പവത്തതി.

൧൮. കതമം ദസവിധം? ഇധ ബുദ്ധാനം ഭഗവന്താനം അപ്പവത്തിതേ ധമ്മചക്കേ മഹേസക്ഖാ ദേവപുത്താ യാചനായ അഭിയാതാ [അതിയാതാ (പീ॰ ക॰)] ഹോന്തി ''ദേസേതു സുഗതോ ധമ്മ''ന്തി. സോ അനുത്തരേന ബുദ്ധചക്ഖുനാ വോലോകേന്തോ അദ്ദസാസി സത്താനം തയോ രാസീനം

സമ്മത്തനിയതോ മിച്ഛത്തനിയതോ അനിയതോ. തത്ഥ സമ്മത്തനിയതോ രാസി മിച്ഛാസതിം ആപജ്ജേയ്യാതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി, അസത്ഥുകോ പരിനിബ്ബായേയ്യാതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി, സമാപത്തിം ആപജ്ജേയ്യാതി ഠാനമേതം വിജ്ജതി. തത്ഥ മിച്ഛത്തനിയതോ രാസി അരിയസമാപത്തിം പടിപജ്ജിസ്സതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി, അനരിയമിച്ഛാപടിപത്തിം പടിപജ്ജിസ്സതീതി ഠാനമേതം വിജ്ജതി. തത്ഥ അനിയതോ രാസി സമ്മാപടിപജ്ജമാനം സമ്മത്തനിയതരാസിം ഗമിസ്സതീതി ഠാനമേതം വിജ്ജതി, മിച്ഛാപടിപജ്ജമാനോ സമ്മത്തനിയതരാസിം ഗമിസ്സതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. സമ്മാപടിപജ്ജമാനം സമ്മത്തനിയതരാസിം ഗമിസ്സതീതി ഠാനമേതം വിജ്ജതി, മിച്ഛാപടിപജ്ജമാനം മിച്ഛത്തനിയതരാസിം ഗമിസ്സതീതി ഠാനമേതം വിജ്ജതി. ഇമേ തയോ അനുത്തരേന ബുദ്ധചക്ഖുനാ വോലോകേന്തസ്സ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ മേ സതോ ഇമേ ധമ്മാ അനഭിസമ്ബുദ്ധാതി എത്തവതാ മം കോചി സഹധമ്മേന പടിചോദിസ്സതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി, വീതരാഗസ്സ തേ പടിജാനതോ അഖീണാസവതായ സഹധമ്മേന കോചി പടിചോദിസ്സതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. യതോ പന ഇമസ്സ അനിയതസ്സ രാസിസ്സ ധമ്മദേസനാ, സാ ന ദിസ്സതി തക്കരസ്സ സമ്മാദുക്ഖക്ഖയായാതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി, തഥാ ഓവദിതോ യം പന മേ അനിയതരാസി സാവകോ പുബ്ബേനാപരം വിസേസം ന സച്ഛികരിസ്സതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി.

൯൯. യം ഖോ മുനി നാനപ്പകാരസ്സ നാനാനിരുത്തിയോ ദേവനാഗയക്ഖാനം ദമേതി ധമ്മേ വവത്ഥാനേന വത്വാ കാരണതോ അഞ്ഞം പാരം ഗമിസ്സതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. ധമ്മപടിസമ്ഭിദാ. യതോ പനിമാ നിരുത്തിതോ സത്ത സത്ത നിരുത്തിയോ നാഭിസമ്ഭുനേയ്യാതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. നിരുത്തിപടിസമ്ഭിദാ. നിരുത്തി ഖോ പന അഭിസമഗ്ഗരതാനം സാവകാനം തമത്ഥമവിഞ്ഞാപയേതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. അത്ഥപടിസമ്ഭിദാ . മഹേസക്ഖാ ദേവപുത്താ ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ഹേ പുച്ഛിംസു . കായികേന വാ മാനസികേന വാ പരിപീളിതസ്സ ഹത്ഥകുണീതി വാ പാദേ വാ ഖഞ്ജേ ദന്ധസ്സ [ദന്തസ്സ (പീ॰ ക॰)] സോ അത്ഥോ ന പരിഭാജിയതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. പടിഭാനപടിസമ്ഭിദാ. യമ്ഹി തം തേസം ഹോതി തമ്ഹി അസന്തം ഭവതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. യം ഹി നാസം തേസം ന ഭവതി, തമ്ഹി നാസം തേസം ഭവിസ്സതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. ഏവം സമുദയസ്സ നിരോധായ ദസ അകുസലകമ്മപഥാ. മാരോ വാ ഇന്ദോ വാ ബ്രഹ്മാ വാ തഥാഗതോ വാ ചക്കവത്തീ വാ സോ വത നാമ മാതുഗാമോ ഭവിസ്സതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി, പുരിസോ അസ്സ രാജാ ചക്കവത്തീ സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ ഭവിസ്സതീതി ഠാനമേതം വിജ്ജതി. ഇതിസ്സ ഏവരൂപം ബലം ഏവരൂപം ഞാണം, ഇദം വുച്ചതി ഠാനാട്ഠാനഞാണം പഠമം തഥാഗതബലം തം നിദ്ദിസിതബ്ബം. തീഹി രാസീഹി ചതൂഹി വേസാരജ്ജേഹി ചതൂഹി പടിസമ്ഭിദാഹി പടിച്ചസമുപ്പാദസ്സ പവത്തിയം നിവത്തിയം ഭാഗിയഞ്ച. കുസലം കുസലവിപാകേസു ച ഉപപജ്ജതി യഞ്ച ഇത്ഥിപുരിസാനം. ഇദം പഠമം ബലം തഥാഗതോ ഏവം ജാനാതി.

യേസം പന സമ്മത്തനിയതോ രാസി, നായം സബ്ബത്ഥഗാമിനീ പടിപദാ, നിബ്ബാനഗാമിനീയേവായം പടിപദാ. തത്ഥ സിയാ മിച്ഛത്തനിയതോ രാസി, ഏസാപി ന സബ്ബത്ഥഗാമിനീ പടിപദാ. സക്കായസമുദയഗാമിനീയേവായം പടിപദാ ഹോതു, അയം തത്ഥ തത്ഥ പടിപത്തിയാ ഠിതോ ഗച്ഛതി നിബ്ബാനം,

ഗച്ഛതി അപായം, ഗച്ഛതി ദേവമനുസ്സസ്സ. യം യം വാ പടിപദം പടിപജ്ജേയ്യ സബ്ബത്ഥ ഗച്ഛേയ്യ, അയം സബ്ബത്ഥഗാമിനീ പടിപദാ. യം ഏത്ഥ ഞാണം യഥാഭൂതം, ഇദം വുച്ചതി സബ്ബത്ഥഗാമിനീ പടിപദാഞാണം ദുതിയം തഥാഗതബലം.

സാ ഖോ പനായം സബ്ബത്ഥഗാമിനീ പടിപദാ നാനാധിമുത്താ കേചി കാമേസു കേചി ദുക്കരകാരിയം കേചി അത്തകിലമഥാനുയോഗമനുയുത്താ കേചി സംസാരേന സുദ്ധിം പച്ചേന്തി കേചി അനജ്ജാഭാവനാതി. തേന തേന ചരിതേന വിനിബന്ധാനം സത്താനം യം ഞാണം യഥാഭൂതം നാനാഗതം ലോകസ്സ അനേകാധിമുത്തഗതം യഥാഭൂതം പജാനാതി. ഇദം തതിയം തഥാഗതബലം.

തത്ഥ സത്താനം അധിമുത്താ ഭവന്തി ആസേവന്തി ഭാവേന്തി ബഹുലീകരോന്തി. തേസം കമ്മുപസയാനം തദാധിമുത്താനം. സാ ചേവ ധാതു സംവഹതി. കതരാ പനേസാ ധാതു നേക്ഖമ്മധാതു ബലധാതു കാചി സമ്പത്തി കാചി മിച്ഛത്തഞ്ച ധാതു അധിമുത്താ ഭവന്തി. അഞ്ഞതരാ ഉത്തരി ന സമനുപസ്സന്തി. തേ തദേവട്ഠാനം മയാ ജരാമരണസ്സ അഭിനിവിസ്സ വോഹരന്തി “ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ”ന്തി. യഥാ ഭഗവാ സക്കസ്സ ദേവാനമിന്ദസ്സ ഭാസിതം. യം തത്ഥ യഥാഭൂതം ഞാണം. ഇദം വുച്ചതി ചതുത്ഥം തഥാഗതബലം.

തത്ഥ യംയേവ ധാതു [യം യദേവ ധാതും (ക॰)] സേട്ഠന്തി തം തം കായേന ച വാചായ ച ആരമ്ഭന്തി ചേതസികോ. ആരമ്ഭോ ചേതനാ കമ്മം കായികാ വാചസികാ ആരമ്ഭോ ചേതസികത്താ കമ്മന്തരം തഥാഗതോ ഏവം പജാനാതി “ഇമിനാ സത്തേന ഏവം ധാതുകേന ഏവരൂപം കമ്മം കതം, തം അതീതമദ്ധാനം ഇമിനാ ഹേതുനാ തസ്സ ഏവരൂപോ വിപാകോ വിപച്ചതി ഏതരഹി വിപച്ചിസ്സതി വാ അനാഗതമദ്ധാന”ന്തി. ഏവം പച്ചുപ്പന്നമദ്ധാനം പജാനാതി “അയം പുഗ്ഗലോ ഏവംധാതുകോ ഇദം കമ്മം കരോതി”. തണ്ഹായ ച ദിട്ഠിയാ ച ഇമിനാ ഹേതുനാ ന തസ്സ വിപാകോ ദിട്ഠേയേവ ധമ്മേ നിബ്ബത്തിസ്സതി, ഉപപജ്ജേ വാ”തി അപരമ്ഹി വാ പരിയായേ ഏവം പജാനാതി “അയം പുഗ്ഗലോ ഏവരൂപം കമ്മം കരിസ്സതി അനാഗതമദ്ധാനം, ഇമിനാ ഹേതുനാ തസ്സ ഏവരൂപോ വിപാകോ നിബ്ബത്തിസ്സതി, ഇമിനാ ഹേതുനാ യാനി ചത്താരി കമ്മട്ഠാനാനി ഇദം കമ്മട്ഠാനം പച്ചുപ്പന്നസുഖം ആയതിം ച സുഖവിപാകം” …പേ॰… ഇതി അയം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നാനം കമ്മസമാദാനാനം ഹേതുസോ ഠാനസോ വിപാകവേമത്തതം പജാനാതി ഉച്ചാവചാ ഹീനപണീതതാ, ഇദം വുച്ചതി കമ്മവിപാകഞാണം പഞ്ചമം തഥാഗതബലം.

തഥാ സത്താ യം വാ കമ്മസമാദാനം സമാദിയന്താ തത്ഥ ഏവം പജാനാതി ഇമസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ കമ്മാധിമുത്തസ്സ രാഗചരിതസ്സ നേക്ഖമ്മധാതൂനം പാരിപൂരിം ഗച്ഛന്തി, തസ്സ രാഗാനുഗതേ സുഞ്ഞമാനസ്സ പഠമം ഝാനം സംകിലിസ്സതി, സചേ പുന ഉത്തരി വായാമതോ ഝാനവോദാനഗതേ മാനസേ വിസേസഭാഗിയം പടിപദം അനുയുഞ്ജിയതി. തസ്സ ഹി ഝാനഭാഗിയംയേവ പഠമജ്ഝാനേ ഠിതസ്സ ദുതിയം ഝാനം വോദാനം ഗച്ഛതി, തതിയഞ്ച ഝാനം സമാപജ്ജിതുകാമസ്സ സോമനസ്സിന്ദ്രിയം ചിത്തം പരിയാദായ തിട്ഠതി, തസ്സ സാ പീതി അവിസേസഭാഗിയം തതിയം ഝാനം ആദിസ്സ തിട്ഠതി. സചേ തസ്സ നിസ്സരണം യഥാഭൂതം പജാനാതി. തഥാഗതസ്സ ചതുത്ഥജ്ഝാനം വോദാനം

ഗച്ഛതിയേവ, ചതുത്ഥസ്സ ഝാനസ്സ ഹാനഭാഗിയാ ധമ്മാ, തേ ച ധമ്മാ യത്ഥ പജായന്തി യേഹി ചതുത്ഥജ്ഝാനം വോദാനം ദിസ്സതി. ഏവം അജ്ഝാസയസമാപത്തിയാ യാ ചതസ്സോ സമാപത്തിയോ തീണി വിമോക്ഖമുഖാനി അട്ഠ വിമോക്ഖഝാനാനീതി ചത്താരി ഝാനാനി വിമോക്ഖാതി. അട്ഠ ച വിമോക്ഖാ തീണി ച വിമോക്ഖമുഖാനി. സമാധീതി ചത്താരോ സമാധീ - ഛന്ദസമാധി വീരിയസമാധി ചിത്തസമാധി വീമംസാസമാധീതി. സമാപത്തിയോ ചതസ്സോ അജ്ഝാസയസമാപത്തിയോ ഇതി ഇമേസം ഝാനാനം വിമോക്ഖസമാപത്തീതി ഏവരൂപോ സംകിലേസോ രാഗചരിതസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ. ഏവം ദോസചരിതസ്സ. മോഹചരിതസ്സ. രാഗചരിതസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ ഏവരൂപം വോദാനം ഇതി യം ഏത്ഥ ഞാണം യഥാഭൂതം അസാധാരണം സബ്ബസത്തേഹി. ഇദം വുച്ചതി ഛട്ഠം തഥാഗതബലം.

തത്ഥ തഥാഗതോ ഏവം പജാനാതി ലോകികാ ധമ്മാ ലോകുത്തരാ ധമ്മാ ഭാവനാഭാഗിയം ഇന്ദ്രിയം നാമം ലഭന്തി. ആധിപതേയ്യഭൂമിം ഉപാദായ ബലം നാമം ലഭന്തി ഥാമഗതം മനോ മനിന്ദ്രിയം തം ഉപാദായ. വീരിയം നാമം ലഭന്തി ആരമ്ഭധാതും ഉപാദായ. ഇതിസ്സ ദേവ ഏവരൂപം ഞാണം ഇമേഹി ച ധമ്മേഹി ഇമേ പുഗ്ഗലാ സമന്നാഗതാതിപി ധമ്മദേസനം അകാസി. ആകാരതോ ച വോകാരതോ ച ആസയജ്ഝാസയസ്സ അധിമുത്തിസമന്നാഗതാനം. ഇദം വുച്ചതി പരസത്താനം പരപുഗ്ഗലാനം ഇന്ദ്രിയബലവീരിയവേമത്തതം ഞാണം സത്തമം തഥാഗതബലം.

തത്ഥ ച തഥാഗതോ ലോകാദീസു ച ഭൂമീസു സംയോജനാനഞ്ച സേക്ഖാനം ദ്വീഹി ബലേഹി ഗതിം പജാനാതി, പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിയാ അതീതേ സംസാരേ ഏതരഹി ച പച്ചുപ്പന്നേ ദിബ്ബചക്ഖുനാ ചുതൂപപാതം ഇതി ഇമാനി ദ്വേ ബലാനി ദിബ്ബചക്ഖുതോ അഭിനീഹിതാനി. സോ അതീതമദ്ധാനം ദിബ്ബസ്സ ചക്ഖുനോ ഗോചരോ സോ ഏതരഹി സതി ഗോചരോ ഇതി അത്തനോ ച പരേസം ച പുബ്ബേനിവാസഞാണം അനേകവിധം നാനപ്പകാരകം പച്ചുപ്പന്നമദ്ധാനം ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ ഇമാനി ദ്വേ തഥാഗതബലാനി, അട്ഠമം പുബ്ബേനിവാസോ, നവമം ദിബ്ബചക്ഖു.

പുന ചപരം തഥാഗതോ അരിയപുഗ്ഗലാനം ഝാനം വോദാനം നിബ്ബേധഭാഗിയം പജാനാതി അയം പുഗ്ഗലോ ഇമിനാ മഗ്ഗേന ഇമായ പടിപദായ ആസവാനം ഖയാ അനാസവം ചേതോവിമുത്തിം പഞ്ഞാവിമുത്തിം ദിട്ഠേവ ധമ്മേ സച്ഛികത്വാ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീതി ഇതി അത്തനോ ച ആസവാനം ഖയം ഞാണം ദിട്ഠേകട്ഠാനം ചതുഭൂമിമുപാദായ യാവ നവന്നം അരഹന്താനം ആസവക്ഖയോ ഓധിസോ സേക്ഖാനം അനോധിസോ അരഹന്താനം. തത്ഥ ചേതോവിമുത്തി ദ്വീഹി ആസവേഹി അനാസവാ കാമാസവേന ച ഭവാസവേന ച, പഞ്ഞാവിമുത്തി ദ്വീഹി ആസവേഹി അനാസവാ ദിട്ഠാസവേന ച അവിജ്ജാസവേന ച, ഇമാസം ദ്വിന്നം വിമുത്തീനം യഥാഭൂതം ഞാണം, ഇദം വുച്ചതി ആസവക്ഖയേ ഞാണം. ദസമം തഥാഗതബലം.

൨൦. ഇമേസു ദസസു ബലേസു ഠിതോ തഥാഗതോ പഞ്ചവിധം സാസനം ദേസേതി സംകിലേസഭാഗിയം വാസനാഭാഗിയം ദസ്സനഭാഗിയം ഭാവനാഭാഗിയം അസേക്ഖഭാഗിയം. തത്ഥ യോ തണ്ഹാസംകിലേസോ, ഇമസ്സ അലോഭോ നിസ്സരണം. യോ ദിട്ഠിസംകിലേസോ, ഇമസ്സ അമോഹോ നിസ്സരണം. യോ

ദുച്ചരിതസംകിലേസോ, ഇമസ്സ തീണി കുസലാനി നിസ്സരണം. കിം നിദാനം? തീണി ഇമാനി [തീണി ഹി ഇമാനി (പീ॰)] മനോദുച്ചരിതാനി - അഭിജ്ഝാ ബ്യാപാദോ മിച്ഛാദിട്ഠി. തത്ഥ അഭിജ്ഝാ മനോദുച്ചരിതം കായകമ്മം ഉപട്ഠപേതി, അദിന്നാദാനം സബ്ബഞ്ച തദുപനിബ്ബദ്ധം വാചാകമ്മം ഉപട്ഠപേതി, മുസാവാദഞ്ച സബ്ബവിതഥം സബ്ബം വാചമഭാവം സബ്ബമക്ഖം പലാസം അഭിജ്ഝാ അകുസലമൂലന്തി, സുചരിതേ സുചരിതം മുസാവാദാ അദിന്നാദാനാ അഭിജ്ഝായ ചേതനാ, തത്ഥ ബ്യാപാദോ മനോദുച്ചരിതം കായകമ്മം ഉപട്ഠപേതി, പാണാതിപാതം സബ്ബഞ്ച മേതം ആകഡ്ഢനം പരികഡ്ഢനം നിബ്ബദ്ധം രോചനം വാചാകമ്മം ഉപട്ഠപേതി, പിസുണവാചം ഫരുസവാചം മിച്ഛാദിട്ഠി മനോദുച്ചരിതഞ്ച അഭിജ്ഝം ബ്യാപാദം മിച്ഛാദിട്ഠിം പയോജേതി, തസ്സ യോ കോചി മിച്ഛാദിട്ഠി ചാഗോ രാഗജോ വാ ദോസജോ വാ സബ്ബസോ മിച്ഛാദിട്ഠി സമ്ഭൂതോ ഇമിനാ കാരണേന മിച്ഛാദിട്ഠിം ഉപട്ഠപേതി, കാമേസുമിച്ഛാചാരം വചീകമ്മം ഉപട്ഠപേതി സമ്ഫപ്പലാപം. ഇമാനി തീണി ദുച്ചരിതാനി അകുസലമൂലാനി.

യാ അഭിജ്ഝാ, സോ ലോഭോ. യോ ബ്യാപാദോ, സോ ദോസോ. യാ മിച്ഛാദിട്ഠി, സോ മോഹോ. താനി അട്ഠ മിച്ഛത്താനി ഉപട്ഠപേന്തി. തേസു ഗഹിതേസു തീസു അകുസലമൂലേസു ദസവിധം അകുസലമൂലം പാരിപൂരിം ഗച്ഛതി, തസ്സ തിവിധസ്സ ദുച്ചരിതസംകിലേസസ്സ വാസനാഭാഗിയഞ്ച സുത്തം നിസ്സരണം. തത്ഥ യോ ബഹുസിതോ നിദ്ദേസോ യഥാ ലോഭോ ദോസോ മോഹോപി, തത്ഥ അസിതും ഏത്ഥ ലോഭോ ഉസ്സദോ തേന കാരണേന തേസു വാ ധമ്മേസു ലോഭോ പഞ്ഞപിയതി. തത്ഥായം മോഹോ അകുസലം മോഹോ അയം അവിജ്ജാ, സാ ചതുബ്ബിധാ രൂപേ അഭിനിവിട്ഠാ, രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, അവിജ്ജാഗതോ രൂപവന്തം അത്താനം, അത്തനി വാ രൂപം, രൂപസ്മിം വാ അത്താനം. തത്ഥ കതമം പദം സക്കായദിട്ഠിയാ ഉച്ഛേദം വദതി "തം ജീവം തം സരീര"ന്തി നത്ഥികദിട്ഠി അധിച്ചസമുപ്പന്നദിട്ഠി ച അഞ്ഞോ ച കരോതി, അഞ്ഞോ പടിസംവേദിയതി. പച്ഛിമസട്ഠികപ്പാനം തീണി പദാനി സക്കായദിട്ഠിയാ സസ്സതം ഭജന്തി "അഞ്ഞം ജീവം അഞ്ഞം സരീര"ന്തി അകിരിയഞ്ച തം ദുക്ഖമിച്ഛതോ അഹേതുകാ ച പതന്തി അനജ്ഝാഭാവോ ച കമ്മാനം സബ്ബഞ്ച മാനയി [മാനതി (പീ॰)]. തത്ഥ "ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ"ന്തി സംസാരേന സുദ്ധി ആജീവകാ ഛളാസീതി പഞ്ഞപേന്തി. യഥാരൂപേ സക്കായദിട്ഠിയാ ചതുവത്ഥുകാ, ഏവം പഞ്ചസു ഖന്ധേസു വീസതിവത്ഥുകാ സക്കായദിട്ഠിയാ സസ്സതം ഭജതി. അഞ്ഞാജീവകാ ച സസ്സതവാദികേ ച സീലബ്ബതം ഭജന്തി പരാമസന്തി ഇമിനാ ഭവിസ്സാമി ദേവോ വാ ദേവഞ്ഞതരോ വാ, അയം സീലബ്ബതപരാമാസോ. തത്ഥ സക്കായദിട്ഠിയാ സോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, "തം ജീവം തം സരീര"മിതി തം കങ്ഖതി വിചികിച്ഛതി നാധിമുച്ചതി നാഭിപ്പസീദതി പുബ്ബന്തേ അപരന്തേ പുബ്ബന്താപരന്തേ...പേ॰... ഇതി വാസനാഭാഗിയേസു ഠിതസ്സ അയം ഉപക്കിലേസോ.

൨൭. തത്ഥ സദ്ധിന്ദ്രിയേന സബ്ബം വിചികിച്ഛിതം പജഹതി, പഞ്ഞിന്ദ്രിയേന ഉദയബ്ബയം പസ്സതി, സമാധിന്ദ്രിയേന ചിത്തം ഏകോദി കരോതി വീരിയിന്ദ്രിയേന ആരഭതി. സോ ഇമേഹി പഞ്ചഹി ഇന്ദ്രിയേഹി സദ്ധാനുസാരീ അവേച്ചപ്പസാദേ നിരതോ അനന്തരിയം സമാധിം ഉപ്പാദേതി. ഇന്ദ്രിയേഹി സുദ്ധേഹി ധമ്മാനുസാരീ അപ്പച്ചയതായ അനന്തരിയം സമാധിം ഉപ്പാദേതി.

സോ ‘‘ഇദം ദുക്ഖ’’ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി. സച്ചാനി ഇദം ദസ്സനഭാഗിയം സുത്തം. തസ്സ പഞ്ചന്നം ഓരമ്ഭാഗിയാനം സംയോജനാനം തീണി സംയോജനാനി ദസ്സനപഹാതബ്ബാനി സബ്ബേന സബ്ബം പഹീനാനി ദ്വേ പുഗ്ഗലകതാനി. തഥ തീണി അകുസലമൂലാനി ഭാവനാപഹാതബ്ബാനി ഉപരിക്ഖിത്താനി ഛ ഭവേ നിബ്ബത്തേന്തി. തഥ തേസു അഭിജ്ഝായ ച ബ്യാപാദേസു തനുകതേസു ഛ ഭവാ പരിക്ഖയാ മരിയാദം ഗച്ഛന്തി, ദ്വേ ഭവാ അവസിട്ഠാ. തസ്സ അഭിജ്ഝാ ച ബ്യാപാദോ ച സബ്ബേന സബ്ബം പരിക്ഖീണാ ഹോന്തി. ഏകോ ഭവോ അവസിട്ഠോ ഹോതി. സോ ച മാനവസേന നിബ്ബത്തേതി. കിഞ്ചാപി ഏത്ഥ അഞ്ഞേപി ചത്താരോ കിലേസാ രൂപരാഗോ ഭവരാഗോ അവിജ്ജാ ഉദ്ധച്ചം കേതുസ്മിമാനഭൂതാ നപ്പടിബലാ അസ്മിമാനം വിനിവത്തേതും, സബ്ബേപി തേ അസ്മിമാനസ്സ പഹാനം ആരഭതേ. ഖീണേസു ന ച തേസു ഇദമുത്തരിദസ്സനഭൂമിയം പഞ്ചസു സേക്ഖപുഗ്ഗലേസു തീസു ച പടിപ്പന്നകേസു ദ്വീസു ച ഫലട്ഠേസു ഭാവനാഭാഗിയം സുത്തം. തദുത്തരി അസേക്ഖഭാഗിയസുത്തം, കത്ഥചി ഭൂമി നിപീളിയതി. ഇദഞ്ച പഞ്ചമം സുത്തം. തിണ്ണം പുഗ്ഗലാനം ദേസിതം പുഥുജ്ജനസ്സ സേക്ഖസ്സ അസേക്ഖസ്സ സംകിലേസഭാഗിയം വാസനാഭാഗിയം. പുഥുജ്ജനസ്സ ദസ്സനഭാഗിയം. ഭാവനാഭാഗിയം പഞ്ചന്നം സേക്ഖാനം. യം പഠമനിദ്ദിട്ഠം അസേക്ഖഭാഗിയം സബ്ബേസം അരഹന്താനം. സാ പന പഞ്ചവിധാ സത്തവീസആകാരേ [സത്തവീസം ആകാരേ (പീ॰)] പരിയേസിതബ്ബം. ഏതേസു തസ്സ ഗതീനം തതോ ഉത്തരി. തഞ്ച ഖോ സങ്ഖേപേന പഞ്ഞാസായ ആകാരേഹി സമ്പതതി, യേ പഞ്ഞാസ ആകാരാ സാസനേ നിദ്ദിട്ഠാ, തേ സങ്ഖിപിയന്താ ദസഹി ആകാരേഹി പതന്തി. യേ അരിയസച്ചം നിക്ഖേപേന ഠിതേ സങ്ഖിപിയത്താ അട്ഠസു ആകാരേസു പതന്തി. ചതൂസു ച സാധാരണേസു സുത്തേസു യാ ഹാരസമ്പാതസ്സ ഭൂമി, തേ സങ്ഖിപിയന്താ പഞ്ചസു സുത്തേസു പതന്തി. സംകിലേസഭാഗിയേ വാസനാഭാഗിയേ ഭാവനാഭാഗിയേ നിബ്ബേധഭാഗിയേ അസേക്ഖഭാഗിയേ ച. തേ സങ്ഖിപിയന്താ ചതൂസു സുത്തേസു പതന്തി. സംകിലേസഭാഗിയേ വാസനാഭാഗിയേ നിബ്ബേധഭാഗിയേ അസേക്ഖഭാഗിയേ ച. തേ സങ്ഖിപിയമാനാ തീസു സുത്തേസു പതന്തി, പുഥുജ്ജനഭാഗിയേ സേക്ഖഭാഗിയേ അസേക്ഖഭാഗിയേ ച. തേ സങ്ഖിപിയന്താ ദ്വീസു സുത്തേസു പതന്തി നിബ്ബേധഭാഗിയേ ച പുബ്ബയോഗഭാഗിയേ ച. യഥാ വുത്തം ഭഗവതാ ദ്വേ അത്ഥവസേ സമ്പസ്സമാനാ തഥാഗതാ അരഹന്തോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധാ ധമ്മം ദേസേന്തി സുത്തം ഗേയ്യം…പേ॰… സത്ഥാ പുബ്ബയോഗസമന്നാഗതേ അപ്പകസിരേന മഞ്ഞമാനാ വസിയന്തി പുബ്ബയോഗാ ച ഭവിസ്സന്തി സന്താനം മഞ്ഞമാനാധരായ. തത്ഥ പഞ്ഞാവേമത്തതം അത്തനോ സമനുപസ്സമാനേന അട്ഠവിധേ സുത്തസങ്ഖേപേ, യത്ഥ യത്ഥ സക്കോതി, തത്ഥ തത്ഥ യോജേതബ്ബം. തത്ഥ തത്ഥ യോജേത്വാ സുത്തസ്സ അത്ഥോ നിദ്ദിസിതബ്ബോ. ന ഹി സതി വേദനാ മനോ ധാരേത്വാ സക്കാ യേന കേനചി സുത്തസ്സ അത്ഥോ യഥാഭൂതം നിദ്ദിസിതും.

തത്ഥ പുരിമകാനം സുത്താനം ഇമാ ഉദ്ദാനഗാഥാ

കാമന്ധാ ജാലസഞ്ഛന്നാ, പഞ്ച നീവരണാനി ച;
മനോപുബ്ബങ്ഗമാ ധമ്മാ, മഹാനാമോ ച സാകിയോ.

ഉദ്ധം അധോ വിപ്പമുത്തോ, യഞ്ച സീലകിമത്ഥിയാ;
യസ്സ സേലൂപമം ചിത്തം, ഉപതിസ്സ പുച്ഛാദികാ.

യസ്സ കായഗതാസതി, ഛന്നം തമോപരായണോ;
ന തം ദള്ഹം ചേതസികം, അയം ലോകോതിആദികം.

ചത്താരോ ചേവ പുഗ്ഗലാ, ദദതോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢിതം;
സോതാനുഗതധമ്മേസു, ഇമാ തേസം ഉദ്ദാനഗാഥാ.

൨൨. തത്ഥ കതമാ ആണത്തി?

സചേ ഭായഥ [ഉദാ॰ ൪൪] ദുക്ഖസ്സ, സചേ വോ ദുക്ഖമപ്പിയം;
മാകത്ഥ പാപകം കമ്മം, ആവി വാ യദി വാ രഹോ.

''അതീതേ , രാധ, രൂപേ അനപേക്ഖോ ഹോഹീ''തി വിത്ഥാരേന കാതബ്ബാ. ''സീലവന്തേന , ആനന്ദ, പുഗ്ഗലേന സദാ കരണീയാ കിന്തിമേ അവിപ്പടിസാരോ അസ്സാ''തി. അയം വുച്ചതി ആണത്തി.

തത്ഥ കതമം ഫലം?

ധമ്മോ ഹവേ രക്ഖതി ധമ്മചാരിം, ഛത്തം മഹന്തം യഥ വസ്സകാലേ;
ഏസാനിസംസോ ധമ്മേ സുചിണ്ണേ, ന ദുഗ്ഗതിം ഗച്ഛതി ധമ്മചാരീ.

ഇദം ഫലം.

തത്ഥ കതമോ ഉപായോ?

''സബ്ബേ ധമ്മാ [ധ॰ പ॰ ൨൭൯] അനത്താ''തി, യദാ പഞ്ഞായ പസ്സതി;
അഥ നിബ്ബിന്ദതി ദുക്ഖേ, ഏസ മഗ്ഗോ വിസുദ്ധിയാ.

''സത്തഹങ്ഗേഹി സമന്നാഗതോ ഖോ, ഭിക്ഖു, അപി ഹിമവന്തം പബ്ബതരാജാനം ചാലേയ്യ, കോ പന വാദോ ഛവം അവിജ്ജം സത്തകേസു'' വേയ്യാകരണം കാതബ്ബം. അയം ഉപായോ.

തത്ഥ കതമാ ആണത്തി ച ഫലഞ്ച?

സചേ ഭായഥ ദുക്ഖസ്സ, സചേ വോ ദുക്ഖമപ്പിയം;
മാകത്ഥ പാപകം കമ്മം, ആവി വാ യദി വാ രഹോ.

സചേ ഹി പാപകം കമ്മം, കരോഥ വാ കരിസ്സഥ;
ന വോ ദുക്ഖാ പമോക്ഖാത്ഥി, ഉപച്ചാപി പലായതം [പലായതോ (പീ॰)].

പുരിമികായ ഗാഥായ ആണത്തി പച്ഛിമികായ ഫലം. സീലേ പതിട്ഠായ ദ്വേ ധമ്മാ ഭാവേതബ്ബാ യാ ച ചിത്തഭാവനാ യാ ച പഞ്ഞാഭാവനാ യാ ച ആണത്തി രാഗവിരാഗാ ച ഫലം.

തത്ഥ കതമം ഫലഞ്ച ഉപായോ ച?

സീലേ പതിട്ഠായ [സം॰ നി॰ ൧.൨൩] നരോ സപഞ്ഞോ, ചിത്തം പഞ്ഞഞ്ച ഭാവയം;

ആതാപീ നിപകോ ഭിക്ഖു, സോ ഇമം വിജടയേ ജടං.

പുരിമികായ അഡ്ഢഗാഥായ ഉപായോ, പച്ഛിമികായ അഡ്ഢഗാഥായ ഫലം. നന്ദിയോ [നന്ദികോ (പീ॰ ക॰)] സക്കോ ഇസിവുത്ഥപുരിരികാമഏുകരക്ഖേ [ഇസിവുത്ത... (പീ॰)] സുത്തം മൂലതോ ഉപാദായ യാവ ഛസു ധമ്മേസു. ഉത്തരി പഞ്ചസു ധമ്മേസു യാചയോഗോ [യോ ച യോഗോ (പീ॰)] കരണീയോ, അയം ഉപായോ. അസഹഗതസ്സ കാമാസവാപി ചിത്തം മുച്ചതീതി. സബ്ബാസു ഛസു തീസു. അയം ഉപായോ ച ഫലഞ്ച.

തത്ഥ കതമാ ആണത്തി ച ഫലഞ്ച ഉപായോ ച?

> സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖസ്സു, മോഘരാജ സദാ സതോ;
> അത്താനുദിട്ഠിം ഉഹച്ച [ഊഹച്ച (സു॰ നി॰ ൧൧൨൫)], ഏവം മച്ചുതരോ സിയാ.

“സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖസ്സു, മോഘരാജാ”തി ആണത്തി. “സദാ സതോ”തി ഉപായോ. “അത്താനുദിട്ഠിം ഉഹച്ച, ഏവം മച്ചുതരോ സിയാ”തി ഫലം. സമാധിം, ഭിക്ഖവേ, ഭാവേഥ, സമാഹിതോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു രൂപം അനിച്ചന്തി പജാനാതി. ഏവം പസ്സം അരിയസാവകോ പരിമുച്ചതി ജാതിയാപി...പേ॰... ഉപായാസേഹിപി ഇധ തീണിപി”.

൨൩. തത്ഥ കതമോ അസ്സാദോ?

കാമം കാമയമാനസ്സ, തസ്സ ചേതം സമിജ്ഝതി. അയം അസ്സാദോ.

“ധമ്മചരിയാ സമചരിയാ കുസലചരിയാ ഹേതൂഹി, ബ്രാഹ്മണ, ഏവമിധേകച്ചേ സത്താ കായസ്സ ഭേദാ സുഗതിം സഗ്ഗം ലോകം ഉപപജ്ജന്തി”. അയം അസ്സാദോ.

തത്ഥ കതമോ ആദീനവോ?

കാമേസു വേ ഹഞ്ഞതേ സബ്ബാ മുച്ചേവ - അയം ആദീനവോ. പസേനദിസംയുത്തകേ സുത്തേ പബ്ബതോപമാ - അയം ആദീനവോ.

തത്ഥ കതമം നിസ്സരണം?

> യോ കാമേ പരിവജ്ജേതി, സപ്പസ്സേവ പദാ സിരോ;
> സോമം വിസത്തികം ലോകേ, സതോ സമതിവത്തതി.

സംയുത്തകേ സുത്തം പാരിച്ഛത്തകോ പണ്ഡുപലാസോ സന്നിപലാസോ - ഇദം നിസ്സരണം.

തത്ഥ കതമോ അസ്സാദോ ച ആദീനവോ ച?

> യാനി [ജാ॰ ൧.൨.൧൪൦ ദുകനിപാതേ] കരോതി പുരിസോ, താനി അത്തനി പസ്സതി;

കല്യാണകാരീ കല്യാണം, പാപകാരീ ച പാപകം.

തത്ഥ യം പാപകാരീ പച്ചനുഭോതി അയം അസ്സാദോ. ലാഭാലാഭഅട്ഠകേസു ബ്യാകരണം, തത്ഥ അലാഭോ അയസോ നിന്ദാ ദുക്ഖം, അയം ആദീനവോ. ലാഭോ യസോ സുഖം പസംസാ, അയം അസ്സാദോ.

തത്ഥ കതമം അസ്സാദോ ച നിസ്സരണഞ്ച?

“സുഖോ വിപാകോ പുഞ്ഞാനം, അധിപ്പായോ ച ഇജ്ഝതി;
ഖിപ്പഞ്ച പരമം സന്തിം, നിബ്ബാനമധിഗച്ഛതീ”തി.

യോ ച വിപാകോ പുഞ്ഞാനം യാ ച അധിപ്പായസ്സ ഇജ്ഝനാ, അയം അസ്സാദോ. യം ഖിപ്പഞ്ച പരമം സന്തിം നിബ്ബാനമധിഗച്ഛതി, ഇദം നിസ്സരണം.

ബാത്തിംസായ ചേവ മഹാപുരിസലക്ഖണേഹി സമന്നാഗതസ്സ മഹാപുരിസസ്സ ദ്വേയേവ ഗതിയോ ഹോന്തി, സചേ അഗാരം അജ്ഝാവസതി, രാജാ ഹോതി ചക്കവത്തീ യാവ അഭിവിജിനിത്വാ അജ്ഝാവസതി അയം അസ്സാദോ. സചേ അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജതി സബ്ബേന ഓഘേന [ഓസധേന (പീ॰ ക॰)] നിസ്സരണം അയം അസ്സാദോ ച നിസ്സരണഞ്ച.

തത്ഥ കതമോ ആദീനവോ ച നിസ്സരണഞ്ച?

ആദാനസ്സ [ആദിന്നസ്സ (ക॰)] ഭയം ഞത്വാ, ജാതിമരണസമ്ഭവം;
അനാദാതും നിബ്ബത്തതി, ജാതിമരണസങ്ഖയാ.

പുരിമികായ അഡ്ഢഗാഥായ ജാതിമരണസമ്ഭവോ ആദീനവോ. അനാദാതും നിബ്ബത്തതി ജാതിമരണസങ്ഖയാതി നിസ്സരണം.

കിച്ഛം വതായം ലോകോ ആപന്നോ യമിദം ജായതേ ച മീയതേ ച. യാവ കുദസ്സുനാമസ്സ ദുക്ഖസ്സ അന്തോ ഭവിസ്സതി പരതോ വാതി ഏത്ഥ യാ ഉപരിക്ഖാ, അയം ആദീനവോ. യോ ഗേധം ഞത്വാ അഭിനിക്ഖമതി യാവ പുരാണകായ രാജധാനിയാ, ഇദം നിസ്സരണം. അയം ആദീനവോ ച നിസ്സരണഞ്ച.

തത്ഥ കതമോ അസ്സാദോ ച ആദീനവോ ച നിസ്സരണഞ്ച?

കാമാ ഹി ചിത്രാ വിവിധാ [മധുരാ (ഥേരഗാ॰ ൭൮൭)] മനോരമാ,
വിരൂപരൂപേഹി മഥേന്തി ചിത്തം;
തസ്മാ അഹം [ഥേരഗാ॰ ൭൮൭] പബ്ബജിതോമ്ഹി രാജ, അപണ്ണകം
സാമഞ്ഞമേവ സേയ്യോ.

യം “കാമാ ഹി ചിത്രാ വിവിധാ മനോരമാ”തി അയം അസ്സാദോ. യം “വിരൂപരൂപേഹി മഥേന്തി ചിത്ത”ന്തി അയം ആദീനവോ. യം അഹം അഗാരസ്മാ പബ്ബജിതോമ്ഹി രാജ അപണ്ണകം സാമഞ്ഞമേവ സേയ്യോതി ഇദം നിസ്സരണം.

ബലവം ബാലോപമസുത്തം യം ആസായ വാ വേദനീയം കമ്മം ഗാഹതി, തഥാ ചേപി യം യം പാപകമ്മം അനുഭോതി, തത്ഥ ദുക്ഖവേദനീയേന കമ്മേന അഭാവിതകായേന ച യാവ പരിത്തചേതസോ ച ആദീനവം ദസ്സേതി സുഖവേദനീയേന കമ്മേന അസ്സാദേതി. യം പുരാസദിസോ ഹോതി. ഭാവിതചിത്തോ ഭാവിതകായോ ഭാവിതപഞ്ഞോ മഹാനാമോ അപരിത്തചേതസോ, ഇദം നിസ്സരണം.

൨൪. തത്ഥ കതമം ലോകികം സുത്തം?

ന ഹി പാപം കതം കമ്മം, സജ്ജുഖീരംവ മുച്ചതി;
ഡഹന്തം ബാലമന്വേതി, ഭസ്മച്ഛന്നോവ [ഭസ്മാഛന്നോവ (ക॰) പസ്സ ധ॰ പ॰ ൭൧] പാവകോ.

ചത്താരി അഗതിഗമനാനി, ഇദം ലോകികം സുത്തം.

തത്ഥ കതമം ലോകുത്തരം സുത്തം?

"യസ്സിന്ദ്രിയാനി സമഥങ്ഗതാനി [സമഥം ഗതാനി (പീ॰) പസ്സ ധ॰ പ॰ ൯൪],
അസ്സാ യഥാ സാരഥിനാ സുദന്താ;
പഹീനമാനസ്സ അനാസവസ്സ, ദേവാപി തസ്സ പിഹയന്തി താദിനോ"തി.

"അരിയം വോ, ഭിക്ഖവേ, സമ്മാസമാധിം ദേസേസ്സാമീ"തി ഇദം ലോകുത്തരം സുത്തം.

തത്ഥ കതമം ലോകികം ലോകുത്തരഞ്ച സുത്തം?

സത്തിയാ വിയ ഓമട്ഠോ, ദയ്ഹമാനോവ മത്ഥകേ;
കാമരാഗപ്പഹാനായ, സതോ ഭിക്ഖു പരിബ്ബജേ.

"സത്തിയാ വിയ ഓമട്ഠോ, ദയ്ഹമാനോവ മത്ഥകേ"തി ലോകികം;
"കാമരാഗപ്പഹാനായ, സതോ ഭിക്ഖു പരിബ്ബജേ"തി ലോകുത്തരം;

കബളീകാരേ ആഹാരേ അത്ഥി ഛന്ദോതി ലോകികം. നത്ഥി ഛന്ദോതി ലോകുത്തരം സുത്തം.

തത്ഥ കതമം കമ്മം?

യോ പാണമതിപാതേതി, മുസാവാദഞ്ച ഭാസതി;
ലോകേ അദിന്നം ആദിയതി [ആദിയി (ക॰) പസ്സ അ॰ നി॰ ൫.൧൭൪],
പരദാരഞ്ച ഗച്ഛതി.

സുരാമേരയപാനഞ്ച, യോ നരോ അനുയുഞ്ജതി;
അപ്പഹായ പഞ്ച വേരാനി, ദുസ്സീലോ ഇതി വുച്ചതി.

തീണിമാനി, ഭിക്ഖവേ, ദുച്ചരിതാനി. ഇദം കമ്മം.

തത്ഥ കതമോ വിപാകോ?

സട്ഠിവസ്സസഹസ്സാനി, യഥാരൂപീ വിപച്ചഗാ.

“ദിട്ഠാ മയാ, ഭിക്ഖവേ [സം॰ നി॰ ൪.൧൩൫], ഛ ഫസ്സായതനികാ നാമ നിരയാ. ദിട്ഠാ മയാ, ഭിക്ഖവേ, ഛ ഫസ്സായതനികാ നാമ സഗ്ഗാ”. അയം വിപാകോ.

തത്ഥ കതമം കമ്മഞ്ച വിപാകോ ച?

അയസാവ മലം സമുട്ഠിതം, തതുട്ഠായ തമേവ ഖാദതി;
ഏവം അതിധോനചാരിനം, സാനി കമ്മാനി നയന്തി ദുഗ്ഗതിം.

അയസാവ മലം സമുട്ഠിതം, യാവ സാനി കമ്മാനീതി ഇദം കമ്മം. നയന്തി ദുഗ്ഗതിന്തി വിപാകോ.

ചതൂസു സമ്മാപടിപജ്ജമാനോ മാതരി പിതരി തഥാഗതേ തഥാഗതസാവകേ യാ സമ്മാപടിപത്തി, ഇദം കമ്മം. യം ദേവേസു ഉപപജ്ജതി, അയം വിപാകോ. ഇദം കമ്മഞ്ച വിപാകോ ച.

൨൭. തത്ഥ കതമം നിദ്ദിട്ഠം സുത്തം?

നേലങ്ഗോ സേതപച്ഛാദോ, ഏകാരോ വത്തതീ [വത്തതേ (ക॰) ഉദാ॰ ൬൫] രഥോ;
അനീഘം പസ്സ ആയന്തം, ഛിന്നസോതം അബന്ധനം;
യം വാ ചിത്തം സമണേസു, ചിത്താഗഹപതി ദിസ്സതി.

ഏവം ഇമായ ഗാഥായ നിദ്ദിട്ഠോ അത്ഥോ.

ഗോപാലകോപമേ ഏകാദസ പദാനി. ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു രൂപഞ്ഞൂ ഹോതി. യാ ച അതിരേകപൂജായ പൂജേതാ ഹോതീതി. ഇമാനി ഏകാദസ പദാനി യഥാഭാസിതാനി നിദ്ദിട്ഠോ അത്ഥോ.

തത്ഥ കതമോ അനിദ്ദിട്ഠോ അത്ഥോ?

സുഖോ വിവേകോ തുട്ഠസ്സ, സുതധമ്മസ്സ പസ്സതോ;
അബ്യാപജ്ജം [അബ്യാപജ്ഝം (പീ॰ ക॰) പസ്സ ഉദാ॰ ൧൧] സുഖം ലോകേ, പാണഭൂതേസു സംയമോതി.

സുഖാ വിരാഗതാ ലോകേ, കാമാനം സമതിക്കമോ;
അസ്മിമാനസ്സ യോ വിനയോ, ഏതം വേ പരമം സുഖന്തി.

ഇദം അനിദ്ദിട്ഠം. അട്ഠ മഹാപുരിസവിതക്കാ. ഇദം അനിദ്ദിട്ഠം.

തത്ഥ കതമം നിദ്ദിട്ഠഞ്ച അനിദ്ദിട്ഠഞ്ച?

പസന്നനേത്തോ [സു॰ നി॰ ൫൫൫] സുമുഖോ, ബ്രഹാ ഉജു പതാപവാ;
മജ്ഝേ സമണസങ്ഘസ്സ, ആദിച്ചോവ വിരോചസി.

പസന്നനേത്തോ യാവ ആദിച്ചോവ വിരോചസീതി നിദ്ദിട്ഠോ. പസന്നനേത്തോ യോ ഭഗവാ കഥഞ്ച പന പസന്നനേത്തതാ, കഥം സുമുഖതാ, കഥം ബ്രഹകായതാ, കഥം ഉജുകതാ, കഥം പതാപവതാ, കഥം വിരോചതാതി അനിദ്ദിട്ഠോ. ഫേണപിണ്ഡോപമം വേയ്യാകരണം യഥാ ഫേണപിണ്ഡോ ഏവം രൂപം യഥാ പുബ്ബുളോ ഏവം വേദനാ മായാ വിഞ്ഞാണം പഞ്ചക്ഖന്ധാ പഞ്ചഹി ഉപമാഹി നിദ്ദിട്ഠാ. കേന കാരണേന ഫേണപിണ്ഡോപമം രൂപം സബ്ബഞ്ച ചക്ഖുവിഞ്ഞേയ്യം യം വാ ചതൂഹി ആയതനേഹി? കഥം വേദനാ പുബ്ബുളൂപമാ? കതരാ ച സാ വേദനാ സുഖാ ദുക്ഖാ അദുക്ഖമസുഖാ? ഏവമേസാ അനിദ്ദിട്ഠാ. ഏവം നിദ്ദിട്ഠഞ്ച അനിദ്ദിട്ഠഞ്ച.

൨൩. തത്ഥ കതമം ഞാണം?

പഞ്ഞാ ഹി സേട്ഠാ ലോകസ്മിം, യായം നിബ്ബേധഗാമിനീ;
യായ [യായം (ക॰) പസ്സ ഇതിവു॰ ൪൧] സമ്മാ പജാനാതി, ജാതിമരണസങ്ഖയം.

തീണിമാനി ഇന്ദ്രിയാനി അനഞ്ഞാതഞ്ഞസ്സാമീതിന്ദ്രിയം അഞ്ഞിന്ദ്രിയം അഞ്ഞാതാവിന്ദ്രിയം, ഇദം ഞാണം.

തത്ഥ കതമം നേയ്യം?

കാമേസു [ഉദാ॰ ൬൮] സത്താ കാമസങ്ഗസത്താ, സംയോജനേ വജ്ജമപസ്സമാനാ;
ന ഹി ജാതു സംയോജനസങ്ഗസത്താ, ഓഘം തരേയ്യും വിപുലം മഹന്തം.

ചതൂഹി അങ്ഗേഹി സമന്നാഗതാ കായസ്സ ഭേദാ ദേവേസു ഉപ്പജ്ജന്തി. ഉദാനേ കാപിയം സുത്തം അപണ്ണകപസാദനീയം - ഇദം നേയ്യം.

തത്ഥ കതമം ഞാണഞ്ച നേയ്യഞ്ച?

സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താതി, യദാ പഞ്ഞായ പസ്സതി;
അഥ നിബ്ബിന്ദതി ദുക്ഖേ, ഏസ മഗ്ഗോ വിസുദ്ധിയാ.

യദാ പസ്സതീതി ഞാണം. യോ സബ്ബധമ്മേ അനത്താകാരേന ഉപട്ഠപേതി ഇദം നേയ്യം.

ചത്താരി അരിയസച്ചാനി, തത്ഥ തീണി നേയ്യാനി മഗ്ഗസച്ചം സീലക്ഖന്ധോ ച പഞ്ഞാക്ഖന്ധോ ച, ഇദം ഞാണഞ്ച നേയ്യഞ്ച.

൨൪. തത്ഥ കതമം ദസ്സനം?

ഏസേവ മഗ്ഗോ [ധ॰ പ॰ ൨൭൪ ധമ്മപദേ] നത്ഥഞ്ഞോ, ദസ്സനസ്സ വിസുദ്ധിയാ;
ഏതഞ്ഹി തുമ്ഹേ പടിപജ്ജഥ, മാരസ്സേതം പമോഹനം.

ചതൂഹി അങ്ഗേഹി സമന്നാഗതോ അരിയസാവകോ അത്തനാവ [അത്തനായേവ (ക॰) സം॰ നി॰ ൫.൧൦൦൨] അത്താനം ബ്യാകരേയ്യ "ഖീണനിരയോമ്ഹി യാവ സോതാപന്നോഹമസ്മി അവിനിപാതധമ്മോ നിയതോ സമ്ബോധിപരായണോ"തി. ഇദം ദസ്സനം.

തത്ഥ കതമാ ഭാവനാ?

യസ്സിന്ദ്രിയാനി സുഭാവിതാനി, അജ്ഝത്തം ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബലോകേ;
സോ പുഗ്ഗലോ മതി ച രൂപസഞ്ഞീ, സുമോഹഗതാ ന ജാനാതി [കിംസു മോഹഗതാനു ജാനാതി (ക॰)].

ചത്താരി ധമ്മപദാനി - അനഭിജ്ഝാ അബ്യാപാദോ സമ്മാസതി സമ്മാസമാധി. അയം ഭാവനാ.

തത്ഥ കതമം ദസ്സനഞ്ച ഭാവനാ ച?

വചസാ മനസാഥ കമ്മുനാ ച, അവിരുദ്ധോ സമ്മാ വിദിത്വാ [വിദിത്വാന (ക॰) സു॰ നി॰ ൩൬൫] ധമ്മം;
നിബ്ബാനപദാഭിപത്ഥയാനോ, സമ്മാ സോ ലോകേ പരിബ്ബജേയ്യ.

സോതാപത്തിഫലം സച്ഛികാതുകാമേന കതമേ ധമ്മാ മനസികാതബ്ബാ, ഭഗവാ ആഹ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ. ഇദം ദസ്സനഞ്ച ഭാവനാ ച.

൨൭. തത്ഥ കതമേ വിപാകധമ്മധമ്മാ?

യാനി കരോതി പുരിസോതി വിത്ഥാരോ. തീണിമാനി, ഭിക്ഖവേ, സുചരിതാനി. ഇമേ വിപാകധമ്മധമ്മാ.

തത്ഥ കതമേ നവിപാകധമ്മധമ്മാ?

രൂപം വേദയിതം സഞ്ഞാ, വിഞ്ഞാണം യാ ചേവ ചേതനാ;
നേസോഹമസ്മി ന മേസോ അത്താ, ഇതി ദിട്ഠോ വിരജ്ജതി.

പഞ്ചിമേ, ഭിക്ഖവേ, ഖന്ധാ - ഇമേ നവിപാകധമ്മധമ്മാ.

തത്ഥ കതമോ നേവവിപാകോ നവിപാകധമ്മധമ്മോ?

"യേ ഏവം പടിപജ്ജന്തി, നയം ബുദ്ധേന ദേസിതം;
തേ ദുക്ഖസ്സന്തം കരിസ്സന്തി, സത്ഥുസാസനകാരകാ"തി.

ഇതി യാ ച സമ്മാപടിപത്തി യോ ച നിരോധോ, ഉഭയമേതം നേവവിപാകോ നവിപാകധമ്മോ. ബ്രഹ്മചരിയം വോ, ഭിക്ഖവേ, ദേസേസ്സാമി, ബ്രഹ്മചരിയഫലാനി ച ബ്രഹ്മചരിയഞ്ച അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ ബ്രഹ്മചരിയഫലാനി സോതാപത്തിഫലം യാവ അരഹത്തം.

൨൮. തത്ഥ കതമം സകവചനം?

സബ്ബപാപസ്സ അകരണം, കുസലസ്സ ഉപസമ്പദാ;

സചിത്തപരിയോദപനം, ഏതം ബുദ്ധാന സാസനം.

തീണിമാനി, ഭിക്ഖവേ, വിമോക്ഖമുഖാനി. ഇദം സകവചനം.

തത്ഥ കതമം പരവചനം?

നത്ഥി പുത്തസമം പേമം, നത്ഥി ഗോണസമിതം ധനം;
നത്ഥി സൂരിയസമാ ആഭാ, സമുദ്ദപരമാ സരാ.

ഹേതുനാ മാരിസാ കോസിയാ സുഭാസിതേന സങ്ഗാമവിജയോ സോപി നാമ, ഭിക്ഖവേ, സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ സകം ഫലം പരിഭുഞ്ജമാനോതി വിത്ഥാരേന കാതബ്ബം. ഇദം പരവചനം.

തത്ഥ കതമം സകവചനഞ്ച പരവചനഞ്ച?

"യം പത്തം യഞ്ച പത്തബ്ബം, ഉഭയമേതം രജാനുകിണ്ണം;
യേ ഏവംവാദിനോ നത്ഥി, തേസം കാമേസു ദോസോ"തി.

ഇദം പരവചനം. യേ ച ഖോ തേ ഉഭോ അന്തേ അനുപഗമ്മ വട്ടം തേസം നത്ഥി പഞ്ഞാപനായ. ഇദം സകവചനം.

"നന്ദതി പുത്തേഹി പുത്തിമാ, ഗോമാ ഗോഹി [ഭോഗികോ ഭോഗേഹി (പീ॰) സം॰ നി॰ ൧.൧൨] തഥേവ നന്ദതി;
ഉപധീ ഹി നരസ്സ നന്ദനാ, ന ഹി സോ നന്ദതി യോ നിരൂപധീ"തി - പരവചനം.

"സോചതി പുത്തേഹി പുത്തിമാ, ഗോമാ ഗോഹി തഥേവ സോചതി;
ഉപധീ ഹി നരസ്സ സോചനാ, ന ഹി സോ സോചതി യോ നിരൂപധീ"തി - സകവചനം.

ഇദം സകവചനം പരവചനഞ്ച.

൩൦. തത്ഥ കതമം സത്താധിട്ഠാനം?

യേ കേചി ഭൂതാ ഭവിസ്സന്തി യേ വാപി, സബ്ബേ ഗമിസ്സന്തി പഹായ ദേഹം;
തം സബ്ബജാനിം കുസലോ വിദിത്വാ, ധമ്മേ [ആതാപിയോ (ഉദാ॰ ൪൨)] ഠിതോ ബ്രഹ്മചരിയം ചരേയ്യ.

തയോമേ, ഭിക്ഖവേ, സത്ഥാരോ, തഥാഗതോ അരഹം സേക്ഖോ പടിപദോ. ഇദം സത്താധിട്ഠാനം.

തത്ഥ കതമം ധമ്മാധിട്ഠാനം?

യഞ്ച കാമസുഖം [ഉദാ॰ ൧൨] ലോകേ, യഞ്ചിദം ദിവിയം സുഖം;
തണ്ഹക്ഖയസുഖസ്സേതേ, കലം നാഗ്ഘന്തി സോളസിം.

സത്തിമേ , ഭിക്ഖവേ, ബോജ്ഝങ്ഗാ, ഇദം ധമ്മാധിട്ഠാനം.

തത്ഥ കതമം സത്താധിട്ഠാനഞ്ച ധമ്മാധിട്ഠാനഞ്ച? ദുദ്ദസമന്തം സച്ചം ദുദ്ദസോ പടിവേധോ ബാലേഹി, ജാനതോ പസ്സതോ നത്ഥി നന്ദീതി വദാമി. ദുദ്ദസമന്തം സച്ചം ദുദ്ദസോ പടിവേധോ ബാലേഹീതി ധമ്മാധിട്ഠാനം. ജാനതോ പസ്സതോ നത്ഥി നന്ദീതി സത്താധിട്ഠാനം. ദാരുക്ഖന്ധോപമം ഗങ്ഗായ തീരിയാ ഓരിമഞ്ച തീരം പാരിമഞ്ച തീരം ഥലേ വാ [ഥലേവ ച (ക॰) സംയുത്തനികായേ] ന ച ഉസ്സീദനം, മജ്ഝേ ച ന സംസീദനം മനുസ്സഗ്ഗാഹോ ച അമനുസ്സഗ്ഗാഹോ ച അന്തോപൂതിഭാവോ ച, ഇദം ധമ്മാധിട്ഠാനം. ഏവം പന ഭിക്ഖു നിബ്ബാനനിന്നോ ഭവിസ്സതി നിബ്ബാനപരായണോതി സത്താധിട്ഠാനം. ഇദം സത്താധിട്ഠാനഞ്ച ധമ്മാധിട്ഠാനഞ്ച.

തത്ഥ കതമോ ഥവോ?

മഗ്ഗാനട്ഠങ്ഗികോ സേട്ഠോ, സച്ചാനം ചതുരോ പദാ;
വിരാഗോ സേട്ഠോ ധമ്മാനം, ദ്വിപദാനഞ്ച ചക്ഖുമാ.

തീണിമാനി, ഭിക്ഖവേ, അഗ്ഗാനി - ബുദ്ധോ സത്താനം, വിരാഗോ ധമ്മാനം, സങ്ഘോ ഗണാനം. അയം ഥവോ.

൩൫. തത്ഥ കതമം അനുഞ്ഞാതം?

കായേന [ധ॰ പ॰ ൩൬൧] സംവരോ സാധു, സാധു വാചായ സംവരോ;
മനസാ സംവരോ സാധു, സാധു സബ്ബത്ഥ സംവുതോ;
സബ്ബത്ഥ സംവുതോ ഭിക്ഖു, സബ്ബദുക്ഖാ പമുച്ചതി.

ഇദം ഭഗവതാ അനുഞ്ഞാതം.

തീണിമാനി, ഭിക്ഖവേ, കരണീയാനി - കായസുചരിതം വചീസുചരിതം മനോസുചരിതം. ഇദം അനുഞ്ഞാതം.

തത്ഥ കതമം പടിക്ഖിത്തം?

നത്ഥി പുത്തസമം പേമം. വിത്ഥാരോ ഇദം പടിക്ഖിത്തം.

തീണിമാനി, ഭിക്ഖവേ, അകരണീയാനി സയം അഭിഞ്ഞായ ദേസിതാനി. കതമാനി തീണി? കായദുച്ചരിതം വചീദുച്ചരിതം മനോദുച്ചരിതം. ഇദം പടിക്ഖിത്തം.

തത്ഥ കതമം അനുഞ്ഞാതഞ്ച പടിക്ഖിത്തഞ്ച?

കായേന കുസലം കരേ, അസ്സ കായേന സംവുതോ;
കായദുച്ചരിതം ഹിത്വാ, കായസുചരിതം ചരേ.

ദ്വീഹി പഠമപദേഹി ചതുത്ഥേന ച പദേന അനുജാനാതി. കായദുച്ചരിതം ഹിത്വാതി തതിയേന പദേന പടിക്ഖിത്തന്തി. മഹാവിഭങ്ഗോ അചിരതപാനാദോ.

തത്ഥിമാ ഉദ്ദാനഗാഥാ

സചേ ഭായസി ദുക്ഖസ്സ, മാഭിനന്ദി അനാഗതം;
വസ്സകാലേ യഥാ ഛത്തം, കുസലാനി കമത്ഥകേ.

സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താതി, സമാഗതം വിചാലയേ;
ന വോ ദുക്ഖാ പമോക്ഖാത്ഥി, സമഥോ ച വിപസ്സനാ.

കാമച്ഛന്ദം ഉപാദായ, യോ സോ വിതക്കേഹി ഖജ്ജതി;
സുഭാവിതത്തേ ബോജ്ഝങ്ഗേ, സോ ഇമം വിജടയേ ജടം.

സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖസ്സു, സമാധിഭാവി ഭാവസേ;
കാമം കാമയമാനസ്സ, ധമ്മചരിയായ സുഗതിം.

ഹഞ്ഞതേ സബ്ബാ മുച്ചേവ, നിപ്പോഠേന്തോ ചതുദ്ദിസാ;
യോ കാമേ പരിവജ്ജേതി, പാരിഛത്തോപമേവ ച.

യാനി കരോതി പുരിസോ, ലോകധമ്മാ പകാസിതാ;
സുഖോ വിപാകോ പുഞ്ഞാനം, തതിയം അഞ്ഞം ന വിജ്ജതി.

ആദാനസ്സ ഭയം ഞത്വാ, ജായതേ ജീയതേപി ച;
കാമാ ഹി ചിത്രാ വിവിധാ, അഥ ലോണസല്ലോപമം.

ന ഹി പാപം കതം കമ്മം, അഗതീഹി ച ഗച്ഛതി;
യസ്സിന്ദ്രിയാനി സമഥങ്ഗതാനി, തഥേവ പഞ്ചഞ്ഞാണികോ.

സത്തിയാ വിയ ഓമട്ഠോ, വിഞ്ഞാണഞ്ച പതിട്ഠിതാ;
യോ പാണമതിപാതേതി, തീണി ദുച്ചരിതാനി ച.

സട്ഠിവസ്സസഹസ്സാനി, ഖണം ലദ്ധാന ദുല്ലഭം;
അയസാവ മലം സമുട്ഠിതം, ചതൂസു പടിപത്തിസു.

നേലങ്ഗോ സേതപച്ഛാദോ, അഥ ഗോപാലകോപമം;
സുഖോ വിവേകോ തുട്ഠസ്സ, വിതക്കാ ച സുദേസിതാ.

ഫേണപിണ്ഡോപമം രൂപം, ബ്രഹ്‌മാ ഉജു പതാപവാ;
പഞ്ഞാ ഹി സേട്ഠാ ലോകസ്മിം, അനഞ്ഞാ തീണി ഇന്ദ്രിയാനി.

കാമേസു സത്താ കാമസങ്ഗസത്താ, അഥ വണ്ണോ രഹസ്സവാ;
സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താതി, അരിയസച്ചഞ്ച ദേസിതം.

ഏസേവ മഗ്ഗോ നത്ഥഞ്ഞോ, സോതാപന്നോതി ബ്യാകരേ;
യസ്സിന്ദ്രിയാനി സുഭാവിതാനി, അഥ ധമ്മപദേഹി ച.

വചസാ മനസാ ചേവ, പഞ്ചക്ഖന്ധാ അനിച്ചതോ;
യാനി കരോതി പുരിസോ, തീണി സുചരിതാനി ച.

രൂപം വേദയിതം സഞ്ഞാ, പഞ്ചക്ഖന്ധാ പകാസിതാ;
യോ ഏവം പടിപജ്ജതി, ബ്രഹ്മാ ചേവ ഫലാനി ച.

സബ്ബപാപസ്സ അകരണം, വിമോക്ഖാ തം ഹി ദേസിതാ;
നത്ഥി പുത്തസമം പേമം, ദേവാനം അസുരാന ച.

യം പത്തം യഞ്ച പത്തബ്ബം, നന്ദതി സോചതി നിച്ചം;
യേ കേചി ഭൂതാ ഭവിസ്സന്തി, സത്ഥാരോ ച പകാസിതാ.

യഞ്ച കാമസുഖം ലോകേ, ബോജ്ഝങ്ഗാ ച സുദേസിതാ;
മഗ്ഗാനട്ഠങ്ഗികോ സേട്ഠോ, തയോ ച അഗ്ഗപത്തിയോ.

കായേന സംവരോ സാധു, കരണീയഞ്ച ദേസിതം;
നത്ഥി അത്തസമം പേമം, അരിയാ തീണി ച ദേസിതാ.

കായേന കുസലം അഭിരതോ, വിനയഞ്ച കാമസുഖം ലോകേ;
ബോജ്ഝങ്ഗാ ച സുദേസിതാ, ദുദ്ദസം അനതം ചേവ പരാപരം ച;

പേടകോപദേസേ സാസനപ്പട്ഠാനം നാമ ദുതിയഭൂമി സമത്താ.

൩. സുത്താധിട്ഠാനതതിയഭൂമി

൩൨. തത്ഥ കതമം സുത്താധിട്ഠാനം?

ലോഭാധിട്ഠാനം ദോസാധിട്ഠാനം മോഹാധിട്ഠാനം അലോഭാധിട്ഠാനം അദോസാധിട്ഠാനം അമോഹാധിട്ഠാനം കായകമ്മാധിട്ഠാനം വാചാകമ്മാധിട്ഠാനം മനോകമ്മാധിട്ഠാനം സദ്ധിന്ദ്രിയാധിട്ഠാനം വീരിയിന്ദ്രിയാധിട്ഠാനം സതിന്ദ്രിയാധിട്ഠാനം സമാധിന്ദ്രിയാധിട്ഠാനം പഞ്ഞിന്ദ്രിയാധിട്ഠാനം.

തത്ഥ കതമം ലോഭാധിട്ഠാനം?

> വിതക്കമഥിതസ്സ [വിതക്കനിമ്മഥിതസ്സ (ക॰) ധ॰ പ॰ ൩൪൯] ജന്തുനോ,
> തിബ്ബരാഗസ്സ സുഭാനുപസ്സിനോ;
> ഭിയ്യോ തണ്ഹാ പവഡ്ഢതി, ഏസ ഖോ ഗാള്ഹം കരോതി ബന്ധനം.

വിതക്കമഥിതസ്സാതി കാമരാഗോ. സുഭാനുപസ്സിനോതി കാമരാഗവത്ഥു. ഭിയ്യോ തണ്ഹാ പവഡ്ഢതീതി കാമതണ്ഹാ. ഏസ ഗാള്ഹം കരോതി ബന്ധനന്തി രാഗം, ഇതി യോ യോ ധമ്മോ മൂലനിക്ഖിത്തോ, സോ യേവേത്ഥ ധമ്മോ ഉഗ്ഗാവഹിതബ്ബോ [ഉഗ്ഗാപയിതബ്ബോ (പീ॰ ക॰)]. ന ഭഗവാ ഏകം ധമ്മം ആരബ്ഭ അഞ്ഞം ധമ്മം ദേസേതി. യസ്സ വിതക്കേതി കാമവിതക്കോ തമേവ വിതക്കം കാമവിതക്കേന നിദ്ദിസീയതി. തിബ്ബരാഗസ്സാതി തസ്സേവ വിതക്കസ്സ വത്ഥും നിദ്ദിസതി. സുഭാനുപസ്സിനോ ഭിയ്യോ തണ്ഹാ പവഡ്ഢതീതി തമേവ രാഗം കാമതണ്ഹാതി നിദ്ദിസതി. ഏസ ഗാള്ഹം കരോതി ബന്ധനന്തി തമേവ തണ്ഹാസംയോജനം നിദ്ദിസതി. ഏവം ഗാഥാസു അനുമിനിതബ്ബം. ഏവം സവേയ്യാകരണേസു.

തത്ഥ ഭഗവാ ഏകം ധമ്മം തിവിധം നിദ്ദിസതി, നിസ്സന്ദതോ ഹേതുതോ ഫലതോ.

> ദദം പിയോ [പസ്സ സംയുത്തനികായേ] ഹോതി ഭജന്തി നം ബഹൂ,
> കിത്തിഞ്ച പപ്പോതി യസോ ച വഡ്ഢതി;
> അമങ്കുഭൂതോ പരിസം വിഗാഹതി, വിസാരദോ ഹോതി നരോ
> അമച്ഛരീ.

ദദന്തി യം യം ദാനം, ഇദം ദാനമയികം പുഞ്ഞക്രിയം. തത്ഥ ഹേതു. യം ചേതം. ഭജന്തി നം ബഹൂ, കിത്തിന്തി യോ ച കല്യാണോ കിത്തിസദ്ദോ ലോകേ അബ്ഭുഗ്ഗച്ഛതി, യം ബഹുകസ്സ ജനസ്സ പിയോ ഭവതി മനാപോ ച. യഞ്ച അവിപ്പടിസാരീ കാലങ്കരോതി അയം നിസ്സന്ദോ. യം കായസ്സ ഭേദാ ദേവേസു ഉപപജ്ജതീതി ഇദം ഫലം. ഇദം ലോഭാധിട്ഠാനം.

൩൩. തത്ഥ കതമം ദോസാധിട്ഠാനം?

> യോ പാണമതിപാതേതി, മുസാവാദഞ്ച ഭാസതി;
> ലോകേ അദിന്നം ആദിയതി, പരദാരഞ്ച ഗച്ഛതി;

സുരാമേരയപാനഞ്ച, യോ നരോ അനുയുഞ്ജതി [അഭിഗിജ്ഝതി (പീ॰ ക॰) പസ്സ അ॰ നി॰ ൫.൧൭൪].

അപ്പഹായ പഞ്ച വേരാനി, ദുസ്സീലോ ഇതി വുച്ചതി;
കായസ്സ ഭേദാ ദുപ്പഞ്ഞോ, നിരയം സോപപജ്ജതി.

യോ പാണമതിപാതേതീതി ദുട്ഠോ പാണമതിപാതേതി. മുസാവാദഞ്ച ഭാസതീതി ദോസോപഘാതായ മുസാവാദഞ്ച ഭാസതി. സുരാമേരയപാനഞ്ച, യോ നരോ അനുയുഞ്ജതീതി ദോസോ നിദാനം. യോ ച സുരാമേരയപാനം അനുയുഞ്ജതി യഥാപരദാരവിഹാരീ [യഥാപമുദിതവിഹാരീ (ക॰)] അമിത്താ ജനയന്തി.

പഞ്ച വേരാനി അപ്പഹായാതി പഞ്ചന്നം ഭിക്ഖാപദാനം സമതിക്കമനം സബ്ബേസം ദോസജാനം സാ പണ്ണത്തി, തേനേവ ദോസജനിതേന കമ്മേന ദുസ്സീലോ ഇതി വുച്ചതി സോപി ധമ്മോ ഹേതുനാ നിദ്ദിസിതബ്ബോ, നിസ്സന്ദേന ഫലേന ച.

തീണി ബാലസ്സ ബാലലക്ഖണാനി - ദുബ്ഭാസിതഭാസീ [ദുബ്ഭാസിതഭാസിതാ (പീ॰ ക॰) പസ്സ അ॰ നി॰ ൩.൩] ച ഹോതി, ദുച്ചിന്തിതചിന്തീ ച ദുക്കടകമ്മകാരീ ച. തത്ഥ യം കായേന ച വാചായ ച പരക്കമതി, ഇദമസ്സ ദുക്കടകമ്മകാരീ. തായം യഥാ ച മുസാവാദം ഭാസതി യഥാ പുബ്ബനിദ്ദിട്ഠം , ഇദമസ്സ ദുബ്ഭാസിതാ. യഞ്ച സങ്കപ്പേതി മനോദുച്ചരിതം ബ്യാപാദം, ഇദമസ്സ ദുച്ചിന്തിതചിന്തിതാ. യം സോ ഇമേഹി തീഹി ബാലലക്ഖണേഹി സമന്നാഗതോ തീണി തജ്ജാനി ദുക്ഖാനി ദോമനസ്സാനി അനുഭവതി, സോ ച ഹോതി സഭഗ്ഗതോ വാ പരിസഗ്ഗതോ വാ തജ്ജം കഥം കഥന്തി. യദാ ഭവതി സോ ച പാണാതിപാതാദിദസഅകുസലകമ്മപഥാ, സോ തതോനിദാനം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം പടിസംവേദേതീതി. പുന ചപരം യദാ പസ്സതി ചോരം രാജാപരാധികം രഞ്ഞാ ഗഹിതം ജീവിതാ വോരോപേതം, തസ്സേവം ഭവതി സചേ മമമ്പി രാജാ ജാനേയ്യ മമമ്പി രാജാ ഗാഹാപേത്വാ ജീവിതാ വോരോപേയ്യാതി, സോ തതോനിദാനം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം പടിസംവേദേതി. പുന ചപരം ബാലോ യദാ ഭവതി ആസനാ സമാരൂള്ഹോ യാവ യാ മേ ഗതി ഭവിസ്സതി ഇതോ പേച്ച പരം മരണാതി സോ തതോനിദാനം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം പടിസംവേദേതി ഇതി ബാലലക്ഖണം ഹേതു. തീണി തജ്ജാനി ദുക്ഖാനി നിസ്സന്ദോ. കായസ്സ ഭേദാ നിരയേസു ഉപപജ്ജതി, ഇദം ഫലം. ഇദം ദോസാധിട്ഠാനം.

൩൪. തത്ഥ കതമം മോഹാധിട്ഠാനം?

സതഞ്ചേവ സഹസ്സാനം, കപ്പാനം സംസരിസ്സതി;
അഥവാ പി തതോ ഭിയ്യോ, ഗബ്ഭാ ഗബ്ഭം ഗമിസ്സഥ.

അനുപാദായ ബുദ്ധവചനം, സങ്ഖാരേ അത്തതോ ഉപാദായ;
ദുക്ഖസ്സന്തം കരിസ്സന്തി, ഠാനമേതം ന വിജ്ജതി.

യോ യം അനമതഗ്ഗസംസാരം സമാപന്നോ ജായതേ ച മീയതേ ച, അയം അവിജ്ജാഹേതുകാ. യാനിപി ച സങ്ഖാരാനം പയോജനാനി, താനിപി

അവിജ്ജാപച്ചയാനി, യം അദസ്സനം ബുദ്ധവചനസ്സ, അയം അവിജ്ജാസുത്തേയേവ നിദ്ദിട്ഠം. യോ ച സങ്ഖാരേ അത്തതോ ഹരതി പഞ്ചക്ഖന്ധേ പഞ്ച ദിട്ഠിയോ ഉപഗച്ഛതി. ''ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ''തി ഇദം സുത്തം അവിജ്ജായ നിക്ഖിത്തം, അവിജ്ജായ നിക്ഖിപിതം. ഏവം സത്ഥാ സുത്തേ നയേന [സുതനയേന (പീ॰)] ധമ്മേന നിദ്ദിസതി. അസാധാരണേന തംയേവ തത്ഥ നിദ്ദിസിതബ്ബം. ന അഞ്ഞം.

യേ ഹി കേചി, ഭിക്ഖവേ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ''ഇദം ദുക്ഖ''ന്തി നപ്പജാനന്തി ചത്താരി സച്ചാനി വിത്ഥാരേന, യം തത്ഥ അപ്പജാനനാ, ഇദം ദുക്ഖം, അയം ഹേതു. അപ്പജാനന്തോ വിവിധേ സങ്ഖാരേ അഭിസങ്ഖരോതി, അയം നിസ്സന്ദോ. യഞ്ച ദിട്ഠിഗതാനി പരാമസതി ''ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ''ന്തി അയം നിസ്സന്ദോ. യം പുനബ്ഭവം നിബ്ബത്തേതി, ഇദം ഫലം. അയമ്പി ധമ്മോ സനിദ്ദിട്ഠോ ഹേതുതോ ച ഫലതോ ച നിസ്സന്ദതോ ച.

ഏത്ഥ പന കേചി ധമ്മാ സാധാരണാ ഭവന്തി. ഹേതു ഖലു ആദിതോയേവ സുത്തേ നിക്ഖിപിസ്സന്തി. യഥാ കിം ഭവേ ചത്താരിമാനി, ഭിക്ഖവേ, അഗതിഗമനാനി. തത്ഥ യഞ്ച ഛന്ദാഗതിം ഗച്ഛതി യഞ്ച ഭയാഗതിം ഗച്ഛതി, അയം ലോഭോ അകുസലമൂലം. യം ദോസാ, അയം ദോസോയേവ . യം മോഹാ, അയം മോഹോയേവ. ഏവം ഇമാനി തീണി അകുസലമൂലാനി ആദിതോയേവ ഉപപരിക്ഖിതബ്ബാനി. യത്ഥ ഏകം നിദ്ദിസിതബ്ബം, തത്ഥ ഏകം നിദ്ദിസീയതി. തഥാ ദ്വേ യഥാ തീണി, ന ഹി ആദീഹി അനിക്ഖിത്തേ ഹേതു വാ നിസ്സന്ദോ വാ ഫലം വാ നിദ്ദിസിതബ്ബം.

അയഞ്ചേത്ഥ ഗാഥാ -

> ഛന്ദാ ദോസാ ഭയാ മോഹാ, യോ ധമ്മം അതിവത്തതി;
> നിഹീയതി [നിഹീയതേ (പീ॰ ക॰) പസ്സ അ॰ നി॰ ൪.൧൭] തസ്സ യസോ,
> കാളപക്ഖേവ ചന്ദിമാ.

കത്ഥ ഛന്ദാ ച അയം ലോഭോ യഥാ നിദ്ദിട്ഠം പുബ്ബേ. ഇദം മോഹാധിട്ഠാനം.

൩൭. തത്ഥ കതമം അലോഭാധിട്ഠാനം?

> ''അസുഭാനുപസ്സിം [അസുഭാനുപസ്സീ (പീ॰) പസ്സ ധ॰ പ॰ ൮] വിഹരന്തം,
> ഇന്ദ്രിയേസു സുസംവുതം;
> ഭോജനമ്ഹി ച മത്തഞ്ഞും, സദ്ധം ആരദ്ധവീരിയം;
> തം വേ നപ്പസഹതി മാരോ, വാതോ സേലംവ പബ്ബത''ന്തി.

തത്ഥ യാ അസുഭായ ഉപപരിക്ഖാ, അയം കാമേസു ആദീനവദസ്സനേന പരിച്ചാഗോ. ഇന്ദ്രിയേസു സുസംവുതോ തസ്സേവ അലോഭസ്സ പാരിപൂരിയം മമ ആയതനസോചിതം അനുപാദായ. ഭോജനമ്ഹി ച മത്തഞ്ഞുന്തി രസതണ്ഹാപഹാനം. ഇതി അയം അലോഭോ അസുഭാനുപസ്സിതായ വത്ഥുതോ ധാരയതി, സോ അലോഭോ ഹേതു. ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരതായ ഗോചരതോ ധാരയതി, ഭോജനേമത്തഞ്ഞുതായ പരതോ ധാരയതി, അയം നിസ്സന്ദോ. തം വേ നപ്പസഹതി മാരോ, വാതോ സേലം വ പബ്ബതന്തി, ഇദം ഫലം. ഇതി

യോയേവ ധമ്മോ ആദിമ്ഹി നിക്ഖിത്തോ, സോയേവ മജ്ഝേ ചേവ അവസാനേ ച.

നാഹം, ഭിക്ഖവേ, അഞ്ഞം ഏകധമ്മമ്പി സമനുപസ്സാമി അസമുപ്പന്നസ്സ കാമച്ഛന്ദസ്സ അനുപ്പാദായ ഉപ്പന്നസ്സ വാ പഹാനായ, യഥയിദം [യദിദം (പീ॰ ക॰) പസ്സ അം॰ നി॰ ൧.൧൭] അസുഭനിമിത്തം. തത്ഥ അസുഭനിമിത്തം മനസികരോന്തസ്സ അനുപ്പന്നോ ചേവ കാമച്ഛന്ദോ ന ഉപ്പജ്ജതി, ഉപ്പന്നോ ച കാമച്ഛന്ദോ പഹീയതി. ഇദം അലോഭസ്സ വത്ഥു. യം പുന അനുപ്പന്നോ കാമരാഗോ പരിയാദിയതി രൂപരാഗം അരൂപരാഗം, ഇതി ഫലം. ഇതി അയമ്പി ച ധമ്മോ നിദ്ദിട്ഠോ ഹേതുതോ ച നിസ്സന്ദതോ ച ഫലതോ ച. ഇദം അലോഭാധിട്ഠാനം.

തത്ഥ കതമം അദോസാധിട്ഠാനം?

> ഏകമ്പി ചേ പാണമദുട്ഠചിത്തോ, മേത്തായതി കുസലോ [കുസലീ (ക॰) പസ്സ ഇതിവു॰ ൨൭] തേന ഹോതി;
> സബ്ബേ ച പാണേ മനസാനുകമ്പം [അനുകമ്പമാനോ (പീ॰)],
> പഹൂതമരിയോ പകരോതി പുഞ്ഞം.

ഏകമ്പി ചേ പാണമദുട്ഠചിത്തോ മേത്തായതീതി അയം അദോസോ. നിഗ്ഘാതേന അസ്സാദോ, കുസലോ തേന ഹോതീതി തേന കുസലേന ധമ്മേന സംയുത്തോ ധമ്മപഞ്ഞത്തിം ഗച്ഛതി. കുസലോതി യഥാ പഞ്ഞായ പഞ്ഞോ പണ്ഡിച്ചേന പണ്ഡിതോ. പഹൂതമരിയോ പകരോതി പുഞ്ഞന്തി തസ്സായേവ വിപാകോ അയം ലോകിയസ്സ, ന ഹി ലോകുത്തരസ്സ. തത്ഥ യാ മേത്തായനാ, അയം ഹേതു. യം കുസലോ ഭവതി അയം നിസ്സന്ദോ. യാവ അബ്യാപജ്ജോ ഭൂമിയം ബഹുപുഞ്ഞം പസവതി, ഇദം ഫലം. ഇതി അദോസോ നിദ്ദിട്ഠോ ഹേതുതോ ച നിസ്സന്ദതോ ച ഫലതോ ച.

ഏകാദസാനിസംസാ മേത്തായ ചേതോവിമുത്തിയാ. തത്ഥ യാ മേത്താചേതോവിമുത്തി, അയം അരിയധമ്മേസു രാഗവിരാഗാ ചേതോവിമുത്തി, ലോകികായ ഭൂമികാ ഹേതു, യം സുഖം ആയതിം മനാപോ ഹോതി മനുസ്സാനം, ഇമേ ഏകാദസ ധമ്മാ നിസ്സന്ദോ. യഞ്ച അകതാവീ ബ്രഹ്മകായേ ഉപപജ്ജതി. ഇദം ഫലം. ഇദം അദോസാധിട്ഠാനം.

൩൩. തത്ഥ കതമം അമോഹാധിട്ഠാനം?

> പഞ്ഞാ ഹി സേട്ഠാ ലോകസ്മിം, യായം നിബ്ബേധഗാമിനീ [നിബ്ബേധഭാഗിനീ (പീ॰ ക॰) പസ്സ ഇതിവു॰ ४१];
> യായ സമ്മാ പജാനാതി, ജാതിമരണസങ്ഖയം.

പഞ്ഞാ ഹി സേട്ഠാതി വത്ഥും. നിബ്ബേധഗാമിനീതി നിബ്ബാനഗാമിനിയം യഥാഭൂതം പടിവിജ്ഝതി. സമ്മാ പജാനാതി, ജാതിമരണസങ്ഖയന്തി അമോഹോ. പഞ്ഞാതി ഹേതു. യം പജാനാതി അയം നിസ്സന്ദോ. യോ ജാതിമരണസങ്ഖയോ, ഇദം ഫലം. ഇതി അമോഹോ നിദ്ദിട്ഠോ ഹേതുനാ ച നിസ്സന്ദേന ച ഫലേന ച.

തീണിമാനി, ഭിക്ഖവേ [ഇതിവും ൃറ്വ തികനിപാതേ], ഇന്ദ്രിയാനി അനഞ്ഞാതഞ്ഞസ്സാമീതിന്ദ്രിയം അഞ്ഞിന്ദ്രിയം അഞ്ഞാതാവിന്ദ്രിയം. തത്ഥ കതമം അനഞ്ഞാതഞ്ഞസ്സാമീതിന്ദ്രിയം? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു അനഭിസമേതസ്സ ദുക്ഖസ്സ അരിയസച്ചസ്സ അഭിസമയായ ഛന്ദം ജനേതി വായമതി, വീരിയം ആരഭതി , ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി. ഏവം ചതുന്നം അരിയസച്ചാനം കാതബ്ബം. തത്ഥ കതമം അഞ്ഞിന്ദ്രിയം? ഇധ , ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു "ഇദം ദുക്ഖം അരിയസച്ച"ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി, യാ ച മഗ്ഗോ, ഇദം അഞ്ഞിന്ദ്രിയം. ആസവക്ഖയാ അനാസവോ ഹോതി, ഇദം വുച്ചതി അഞ്ഞാതാവിന്ദ്രിയം. തത്ഥായം പഞ്ഞാ, അയം ഹേതു. യം ഛന്ദം ജനേതി വായമതി, യാ പജാനാതി, അയം നിസ്സന്ദോ. യേന സബ്ബസോ ആസവാനം ഖയാ ഹേതു, യം ഖയേ ഞാണമുപ്പജ്ജതി, അനുപ്പാദേ ഞാണഞ്ച, അയം നിസ്സന്ദോ. യം അരഹത്തം, ഇദം ഫലം. തത്ഥ ഖീണാ മേ ജാതി, വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയം, കതം കരണീയന്തി, ഇദം ഖയേ ഞാണം. നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാമീതി ഇദം അനുപ്പാദേ ഞാണം. ഇതി ഇമാനി ഇന്ദ്രിയാനി അമോഹോ നിദ്ദിട്ഠോ ഹേതുനാ ച നിസ്സന്ദേന ച ഫലേന ച. ഇമാനി അസാധാരണാനി നിദ്ദിട്ഠാനി.

തത്ഥ കതമാനി കുസലമൂലാനി സാധാരണാനി? കുസലഞ്ച വോ, ഭിക്ഖവേ, ദേസേസ്സാമി കുസലമൂലഞ്ചേവ. തത്ഥ കതമം കുസലമൂലം? അലോഭോ അദോസോ അമോഹോ. തത്ഥ കതമം കുസലം? അട്ഠ സമ്മത്താനി സമ്മാദിട്ഠി യാവ സമ്മാസമാധി. തത്ഥ യാനി കുസലമൂലാനി, അയം ഹേതു. യഞ്ച അലോഭോ തീണി കമ്മാനി സമുട്ഠാപേതി സങ്കപ്പം വായാമം സമാധിഞ്ച, അയം അലോഭസ്സ നിസ്സന്ദോ. തത്ഥ യോ അദോസോ, അയം ഹേതു. യം തയോ ധമ്മേ പട്ഠപേതി സമ്മാവാചം സമ്മാകമ്മന്തം സമ്മാആജീവഞ്ച, അയം നിസ്സന്ദോ. തത്ഥ യോ അമോഹോ ഹേതു, യം ദ്വേ ധമ്മേ ഉപട്ഠപേതി അവിപരീതദസ്സനമ്പി ച അനഭിലാപനം, അയം നിസ്സന്ദോ. ഇമസ്സ ബ്രഹ്മചരിയസ്സ യം ഫലം, താ ദ്വേ വിമുത്തിയോ രാഗവിരാഗാ ചേതോവിമുത്തി അവിജ്ജാ വിരാഗാ ച പഞ്ഞാവിമുത്തി, ഇദം ഫലം. ഇതി ഇമാനി തീണി കുസലമൂലാനി നിദ്ദിട്ഠാനി ഹേതുതോ ച നിസ്സന്ദതോ ച ഫലതോ ച. ഏവം സാധാരണാനി കുസലാനി പടിവിജ്ഝിതബ്ബാനി.

യത്ഥ ദുവേ യത്ഥ തീണി. അയഞ്ചേത്ഥ ഗാഥാ.

"തുലമതുലഞ്ച സമ്ഭവം, ഭവസങ്ഖാരമവസ്സജി മുനി;
അജ്ഝത്തരതോ സമാഹിതോ, അഭിന്ദി കവചമിവത്തസമ്ഭവ"ന്തി.

തുലമതുലഞ്ച സമ്ഭവന്തി തുലസങ്ഖതം അതുലസങ്ഖതം. തത്ഥ യേ സങ്ഖതാ തുലം, തേ ദ്വേ ധമ്മാ അസ്സാദോ ച ആദീനവോ ച തുലിതാ ഭവന്തി. ഏത്തകോ കാമേസു അസ്സാദോ. ഏത്തകോ ആദീനവോ ഇമസ്സ, ഇദം നിസ്സരണന്തി ഇതി നിബ്ബാനം പജാനാതി. ദ്വീഹി കാരണേഹി അതുലം ന ച സക്കാ തുലയിതും. ഏത്തകം ഏതം നേതം പരമത്ഥീതി തേന അതുലം. അഥ പാപുണാ രതനം കരിത്വാ അച്ഛരിയഭാവേന അതുലം. തത്ഥ കുസലസ്സ ച അഭിസമ്ഭവാ ജാനനാ പസ്സനാ, അയം അമോഹോ. യം തത്ഥ ഞാതാ ഓസിരണാ ഭവസങ്ഖാരാനം, അയം അലോഭോ. യം അജ്ഝത്തരതോ സമാഹിതോതി വിക്ഖേപപടിസംഹരണാ, അയം അദോസോ. ഇതി ഇമാനി തീണി കുസലമൂലാനി. തുലമതുലസമ്ഭവന്തി അയം അമോഹോ. യോ

ഭവസങ്ഖാരാനം സമോസരണം ലോഭോ സമ്മാസമാധീനം അസ്സാദോ, അയം ഹേതു. യം അജ്ഝത്തരതോ അവിജ്ജണ്ഡകോസം സമ്ഭേദോ, അയം നിസ്സന്ദോ. സാ പവത്തി ഇമാനി തീണി നിദ്ദിട്ഠാനി കുസലമൂലാനി ഹേതുതോ ച നിസ്സന്ദതോ ച ഫലതോ ച.

എത്താവതാ എസാ പവത്തി ച നിവത്തി ച അകുസലമൂലേഹി പവത്തതി, കുസലമൂലേഹി നിവത്തതീതി ഇമേഹി ച തീഹി സബ്ബം അകുസലമൂലം സമോസരണം ഗച്ഛതി. സോ ധമ്മേ വാ വചനതോ നിദ്ദിട്ഠോ തണ്ഹാതി വാ കോധോതി വാ അസമ്പജഞ്ഞന്തി വാ അനുസയോതി വാ മക്ഖോതി വാ പളാസോതി വാ അസ്സതീതി വാ ഇസ്സാതി വാ മച്ഛരിയന്തി വാ അഞ്ഞാണന്തി വാ, തേഹി യേ ച വത്ഥൂഹി നിദ്ദിസിതബ്ബം. യസ്സിമാനി ദ്വേ വചനാനി ധമ്മപദാനി നിദ്ദിട്ഠാനി ന സോ അത്ഥി കിലേസാ, യോ ഇമേസു നവസു പദേസു സമോധാനം സമോസരണം ഗച്ഛതി. അയം കിലേസോ, ന ച ലോഭോ, ന ച ദോസോ, ന ച മോഹോ.

യഥാ അകുസലമൂലാനി, ഏവം കുസലാനി പടിക്ഖേപേന നിദ്ദിസിതബ്ബാനി.

ഇദം അമോഹാധിട്ഠാനം.

൩൭. തത്ഥ കതമം കായകമ്മാധിട്ഠാനം?

കായേന കുസലം കരേ, അസ്സ കായേന സംവുതോ;
കായദുച്ചരിതം ഹിത്വാ, കായേന സുചരിതം ചരേ.

തീണിമാനി, ഭിക്ഖവേ, സുചരിതാനി [ഇതിവു॰ ൬൫ സുചരിതസുത്തേ]. പാണാതിപാതാ വേരമണീ, അദിന്നാദാനാ വേരമണീ, കാമേസുമിച്ഛാചാരാ വേരമണീ, ഇദം കായകമ്മാധിട്ഠാനം.

തത്ഥ കതമം വാചാകമ്മാധിട്ഠാനം?

സുഭാസിതം [സു॰ നി॰ ൪൫൨ സുത്തനിപാതേ] ഉത്തമമാഹു സന്തോ,
ധമ്മം ഭണേ നാധമ്മം തം ദുതിയം;
പിയം ഭണേ നാപ്പിയം തം തതിയം, സച്ചം ഭണേ നാലികം തം
ചതുത്ഥം.
ചത്താരിമാനി ച വചീസുചരിതാനി ഇദം വാചാകമ്മാധിട്ഠാനം.

തത്ഥ കതമം മനോകമ്മാധിട്ഠാനം?

മനേന കുസലം കമ്മം, മനസാ സംവുതോ ഭവേ;
മനോദുച്ചരിതം ഹിത്വാ, മനസാ സുചരിതം ചരേ.

തീണിമാനി മനോസുചരിതാനി, അനഭിജ്ഝാ, അബ്യാപാദോ, സമ്മാദിട്ഠി, ഇദം മനോകമ്മാധിട്ഠാനം. ഇമാനി അസാധാരണാനി സുത്താനി.

തത്ഥ കതമാനി സാധാരണാനി സുത്താനി?

വാചാനുരക്ഖീ മനസാ സുസംവുതോ, കായേന ച നാകുസലം കയിരാ [അകുസലം ന കയിരാ (പീ॰ ക॰) പസ്സ ധ॰ പ॰ ൨൮൧];
ഏതേ തയോ കമ്മപഥേ വിസോധയേ, ആരാധയേ മഗ്ഗമിസിപ്പവേദിതം.

തിസ്സോ ഇമാ, ഭിക്ഖവേ, പാരിസുദ്ധിയോ - കായകമ്മപാരിസുദ്ധി, വാചാകമ്മപാരിസുദ്ധി, മനോകമ്മപാരിസുദ്ധി.

തത്ഥ കതമാ കായകമ്മപാരിസുദ്ധി? പാണാതിപാതാ വേരമണീ, അദിന്നാദാനാ വേരമണീ, കാമേസുമിച്ഛാചാരാ വേരമണീ. തത്ഥ കതമാ വചീകമ്മപാരിസുദ്ധി? മുസാവാദാ വേരമണീ...പേ॰... സമ്ഫപ്പലാപാ വേരമണീ. തത്ഥ കതമാ മനോകമ്മപാരിസുദ്ധി? അനഭിജ്ഝാ അബ്യാപാദോ സമ്മാദിട്ഠി. ഇദം സാധാരണസുത്തം.

ഇതി സാധാരണാനി ച സുത്താനി അസാധാരണാനി ച സുത്താനി പടിവിജ്ഝിതബ്ബാനി. പടിവിജ്ഝിത്വാ വാചായ കായേന ച സുത്തസ്സ അത്ഥോ നിദ്ദിസിതബ്ബോ.

൩൮. തത്ഥ കതമം സദ്ധിന്ദ്രിയാധിട്ഠാനം?

യസ്സ സദ്ധാ [സം॰ നി॰ ൧.൨൬൦; ഥേരഗാ॰ ൫൦൭ അട്ഠകനിപാതേ ച പസ്സിതബ്ബം] തഥാഗതേ, അചലാ സുപ്പതിട്ഠിതാ;
സീലഞ്ച യസ്സ കല്യാണം, അരിയകന്തം പസംസിതം.

സങ്ഘേ പസാദോ യസ്സത്ഥി, ഉജുഭൂതഞ്ച ദസ്സനം;
അദലിദ്ദോതി തം ആഹു, അമോഘം തസ്സ ജീവിതം.

സദ്ധാ വേ നന്ദികാ ആരാധികോ, നോ തസ്സ സദ്ധോതി;
സബ്ബം സിയാതി ഭഗവന്തം, തഥാരൂപോ ധമ്മസമ്പസാദോ.

ഇദം സദ്ധിന്ദ്രിയാധിട്ഠാനം.

തത്ഥ കതമം വീരിയാധിട്ഠാനം?

ആരമ്ഭഥ [ആരഭഥ (പീ॰) പസ്സ സം॰ നി॰ ൧.൧൮൫] നിക്കമഥ, യുഞ്ജഥ ബുദ്ധസാസനേ;
ധുനാഥ മച്ചുനോ സേനം, നളാഗാരംവ കുഞ്ജരോ.

ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, സമ്മപ്പധാനാ, ഇദം വീരിയാധിട്ഠാനം.

തത്ഥ കതമം സതിന്ദ്രിയാധിട്ഠാനം?

സതീമതോ സദാ ഭദ്ദം, ഭദ്ദമത്ഥു സതീമതോ;
സതീമതോ സദാ [സുവേ (സം॰ നി॰ ൧.൨൩൮)] സേയ്യോ, സതീമാ സുഖമേധതി.

ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ വിത്ഥാരേന കാതബ്ബാ, ഇദം സതിന്ദ്രിയാധിട്ഠാനം.

തത്ഥ കതമം സമാധിന്ദ്രിയാധിട്ഠാനം?

ആകങ്ഖതോ തേ നരദമ്മസാരഥി, ദേവാ മനുസ്സാ മനസാ വിചിന്തിതം;
സബ്ബേന ജഞ്ഞാ കസിണാപി പാണിനോ, സന്തം സമാധിം അരണം നിസേവതോ.

തയോമേ , ഭിക്ഖവേ, സമാധീ - സവിതക്കോ സവിചാരോ, അവിതക്കോ വിചാരമത്തോ, അവിതക്കോ അവിചാരോ. ഇദം സമാധിന്ദ്രിയാധിട്ഠാനം.

തത്ഥ കതമം പഞ്ഞിന്ദ്രിയാധിട്ഠാനം?

പഞ്ഞാ ഹി സേട്ഠാ ലോകസ്മിന്തി വിത്ഥാരേന.

തിസ്സോ ഇമാ, ഭിക്ഖവേ, പഞ്ഞാ - സുതമയീ, ചിന്താമയീ, ഭാവനാമയീ, ഇദം പഞ്ഞിന്ദ്രിയാധിട്ഠാനം സുത്തം, ഇമാനി ഇന്ദ്രിയാധിട്ഠാനാനി അസാധാരണാനി സുത്താനി.

൩൮. തത്ഥ കതമാനി സാധാരണാനി ഇന്ദ്രിയാധിട്ഠാനാനി സുത്താനി?

അവീതരാഗോ [അം നിം ൱.൭൮] കാമേസു, യസ്സ പഞ്ചിന്ദ്രിയാ മുദൂ;
സദ്ധാ സതി ച വീരിയം, സമഥോ ച വിപസ്സനാ;
താദിസം ഭിക്ഖുമാസജ്ജ, പുബ്ബേവ ഉപഹഞ്ഞതി.

പഞ്ചിമാനി ഇന്ദ്രിയാനി. സദ്ധിന്ദ്രിയാദിഇന്ദ്രിയം ദട്ഠബ്ബം. തീസു അവേച്ചപ്പസാദേ വിത്ഥാരേന സുത്തം കാതബ്ബം. ഇമാനി സാധാരണാനി ഇന്ദ്രിയാധിട്ഠാനാനി സുത്താനി. യം യസ്സ സമ്ബന്ധം കുസലസ്സ വാ അകുസലസ്സ വാ തേന തേന അധിട്ഠാനേന തം സുത്തം നിദ്ദിസിതബ്ബം, നത്ഥഞ്ഞോ ധമ്മോ നിദ്ദിസിതബ്ബോ. തത്ഥ സാധാരണം കുസലം നാപി കുസലം അകുസലം യഥാ സാധാരണാനി ച കുസലമൂലാനി സാധാരണാനി ച അകുസലമൂലാനി ഉപ്പന്നം കാമവിതക്കം പജഹതി...പേ... ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ കുസലം അകുസലഞ്ച.

തത്ഥിമാ ഉദ്ദാനഗാഥാ

വിതക്കോ ഹി മമത്ഥികോ [പമത്ഥികോ (പീ)], ദദം പിയോ നരോ ഇതി;
യോ പാണമതിപാതേതി, തീണി തസ്സ ബാലലക്ഖണം.

സതഞ്ചേവ സഹസ്സാനം, യേ ച സമണബ്രാഹ്മണാ;
ഛന്ദാ ദോസാ ഭയാ മോഹാ, ചതൂഹി അഗതീഹി ച.

അസുഭാനുപസ്സിം വിഹരന്തം, നിമിത്തേസു അസുഭാ ച;
ഏകമ്ബി ചേ പിയം പാണം, മിത്താ സചേ സുഭാസിതാ.

പഞ്ഞാ ഹി സേട്ഠാ ലോകസ്മിം, അനുഞ്ഞാ തീണി ഇന്ദ്രിയാനി;
കുസലാകുസലമൂലാനി ച, തുലമതുലഞ്ച സമ്ഭവം.

കായേന കുസലം കരേ, തീണി സുചരിതാനി ച;
സുഭാസിതം ഉത്തമമാഹു, സന്തോ വചീസുചരിതാനി ച.

കായേന ച കുസലം കയിരാ, മനോദുച്ചരിതാനി ച;
കായാനുരക്ഖീ ച സദാ, തിസ്സോ ച പാരിസുദ്ധിയോ.

യസ്സ സദ്ധാ തഥാഗതേ, സമുപ്പാദേ ച ദേസിതോ;
ആരമ്ഭഥ നിക്കമഥ, യാ ച സമ്മപ്പധാനതാ.

സതീമതോ സദാ ഭദ്ദം, സതിപട്ഠാനഭാവനാ;
ആകങ്ഖതോ ച അനഞ്ഞാണം, യേ ച തീണി സമാധയോ.

പഞ്ഞാ ഹി സേട്ഠാ ലോകസ്മിം, തിസ്സോ പഞ്ഞാ പകാസിതാ;
അവീതരാഗോ കാമേസു, തഥേവ പഞ്ചിന്ദ്രിയാ.

ഇതി ഥേരസ്സ മഹാകച്ചായനസ്സ

ജമ്ബുവനവാസിനോ പേടകോപദേസേ

തതിയഭൂമി സുത്താധിട്ഠാനം നാമ.

൪. സുത്തവിചയചതുത്ഥഭൂമി

൪൦. തത്ഥ കതമോ സുത്തവിചയോ?

തത്ഥ കുസലേഹി ധമ്മേഹി അകുസലേഹി ധമ്മേഹി പുബ്ബാപരസോ സാധുകം ഉപപരിക്ഖിയതി. കിംനു ഖോ ഇദം സുത്തം ആരഭി...പേ॰... തേഹി സുത്തേഹി സഹ അധിസന്നട്ഠേഹി യുജ്ജതി ഉദാഹു ന യുജ്ജതീതി?

യഥാ ഭഗവാ കിലേസേ ആദിമ്ഹി തത്ഥ ദേസേതി. കിം ദേസിതം? തേസം കിലേസാനം പഹാനം ഉദാഹു നോ ദേസിതന്തി ഉപപരിക്ഖിതബ്ബം. യദി ന ദേസിതം ഭഗവതി തേസം കിലേസാനം പഹാനം കുസലാ ധമ്മാ പരിയേസിതബ്ബാ യത്ഥ തേ അകുസലാ പഹാനം ഗച്ഛന്തി. സചേ സമന്നേഹമാനോ ന ലഭതി. തത്ഥ അകുസലാ ധമ്മാ അപകഡ്ഢിതബ്ബാ വീമംസിതബ്ബാ, സംകിലേസഭാഗിയസുത്തം, യദി കിലേസാ അപകഡ്ഢിയന്താ. യേ വാ ന ദേന്തി തത്ഥ ഉപപരിക്ഖിതബ്ബാ അരിയമഗ്ഗധമ്മാ താസു ഭൂമീസു കിലേസാ പഹാനം ഗച്ഛന്തി, ഉദാഹു ന ഗച്ഛന്തീതി. യത്തകാ പന കിലേസാ ദേസിതാ. ന തത്തകാ അരിയധമ്മാ ദേസിതാ. യത്ഥ കിലേസാ പഹാനം ഗച്ഛന്തി, തത്ഥ യേ കിലേസാ അരിയധമ്മാനം പടിപക്ഖേന ന യുജ്ജന്തി, തേ അപകഡ്ഢിതബ്ബാ, സചേ അപകഡ്ഢിയന്താ യോജനം ദേതി. തത്ഥ ഏവം വീമംസിതബ്ബം. ദ്വേ തീണി വാ തദുത്തരി വാ കിലേസാ ഏകേന അരിയമഗ്ഗേന പഹാനം ഗച്ഛന്തീതി. സചേ ഏവം വീമംസിയന്താ യോജനം ദേതി, തത്ഥ ഉപപരിക്ഖിതബ്ബം. പരമ്പരായ വാ പിടകസമ്പദാനേന വാ സുത്തസ്സ അത്ഥോ ച നത്ഥോ ച. യം വാ ന സക്കാ സുത്തം നിദ്ദിസിതും നേവ സുത്തം വിചികിച്ഛിതബ്ബം. ഏവം യഥാ ആദിമ്ഹി കുസലാ ധമ്മാ ഹോന്തി. യേ കിലേസാ തേ പഹീനേയ്യാതി. തേ ഉപപരിക്ഖിതബ്ബാ. പുരോ വാ കുസലോ പടിപക്ഖേന വാ പുരോ ദേസനാ, അനൂനാ അനധികാ ഉഗ്ഗഹേതബ്ബാ. യഥാ പഠമോ ഉത്തിലോ യേസമിദാനി കിലേസാനം യേ അരിയധമ്മാ ദേസിതാ ഇമേ കിലേസാ ഇമേഹി അരിയധമ്മേഹി പഹീയന്തി, ഉദാഹു നപ്പഹീയന്തീതി വിചിനിതബ്ബാ. യദി ഉപപരിക്ഖിയമാനാ യുജ്ജന്തി, ഗഹേതബ്ബാ. അഥ ന യുജ്ജന്തി, യേ കിലേസാ അപടിപക്ഖാ ഹോന്തി, തേ കിലേസാ അപരിപക്ഖിതബ്ബാ. യേ ച അരിയധമ്മാ പടിപക്ഖാ ഹോന്തി, തേ അരിയധമ്മാ അപകഡ്ഢിതബ്ബാ . ന ഹി അരിയധമ്മാ അനാഗാമികിലേസപ്പഹാനം ഗച്ഛന്തി, നാപി അരിയധമ്മാ സബ്ബകിലേസാനം പഹാനായ സംവത്തന്തി. യഥാ കുസലാ മേത്താ അകുസലോ രാഗോ ന തു കുസലാ മേത്താതി കാരേത്വാ അകുസലസ്സ രാഗസ്സ പഹാനായ സമ്ഭവതി ബ്യാപാദോ മേത്തായ പഹാനം ഗച്ഛതി. തസ്മാ ഉഭോ കിലേസാ ഉപപരിക്ഖിതബ്ബാ. യോ യോ ച ധമ്മോ ഉപദിസിയതി കുസലോ വാ അകുസലോ വാ സോ അപകഡ്ഢിതബ്ബോ. സചേ തേ യുജ്ജന്തി അപകഡ്ഢിയമാനോ നത്ഥി ഉപപരിക്ഖിതബ്ബം. ദ്വേ വാ കിലേസാ ഏകേന അരിയധമ്മേന പഹീനേയ്യാതി ദ്വീഹി വാ അരിയധമ്മേഹി ഏകോ വാ കിലേസോ പഹീയതീതി.

അഥ വാ ഏവമ്പി ഉപപരിക്ഖിയമാനം യുജ്ജതി, തത്ഥ വീമംസിതബ്ബം വാ യഥാ യുജ്ജതി തത്ഥ വീമംസിതബ്ബം വാ, യഥാ നനു സക്കാ സുത്തം നിദ്ദിസിതും, ന ഹി സുത്തേ വിചികിച്ഛിതബ്ബം. കിലേസോ മം അരിയധമ്മേസു

ദേസിതേസു ഉഭയതോ ഉപപരിക്ഖിതബ്ബം. കിര യേ വാ ഇമേ കിലേസാ ദേസിതാ യേ ച അരിയധമ്മാ ദേസിതാ ഗാഥായ വാ ബ്യാകരണേന വാ, കിം നു ഖോ ഇമേ കിലേസാ ഇമേഹി അരിയധമ്മേഹി പഹീയന്തി, ഉദാഹു നപ്പഹീയന്തി? ഇമേ വാ അരിയധമ്മാ ഇമേസം കിലേസാനം പഹാനായ സംവത്തന്തീതി. കിഞ്ചാപി കുസലേഹി ധമ്മേഹി അകുസലാ ധമ്മാ പഹാനം ഗച്ഛന്തി. ന തു സബ്ബേഹി അരിയധമ്മേഹി സബ്ബാകുസലാ പഹാനം ഗച്ഛന്തി. യഥാ മേത്താ കുസലോ അകുസലോ ച രാഗോ ന തു കുസലാ മേത്താ അകുസലോ രാഗോതി കാരേത്വാ മേത്തായ രാഗോ പഹാനം, ബ്യാപാദോ മേത്തായ പഹാനം ഗച്ഛന്തി. ഏവം കിലേസോതി കാരേത്വാ സുത്തേന പഹാനം ഗച്ഛതി. ന സുത്തോ ധമ്മോതി കാരേത്വാ സബ്ബം കിലേസസ്സ പഹാനായ സംവത്തതി. യം തു സുത്തസ്സ അരിയധമ്മോ സംകിലേസപടിപക്ഖോ, സോ തേന പഹാനം ഗച്ഛതീതി.

൪൧. തത്ഥ കുസലേ ദേസിതേ സുത്തേ ബ്യാകരണേ വാ സംകിലേസാ ന യുജ്ജന്തി അരിയധമ്മാ വാ, തേ മഹാപദേസേ നിദ്ദിസിതബ്ബാവയവേന അപകഡ്ഢിതബ്ബാ . തത്ഥ കിലേസേഹി ച ദേസിതേഹി അരിയധമ്മേസു ച യദിപി തേന അരിയധമ്മേന തേ കിലേസാ പഹാനം ഗച്ഛന്തി. തത്ഥപി ഉത്തരി ഉപപരിക്ഖിതബ്ബം. കേന കാരണേന ഏതേ കിലേസാ പജഹിതബ്ബാ, കേന കാരണേന അരിയധമ്മാ ദേസിതാതി? യേന യേന വാ ആകാരേന അരിയധമ്മാ ദേസിതാ, തേന തേന പകാരേന അയം കിലേസോ ഠിതോ. അത്ഥി ഹി ഏകോ കിലേസോ, തേന വാ അരിയധമ്മാ ന അഞ്ഞഥാ അഞ്ഞഥാ പഹാതബ്ബോ, യഥാ ദിട്ഠി രാഗോ അവിജ്ജാ ച ദസ്സനേന പഹാതബ്ബാ. സാ ചേ ഏവഞ്ച അവിജ്ജാ ഭാവനായ ഭൂമി വാ ധമ്മാ ഭാവനായ പഹാതബ്ബാ. സായേവ ഉദ്ധംഭാഗിയം അസങ്ഖതദസ്സനായ വിമുത്തിയാ അനിമിത്തേന ചേതോസമാധിനാ അമനസികാരേന പഹീയതി. ഏവം സാത്ഥം സബ്യഞ്ജനം ഉപപരിക്ഖിതബ്ബം. യേ ദസ്സനേന പഹാതബ്ബാ കിലേസാ ദസ്സനാകാരേന അരിയധമ്മോ ദേസിതോ, ഭാവനായ പഹാതബ്ബാ ഭാവനാകാരേന അരിയധമ്മോ ദേസിതോ, പതിസേവനാ പഹാതബ്ബാ പതിസേവനാകാരേന അരിയധമ്മോ ദേസിതോ, ഏവം വിനോദനപഹാതബ്ബാ യാവ സത്ത ആസവാ കാതബ്ബാ, യാവഞ്ഞഥാ. അഞ്ഞഥാ ഹേസ ധമ്മോ പഹാതബ്ബോ അഞ്ഞേനാകാരേന അരിയധമ്മോ ദേസിതോ, സോ അരിയധമ്മോ അഞ്ഞഥാ പരിയേസിതബ്ബോ. യദി അയം ധമ്മോ പരിയേസതോ യോ ച ദേസേതി യേന യേനാകാരേന, സോ അരിയധമ്മോ പരിയേസിതബ്ബോ, തേനാകാരേന കിലേസോ പഹീയതി. സോ തത്ഥ ഉപപരിക്ഖിതബ്ബോ. അഥ ന യുജ്ജതി യദി ഹി തേന സുത്തേന വിഹിതം സുത്തം വീമംസിതബ്ബം. യഥാ യുജ്ജതി, തഥാ ഗഹേതബ്ബം. യഥാ ന യുജ്ജതി, തഥാ ന ഗഹേതബ്ബം, അദ്ധാ ഏതം ഭഗവതാ ന ഭാസിതം, ആയസ്മതാ വാ ദുഗ്ഗഹിതം, യഥാ മഹാപദേസേ നിദ്ദിസിതബ്ബം, ഭഗവതാ യഥാഭൂതം ദേസിതം, യോ ച ധമ്മോ ദേസിതോ കുസലോ ച അകുസലോ ച തസ്സ ധമ്മസ്സ പച്ചയോ പരിയേസിതബ്ബോ. ന ഹി പച്ചയാ വിനാ ധമ്മോ അപ്പച്ചയോ ഉപ്പജ്ജതി. തത്ഥ കോ ആകാരോ പരിയേസനായ?

തത്ഥ തഥാരൂപം സഹേതു സപ്പച്ചയം സോയം ധമ്മോ വുത്തോതി ഇദം വീമംസിതബ്ബം. സോ ച പച്ചയോ തിവിധോ - മുദു മജ്ഝോ അധിമത്തോ. തത്ഥ മുദുമ്ഹി പച്ചയേ മുദുധമ്മോ ഗഹേതബ്ബോ, ഏവം സത്യേസ പച്ചയോ ദുവിധോ പരംപരാപച്ചയോ ച സമനന്തരപച്ചയോ ച. സോ പച്ചയോ

മുദുതേന ബ്യാധിമത്തം പരിയേസിതബ്ബം. കിം കാരണം? അഞ്ഞതരോപി പച്ചയോ അഞ്ഞേഹി പച്ചയേഹി പരിയത്തിം വാ പാരിപൂരിം വാ ഗച്ഛതി . തത്ഥ യോ ധമ്മോ ദേസിതോ, തസ്സ ധമ്മസ്സ ഏതേന വാ കാരണേന വാ ഹേതു പരിയേസിതബ്ബോ. യഥാ പച്ചയോ ഹേതുനാ പച്ചയേന ച, സോ തസ്സ ധമ്മസ്സ നിസ്സന്ദോ പരിയേസിതബ്ബോ. യഥാ നിദ്ദിട്ഠോ അധിട്ഠാനേ പധാനം പരിയേസതി, സോ പച്ചയോ പരിയേസിതബ്ബോ. ന ഹി മുദുസ്സ ധമ്മസ്സ അധിമത്തോ നിസ്സന്ദോ അധിമത്തസ്സ വാ നിസ്സന്ദസ്സ മുദുധമ്മോ, അഥ മുദുസ്സ മുദു മജ്ഝായ മജ്ഝോ അധിമത്തസ്സ അധിമത്തോ യുജ്ജതി, തം ഗഹേതബ്ബം, അഥ ന യുജ്ജതി ന ഗഹേതബ്ബം. യഞ്ച ഭഗവാ ആരഭതി ധമ്മം ദേസേതും, തംയേവ ധമ്മം മജ്ഝന്തപരിയോസാനം ദേസേതി, യഥാ സുത്താധിട്ഠാനേ ധമ്മാ ആദിമ്ഹി നിദ്ദിസതി, തംയേവ ബഹു തസ്സ സുത്തസ്സ പരിയോസാനം. തസ്സ ഹി ധമ്മസ്സ വസേന തം സുത്തം ഹോതി ഗാഥാ വാ ബ്യാകരണം ഖുദ്ദകം മഹന്തം വാ, യഥാ പന ദുവിധാ അനുരൂപന്തി വാ ഥപനാ ച ദേസനാഥപനാ. രൂപന്തിപി ധമ്മസ്സ പരിയേസിതബ്ബാ. യഥാ ച ഭഗവതാ പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം സംവരണം ദേസിതം തണ്ഹായ നിഗ്ഗഹണത്ഥം ഇച്ഛാവ ഹോതി. ദേസേതി യഥാ ഗോപാലകോപമേ സുത്തേ അഞ്ഞേഹിപി സുത്തേഹി ഭഗവാ ഭാസതി ഇച്ഛാവ ഹോതി മജ്ഝിമനികായേ വിതക്കോ അയം ഭഗവതോ ദേസനാനുരൂപന്തി ഇതി സോ ധമ്മോ അഞ്ഞേസുപി വേയ്യാകരണേസു പരിയേസിതബ്ബോ. ന ഹി ഏകം ഹി സുത്തേ ദട്ഠബ്ബോ. യുജ്ജനം തം ഗഹേതബ്ബം.

൪൨. തത്ഥ കതമം അനുഞ്ഞാതം? യം കിഞ്ചി സുത്തം ഭഗവതാ ന ഭാസിതം തഞ്ച സുത്തേസുയേവ ന്ദിസ്സതി, ഏവമേതം ധാരേതബ്ബം. യഥാ അസുകേന ഭാസിതന്തി, തം സുത്തം വീമംസിതബ്ബം. കിം നു ഖോ ഇമം സുത്തം അനുഞ്ഞാതം ഖമം ഭഗവതോ ഉദാഹു നാനുഞ്ഞാതം ഖമം, കിഞ്ചി രൂപഞ്ച സുത്തം ഭഗവതോ അനുഞ്ഞാതം ഖമം കിഞ്ചി രൂപഞ്ച നാനുഞ്ഞാതം ഖമം? യം സബ്ബസോ അനോതാരേത്വാ ദസബലോ ഗോചരം ദേസേതി, തം സബ്ബം സുത്തം ഭഗവതോ നാനുഞ്ഞാതം ഖമം. അത്ഥിപി സോ സാവകോ ദസബലാനം ഗോചരം ജാനാതി ഓധിസോ അനോധിസോ, തം പന ബലം സബ്ബസോ ന ജാനാതി അഞ്ഞഥാ നാമ സവനേന, യഥാ ആയസ്മതാ സാരിപുത്തേന യേന ബ്രാഹ്മണോ ഓവദിതോ, തസ്സ ആയസ്മതോ നത്ഥി ഇന്ദ്രിയബലവേമത്തഞാണം, തേന പുഗ്ഗലപരോ [പുഗ്ഗലോ പരോപരഞ്ച (പീ॰)] പരഞ്ച തം അജാനന്തോ സതി ഉത്തരികരണീയേ ഉപ്പാദിതോ, സോ ഭഗവതാ അപസാദിതോ. യഥാവ ആയസ്മാ മഹാകസ്സപോ ഭാഗിനേയ്യം ഓവദതി അനന്തരിയസമന്നാഗതോ ഇദ്ധിപാടിഹീരേന അങ്ഗുലിയോ അദീപേത്വാ യം സബ്ബേസം ധമ്മാനം കമ്മസമാദാനാനം ഹേതുസോ ഠാനസോ യഥാഭൂതം ഞാണം, തസ്സ ആയസ്മതോ സംവിജ്ജതേ, തേന നം ഓവദതി, തം ഭഗവാ കരോതി.

> ‘‘സചേപി ദസ പജ്ജോതേ, ധാരയിസ്സസി കസ്സപ;
> നേവ ദക്ഖതി രൂപാനി, ചക്ഖു തസ്സ ന വിജ്ജതീ’’തി.

അപി ച ഖോ യഥാ ദൂതോ രാജവചനേന സത്തമനുസാസതി, ഏവം സേസാനുഗോ അഞ്ഞാതകം ഘോസം പരേസം ദേസേതി. അനുഞ്ഞാതഖമസുത്തം ഗഹേതബ്ബം. അനനുഞ്ഞാതഖമം ന ഗഹേതബ്ബം.

തത്ഥ കതമോ സുത്തസങ്കരോ? പഞ്ചവിധം സുത്തം, സംകിലേസഭാഗിയം വാസനാഭാഗിയം ദസ്സനഭാഗിയം ഭാവനാഭാഗിയം അസേക്ഖഭാഗിയം. അഞ്ഞം ആരാധേയ്യ അഞ്ഞം ദേസേതി അഞ്ഞസ്സ ച സുത്തസ്സ അത്ഥം അഞ്ഞമ്ഹി സുത്തേ നിദ്ദിസതി. സുത്തസ്സ വാ ഹി അനേകാകാരം അത്ഥം നിദ്ദിസതി. അരിയധമ്മസാധനേ അത്ഥം വിവരതി. വാസനാഭാഗിയസ്സ അത്ഥം ദസ്സനഭാഗിയേസു നിദ്ദിസതി. ഓരമ്ഭാഗിയാനം സംയോജനാനം അത്ഥം ഉദ്ധംഭാഗിയേസു നിദ്ദിസതി. മുദുമജ്ഝാനം ഇന്ദ്രിയാനം അധിമത്തേസു സുത്തേസു നിദ്ദിസതി. ഇതി അയം സുത്തം സമ്ഭേദം ഹേതുനാ ച നിസ്സന്ദേന ച ഫലേന ച നിദ്ദേസേന ച മുദുമജ്ഝാധിമത്തതായപി ച അത്ഥേന ച ബ്യഞ്ജനേന ച യോ സമ്ഭേദോ, അയം വുച്ചതി സുത്തസങ്കരോ. യോ അസമ്ഭേദോ, അയം വുച്ചതി സുത്തവിചയോ.

തത്ഥായം ഉദ്ദാനഗാഥാ

പുരിമാനം അക്ഖണ്ഡം, യഥാഭൂതസ്സ പച്ചയോ;
നിസ്സന്ദോ വാസനാസദ്ധി, അനുഞ്ഞാ സുത്തസങ്കരോ.

ഥേരസ്സ മഹാകച്ചായനസ്സ

സുത്തവിചയോ നാമ ചതുത്ഥഭൂമി.

൫. പഞ്ചമഭൂമി

൪൩. തത്ഥ കതമോ ഹാരവിഭങ്ഗോ? യത്ഥ സോളസ ഹാരാ അക്ഖരസോ ഭേദം ഗച്ഛന്തി. തത്ഥ ആദിമ്ഹി ദേസനാഹാരോ. തത്ഥ അയം ഗാഥാ കുസലാ വാ അകുസലാ വാ സച്ചാനി വാ സച്ചേകദേസോ വാ. കിം ദേസിതന്തി? സുത്തേ വീമംസാ ദേസനാഹാരോ. യഥാ അരിയസച്ചാനി നിക്ഖേപോ ചത്താരി സച്ചാനി സാധാരണാനി അസാധാരണാനി ച. യാനി ച അട്ഠാരസ പദാനി ദുക്ഖതോ സത്ത പദാനി സങ്ഖേപേന കായികേന ചേതസികേന ദുക്ഖേന, അപ്പിയസമ്പയോഗേന പിയവിപ്പയോഗേന ച തീഹി ച സങ്ഖതാഹി. തത്ഥ തീണി സങ്ഖതലക്ഖണാനി തിസ്സോ ദുക്ഖതാ ഉപ്പാദോ സങ്ഖതലക്ഖണം, സങ്ഖാരദുക്ഖതായ ദുക്ഖതാ ച സങ്ഖതലക്ഖണം, വിപരിണാമദുക്ഖതായ ദുക്ഖതാതി അഞ്ഞഥത്ഥം ച സങ്ഖതലക്ഖണം, ദുക്ഖദുക്ഖതായ ച ദുക്ഖതാ, ഇമേസം തിണ്ണം സങ്ഖതലക്ഖണാനം തീസു വേദനാഭൂമീസു അദുക്ഖമസുഖാ വേദനാ ഉപ്പാദോ സങ്ഖതലക്ഖണം, സങ്ഖാരദുക്ഖതായ ച ദുക്ഖതാ തയോ സങ്ഖതലക്ഖണം, സുഖാ വേദനായ ച വിപരിണാമദുക്ഖതായ ച ദുക്ഖതാതി അഞ്ഞഥത്തം സങ്ഖതലക്ഖണം, ദുക്ഖാവേദനാ ദുക്ഖദുക്ഖതാ ച ദുക്ഖതാ ഇമമ്ഹി ഇമേസു നവപദേസു പഠമകേസു സത്തസു പദേസു സോളസസു പദേസു ദുക്ഖാ പരിയേസിതബ്ബാ, ഏകാദസ ദുക്ഖതായ ച ലക്ഖണം നിദ്ദേസേ നിദ്ദിട്ഠം. പാതുഭാവലക്ഖണാ ജാതിയാ ച പാതുഭാവചുതിലക്ഖണോ ചുതോതി വിത്ഥാരേന പന്നരസപദാനി കത്തബ്ബാനി, ഏവം സാധാരണാനി അസാധാരണാനി ച സത്തസു ദസസു പദേസു സഞ്ഞാസ തിവിധേ ച സാസനപ്പട്ഠാനേ അട്ഠാരസവിധേസു ച സുത്താധിട്ഠാനേസു ദസവിധേസു ച സുത്തവിധേയ്യേസു സോളസവിധേസു ച ഹാരേസു ഏകവീസതിവിധായ ച പവിചയവീമംസായാതി ഇദം ദേസിതം. യഥാഭൂതഞ്ച ദേസിതന്തി, അയം വുച്ചതി ദേസനാഹാരോ.

൪൪. തത്ഥ കതമോ വിചയോ ഹാരോ?

പദം പഞ്ഹാ ച പുച്ഛാ ച, കിം പുബ്ബം കിഞ്ച പച്ഛിമം;
അനുഗീതി സാ ച വിചയോ, ഹാരോ വിചയോതി നിദ്ദിട്ഠോ.

പദന്തി പഠമം പദം. തസ്സ കോ അത്ഥോ? യം ഭഗവാ പുട്ഠോ ആയസ്മതാ അജിതേന തം ഗഹേതബ്ബം, കതിപദാനി പുട്ഠാനി യഥാകിം കേനസ്സു നിവുതോ ലോകോതി ഗാഥാ, ഇമാനി കതിപദാനി ചത്താരി ഇതി വിസജ്ജനായ പുച്ഛാ. യത്തകേഹി പദേഹി ഭഗവതാ വിസജ്ജിതാനി പദാനി ഇതി പുച്ഛായ ച യാ പദാനം സങ്കാസനാ, ഇദം വുച്ചതി പദന്തി.

പഞ്ഹാതി ഇമാനി ചത്താരി പദാനി. കതി പഞ്ഹാ? ഏകോ വാ ദ്വേ വാ തദുത്തരി വാ ഇമാനി ചത്താരി പദാനി ഏകോ പഞ്ഹോ, അത്ഥാനുപരിവത്തി ബ്യഞ്ജനം ഹോതി, സമ്ബഹുലാനിപി പദാനി ഏകമേവത്ഥം പുച്ഛതി. ഇമാനി ചത്താരി പദാനി അനുപരിവത്തീനി തം ബ്യഞ്ജനേന ഏകോ പഞ്ഹോവ ഹോതി. കേനസ്സു നിവുതോ ലോകോതി ലോകം സന്ധായ പുച്ഛതി, കേനസ്സു നപ്പകാസതി കിസ്സാഭിലേപനം ബ്രൂസീതി തംയേവ പുച്ഛതി. കിംസു തസ്സ മഹബ്ഭയന്തി തംയേവ പുച്ഛതി. ഏവം അത്ഥാനുപരിവത്തി ബ്യഞ്ജനം ഏകോ പഞ്ഹോ ഹോതി, സോ പഞ്ഹോ

ചതുബ്ബിധോ ഏകംസബ്യാകരണീയോ വിഭജ്ജബ്യാകരണീയോ പടിപുച്ഛാബ്യാകരണീയോ ഠപനിയോതി. തത്ഥ ചക്ഖു അനിച്ചന്തി ഏകംസബ്യാകരണീയോ, യം അനിച്ചം തം ദുക്ഖന്തി വിഭജ്ജബ്യാകരണീയോ, സിയാ അനിച്ചം ന ചക്ഖു, യാനിപി ആയതനാനി ച ന ചക്ഖു, താനിപി അനിച്ചന്തി ന ചക്ഖുയേവ, അയം വിഭജ്ജബ്യാകരണീയോ, യം ചക്ഖു തം ചക്ഖുന്ദ്രിയം നേതി പടിപുച്ഛാബ്യാകരണീയോ, തം ചക്ഖു തഥാഗതോതി ഠപനിയോ. അഞ്ഞത്ര ചക്ഖുനാതി ഠപനിയോ പഞ്ഹോ. ഇദം പഞ്ഹം ഭഗവാ കിം പുച്ഛിതോ, ലോകസ്സ സംകിലേസോ പുച്ഛിതോ. കിം കാരണം? തിവിധോ ഹി സംകിലേസോ തണ്ഹാസംകിലേസോ ദിട്ഠിസംകിലേസോ ച ദുച്ചരിതസംകിലേസോ ച. തത്ഥ അവിജ്ജായ നിവുതോതി അവിജ്ജം ദസ്സേതി, ജപ്പാതി തണ്ഹം ദസ്സേതി, മഹബ്ഭയന്തി അകുസലസ്സ കമ്മസ്സ വിപാകം ദസ്സേതി, സോതം നാമ സുഖവേദനീയസ്സ കമ്മസ്സ ദുക്ഖവേദനീയോ വിപാകോ ഭവിസ്സതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതീതി ഭഗവാ വിസജ്ജേതി, ചതൂഹി യോ പദേഹി അവിജ്ജായ നിവുതോ ലോകോതി...പേ॰... ഏവം വുച്ചതി.

൪൭. തദുത്തരി പടിപുച്ഛതി, സവന്തി സബ്ബധി സോതാതി ഗാഥാ, ചത്താരി പദാനി പുച്ഛതി തം ഭഗവാ ദ്വീഹി പദേഹി വിസജ്ജേതി.

യാനി സോതാനി ലോകസ്മിം, സതി തേസം നിവാരണം;
സോതാനം സംവരം ബ്രൂമി, പഞ്ഞായേതേ പിധീയരേ.

ഇമാനി ചത്താരി പദാനി ദ്വീഹി പദേഹി വിസജ്ജേതി. ഇദം പദന്തി പുച്ഛിതോ, തസ്സ സംകിലിട്ഠസ്സ ലോകസ്സ വോദാനം പുച്ഛിതോ, സോതാനി ഛ തണ്ഹാകായാ ബഹുലാധിവചനേന നിദ്ദിട്ഠാ ഭവന്തി സബ്ബേഹി ആയതനേഹി. താനി സോതാനി കേന നിവാരിയന്തീതി പരിയുട്ഠാനപഹാനം പുച്ഛതി, കേന സോതാ പിധീയരേതി അനുസയസമുഗ്ഘാതം പുച്ഛതി. തത്ഥ ഭഗവാ ഛസു ദ്വാരേസു സതിയാ ദേസേതി, യോ ഹി സമ്പജാനോ വിഹരതി സതിദോവാരികേ ച തസ്സ ഇന്ദ്രിയാനി ഗുത്താനി സമ്ഭവന്തി. തത്ഥ ഗുത്തേസു ഇന്ദ്രിയേസു യാ യാ വിപസ്സനാ, സാ സാ തേസം തേസം സോതാനം തസ്സാ ച അവിജ്ജായ യോ ലോകോ നിവുതോ അച്ചന്തപഹാനായ സംവത്തതി. ഏവം സോതാനി പിഹിതാനിപി ഭവന്തി തതോ ഉത്തരി പുച്ഛതി.

പഞ്ഞാ ച സതി ച നാമരൂപസ്സ ഖോ തസ്സ ഭഗവന്തം പുട്ഠുമാഗമ്മ കത്ഥേതം ഉപസമ്മതി ഇമാനി ചത്താരി പദാനി ഭഗവാ ഏകേന പദേന വിസജ്ജേതി.

യമേതം പഞ്ഹം അപുച്ഛി [പുച്ഛസേ പഞ്ഹം (പീ॰ ക॰) പസ്സ സു॰ നി॰ ൧൦൮൨], അജിത തം വദാമി തേ...പേ॰...;
വിഞ്ഞാണസ്സ നിരോധേന, ഏത്ഥേതം ഉപസമ്മതി.

ഇമിനാ പഞ്ഹേന കിം പുച്ഛതി? അനുപാദിസേസനിബ്ബാനധാതും പുച്ഛതി, തം ഭഗവാ അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ വിസജ്ജേതി. തത്ഥ പഠമേന പഞ്ഹേന സംകിലേസം പുച്ഛതി. ദുതിയേന പഞ്ഹേന വോദാനം പുച്ഛതി. തതിയേന പഞ്ഹേന സോപാദിസേസനിബ്ബാനധാതും പുച്ഛതി. ചതുത്ഥേന പഞ്ഹേന അനുപാദിസേസനിബ്ബാനധാതും പടിപുച്ഛതി തതോ ഉത്തരി പടിപുച്ഛതി.

യേ ച സങ്ഖാതധമ്മാസേ, യേ ച സേഖാ [സേക്ഖാ (ക॰) പസ്സ സു॰ നി॰ ൧൦൪൪] പുഥൂ ഇധ;
തേസം മേ നിപകോ ഇരിയം, പുട്ഠോ പബ്രൂഹി മാരിസ.

ഇമാനി ചത്താരി പദാനി പുച്ഛതി. കതി ച പന തേ പഞ്ഹേ സങ്ഖാതധമ്മാ ച അരഹന്താ സേക്ഖാ ച? കിം പുബ്ബം കിഞ്ച പച്ഛിമന്തി അയമത്ഥോ. തത്ഥ കതരം പഠമം പുച്ഛതി, കതരം പച്ഛാ? അരഹന്തം പഠമം പുച്ഛതി. സേക്ഖധമ്മേ തത്ഥ കേന പദേന സങ്ഖാതധമ്മാതി അരഹന്തോ ഗഹിതാ, പുഥൂതി സേക്ഖാ ഗഹിതാ. തേസം മേ നിപകോതി സാധാരണം പദം ഭഗവന്തം പുച്ഛതി. തസ്സ സാധാരണാനി ച അസാധാരണാനി ച പഞ്ഹേസു പുച്ഛിതബ്ബാനി. തം ഭഗവാ വിസജ്ജേതി. ന തഥാ പുട്ഠം, പഠമം പുട്ഠം, തം പച്ഛാ വിസജ്ജേതി. യം പച്ഛാ പുച്ഛിതം പഠമം വിസജ്ജേതി. കിഞ്ച ഇദം പുച്ഛിതം വിസുദ്ധാനം വിസുജ്ഝന്താനഞ്ച കാ ഇരിയാതി ഇദം പുച്ഛി, തം കാമേസു നാഭിഗിജ്ഝേയ്യ. മനസാനാവിലോ സിയാതി പരിയുട്ഠാനാനി വിതക്കേന ച ഭഗവാ നിവാരേതി, ദ്വേ പന വിതക്കഅനാവിലതായ പരിയുട്ഠാനം, യഥാ നീവരണേസു നിദ്ദിട്ഠം. കുസലാ സബ്ബധമ്മേസൂതി അരഹന്തം വിസജ്ജേതി.

കേനസ്സു തരതി ഓഘന്തി ഗാഥാ, ഇമാനി ചത്താരി പദാനി. ചത്താരോയേവ പഞ്ഹാ. കിം കാരണം, ന ഹി ഏത്ഥ അത്ഥാനുപരിവത്തി ബ്യഞ്ജനം [യഥാനുപരിവത്ഥിവജ്ജം (പീ॰ ക॰)] യഥാ പഠമം അജിതപഞ്ഹേസു, തസ്സ ന ഏകംസേന ബഹൂനി വിസജ്ജനാനി, ബഹുകാ പഞ്ഹാ, ഏകോവ ന ചാപി, സബ്ബേ പുച്ഛതി, പുബ്ബേ വിസജ്ജിതോ, യഥാ ചതുത്ഥോ അജിതോപഞ്ഹേ, യം ഏത്ഥ യഥാഭൂതം പരിയേസനാപദബന്ധേന വിസജ്ജനായോ ഏവം യഥാഭൂതം പരിയേസതി. യോ പുന ഏത്ഥ യം ഏവം പുച്ഛതി തത്ഥ അയമാകാരോ പുച്ഛനായം അന്തോജടാ ബഹിജടാതി ഗാഥാ [സം॰ നി॰ ൧.൨൩] പുച്ഛിതവിസജ്ജനായ മഗ്ഗിതബ്ബാ. കഥം വിസജ്ജിതാതി ഭഗവാതി വിസജ്ജേതി? സീലേ പതിട്ഠായ നരോ സപഞ്ഞോതി ഗാഥാ. തത്ഥ ചിത്തഭാവനായ സമഥാ, പഞ്ഞാഭാവനായ വിപസ്സനാ. തത്ഥ ഏവം അനുമീയതി, യേ ധമ്മാ സമഥേന ച വിപസ്സനായ ച പഹീയന്തി, തേ ഇമേ അന്തോജടാ ബഹിജടാ. തത്ഥ വിസജ്ജനം സമഥേന രാഗോ പഹീയതി, വിപസ്സനായ അവിജ്ജാ. അജ്ഝത്തവത്ഥുകോ രാഗോ അന്തോജടാ, ബാഹിരവത്ഥുകോ രാഗോ ബഹിജടാ. അജ്ഝത്തവത്ഥുകാ സക്കായദിട്ഠി, അയം അന്തോജടാ. ഏകസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി ച ബാഹിരവത്ഥുകാനി ബഹിജടാ, യാ ഹി അജ്ഝത്തവത്ഥുകാ യാ ദിട്ഠിഭാഗിയേന ഭവിസ്സതി, അയം ജടാ. തഥാ സംഖിത്തേന യാ കാചി അജ്ഝത്തവത്ഥുകാ തണ്ഹാ ച ദിട്ഠി ച, അയം അന്തോജടാ. യാ കാചി ബാഹിരവത്ഥുകാ തണ്ഹാ ച ദിട്ഠി ച, അയം ബഹിജടാ.

യഥാ ദേവതാ ഭഗവന്തം പുച്ഛതി "ചതുചക്കം നവദ്വാര"ന്തി ഗാഥാ [സംയുത്തനികായേ]. തത്ഥ ഭഗവാ വിസജ്ജേതി "ഛേത്വാ നദ്ധിം വരത്തം ചാ"തി ഗാഥാ, ഇദം ഭഗവാ ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിം പടിപദം വിസജ്ജേതി. ഇമായ വിസജ്ജനായ ഭഗവാ അനുമീയതി കിലേസേ ഏത്ഥ പുരിമായ ഗാഥായ നിദ്ദിസിതബ്ബേന. തം ഹി ചതുചക്കന്തി ചത്താരോ വാ ഹത്ഥപാദാ. നവദ്വാരന്തി നവ വണമുഖാനി. യഥാ ചതുചക്കന്തി ചത്താരോ ഉപാദാനാ, ഉപാദാനപ്പച്ചയാ ഭവോ, ഉപാദാനനിരോധാ ഭവനിരോധോ. നവദ്വാരന്തി നവ

മാനവിധാ, മാനജാതികായ ഹി ദുക്ഖം സേയ്യോനമ്ഹി പരസോ തീണി തികാനി പുണ്ണം. തികേന സംയുത്തം ഹി പഞ്ചകാമഗുണികോ രാഗോ. തത്ഥ നദ്ധീതി തണ്ഹാ വിസജ്ജീയതി. വരത്തന്തി മാനം വിസജ്ജേതി, ഇച്ഛാ ലോഭോ ച പാപകോതി പഞ്ചകാമഗുണികോ രാഗോ. തത്ഥ വിസമലോഭോ പാപകോതി നിദ്ദിസിയതി സമൂലതണ്ഹന്തി. അഞ്ഞാണമൂലകാ തണ്ഹാതി അഞ്ഞാണമൂലകാ തണ്ഹാ, തണ്ഹായ ച ദിട്ഠിയാ ച പഹാനം. യേ ച പുന അഞ്ഞേപി കേചി ചതുചക്കയോഗേന തേനേവ കാരണേന ച യുജ്ജന്തി, സംസാരഗാമിനോ ധമ്മാ സബ്ബേ നിദ്ദിസിതബ്ബാ. തത്ഥായം ഗാഥാ വിസജ്ജനാ പുച്ഛായ ച വിസജ്ജനായ സമേതി [സമംതി (പീ॰)]. യം യദി സന്ദേന അഥ സഹ ബ്യാകരണേന അനുഗീതിയം ച സോ വിചയോതി ഭഗവാ യത്തകാനി പദാനി നിക്ഖിപതി, തത്തകേഹി അനുഗായതി.

ൡ. അട്ഠഹി , ഭിക്ഖവേ, അങ്ഗേഹി സമന്നാഗതോ ഭിക്ഖു ദൂതേയ്യം ഗന്തുമരഹതി [കാതുമരഹതി (പീ॰ ക॰) പസ്സ അ॰ നി॰ വ്യ.൧൬]. ഇമാനി അട്ഠ പദാനി നിക്ഖിത്താനി. ഛഹി പദേഹി ഭഗവാ അനുഗായതി.

“യോ വേ ന ബ്യഥതി [ബ്യാഥതി (ക॰)] പത്വാ, പരിസം ഉഗ്ഗവാദിനിം;
ന ച ഹാപേതി വചനം, ന ച ഛാദേതി സാസനം.

“അസന്ദിദ്ധിം ച ഭണതി, പുച്ഛിതോ ന ച കുപ്പതി;
സ വേ താദിസകോ ഭിക്ഖു, ദൂതേയ്യം ഗന്തുമരഹതീ”തി.

തത്ഥ പന ഭഗവാ യത്തകാനി പദാനി നിക്ഖിപതി, തത്തകേഹി അനുഗായതി. സത്തഹി, ഭിക്ഖവേ, അങ്ഗേഹി സമന്നാഗതോ കല്യാണമിത്തോ പിയോ ഗരുഭാവനീയോതി വിത്ഥാരേന, ഇദം ഭഗവാ സത്തഹി പദേഹി അനുഗായതി. ഇതി ബഹുസ്സുതവാ അനുഗായതി, അപ്പതരകഥം പദം വാ നിക്ഖേപോ, ബഹുസ്സുതവാ നവ പദാനി നിക്ഖേപോ, അപ്പതരികാ അനുഗീതിയാ ബഹുതരികാ അനുഗായതി. അയം വുച്ചതി തേ അനുഗീതി ച വിചയോ, അയം വിചയോ നാമ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ യുത്തിഹാരോ?

സബ്ബേസം ഹാരാനം, യാ ഭൂമീ യോ ച ഗോചരോ തേസം;
യുത്തായുത്തി പരിക്ഖാ, ഹാരോ യുത്തീതി നിദ്ദിട്ഠോ.

ഹാരാനം സോളസന്നം യഥാ ദേസനാ യഥാ വിചയോ യോ ച നിദ്ദിസിയതി, അയം നിദ്ദേസോ. അയം പുച്ഛാ സുത്തേസു ന യുജ്ജതീതി യാ തത്ഥ വീമംസാ, അയം യുത്തി.

യഥാ ഹി സഹേതൂ സപ്പച്ചയാ സത്താ സംകിലിസ്സന്തി, അത്ഥി ഹേതു അത്ഥി പച്ചയോ സത്താനം സംകിലേസായ, സഹേതൂ സപ്പച്ചയാ സത്താ വിസുജ്ഝന്തി, അത്ഥി ഹേതു അത്ഥി പച്ചയോ സത്താനം വിസുദ്ധിയാ. സീലവതാ, ആനന്ദ, പുഗ്ഗലേന ന വേയ്യാകരണിയാ കിന്തി മേ വിപ്പടിസാരോ ഉപ്പാദേയ്യ...പേ॰... അബ്യാകരണം കത്തബ്ബം, അയം വിസുദ്ധിയാ മഗ്ഗോ. തസ്സ ഹേതു കോ പച്ചയോ, സീലക്ഖന്ധസ്സ ചത്താരി ചത്താരി ഹേതു ച പച്ചയോ ച. സപ്പുരിസസംസേവോ യോ ച പതിരൂപദേസവാസോ ച, അയം

ഉപാദാപച്ചയതാ സപ്പച്ചയോ. യം പോരാണകമ്മം അസ്സ വിപാകോ പച്ചയോ, തായ പച്ചയായ അത്തസമ്മാപണിധി, അയം ഹേതു. ഇതി സീലക്ഖന്ധോ സഹേതു സപ്പച്ചയോതി ഇദം ലോകികം സീലം.

യം പന ലോകുത്തരം സീലം, തസ്സ തീണി ഇന്ദ്രിയാനി പച്ചയോ - സദ്ധിന്ദ്രിയം വീരിയിന്ദ്രിയം സമാധിന്ദ്രിയം - അയം പച്ചയോ. സതിന്ദ്രിയഞ്ച പഞ്ഞിന്ദ്രിയഞ്ച ഹേതു. പഞ്ഞായ നിബ്ബേധഗാമിനിയാ, യം സീലം ജായതി. സോതാപന്നസ്സ ച സീലം തേനായം ഹേതു അയം പച്ചയോ. യം പുന സമാധിനോ പസ്സദ്ധി ച പീതി ച പാമോജ്ജം പച്ചയോ. യം സുഖം ഹേതു തേന സമാധിക്ഖന്ധോ സഹേതു സപ്പച്ചയോ. യം സമാഹിതോ യഥാഭൂതം പജാനാതി, അയം പഞ്ഞാ. തസ്സ പരതോഘോസോ അജ്ഝത്തം ച യോനിസോ മനസികാരോ ഹേതു ച പച്ചയോ ച, ഇതി ഇമേ തയോ ഖന്ധാ സഹേതൂ സപ്പച്ചയാ ഏവം സത്ത പഞ്ഞാ. സത്തബ്യാകരണീസു ച സുത്തേസു ന യുജ്ജതി. അയം യുത്തിഹാരോ. സോ ചതൂസു മഹാപദേസേസു ദട്ഠബ്ബോ.

൪൭. തത്ഥ കതമം പദട്ഠാനം?

> ധമ്മം ദേസേതി ജിനോ, തസ്സ ച ധമ്മസ്സ യം പദട്ഠാനം;
> ഇതി യാവ സബ്ബധമ്മാ, ഏസോ ഹാരോ പദട്ഠാനോ.

തത്ഥ പഞ്ചകാമഗുണാ കാമരാഗസ്സ പദട്ഠാനം. യേസം കേസഞ്ചി കാമരാഗോ ഉപ്പജ്ജതി ഉപ്പന്നോ വാ ഉപ്പജ്ജിസ്സതി വാ, ഏതേസു യേപി പഞ്ചസു രൂപേസു ആയതനേസു നാഞ്ഞത്ര ഏതേഹി കാമരാഗസ്സ പദട്ഠാനന്തി. വുച്ചതേ, തേന പഞ്ച കാമഗുണാ കാമരാഗസ്സ പദട്ഠാനം. പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി രൂപരാഗസ്സ പദട്ഠാനം. മനിന്ദ്രിയം ഭവരാഗസ്സ പദട്ഠാനം. പഞ്ചക്ഖന്ധാ സക്കായദിട്ഠിയാ പദട്ഠാനം. ഏകസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി ദിട്ഠിരാഗസ്സ പദട്ഠാനം. കാമധാതു കാമരാഗസ്സ പദട്ഠാനം. അരൂപധാതു അരൂപരാഗസ്സ പദട്ഠാനം. സുഖസഞ്ഞാ കാമരാഗസ്സ പദട്ഠാനം. ബ്യാപാദസഞ്ഞാ ബ്യാപാദസ്സ പദട്ഠാനം. അസമ്പജഞ്ഞതാ സമ്മോഹസ്സ പദട്ഠാനം. നവ ആഘാതവത്ഥൂനി ബ്യാപാദസ്സ പദട്ഠാനം. നവവിധം മാനം [നവമാനം വിധമാനസ്സ (പീ॰ ക॰)] മാനസ്സ പദട്ഠാനം. സുഖാ വേദനാ രാഗാനുസയസ്സ പദട്ഠാനം. ദുക്ഖാ വേദനാ പടിഘാനുസയസ്സ പദട്ഠാനം. അദുക്ഖമസുഖാ വേദനാ അവിജ്ജാനുസയസ്സ പദട്ഠാനം. അത്തവാദുപാദാനഞ്ച മുസാവാദോ ച ലോഭസ്സ പദട്ഠാനം. പാണാതിപാതോ ച പിസുണവാചാ ച ഫരുസവാചാ ച ബ്യാപാദസ്സ പദട്ഠാനം. മിച്ഛത്തഞ്ച സമ്ഫപ്പലാപോ ച മോഹസ്സ പദട്ഠാനം. ഭവം ഭോഗഞ്ച വോകാരോ അഹംകാരസ്സ പദട്ഠാനം. ബാഹിരാനം പരിഗ്ഗഹോ മമംകാരസ്സ പദട്ഠാനം. കായസ്സ സങ്ഗം [കായവങ്കം (പീ॰)] ദിട്ഠിയാ പദട്ഠാനം. കായികദോസോ ദോസസ്സ പദട്ഠാനം. കായികകാസാവോ ലോഭസ്സ പദട്ഠാനം. യോ യോ വാ പന ധമ്മോ യേന യേന ആരമ്മണേന ഉപ്പജ്ജതി സച്ചാധിട്ഠാനേന വാ ധമ്മാധിട്ഠാനേന വാ അനുസയനേന വാ, സോ ധമ്മോ തസ്സ പദട്ഠാനം. തേന സാരമ്മണേന സോ ധമ്മോ ഉപ്പജ്ജതി.

യഥാ മനുസ്സോ പുരിമസ്സ പദസ്സ പദട്ഠാനം അലഭന്തോ ദുതിയം പദം ഉദ്ധരതി, സോ പച്ഛാനുപദം സംഹരതി. യദി പന യോ ന ദുതിയപദസ്സ പദട്ഠാനം ലഭതി, അപരം പദം ഉദ്ധരതി. തസ്സ യോ ചേസോ പച്ചയോ ഭവതി. ഏവം ധമ്മോ കുസലോ വാ അകുസലോ വാ അബ്യാകതോ വാ പദട്ഠാനം

അലഭന്തോ ന പവത്തതി. യഥാ പയുത്തസ്സ ധമ്മസ്സ യോനിലാഭോ [യോനിസോ ലാഭോ (പീ॰)], അയം വുച്ചതി പദട്ഠാനോ ഹാരോ.

൪൬. തത്ഥ കതമോ ലക്ഖണോ ഹാരോ?

വുത്തമ്ഹി ഏകധമ്മേ, യേ ധമ്മാ ഏകലക്ഖണാ തേന;
സബ്ബേ ഭവന്തി വുത്താ, സോ ഹാരോ ലക്ഖണോ നാമ.

യേസഞ്ച സുസമാരദ്ധാ, നിച്ചം കായഗതാസതീതി ഗാഥായ വുത്തായ കായഗതാസതിയാ വുത്താ വേദനാഗതാ ചിത്തഗതാ ധമ്മഗതാ ച സതി ചതുന്നം സതിപട്ഠാനാനം ഏകേന സതിപട്ഠാനേന. ന ഹി ചിത്തം ഏകസ്മിം വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയാ പവത്തതി, നാനാസു ഗതീസു പവത്തതി, കായഗതാസതിയാ വുത്തായ വുത്താ വേദനാഗതാ ചിത്തധമ്മഗതാ ച. ന ഹി കായഗതാസതിയാ ഭാവിതായ സതിപട്ഠാനാ ചത്താരോ ഭാവനാപാരിപൂരിം ന ഗച്ഛന്തി. ഏവം തസ്സദിസേസു ധമ്മേസു വുത്തേസു സബ്ബധമ്മാ വുത്താ ച ഭവന്തി.

സചിത്തപരിയോദാപനം, ഏതം ബുദ്ധാന സാസനന്തി ഗാഥാ ചേതസികാ ധമ്മാ വുത്താ, ചിത്തേ രൂപം വുത്തം. ഇദം നാമരൂപം ദുക്ഖം അരിയസച്ചം. തതോ സചിത്തപരിയോദാപനാ യം യം ഓദപേതി, തം ദുക്ഖം. യേന ഓദപേതി, സോ മഗ്ഗോ. യതോ ഓദപനാ, സോ നിരോധോ. ചക്ഖും ച പടിച്ച രൂപേ ച ഉപ്പജ്ജതി ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം, തത്ഥ സഹജാതാ വേദനാ സഞ്ഞാ ചേതനാ ഫസ്സോ മനസികാരോ ഏതേ തേ ധമ്മാ ഏകലക്ഖണാ ഉപ്പാദലക്ഖണേന. യോ ച രൂപേ നിബ്ബിന്ദതി, വേദനായ സോ നിബ്ബിന്ദതി, സഞ്ഞാസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണേസുപി സോ നിബ്ബിന്ദതി. ഇതി യേ ഏകലക്ഖണാ ധമ്മാ, തേസം ഏകമ്ഹി ധമ്മേ നിദ്ദിട്ഠേ സബ്ബേ ധമ്മാ നിദ്ദിട്ഠാ ഹോന്തി, അയം വുച്ചതി ലക്ഖണോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ ചതുബ്യൂഹോ ഹാരോ?

നിരുത്തി അധിപ്പായോ ച, ബ്യഞ്ജനാ ദേസനായ ച;
സുത്തത്ഥോ പുബ്ബാപരസന്ധി, ഏസോ ഹാരോ ചതുബ്യൂഹോ.

തത്ഥ കതമാ നിരുത്തി, സാ കഥം പരിയേസിതബ്ബാ [പസ്സിതബ്ബാ (പീ॰ ക॰)]? യഥാ വുത്തം ഭഗവതാ ഏകാദസഹി അങ്ഗേഹി സമന്നാഗതോ ഭിക്ഖു ഖിപ്പം ധമ്മേസു മഹത്തം പാപുണാതി, അത്ഥകുസലോ ച ഹോതി, ധമ്മകുസലോ ച ഹോതി, നിരുത്തികുസലോ ച ഹോതി, ഇത്ഥാധിവചനകുസലോ ച ഹോതി, പുരിസാധിവചനകുസലോ ച, വിപുരിസാധിവചനകുസലോ ച, അതീതാധിവചനകുസലോ ച, അനാഗതാധിവചനകുസലോ ച, പച്ചുപ്പന്നാധിവചനകുസലോ ച. ഏകാധിപ്പായേന കുസലോ നാനാധിപ്പായേന കുസലോ. കിമ്ഹി ദേസിതം, അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം. ഇത്ഥാധിവചനേന പുരിസാധിവചനേന വിപുരിസാധിവചനേന സബ്ബം യഥാസുത്തം നിദ്ദിട്ഠം. തം ബ്യഞ്ജനതോ നിരുത്തികോസല്ലതോ യോ യം സുത്തസ്സ സുനിരുത്തിദുന്നിരുത്തിതം അവേക്ഖതി, ഇദം ഏവം നിരോപയിതബ്ബം. ഇദമ്പി ന നിരോപയിതബ്ബം. ഇദം വുച്ചതേ നിരുത്തികോസല്ലം.

൪൯. തത്ഥ കതമം അധിപ്പായകോസല്ലം? യഥാദേസിതസ്സ സുത്തസ്സ സബ്ബസ്സ വാരം ഗച്ഛതി ഇമേന ഭഗവതാ ദേസിതബ്ബന്തി. യഥാ കിം അപ്പമാദോ അമതം പദം, പമാദോ മച്ചുനോ പദന്തി ഗാഥാ. എത്ഥ ഭഗവതോ കോ അധിപ്പായോ? യേ അസീതിമേവ ആകങ്ഖന്തി തേ അപ്പമത്താ വിഹരിസ്സന്തി, അയം അധിപ്പായോ.

യോഗസ്സ കാലം ന നിവത്തതി യാ ച, സോ ന തത്ഥ പാപിന്തവേ ഭവന്തി;
വേദനാമഗ്ഗഇസിനാ [വേദനാമഗ്ഗം ഇസിനാ (പീ॰)] പവേദിതം,
ധുതരജാസവാ ദുക്ഖാ പമോക്ഖാതാ.

എത്ഥ ഭഗവതോ കോ അധിപ്പായോ? യേ ദുക്ഖേ നാസ്സാദകാ [ദുക്ഖേന സാധകാ (പീ॰)], തേ വീരിയമാരഭിസ്സന്തി ദുക്ഖക്ഖയായാതി. അയം തത്ഥ ഭഗവതോ അധിപ്പായോ. ഇതി ഗാഥായ വാ ബ്യാകരണേന വാ ദേസിതേ ഇമിനാ സുത്തേന സാധകാ, യോ ഏവം ധമ്മാനുധമ്മം പടിപജ്ജതീതി സോ അധിപ്പായോ, അയം വുച്ചതി ദേസനാധിപ്പായോ.

തത്ഥ കതമോ പുബ്ബാപരസന്ധി? യം ഗാഥായം വാ സുത്തേസു വാ പദാനി അസീതി താനി ഭവന്തി ഏവം വാ ഏവമേതി തസ്സാ ഗാഥായ സുത്തസ്സ വാ യാനി പുരിമാനി പദാനി യാനി ച പച്ഛിമകാനി , താനി സമോസാരേതബ്ബാനി. ഏവം സോ പുബ്ബാപരേന സന്ധി ഞായതി. യാ ഏകാ സമാരദ്ധാ ഗാഥാ ദ്വേ തീണി വാ തസ്സ മേകദേസേ ഭാസിതാനം അഭാസിതാഹി ഗാഥാഹി അനിദ്ദിട്ഠോ അത്ഥോ ഭവതി തദുപധാരിതബ്ബം. യംവ സബ്ബാ [യം വത്തബ്ബം (പീ॰)] ഇതിസ്സ പരിയേസമാനസ്സ പരിയേസനാ കങ്ഖാ, തസ്സ വാ പുഗ്ഗലസ്സ പഞ്ഞത്തീനം അപരേ പരിയേസിതബ്ബം. ഇദം വുച്ചതേ പുബ്ബാപരേന സന്ധി. കോസല്ലന്തി വത്ഥുതോ നിദാനകോസല്ലം. ബ്യഞ്ജനതോ നിരുത്തികോസല്ലം. ദേസനാധിപ്പായകോസല്ലം. പുബ്ബാപരേന സന്ധികോസല്ലം. തത്ഥ തസ്സ ഗാഥാ പരിയേസിതാ നിദാനം വാ. ഉപലബ്ഭിതും ന അത്ഥോ നിദ്ദിസിതബ്ബോ വത്ഥുതോ നിദാനകോസല്ലം അത്ഥകോസല്ലം ഇമേഹി ചതൂഹി പദേഹി അത്ഥോ പരിയേസിയന്തോ യഥാഭൂതം പരിയിട്ഠോ ഹോതി. അഥ ച സബ്ബോ വത്ഥുതോ വാ നിദാനേന വാ യോ അധിപ്പായോ ബ്യഞ്ജനോ നിരുത്തി സന്ധി ച അനുത്തരോ ഏസോ പുബ്ബാപരേന ഏവം സുത്തത്ഥേന ദേസിതബ്ബം. അയം ചതുബ്യൂഹോ ഹാരോ.

൫൦. തത്ഥ കതമോ ആവട്ടോ ഹാരോ?

ഏകമ്ഹി പദട്ഠാനേ, പരിയേസതി സേസകം പദട്ഠാനം;
ആവട്ടതി പടിപക്ഖേ, ആവട്ടോ നാമ സോ ഹാരോ.

യഥാ കിം ഉന്നളാനം പമത്താനന്തി ഗാഥായോ. യം പമാദോ, ഇദം കിസ്സ പദട്ഠാനം? കുസലാനം ധമ്മാനം ഓസഗ്ഗസ്സ. കുസലധമ്മോസഗ്ഗോ പന കിസ്സ പദട്ഠാനം ? അകുസലധമ്മപടിസേവനായ. കിസ്സ പദട്ഠാനം, കുസലധമ്മപടിസേവനായ? കിസ്സ പദട്ഠാനം, കിലേസവത്ഥുപടിസേവനായ? ഇതി പമാദേന മോഹപക്ഖിയാ ദിട്ഠി അവിജ്ജാ ഛന്ദരാഗപക്ഖിയാ. തത്ഥ തണ്ഹാ ച ദിട്ഠി ചത്താരോ ആസവാ തണ്ഹാ കാമാസവോ ച ഭവാസവോ ച ദിട്ഠാസവോ ച അവിജ്ജാസവോ ച. തത്ഥ ചിത്തേ അത്ഥീതി ദിട്ഠി

ചേതസികേസു നിച്ചന്തി പഞ്ചസു കാമഗുണേസു അജ്ഝാവഹനേന കാമാസവോ, ഉപപത്തീസു ആസത്തി ഭവാസവോ. തത്ഥ രൂപകായോ കാമാസവസ്സ ഭവാസവസ്സ ച പദട്ഠാനം. നാമകായോ ദിട്ഠാസവസ്സ അവിജ്ജാസവസ്സ ച പദട്ഠാനം.

തത്ഥ അല്ലിയനായ അജ്ഝത്തവാഹനം കാമാസവസ്സ ലക്ഖണം. പത്ഥനഗന്ഥനഅഭിസങ്ഖാരകായസങ്ഖാരണം ഭവാസവസ്സ ലക്ഖണം, അഭിനിവേസോ ച പരാമാസോ ച ദിട്ഠാസവസ്സ ലക്ഖണം. അപ്പടിവേധോ ധമ്മേസു അസമ്പജഞ്ഞാ ച അവിജ്ജാസവസ്സ ലക്ഖണം. ഇമേ ചത്താരോ ആസവാ ചത്താരി ഉപാദാനാനി. കാമാസവോ കാമുപാദാനം, ഭവാസവോ ഭവുപാദാനം, ദിട്ഠാസവോ ദിട്ഠുപാദാനം, അവിജ്ജാസവോ അത്തവാദുപാദാനം, ഇമേഹി ചതൂഹി ഉപാദാനേഹി പഞ്ചക്ഖന്ധാ. തത്ഥ അവിജ്ജാസവോ ചിത്തേ പഹാതബ്ബോ, സോ ചിത്തേ ചിത്താനുപസ്സിസ്സ പഹീയതി. ദിട്ഠാസവോ ധമ്മേസു പഹാതബ്ബോ, സോ ധമ്മേസു ധമ്മാനുപസ്സിസ്സ പഹീയതി. ഭവാസവോ ആസത്തിയാ പഹാതബ്ബോ, സോ വേദനാസു വേദനാനുപസ്സിസ്സ പഹീയതി. കാമാസവോ പഞ്ചസു കാമഗുണേസു പഹാതബ്ബോ, സോ കായേ കായാനുപസ്സിസ്സ പഹീയതി. തത്ഥ കായാനുപസ്സനാ ദുക്ഖമരിയസച്ചം ഭജതി. വേദനാനുപസ്സനാ പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം പച്ചയോ സുഖിന്ദ്രിയസ്സ ദുക്ഖിന്ദ്രിയസ്സ സോമനസ്സിന്ദ്രിയസ്സ ദോമനസ്സിന്ദ്രിയസ്സ ഉപേക്ഖിന്ദ്രിയസ്സ, സത്തകിലേസോപചാരോ തേന സമുദയം ഭജതി. ചിത്തേ ചിത്താനുപസ്സനാ നിരോധം ഭജതി. ധമ്മേസു ധമ്മാനുപസ്സനാ മഗ്ഗം ഭജതി. തേനസ്സ ചതൂസു ച ദസ്സനേന തസ്സേവ സബ്ബേ പഹീയന്തി, യേന നിദ്ദിട്ഠാ പഠമം ഉന്നളാനം പമത്താനം തേസം വഡ്ഢന്തി ആസവാ. ജാനതോ ഹി പസ്സതോ ആസവാനം ഖയോ ദുക്ഖം സമുദയോ നിരോധോ മഗ്ഗോ ഹി അകുസലാ ധമ്മാ. ഏവം പരിയേസിതബ്ബാ. യാവ തസ്സ അകുസലസ്സ ഗതി തതോ പടിപക്ഖേന അകുസലേ ധമ്മേ പരിയേസതി തേസം കിലേസാനം ഹാരേന ആവട്ടതി. അയം വുച്ചതേ ആവട്ടോ ഹാരോ. ഏവം സുക്കാപി ധമ്മാ പരിയേസിതബ്ബാ. അകുസലധമ്മേ ആഗമിസ്സ.

തത്ഥ ആവട്ടസ്സ ഹാരസ്സ അയം ഭൂമി സതി ഉപട്ഠാനാ ച വിപല്ലാസാ ച ചത്താരി ഞാണാനി സക്കായസമുപ്പാദായഗാമിനീ ച പടിപദാ സക്കായനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ.

൫. തത്ഥ കതമോ വിഭത്തി ഹാരോ? യം കിഞ്ചി വിഭജ്ജബ്യാകരണീയം വുച്ചതി വിഭത്തി ഹാരോ. യഥാ കിം ആഗന്ത്വാ ച പുന പുഗ്ഗലോ ഹോതി, നോ വാഗതം ന പരിഭാസതി [നോ വാ ന പരിഭാസതി (പീ॰), ന താവായം പരിഭാസി (ക॰)] പരിപുച്ഛതായ പഞ്ഹായ അതിയനം ഏകസ്സ കിഞ്ചി - അയം വുച്ചതേ വിഭത്തി ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ പരിവത്തനോ ഹാരോ. യം കിഞ്ചി പടിപക്ഖനിദ്ദേസോ, അയം വുച്ചതി പരിവത്തനോ ഹാരോ. യഥാ വുത്തം ഭഗവതാ സമ്മാദിട്ഠികസ്സ പുരിസപുഗ്ഗലസ്സ മിച്ഛാദിട്ഠി നിജ്ജിണ്ണാ ഹോതീതി വിത്ഥാരേന സബ്ബാനി മഗ്ഗങ്ഗാനി. അയം വുച്ചതേ പരിവത്തനോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ വേവചനോ ഹാരോ?

വേവചനേഹി അനേകേഹി, ഏകം ധമ്മം പകാസിതം;
സുത്തേ യോ ജാനാതി സുത്തവിദൂ, വേവചനോ നാമ സോ ഹാരോ.

യഥാ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ ഏകമ്ഹി വത്ഥുമ്ഹി വേവചനേന നാനാവുത്തേന ഭഗവതാ പസംസിതോ "മഹാപഞ്ഞോ സാരിപുത്തോ ഹാസപഞ്ഞോ ജവനപഞ്ഞോ"തി ഇദം പഞ്ഞായ വേവചനം. യഥാ ച മഗ്ഗവിഭങ്ഗേ നിയ്യാനത്ഥോ ഏകമേകം മഗ്ഗങ്ഗം വേവചനേഹി നിദ്ദിട്ഠം. ഏവം അവിജ്ജായ വേവചനാ. ഏകം അകുസലമൂലം തദേവ സന്തം തേസു തേസു ജനപദേസു തേന തേന പജാനന്തി. ന ഹി അനേന തദേവപി ആലപിയന്തി അഞ്ഞം ഭജതി. സബ്ബകാമജഹസ്സ ഭിക്ഖുനോതി കാമാ ആലപിതാ. യസ്സ നിത്ഥിണ്ണോ സങ്കോതി തേയേവ കാമേ സങ്കാതി ആലപതി. സുണമാനസ്സ പുരേതരം രജ്ജന്തി തേയേവ കാമേ രജ്ജന്തി ആലപതി. ഏവം സുത്തമ്ഹി യോ ധമ്മോ ദേസിയതി തസ്സ പരിയേട്ഠി "കതമസ്സ ധമ്മസ്സ ഇദം നാമം കതമസ്സ ഇദം വേവചന"ന്തി. സബ്ബഞ്ഞൂ ഹി യേസം യേസം യാ നിരുത്തി ഹോതി, യഥാഗാമി തേന തേന ദേസേതീതി തസ്സ വേവചനം പരിയേസിതബ്ബം. അയം വേവചനോ ഹാരോ.

൭൨. തത്ഥ കതമോ പഞ്ഞത്തി ഹാരോ? ചത്താരി അരിയസച്ചാനീതി സുത്തം നിദ്ദിസതി, നിക്ഖേപപഞ്ഞത്തി. യാ സമുദയപഞ്ഞത്തി. കബളീകാരേ ആഹാരേ അത്ഥി ഛന്ദോ അത്ഥി രാഗോ യാവ പതിട്ഠിതം. തത്ഥ വിഞ്ഞാണം പഭവപഞ്ഞത്തിം പഞ്ഞപേതി. കബളീകാരേ ആഹാരേ നത്ഥി ഛന്ദോ...പേ॰... സമുഗ്ഘാതി പഞ്ഞത്തി.

തസ്സ കാമാസവാപി ചിത്തം വിമുച്ചതി, ഭവാസവാപി ചിത്തം വിമുച്ചതി, അവിജ്ജാസവാപി ചിത്തം വിമുച്ചതീതി പഹാനപഞ്ഞത്തിം പഞ്ഞപേതി. തണ്ഹാ യസ്സ പുരക്ഖതാ പഞ്ഞാ പരിവത്തതി ഗാഥാ മനാപപഞ്ഞത്തിം പഞ്ഞപേതി. ഏവം പന മനാപപഞ്ഞത്തീതി ഏകധമ്മം ഭഗവാ പഞ്ഞപേതി. ന ഹി തണ്ഹാ ദുക്ഖസമുദയോതി കാരേത്വാ സബ്ബത്ഥ തണ്ഹാസമുദയോ നിദ്ദിസിതബ്ബോ. യഥാ ഉപ്പന്നം കാമവിതക്കം നാധിവാസേതി വിനോദേതി പജഹതീതി പടിക്ഖേപപഞ്ഞത്തി. ഏവം സബ്ബേസം ധമ്മാനം കുസലാനഞ്ച അകുസലാനഞ്ച യഞ്ചസ്സ ധമ്മക്ഖേത്തം ഭവതി, സോ ചേവ ധമ്മോ തത്ഥ പവത്തതി. തദവസിട്ഠാ ധമ്മാ തസ്സാനുവത്തകാ ഹോന്തി. സാ ദുവിധാ പഞ്ഞത്തി - പരാധീനപഞ്ഞത്തി ച സാധീനപഞ്ഞത്തി ച. കതമാ സാധീനപഞ്ഞത്തി? സമാധിം, ഭിക്ഖവേ [പസ്സ സം॰ നി॰ ൩.൫], ഭാവേഥ, സമാഹിതോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു യഥാഭൂതം പജാനാതി. "രൂപം അനിച്ച"ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി, അയം സാധീനപഞ്ഞത്തി പരാധീനപഞ്ഞത്തി ച, സാ പഞ്ഞത്തി പഞ്ഞായ ച സീലസ്സ ച, യഥാ ചത്താരി ഝാനാനി ഭാവേഥ. തസ്സ അത്ഥി സമാധിന്ദ്രിയം മുദൂനി ചത്താരി ഇന്ദ്രിയാനി താനി ചതുപരാധീനാനി, തീണി അവേച്ചപ്പസാദേതി പരാധീനം സമാധിന്ദ്രിയം ചത്താരി ഇന്ദ്രിയാനി പരാധീനാതി ചതൂസു അരിയസച്ചേസു അപരാധീനം പഞ്ഞിന്ദ്രിയം സതിപട്ഠാനേസു സമ്മപ്പധാനേസു വീരിയിന്ദ്രിയം. ഇതി സകേ പദട്ഠാനേ സകേ ഖേത്തസാധീനോ സോ ധമ്മോ, സോ ച തത്ഥ പഞ്ഞാപേതബ്ബോ. തസ്സ പടിപക്ഖാ നിഘാതോ നിദ്ദിസിതബ്ബോ. ഏത്ഥായം അനേകാകാരപഞ്ഞത്തി കേന കാരണേന അയം ധമ്മോ പഞ്ഞത്തോതി. അയം വുച്ചതേ പഞ്ഞത്തി.

൩൯. തത്ഥ കതമോ ഓതരണോ ഹാരോ? ഛസു ധമ്മേസു ഓതാരേതബ്ബം. കതമേസു ഛസു? ഖന്ധേസു ധാതൂസു ആയതനേസു ഇന്ദ്രിയേസു സച്ചേസു പടിച്ചസമുപ്പാദേസു. നത്ഥി തം സുത്തം വാ ഗാഥാ വാ ബ്യാകരണം വാ. ഇമേസു ഛന്നം ധമ്മാനം അഞ്ഞതരസ്മിം ന സന്ദിസ്സതി. ഏത്താവതാ ഏസ സബ്ബാ ദേസനാ യാ താ ഖന്ധാ വാ ധാതുയോ വാ ആയതനാനി വാ സച്ചാനി വാ പടിച്ചസമുപ്പാദോ വാ, തത്ഥ പഞ്ചന്നം ഖന്ധാനം വേദനാക്ഖന്ധോ രാഗദോസമോഹാനം പദട്ഠാനം. തത്ഥ തിസ്സോ വേദനായോ തസ്സ സുഖായ വേദനായ സോമനസ്സോ സവിചാരോ, ദുക്ഖായ വേദനായ ദോമനസ്സോ സവിചാരോ, അദുക്ഖമസുഖായ വേദനായ ഉപേക്ഖോ സവിചാരോ. യം പുന തത്ഥ വേദയിതം ഇദം ദുക്ഖസച്ചം, ഖന്ധേസു സങ്ഖാരക്ഖന്ധോ തത്ഥ കായോ പമത്തം സഉപവത്തതി, തഞ്ച സങ്ഖാരഗതോ ദ്വിധാ ച ഭവങ്ഗോതരണം കമ്മം തീണി ച സങ്ഖാരാനി പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരാ വാ അപുഞ്ഞാ വാ ആനേഞ്ജാ വാ ഹേതു സബ്ബസരാഗസ്സ നോ വീതരാഗസ്സ, ദോസസ്സ അഭിസങ്ഖാരാനി ച അവീതരാഗോ ചേതേതി ച പകപ്പേതി ച, വീതരാഗോ പന ചേതേതി ച നോ അഭിസങ്ഖരോതി, യം ഉണ്ഹം വജിരം കട്ഠേ വാ രുക്ഖേ വാ അഞ്ഞത്ഥ വാ പതന്തം ഭിന്ദതി ച ഡഹതി ച, ഏവം സരാഗചേതനാ ചേതേതി ച അഭിസങ്ഖരോതി ച. യഥാ സതം വജിരം ന ഭിന്ദതി ന ച ഡഹതി, ഏവം വീതരാഗചേതനാ ചേതേതി ന ച അഭിസങ്ഖരോതി. തത്ഥ പഞ്ചന്നം ഖന്ധാനം ഏകോ ഖന്ധോ അനിന്ദ്രിയസരീരം സഞ്ഞാക്ഖന്ധോ.

തത്ഥ ധാതൂനം അട്ഠാരസ ധാതുയോ. തത്ഥ യാ രൂപീ ദസ ധാതുയോ, താസു ദേസിയമാനാസു രൂപക്ഖന്ധോ നിദ്ദിസിതബ്ബോ, ദുക്ഖം അരിയസച്ചം. യേപി ച ഛ വിഞ്ഞാണകായാ മനോധാതുസത്തമാ, തത്ഥ വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോ ച നിദ്ദിസിതബ്ബോ, ദുക്ഖം അരിയസച്ചം. ധമ്മധാതു പന ധമ്മസമോസരണാ, സോ ധമ്മോ ഹേതുനാ ച നിസ്സന്ദേന ച ഫലേന ച കിച്ചേന ച വേവചനേന ച യേന യേന ഉപലബ്ഭതി, തേന തേന നിദ്ദിസിതബ്ബോ. യദി വാ കുസലാ യദി വാ അകുസലാ യദി വാ അബ്യാകതാ യദി വാ അസങ്ഖതാ. ദ്വാദസന്നം ആയതനാനം ദസ ആയതനാനി രൂപാനി തം ദുക്ഖം അരിയസച്ചം നിദ്ദിസിതബ്ബം. രൂപക്ഖന്ധോ ച മനായതനഞ്ച വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധേന നിദ്ദിസിതബ്ബം, ദുക്ഖം അരിയസച്ചം. ധമ്മായതനം നാനാധമ്മസമോസരണം. തത്ഥ യേ ധമ്മാ ഇന്ദ്രിയാനം ഇന്ദ്രിയേസു നിദ്ദിസിതബ്ബാ, യേ അനിന്ദ്രിയാനം അനിന്ദ്രിയേസു നിദ്ദിസിതബ്ബാ. പരിയായതോ ച ഓതാരേതബ്ബാ. യഥാ സാ ധമ്മധാതു തഥാ ധമ്മായതനം പരിയേസിതബ്ബം. യായേവ ഹി ധമ്മധാതു തദേവ ധമ്മായതനം അനൂനം അനധികം.

തത്ഥ പടിച്ചസമുപ്പാദോ അത്ഥി തിവിധോ, അത്ഥി ചതുബ്ബിധോ, അത്ഥി ദുവിധോ. തത്ഥ തിവിധോ പടിച്ചസമുപ്പാദോ ഹേതുഫലനിസ്സന്ദോ. അവിജ്ജാ സങ്ഖാരാ തണ്ഹാ ഉപാദാനം ച അയം ഹേതു, വിഞ്ഞാണം നാമരൂപം സളായതനം ഫസ്സോ വേദനാ ച അയം പച്ചയോ, യോ ഭവോ അയം വിപാകോ, യാ ജാതി മരണം അയം നിസ്സന്ദോ.

കഥം ചതുബ്ബിധോ ഹേതു പച്ചയോ വിപാകോ നിസ്സന്ദോ ച? അവിജ്ജാ ച തണ്ഹാസങ്ഖാരാ ച ഉപാദാനം ച - അയം ഹേതു. വിഞ്ഞാണം നാമരൂപസ്സ പച്ചയോ. നാമരൂപം ഉപപജ്ജതി, തഥാ ഉപപന്നസ്സ സളായതനം ഫസ്സോ

വേദനാ ച - അയം പച്ചയോ. യോ ഭവോ അയം വിപാകോ. യാ ജാതി യാ ച ജരാമരണം - അയം നിസ്സന്ദോ.

കഥം ദുവിധോ പടിച്ചസമുപ്പാദോ? അവിജ്ജാ സങ്ഖാരാ തണ്ഹാ ഉപാദാനം - അയം സമുദയോ. വിഞ്ഞാണം നാമരൂപം സളായതനം ഫസ്സോ വേദനാ ഭവോ ജാതി മരണഞ്ച - ഇദം ദുക്ഖം. യം പന അവിജ്ജാനിരോധാ സങ്ഖാരനിരോധോ ഇമാനി തപ്പടിപക്ഖേന ദ്വേ സച്ചാനി. തസ്മാ പടിച്ചസമുപ്പാദോ യേന ആകാരേന നിദ്ദിട്ഠോ, തേന തേന നിദ്ദിസിതബ്ബോ.

തഥാ ബാവീസതി ഇന്ദ്രിയാനി. ദ്വാദസ ഇന്ദ്രിയാനി ചക്ഖുന്ദ്രിയാനി ചക്ഖുന്ദ്രിയം യേന ദോമനസ്സിന്ദ്രിയം, ഇദം ദുക്ഖം. പുരിസിന്ദ്രിയം ച ദിട്ഠിയാ ച തണ്ഹാപദട്ഠാനം. യതോ പുരിസോ പുരിസകാനം തം ഏവം കാതബ്ബതാ. അഥ അജ്ഝത്തം സാരജ്ജതി. അയം അഹംകാരോ തം യസാ സാരത്തോ ബഹിദ്ധാ പരിയേസതി, അയം മമംകാരോ ഏവം ഇത്ഥീ, തത്ഥ സുഖിന്ദ്രിയം ച സോമനസ്സിന്ദ്രിയം ച പുരിസിന്ദ്രിയസ്സാനുവത്തകാ ഹോന്തി. തസ്സ അധിപ്പായപരിപുണ്ണാ ലോഭധമ്മാ കുസലമൂലേ പവഡ്ഢേന്തി. തസ്സ ചേ അയമധിപ്പായോ ന പാരിപൂരിം ഗച്ഛതി. തസ്സ ദുക്ഖിന്ദ്രിയം ച ദോമനസ്സിന്ദ്രിയം ച വത്തതി. ദോസോ ച അകുസലമൂലം പവഡ്ഢതി. സചേ പന ഉപേക്ഖാ ഭാവേതി ഉപേക്ഖിന്ദ്രിയസ്സ അനുവത്തകാമാ ഭവതി. അമോഹോ ച കുസലമൂലം പവഡ്ഢതി. ഇതി സത്ത ഇന്ദ്രിയാനി കിലേസവത്ഥുമുപാദായ അനന്വേമാനി അവമാനി സബ്ബസ്സ വേദനാ ഇത്ഥിന്ദ്രിയം പുരിസിന്ദ്രിയം. തത്ഥ അട്ഠ ഇന്ദ്രിയാനി സദ്ധിന്ദ്രിയം യാവ അഞ്ഞാതാവിനോ ഇന്ദ്രിയം, അയം ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ. ദസന്നം പഞ്ചിന്ദ്രിയാനം കാമരാഗസ്സ പദട്ഠാനം. മനിന്ദ്രിയം ഭവരാഗസ്സ പദട്ഠാനം. പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി രൂപരാഗസ്സ പദട്ഠാനം. ഇത്ഥിന്ദ്രിയം ച പുരിസിന്ദ്രിയം ച സത്ത പഞ്ഞത്തിയാ പദട്ഠാനം. തത്ഥ യേന യേന ഇന്ദ്രിയേന യുത്തം വാ ഗാഥായ ഓതാരേതും സക്കോതി, തേന തേന നിദ്ദിസിതബ്ബോ. ഏവം ഖന്ധേസു ധാതൂസു ആയതനേസു സച്ചേസു പടിച്ചസമുപ്പാദേസു അയം ഓതരണോ ഹാരോ.

൫൪. തത്ഥ കതമോ സോധനോ ഹാരോ? യോ ഗാഥാ ഏകേന ആരമ്ഭോ ഭാസിസ്സന്തി. തത്ഥ ഏകിസ്സാ ഭാസിതായ അവസിട്ഠാസു ഭാസിതാസു സോ അത്ഥോ ന നിദ്ദിസിതബ്ബോ. കിം കാരണം? ന ഹി താവ സോ അത്ഥോ ഭാസിതോ, സോ അഭാസിതോ ന സക്കാ നിദ്ദിസിതും. യഥാ കിം അപ്പമാദോ അമതം പദന്തി ഗാഥാ അയമേകാ ഗാഥാ നിദ്ദിസിതബ്ബാ. കിം കാരണം, അത്ഥിക്ഖാതാവ ഇമസ്സ ആരമ്ഭസ്സ അനഭാസിതം?

ഏവം [ഏതം (പീ॰) പസ്സ ധ॰ പ॰ ൨൨] വിസേസതോ ഞത്വാ,
അപ്പമാദമ്ഹി പണ്ഡിതാ;
അപ്പമാദേ പമോദന്തി, അരിയാനം ഗോചരേ രതാതി.

ഇദം അഭാസിതം. ഇമിസ്സാപി ഗാഥായ ഭാസിതായ അത്ഥോ നിദ്ദിസിതബ്ബോ. കിം കാരണം, അത്ഥി തത്ഥ അവസിട്ഠം? തേ ഝായിനോ [ധ॰ പ॰ ൨൩] സാതതികാ, നിച്ചം ദള്ഹപരക്കമാതി ഗാഥാ, ഏവം ഇമാ ഗാഥായോ ഉപധാരിതാ യദാ ഭവന്തി, തദാ അത്ഥോ നിദ്ദിസിതബ്ബോ. ഏവം അസ്സുതപുബ്ബേസു സുത്തേസു ബ്യാകരണേസു വാ ഏകുദ്ദേസോ ഭാസിതോ. യാ വീമംസാ തുലനാ ഇദം അത്ഥി കിച്ചം, ഇദം സുത്തം ഭാസിതം തസ്സ വേവചനം

നിദ്ദിട്ഠം വാ ന വാതി. തത്ഥ യാ വീമംസാ, അയം വുച്ചതേ സോധനോ ഹാരോ.

൧൫. തത്ഥ കതമോ അധിട്ഠാനോ ഹാരോ? ഏകത്തതാ ച വേമത്തതാ ച. തത്ഥ കിതപഞ്ഞത്തി ച കിച്ചപഞ്ഞത്തി ച. സാ ഏകത്തതാ ച വേമത്തതാ ച യഥാ പഞ്ഞത്തി ഏകവേവചനേന വേമത്തതാ പജാനാതീതി പഞ്ഞാ, സാ ച ആധിപതേയ്യട്ഠേന പഞ്ഞത്തി. യം അനോമത്തിയട്ഠേന പഞ്ഞത്തന്തി. തം അനോമത്തിയട്ഠേന പഞ്ഞാബലം. തനുഭൂതാ ഗോചരത്തവസാ സേവസതി തീസു രതനേസു അനുസ്സതി ബുദ്ധാനുസ്സതി ധമ്മാനുസ്സതി സങ്ഘാനുസ്സതി അവിപരീതാനുസ്സരണതായ. സമ്മാദിട്ഠി ധമ്മാനം പവിചയേന ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ അഭിനീഹാരതോ അഭിഞ്ഞാതി. സങ്ഖേപേന മഗ്ഗാ കാ വത്ഥു അവികോപനതായ ഏകത്താ, യഥാ ഉണ്ഹേന സംസട്ഠം ഉണ്ഹോദകം, സീതേന സംസട്ഠം സീതോദകം ഖാരോദകം ഗുള്ഹോദകന്തി, ഇദം ഏകത്തതാ വേമത്തതാ ച.

അത്ഥി പുന ധമ്മോ നാനാധമ്മസങ്ഘതോ ഏകതോ യഥാരൂപം ചത്താരോ വാരേതബ്ബാ, തഞ്ച രൂപന്തി ഏകത്തതാ. പഥവീധാതു ആപോ തേജോ വായോധാതൂതി വേമത്തതാ. ഏവം സബ്ബാ ചതസ്സോ ധാതുയോ രൂപന്തി ഏകത്തതാ, പഥവീധാതു ആപോ തേജോ വായോധാതൂതി വേമത്തതാ. പഥവീധാതൂതി ലക്ഖണതോ ഏകത്തതാ, സംകിണ്ണവത്ഥുതോ വേമത്തതാ. യം കിഞ്ചി കക്ഖളലക്ഖണം, സബ്ബം തം പഥവീധാതൂതി ഏകത്തതാ. കേസാ ലോമാ നഖാ ദന്താ ഛവി ചമ്മന്തി വേമത്തതാ. ഏവം സബ്ബം ചതസ്സോ ധാതുയോ രൂപന്തി ഏകത്തം. സദ്ദാ ഗന്ധാ രസാ ഫോട്ഠബ്ബാതി വേമത്തതാ.

അത്ഥി പുന ധമ്മോ വേമത്തതാ അഞ്ഞോ നാമം ലഭതി. യഥാ കായാനുപസ്സനായ നവസഞ്ഞാ വിനീലകസഞ്ഞാ ഉദ്ധുമാതകസഞ്ഞാ, അയം അസുഭസഞ്ഞാ, യാ ഏകത്തതാ ആരമ്മണതോ വേമത്തതോ, സാ ഏവം സഞ്ഞാവേദനാസു ആദീനവം സമനുപസ്സതോ തഥാധിട്ഠാനം സമാധിന്ദ്രിയം ച സായേവ ധമ്മേസു തത്ഥ സഞ്ഞാഭാവനാ വീരിയിന്ദ്രിയം ച ധമ്മേസു ധമ്മാനുപസ്സനാ ചിത്തേ അത്തസഞ്ഞം പജഹതോ പഞ്ഞിന്ദ്രിയം ച ചിത്തേ ചിത്താനുപസ്സനാ. (ഇതി) [( ) നത്ഥി പീ॰ പോത്ഥകേ] യോ കോചി ഞാണപചാരോ സബ്ബസോ പഞ്ഞായ ഗോചരോ പഞ്ഞാ, അയം വേമത്തതാ, യഥാ കാമരാഗോ ഭവരാഗോ ദിട്ഠിരാഗോതി വേമത്തതാ തണ്ഹായ. ഇതി യം ഏകത്തതായ ച വേമത്തതായ ച ഞാണം വീമംസനാ തുലനാ. അയം അധിട്ഠാനോ ഹാരോ.

൧൬. തത്ഥ കതമോ പരിക്ഖാരോ ഹാരോ? സഹേതു സപ്പച്ചയം വോദാനഞ്ച സംകിലേസോ ച, യം തദുഭയം പരിയേട്ഠി, സ പരിക്ഖാരോ ഹാരോ. ഇതി ധമ്മാനം സഹേതുകാനം ഹേതു പരിയേസിതബ്ബോ, സപ്പച്ചയാനം പച്ചയോ പരിയേസിതബ്ബോ.

തത്ഥ കിം നാനാകരണം, ഹേതുസ്സ ച പച്ചയസ്സ ച? സഭാവോ ഹേതു, പരഭാവോ പച്ചയോ. പരഭാവസ്സ പച്ചയോ ഹേതുപി, സഭാവസ്സ ഹേതുയാ പരഭാവസ്സ കസ്സചി പച്ചയോ അവുത്തോ ഹേതു, വുത്തോ പച്ചയോ. അജ്ഝത്തികോ ഹേതു, ബാഹിരോ പച്ചയോ. സഭാവോ ഹേതു, പരഭാവോ പച്ചയോ. നിബ്ബത്തകോ ഹേതു, പടിഗ്ഗാഹകോ [പരിഗ്ഗാഹകോ (ക॰)] പച്ചയോ.

നേവാസികോ ഹേതു, ആഗന്തുകോ പച്ചയോ. അസാധാരണോ ഹേതു, സാധാരണോ പച്ചയോ. ഏകോയേവ ഹേതു, അപരാപരോ പച്ചയോ.

ഹേതുസ്സ ഉപകരണം സമുദാനേതബ്ബോ. സമുദാനം ഹേതു, തത്ഥ ദുവിധോ ഹേതു. ദുവിധോ പച്ചയോ - സമനന്തരപച്ചയോ ച പരമ്പരപച്ചയോ ച. ഹേതുപി ദുവിധോ - സമനന്തരഹേതു ച പരമ്പരഹേതു ച. തത്ഥ കതമോ പരമ്പരപച്ചയോ? അവിജ്ജാ നാമരൂപസ്സ പരമ്പരപച്ചയോ, വിഞ്ഞാണം സമനന്തരപച്ചയതായ പച്ചയോ. യദി ആദിമ്ഹി അവിജ്ജാനിരോധോ ഭവതി നാമരൂപസ്സ നിരോധോപി. തത്ഥ സമനന്തരം കിം കാരണം പരമ്പരപച്ചയോ സമനന്തരപച്ചയോ സമുദ്ദാനിതോ, അയം പച്ചയതോ. തത്ഥ കതമോ പരമ്പരഹേതു? വിജാനന്തസ്സ പരമ്പരഹേതുതായ ഹേതു, അഞ്ഞാകാരോ സമനന്തരഹേതുതായ ഹേതു. യസ്സ ഹി യം സമനന്തരം നിബ്ബത്തതി, സോ തസ്സ ഹേതുപി ജാതിനിരോധാ ബഹി ആകാരനിരോധോ, ആകാരനിരോധാ ദണ്ഡനിരോധോ, ദണ്ഡനിരോധാ ഖണ്ഡനിരോധോ. ഏവം ഹേതുപി ദ്വിധാ സോ താഹി പസ്സിതബ്ബോ.

പടിച്ചസമുപ്പാദോ യഥാ അവിജ്ജാപച്ചയോ തസ്സ പുന കിംപച്ചയോ, അയോനിസോ മനസികാരോ. സോ കസ്സ പച്ചയോ സങ്ഖാരാനം, ഇതി പച്ചയോ ച സമുപ്പന്നം ച തസ്സ കോ ഹേതു അവിജ്ജായേവ . തഥാ ഹി പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. തത്ഥ അവിജ്ജാനുസയോ അവിജ്ജാപരിയുട്ഠാനസ്സ ഹേതു പുരിമാ ഹേതു പച്ഛാ പച്ചയോ, സാപി അവിജ്ജാസങ്ഖാരാനം പച്ചയോ ചതൂഹി കാരണേഹി സഹജാതപച്ചയതായ സമനന്തരപച്ചയതായ അഭിസന്ദനപച്ചയതായ പതിട്ഠാനപച്ചയതായ.

൭൭. കഥം സഹജാതപച്ചയതായ അവിജ്ജാസങ്ഖാരാനം പച്ചയോ? യം ചിത്തം രാഗപരിയുട്ഠം, തത്ഥ അവിജ്ജാപരിയുട്ഠാനേന സബ്ബം പഞ്ഞായ ഗോചരം ഹന്തി. തത്ഥ സങ്ഖാരാ തിപച്ചയട്ഠികാ അദ്ധാഭൂമികാരമഹത്തസ്സ [ലദ്ധാ ഭൂമികരമഹത്തസ്സ (പീ॰ ക॰)] അയം അവിജ്ജാസഹസമുപ്പന്നം വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലതമാപജ്ജന്തീ ചതൂഹി കാരണേഹി പഞ്ഞാ പഹീയതി. കതമേഹി ചതൂഹി? അനുസയോ പരിയുട്ഠാനം സംയോജനം ഉപാദാനം. തത്ഥ അനുസയോ പരിയുട്ഠാനം ജാതി പരിയുട്ഠിതാ സംയുജ്ജതി സംയുത്താ ഉപാദിയതി ഉപാദാനപച്ചയാ ഭവോ. ഏവം തേ സങ്ഖാരാ തിവിധാ ഉപ്പന്നാ ഭൂമിഗതാ നാസഞ്ഞത്ഥ അയം മഗ്ഗേന വിനീതത്തായാതി [വിനിഭത്തായ (പീ॰), വിനിഭത്തതായ (ക॰)] തേ ഥാമഗതാ അപതിവിനീതാതിപി തേ സങ്ഖാരാതി വുച്ചതി, ഏവം സഹേതുസമുപ്പന്നട്ഠേന അത്ഥി മേവ പച്ചയാ സങ്ഖാരാനം പച്ചയോ നിദ്ദിട്ഠം അപനേത്വാ കുസലം അകുസലം കുസലോ ച അകുസലോ ച പക്ഖിപിതബ്ബോ, വിപാകധമ്മാ അപനേത്വാ വചനീയം അവചനീയം വചനീയഞ്ച അവചനീയഞ്ച പക്ഖിപിതബ്ബം, ഭവഅപേവിരിത്താ, സബ്ബസുത്തം പരിക്ഖിപിതബ്ബം.

ദസ തഥാഗതബലാനി ചത്താരി വേസാരജ്ജാനി പുഞ്ഞാനി അനഞ്ഞാകതം അവിജ്ജാ സമനന്തരപച്ചയതായ സങ്ഖാരാനം പച്ചയോ യേന ചിത്തേന സഹ സമുപ്പന്നാ അവിജ്ജാ തസ്സ ചിത്തസ്സ സമനന്തരചിത്തം സമുപ്പന്നന്തി, തസ്സ യം സമനന്തരചിത്തം സമുപ്പന്നന്തി, തസ്സ പച്ഛിമസ്സ ചിത്തസ്സ പുരിമചിത്തം ഹേതുപച്ചയതായ പച്ചയോ, തേന അവിജ്ജാ ഹേതു തേന ചിത്തേന ഉപാദാനം അനോകാസകതാ ഞാണം ന ഉപ്പജ്ജന്തി. യാ തസ്സ അപ്പമാദാ ധാതു

അഭിജ്ഝാഭിസന്ദിതാ തഹിം വിപല്ലാസാ ഉപ്പജ്ജന്തി "അസുഭേ സുഭ"ന്തി "ദുക്ഖേ സുഖ"ന്തി, തത്ഥ സങ്ഖാരാ ഉപ്പജ്ജന്തി രത്താ ദുട്ഠാ മൂള്ഹസ്സ ചേതനാ രാഗപരിയുട്ഠാനേന ബ്യാപാദപരിയുട്ഠാനേന അവിജ്ജാപരിയുട്ഠാനേന ദിട്ഠിവിപല്ലാസോ വത്ഥുനിദ്ദേസേ നിദ്ദിസിതബ്ബോ , യം വിപരീതചിത്തോ വിജാനാതി അയം ചിത്തവിപല്ലാസോ, യാ വിപരീതസഞ്ഞാ ഉപഗ്ഗണ്ഹാതി അയം സഞ്ഞാവിപല്ലാസോ. യം വിപരീതദിട്ഠി അഭിനിവിസതി അയം ദിട്ഠിവിപല്ലാസോ. അട്ഠ മിച്ഛത്താനി വഡ്ഢന്തി, തീണി അകുസലാനി അയോനിസോ മനസികാരേ ഉപ്പന്നം വിഞ്ഞാണഞ്ച വിജ്ജഞ്ച കരോന്തി. ഇതി പുബ്ബാപരന്തേ അകുസലാനാതരിതരോ സങ്ഖാരാ വുദ്ധിം വേപുല്ലതം ഗച്ഛന്തി. തേ ച മഹതാ ച അപ്പടിവിദിതാ പോനോഭവികാ [പോനോബ്ഭവികാ (കം॰)] സങ്ഖാരാ ഭവന്തി. ഇതി എവം അവിജ്ജാ സഹജാതപച്ചയതായ സങ്ഖാരാനം പച്ചയോ സമനന്തരപച്ചയതായ ച.

൭൮. കഥം അഭിസന്ദനാകാരേന അവിജ്ജാ സങ്ഖാരാനം പച്ചയോ? സാ അവിജ്ജാ തേ സങ്ഖാരേ അഭിസന്നേതി പരിപ്ഫരതി. സേയ്യഥാപി നാമ ഉപ്പലം വാ പദുമം വാ തം ഉദകേ വഡ്ഢം അസ്സ, സീതേന വാരിനാ അഭിസന്നം പരിസന്ദനം വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലതം ആപജ്ജതി. എവം അഭിസന്ദനട്ഠേന അവിജ്ജാ സങ്ഖാരാനം പച്ചയോ.

കഥം പതിട്ഠഹനട്ഠേന അവിജ്ജാ സങ്ഖാരാനം പച്ചയോ? തേ സങ്ഖാരാ അവിജ്ജായം നിസ്സായ വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലതം ആപജ്ജന്തി. സേയ്യഥാപി നാമ ഉപ്പലം വാ പദുമം വാ പഥവിം നിസ്സായ പഥവിം പതിട്ഠായ വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലതം ആപജ്ജതി. എതേ സങ്ഖാരാ അവിജ്ജായം പതിട്ഠിതാ അവിജ്ജായം നിസ്സായ വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലതം ഗച്ഛന്തി. എവം പതിട്ഠഹനട്ഠേന അവിജ്ജാ സങ്ഖാരാനം പച്ചയോ.

പുന രാഗസഹഗതസ്സ കമ്മസ്സ വിപാകേന പടിസന്ധിമ്ഹി ഭവോ നിബ്ബത്തതി, തം കമ്മസ്സ [കാമസ്സ (പീ॰)] സബ്ബം അഭിനിവിട്ഠം അഞ്ഞാണവസേന പോനോഭവികാ സങ്ഖാരാതി വുച്ചന്തി, എവമ്പി അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ അത്ഥി. പുന പഞ്ചസു യേ ച സേക്ഖാ പുഗ്ഗലാ, യേ ച അസഞ്ഞിസമാപത്തിം സമാപന്നാ, യേ ച ഭവഗതാ, യേ ച അന്തോഗതായേവ സംസേദജാ, യേ ച വാ പന അഞ്ഞോ ഹി കോചി അനാഗാമിഭൂതാ ന ചേതേന്തി ന ച പത്ഥേന്തി, തേസം കിം പച്ചയാ സങ്ഖാരാ. പുന രാഗാ അത്ഥി തേസം സങ്ഖാരാനി ഉപാദാനാനി ചിത്തമനുസ്സരന്തിയേവ അവിപക്കവിപാകസമൂഹതാ അസമുച്ഛിന്നപച്ചയാ തേസം പുന ച ഗതോ ഭവതി. എവമ്പി ഹി അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ. പുന സാ തേ ന ഉപാദാനാ നപി സങ്ഖാരാ അത്ഥി, പുന തേസം സത്ത അനുസയാ അസമൂഹതാ അസമുച്ഛിന്നാ തദാരമ്മണം ഭവതി. വിഞ്ഞാണസ്സ പതിട്ഠായ വിഞ്ഞാണപച്ചയാ നാമരൂപം. എവമ്പി അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ. പുന സാ യം കിഞ്ചി കമ്മം ആചയഗാമി സബ്ബം തം അവിജ്ജാവസേന അഭിസങ്ഖരിയതി തണ്ഹാവസേന ച അല്ലീയതി അഞ്ഞാണവസേന ച തത്ഥ ആദീനവമ്പി ന ജാനാതി. തദേവ വിഞ്ഞാണബീജം ഭവതി, സായേവ തണ്ഹാസിനേഹോ ഭവതി. സായേവ അവിജ്ജാ സമ്മോഹോതി. എവമ്പി

അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ വത്തബ്ബാ. ഇതി ഇമേഹി ആകാരേഹി അവിജ്ജാ സങ്ഖാരാനം പച്ചയോ.

തത്ഥ അവിജ്ജായ ഹേതു അയോനിസോ മനസികാരോ പച്ചയോ ഹോതി. തത്ഥ അഭിച്ഛേദോ അയം തത്ഥ തതിയം ബലം [ഫലം (പീ॰)] നിവത്തി, അയം പടിസന്ധി. തത്ഥ പുനബ്ഭവോ യോ അവേച്ഛേദോ അസമുഗ്ഘാതനട്ഠേന അയം അനുസയോ. യഥാ പടാകം വാ സാടകം വാ ദ്വേ ജനാ പീളേസു ച ഏകാ വാ ബലം വാ അസ്സ നിവാടസ്സേസു, ന പന പീളേസു സോസേയ്യ. തത്ഥ യം സിനേഹാ ആപോധാതു അനുപുല്ലനാ സോസേതബ്ബാ. ഉണ്ഹധാതുമാഗമ്മ സചേ പുന തം ആകാസേ നിക്ഖിപേയ്യ തം ഉസ്സാവേന യേഭുയ്യതരം സിനേഹമാപജ്ജേയ്യ, ന ഹി അനാഗമ്മ തേജോധാതും പരിസേസം ഗച്ഛേയ്യ. ഏവമേവ ഭവഗ്ഗപരമാപി സമാപത്തി ന അനുരൂപസ്സ സമുഗ്ഘാതായ സംവത്തതി. തേ ഹി ആലയന്തി സമ്മസന്തി, ന ച തണ്ഹായ തണ്ഹാപഹാനം ഗച്ഛന്തി. തത്ഥ സോ അസമുഗ്ഘാതോ. അവിജ്ജായ അനുസയോ ച ചിത്തസ്സ സമ്പലിബോധോ, ഇദം പരിയുട്ഠാനം. യഥാഭൂതം വിഞ്ഞാണസ്സ അപ്പടിവേധോ അയം അവിജ്ജാആസവോ അവിജ്ജാവിഞ്ഞാണബീജം ഭവതി. യം ബീജം സോ ഹേതു ന സമുച്ഛിജ്ജതി, അസമുച്ഛിജ്ജന്തോ പടിസന്ദേഹതി. പടിസന്ദഹന്തോ ന സമുഗ്ഘാതം ഗച്ഛതി. അസമുഗ്ഘാതം ചിത്തം പരിയോനഹതി, പരിയോനദ്ധചിത്തോ യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി, ഇതി സഞ്ഞാണസ്സ സാസവത്ഥോ, അവിജ്ജത്ഥോ, ഹേതുഅത്ഥോ, അവച്ഛേദത്ഥോ, അനിവത്തിഅത്ഥോ, ഫലത്ഥോ പടിസന്ധിഅത്ഥോ, പുനബ്ഭവത്ഥോ, അസമുഗ്ഘാതത്ഥോ, അനുസയത്ഥോ, പരിയുട്ഠാനത്ഥോ, അപടിവേധനത്ഥോ. ഏത്താവതാ അവിജ്ജായ ഖേത്തം നിദ്ദിട്ഠം ഭവതി. അയം വുച്ചതേ പരിക്ഖാരോ നാമ ഹാരോ.

൧൬. തത്ഥ കതമോ സമാരോപനോ ഹാരോ? ഉഗ്ഘടിതമ്ഹി തമ്ഹി സന്തഞ്ചേവ ച നം വിത്ഥാരം പന വത്തബ്ബം. വിത്ഥാരവിധം ചിത്തഞ്ഞാ അയം സമാരോപനോ ഹാരോ. തത്ഥ നാമനിദ്ദേസോ ഉപഘടകാ [ഉഗ്ഘടകാ (പീ॰)] വത്ഥുനിദ്ദേസോ വേവചനം വത്ഥുഭൂതോ വിത്ഥാരോ. യഥാ കിം, യാ ഭിക്ഖൂനം വത്തതോ [നിവത്തതോ (പീ॰)] പഹാതബ്ബോ, അയം ഉപഘടനാ.

തത്ഥ കതമോ സമാരോപനോ? കിഞ്ചി ന വത്തബ്ബം, രൂപരാഗം വാ നാമവന്തപഹാതബ്ബം [നാമമന്തപഹാതബ്ബം (ക॰)]. യാവ വിഞ്ഞാണന്തി വിത്ഥാരേന കാതബ്ബാനി. അവിജ്ജാ താ ഓപമ്മേന പഞ്ഞാപേതബ്ബാ, അയം സമാരോപനോ. നിസ്സിതചിത്തസ്സ ച മത്തികോ ച നിസ്സയോ തണ്ഹാ ച ദിട്ഠി ച. തത്ഥ ദിട്ഠി അവിജ്ജാ തണ്ഹാ സങ്ഖാരാ. തത്ഥ ദിട്ഠിപച്ചയാ തണ്ഹാ ഇമേ അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ. തത്ഥ നിസ്സിതം വിഞ്ഞാണം ഇദം സങ്ഖാരപച്ചയാ വിഞ്ഞാണം യാവ ജരാമരണം, ഇദം സംഖിത്തേന ഭാസിതേ അവസിട്ഠം പരോപയതി.

അനിസ്സിതസ്സ [പസ്സ ഉദാ॰ ൭൪] ചലിതം നത്ഥീതി തസ്സ ഏവം ദിട്ഠിയാ തണ്ഹായ ച പഹാനം തത്ഥ ദിട്ഠിഅവിജ്ജാനിരോധായ ഭൂതം വിഞ്ഞാണം സരാഗട്ഠാനിയേസു ധമ്മേസു തം തം ധമ്മം ഉപേച്ച അഞ്ഞം ധമ്മം ധാവതി മക്കടോപമതായ, അഥ ഖസ്സ പരിത്തേസു ധമ്മേസു സരാഗട്ഠാനിയേസു ഛന്ദരാഗോ നത്ഥി കുതോ തതോ ചലനാ, അധിമത്തേസു സത്തേസു ചിത്തം

നിവേസ്സയതി തം അപതിട്ഠിതം വിഞ്ഞാണം അനാഹാരം നിരുജ്ഝതി വിഞ്ഞാണനിരോധാ നാമരൂപനിരോധോ യാവ ജരാമരണനിരോധോ. അയം സമാരോപനോ.

തത്ഥ രാഗവസേന വിഞ്ഞാണസ്സ ചലിതം സപരിഗ്ഗഹോ, തസ്മിം ചലിതേ അസതി യോ പരികിലേസോപചാരോ തിവിധോ അഗ്ഗി പടിപ്പസ്സദ്ധോ ഭവതി. തേനാഹ ചലിതേ അസന്തേ പസ്സദ്ധി ഹോതി. തത്ഥ യം സമാരോപനാ പസ്സദ്ധകായോ സുഖം വേദേതി, സുഖിനോ ചിത്തം സമാധിയതി. യാവ വിമുത്തിതമിതി ഞാണദസ്സനം ഭവതി. സോ ആസവാനം ഖയാ ച വിമുത്തി നോ ഉപപജ്ജതി. തസ്സ ഉപപത്തിസ്സ ആഗതിഗതിയാ അസന്തിയാ നേവിധ ന ഹുരം ന ഉഭയമന്തരേന. ഏസേവന്തോ ദുക്ഖസ്സാതി അനുപാദിസേസാ നിബ്ബാനധാതു. ഇദമസ്സ സുത്തസ്സ മജ്ഝേ സമാരോപിതം പടിച്ചസമുപ്പാദേ ച വിമുത്തിയം ച യോഗോ ന ച ഏതം തസ്സ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം വിഭജ്ജന്തി. അയം വുച്ചതേ സമാരോപനോ ഹാരോ. ന ച സംകിലേസഭാഗിയേന സുത്തേന സംകിലേസഭാഗിയോ യേ ച ധമ്മാ സമാരോപയിതബ്ബാ നാഞ്ഞേ. ഏവം വാസനാഭാഗിയേ നിബ്ബേധഭാഗിയേ, അയം സമാരോപനോ ഹാരോ. ഇമേ സോളസ ഹാരാ.

സുവീരസ്സ മഹാകച്ചായനസ്സ ജമ്ബുവനവാസിനോ പേടകോപദേസേ

പഞ്ചമാ ഭൂമി.

൬. സുത്തത്ഥസമുച്ചയഭൂമി

൬൦. ബുദ്ധാനം ഭഗവന്താനം സാസനം തിവിധേന സങ്ഗഹം ഗച്ഛതി, ഖന്ധേസു ധാതൂസു ആയതനേസു ച. തത്ഥ പഞ്ചക്ഖന്ധാ രൂപക്ഖന്ധോ യാവ വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോ. ദസ രൂപആയതനാനി ചക്ഖു രൂപാ ച യാവ കായോ ഫോട്ഠബ്ബാ ച, അയം രൂപക്ഖന്ധോ. തത്ഥ ഛ വേദനാകായാ വേദനാക്ഖന്ധോ ചക്ഖുസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ യാവ മനോസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ, അയം വേദനാക്ഖന്ധോ. തത്ഥ ഛ സഞ്ഞാകായാ സഞ്ഞാക്ഖന്ധോ, രൂപസഞ്ഞാ യാവ ധമ്മസഞ്ഞാ ഇമേ ഛ സഞ്ഞാകായാ, അയം സഞ്ഞാക്ഖന്ധോ. തത്ഥ ഛ ചേതനാകായാ സങ്ഖാരക്ഖന്ധോ, രൂപസഞ്ചേതനാ യാവ ധമ്മസഞ്ചേതനാ ഇമേ ഛ ചേതനാകായാ, അയം സങ്ഖാരക്ഖന്ധോ. തത്ഥ ഛ വിഞ്ഞാണകായാ വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോ, ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം യാവ മനോവിഞ്ഞാണം ഇമേ ഛ വിഞ്ഞാണകായാ, അയം വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോ. ഇമേ പഞ്ചക്ഖന്ധാ.

തേസം കാ പരിഞ്ഞാ? അനിച്ചം ദുക്ഖം സഞ്ഞാ അനത്താതി ഏസാ ഏതേസം പരിഞ്ഞാ. തത്ഥ കതമോ ഖന്ധത്ഥോ? സമൂഹത്ഥോ ഖന്ധത്ഥോ, പുഞ്ജത്ഥോ ഖന്ധത്ഥോ, രാസത്ഥോ ഖന്ധത്ഥോ. തം യഥാ ദബ്ബക്ഖന്ധോ വനക്ഖന്ധോ ദാരുക്ഖന്ധോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ ഉദകക്ഖന്ധോ വായുക്ഖന്ധോ ഇതി ഏവം ഖന്ധേസു സബ്ബസങ്ഗഹോവ ഏവം ഖന്ധത്ഥോ.

തത്ഥ അട്ഠാരസ ധാതുയോ ചക്ഖുധാതു രൂപധാതു ചക്ഖുവിഞ്ഞാണധാതു...പേ॰... മനോധാതു ധമ്മധാതു മനോവിഞ്ഞാണധാതു. ഏതായോ അട്ഠാരസ ധാതുയോ. താസം പരിഞ്ഞാ അനിച്ചം ദുക്ഖം സഞ്ഞാ അനത്താതി ഏസാ ഏതാസം പരിഞ്ഞാ. തത്ഥ കോ ധാതുഅത്ഥോ? വുച്ചതേ അവയവത്ഥോ ധാതുഅത്ഥോ. അവയവോതി ചക്ഖു നോ പസാദോ ചക്ഖുധാതു. ഏവം പഞ്ചസു ധാതൂസു പുന രാഗവവച്ഛേദത്ഥോ ധാതുഅത്ഥോ. വവച്ഛിന്നാ ഹി ചക്ഖുധാതു. ഏവം പഞ്ചസു പുനരാഹ ഏകന്തിപകത്യത്ഥേന ധാതുഅത്ഥോതി വുച്ചതേ. തം യഥാ, പകതിയാ അയം പുരിസോ പിത്തികോ സേമ്ഹികോ വാതികോ സന്നിപാതികോതി ഏവം പകതിചക്ഖുധാതു ദസന്നം പിയാ ച സബ്ബേസു ഇന്ദ്രിയേസു...പേ॰... വിസഭാഗത്ഥോ ധാതുഅത്ഥോ.

തത്ഥ ദ്വാദസായതനാനി കതമാനി? ഛ അജ്ഝത്തികാനി ഛ ബാഹിരാനി. ചക്ഖായതനം യാവ മനായതനന്തി അജ്ഝത്തികം, രൂപായതനം യാവ ധമ്മായതനന്തി ബാഹിരം. ഏതാനി ദ്വാദസ ആയതനാനി. ഏതേസം കാ പരിഞ്ഞാ? അനിച്ചം ദുക്ഖം സഞ്ഞാ അനത്താതി, ഏസാ ഏതേസം പരിഞ്ഞാ. അപി ച ദ്വിധാ പരിഞ്ഞാ ഞാതപരിഞ്ഞാ ച പഹാനപരിഞ്ഞാ ച. തത്ഥ ഞാതപരിഞ്ഞാ നാമ അനിച്ചം ദുക്ഖം സഞ്ഞാ അനത്താതി, ഏസാ ഞാതപരിഞ്ഞാ. പഹാനപരിഞ്ഞാ പന ഛന്ദരാഗപ്പഹാനാ, ഏസാ പഹാനപരിഞ്ഞാ. തത്ഥ കതമോ ആയതനത്ഥോ? വുച്ചതേ ആകാരത്ഥോ ആയതനത്ഥോ. യഥാ സുവണ്ണാകരോ ദുബ്ബണ്ണാകരോ, യഥാ ദ്വീഹി തേഹി ആകാരേഹി തേ തേ ഗാവാ ഉത്തിട്ഠന്തി. ഏവം ഏതേഹി ചിത്തചേതസികാ ഗാവാ ഉത്തിട്ഠന്തി കമ്മകിലേസാ ദുക്ഖധമ്മാ ച. പുനരാഹ ആയദാനത്ഥോ

ആയതനത്ഥോ. യഥാ രഞ്ഞോ ആയദാനേഹി ആയോ ഭവതി, ഏവം ആയദാനത്ഥോ ആയതനത്ഥോ.

൩൫. ചത്താരി അരിയസച്ചാനി ദുക്ഖം സമുദയോ നിരോധോ മഗ്ഗോ ച. ദുക്ഖം യഥാ സമാസേന ധമ്മാചരിയം മാനസഞ്ച, സമുദയോ സമാസേന അവിജ്ജാ ച തണ്ഹാ ച, നിരോധോ സമാസേന വിജ്ജാ ച വിമുത്തി ച, മഗ്ഗോ സമാസേന സമഥോ ച വിപസ്സനാ ച.

തത്ഥ സത്തതിംസ ബോധിപക്ഖികാ ധമ്മാ കതമേ? ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ യാവ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ, ഏവമേതേ സത്തതിംസ ബോധിപക്ഖികാ ധമ്മാ. യേ ധമ്മാ അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നാനം ബുദ്ധാനം ഭഗവന്താനം പച്ചേകബുദ്ധാനം സാവകാനം ച നിബ്ബാനായ സംവത്തന്തീതി, സോ മഗ്ഗോ ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ ഭിക്ഖു കായേ കായാനുപസ്സീ വിഹരതി, സമ്മപ്പധാനം...പേ... ഇദ്ധിപാദം...പേ... ഇന്ദ്രിയാനി... പേ... ബലാനി...പേ... തത്ഥ കോ ഇന്ദ്രിയത്ഥോ? ഇന്ദത്ഥോ ഇന്ദ്രിയത്ഥോ, ആധിപതേയ്യത്ഥോ ഇന്ദ്രിയത്ഥോ, പസാദത്ഥോ ഇന്ദ്രിയത്ഥോ, അസാധാരണം കസ്സ കിരിയത്ഥോ ഇന്ദ്രിയത്ഥോ അനവപരിയത്ഥോ ബലത്ഥോ, ഥാമത്ഥോ ബലത്ഥോ, ഉപാദായത്ഥോ ബലത്ഥോ, ഉപത്ഥമ്ഭനത്ഥോ ബലത്ഥോ.

തത്ഥ കതമേ സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാ? സതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ യാവ ഉപേക്ഖാസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ. തത്ഥ കതമോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ? സമ്മാദിട്ഠി യാവ സമ്മാസമാധി. തത്ഥ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോതി ഖന്ധോ സീലക്ഖന്ധോ ച സമാധിക്ഖന്ധോ ച പഞ്ഞാക്ഖന്ധോ ച. തത്ഥ യാ ച സമ്മാവാചാ യോ ച സമ്മാകമ്മന്തോ യോ ച സമ്മാആജീവോ, അയം സീലക്ഖന്ധോ. യാ ച സമ്മാസതി യോ ച സമ്മാവായാമോ യോ ച സമ്മാസമാധി, അയം സമാധിക്ഖന്ധോ. യോ ച സമ്മാസങ്കപ്പോ യാ ച സമ്മാദിട്ഠി, അയം പഞ്ഞാക്ഖന്ധോ. ഏവം തായോ തിസ്സോ സിക്ഖാ. ഏവം തീഹാകാരേഹി ദസ പദാനി...പേ....

തത്ഥ യോഗാവചരോ സീലക്ഖന്ധേ ഠിതോ ദോസം അകുസലം ന ഉപാദിയതി, ദോസാനുസയം സമൂഹനതി, ദോസസല്ലം ഉദ്ധരതി, ദുക്ഖവേദനം പരിജാനാതി, കാമധാതും സമതിക്കമതി. സമാധിക്ഖന്ധേ ഠിതോ ലോഭം അകുസലം ന ഉപാദിയതി, രാഗാനുസയം സമൂഹനതി, ലോഭസല്ലം ഉദ്ധരതി, സുഖവേദനം പരിജാനാതി, രൂപധാതും സമതിക്കമതി. പഞ്ഞാക്ഖന്ധേ ഠിതോ മോഹം അകുസലം ന ഉപാദിയതി, അവിജ്ജാനുസയം സമൂഹനതി, മോഹസല്ലം ദിട്ഠിസല്ലഞ്ച ഉദ്ധരതി, അദുക്ഖമസുഖവേദനം പരിജാനാതി, അരൂപധാതും സമതിക്കമതി. ഇതി തീഹി ഖന്ധേഹി തീണി അകുസലമൂലാനി ന ഉപാദിയതി, ചത്താരി സല്ലാനി ഉദ്ധരതി, തിസ്സോ വേദനാ പരിജാനാതി, തേധാതുകം സമതിക്കമതി.

൩൬. തത്ഥ കതമാ അവിജ്ജാ? യം ചതൂസു അരിയസച്ചേസു അഞ്ഞാണന്തി വിത്ഥാരേന യഥാ സോ പാണസജ്ജേസു കഥംകഥാ കാതബ്ബം. തത്ഥ കതമം വിഞ്ഞാണം? ഛ വിഞ്ഞാണകായാ വേദനാ സഞ്ഞാ ചേതനാ ഫസ്സോ മനസികാരോ, ഇദം നാമം. തത്ഥ കതമം രൂപം? ചാതുമഹാഭൂതികം ചതുന്നം മഹാഭൂതാനം ഉപാദായരൂപസ്സ പഞ്ഞത്തിം. ഇതി പുരിമകഞ്ച നാമം ഇദഞ്ച രൂപം തദുഭയം നാമരൂപന്തി വുച്ചതി. തത്ഥ ഛളായതനന്തി ഛ

അജ്ഝത്തികാനി ആയതനാനി, ചക്ഖു അജ്ഝത്തികം ആയതനം യാവ മനോ അജ്ഝത്തികം ആയതനം. ഫസ്സോതി ഛ ഫസ്സകായാ ചക്ഖുസമ്ഫസ്സോ യാവ മനോസമ്ഫസ്സോതി ഫസ്സോ. ഛ വേദനാകായാ വേദനാ. തണ്ഹാതി ഛ തണ്ഹാകായാ തണ്ഹാ. ഉപാദാനന്തി ചത്താരി ഉപാദാനാനി കാമുപാദാനം ദിട്ഠുപാദാനം സീലബ്ബതുപാദാനം അത്തവാദുപാദാനന്തി ഉപാദാനം. ഭവോതി തയോ ഭവാ കാമഭവോ രൂപഭവോ അരൂപഭവോ. തത്ഥ കതമാ ജാതി? യാ പഠമം ഖന്ധാനം പഠമം ധാതൂനം പഠമം ആയതനാനം ഉപ്പത്തി ജാതി സഞ്ജാതി ഓക്കന്തി അഭിനിബ്ബത്തി ഖന്ധാനം പാതുഭാവോ, അയം ജാതി. തത്ഥ കതമാ ജരാ? ജരാ നാമ യം തം ഖണ്ഡിച്ചം പാലിച്ചം വലിത്തചതാ പവിവിത്തം ചതുന്നം മഹാഭൂതാനം വിവണ്ണതം ഭഗ്ഗോ തം ജരാ ഹീയനാ പഹീയനാ ആയുനോ ഹാനി സംഹാനി ഇന്ദ്രിയാനം പരിഭേദോ ഉപനാഹോ പരിപാകോ, അയം ജരാ. തത്ഥ കതമം മരണം? മരണം നാമ യം തസ്മിം തസ്മിം സത്തനികായേ തേസം തേസം സത്താനം ചുതി ചവനതാ മരണം കാലങ്കിരിയാ ഉദ്ധുമാതകാനം ഭേദോ കായസ്സ ജീവിതിന്ദ്രിയസ്സ ഉപച്ഛേദോ, ഇദം മരണം. ഇതി പുരിമികാ ച ജരാ ഇദഞ്ച മരണം തദുഭയം ജരാമരണം.

തത്ഥ അന്ധകാരതിമിസാ യഥാഭൂതം അപ്പജാനനലക്ഖണാ അവിജ്ജാ സങ്ഖാരാനം പദട്ഠാനം ഹ. അഭിസങ്ഖരണലക്ഖണാ സങ്ഖാരാ, ഉപചയപുനബ്ഭവാഭിരോപനപച്ചുപട്ഠാനാ. തേ വിഞ്ഞാണസ്സ പദട്ഠാനം. വത്ഥു സവിഞ്ഞത്തിലക്ഖണം വിഞ്ഞാണം, തം നാമരൂപസ്സ പദട്ഠാനം. അനേകസന്നിസ്സയലക്ഖണം നാമരൂപം, തം സളായതനസ്സ പദട്ഠാനം. ഇന്ദ്രിയവവത്ഥാപനലക്ഖണം സളായതനം, തം ഫസ്സസ്സ പദട്ഠാനം . സന്നിപാതലക്ഖണോ ഫസ്സോ, സോ വേദനായ പദട്ഠാനം. അനുഭവനലക്ഖണാ വേദനാ, സാ തണ്ഹായ പദട്ഠാനം. അജ്ഝോസാനലക്ഖണാ തണ്ഹാ, സാ ഉപാദാനസ്സ പദട്ഠാനം. ആദാനപരിഹനനലക്ഖണം ഉപാദാനം, തം ഭവസ്സ പദട്ഠാനം . നാനാഗതിവിക്ഖേപലക്ഖണോ ഭവോ, സോ ജാതിയാ പദട്ഠാനം. ഖന്ധാനം പാതുഭാവലക്ഖണാ ജാതി, സാ ജരായ പദട്ഠാനം. ഉപനയപരിപാകലക്ഖണാ ജരാ, സാ മരണസ്സ പദട്ഠാനം. ആയുക്ഖയജീവിതഉപരോധലക്ഖണം മരണം, തം ദുക്ഖസ്സ പദട്ഠാനം. കായസമ്പീളനലക്ഖണം ദുക്ഖം, തം ദോമനസ്സസ്സ പദട്ഠാനം. ചിത്തസമ്പീളനലക്ഖണം ദോമനസ്സം, തം സോകസ്സ പദട്ഠാനം. സോചനലക്ഖണോ സോകോ, സോ പരിദേവസ്സ പദട്ഠാനം. വചീനിച്ഛാരണലക്ഖണോ പരിദേവോ, സോ ഉപായാസസ്സ പദട്ഠാനം. യേ ആയാസാ തേ ഉപായാസാ.

നവ പദാനി യത്ഥ സബ്ബോ അകുസലപക്ഖോ സങ്ഗഹം സമോസരണം ഗച്ഛതി. കതമാനി നവ പദാനി? ദ്വേ മൂലകിലേസാ, തീണി അകുസലമൂലാനി, ചത്താരോ വിപല്ലാസാ. തത്ഥ ദ്വേ മൂലകിലേസാ അവിജ്ജാ ച ഭവതണ്ഹാ ച, തീണി അകുസലമൂലാനി ലോഭോ ദോസോ മോഹോ ച. ചത്താരോ വിപല്ലാസാ [അം° നി° ൪.൪൯] - "അനിച്ചേ നിച്ച"ന്തി സഞ്ഞാവിപല്ലാസോ ചിത്തവിപല്ലാസോ ദിട്ഠിവിപല്ലാസോ, "ദുക്ഖേ സുഖ"ന്തി സഞ്ഞാവിപല്ലാസോ ചിത്തവിപല്ലാസോ ദിട്ഠിവിപല്ലാസോ, "അനത്തനി അത്താ"തി സഞ്ഞാവിപല്ലാസോ ചിത്തവിപല്ലാസോ ദിട്ഠിവിപല്ലാസോ, "അസുഭേ സുഭ"ന്തി സഞ്ഞാവിപല്ലാസോ ചിത്തവിപല്ലാസോ ദിട്ഠിവിപല്ലാസോ.

൩൩. തത്ഥ അവിജ്ജാ നാമ ചതൂസു അരിയസച്ചേസു യഥാഭൂതം അഞ്ഞാണം, അയം അവിജ്ജാ. ഭവതണ്ഹാ നാമ യോ ഭവേസു രാഗോ സാരാഗോ ഇച്ഛാ മുച്ഛാ പത്ഥനാ നന്ദീ അജ്ഝോസാനം അപരിച്ചാഗോ, അയം ഭവതണ്ഹാ.

തത്ഥ കതമോ ലോഭോ അകുസലമൂലം?

ലോഭോ നാമ സോ തേസു തേസു പരവത്ഥൂസു പരദബ്ബേസു പരട്ഠാനേസു പരസാപതേയ്യേസു പരപരിഗ്ഗഹിതേസു ലോഭോ ലുബ്ഭനാ ഇച്ഛാ മുച്ഛാ പത്ഥനാ നന്ദീ അജ്ഝോസാനം അപരിച്ചാഗോ, അയം ലോഭോ അകുസലമൂലം. കസ്സേതം മൂലം? ലോഭോ ലോഭജസ്സ അകുസലസ്സ കായകമ്മസ്സ വചീകമ്മസ്സ മനോകമ്മസ്സ ച, തഥാ യഥാ തംസമ്പയുത്താനം ചിത്തചേതസികാനം ധമ്മാനം മൂലം.

തത്ഥ കതമോ ദോസോ അകുസലമൂലം?

സോ സത്തേസു ആഘാതോ അക്ഖന്തി അപ്പച്ചയോ ബ്യാപാദോ പദോസോ അനത്ഥകാമതാ ചേതസോ പടിഘാതോ, അയം ദോസോ അകുസലമൂലം.

കസ്സേതം മൂലം?

ദോസജസ്സ കായകമ്മസ്സ വചീകമ്മസ്സ മനോകമ്മസ്സ സമ്പയുത്താനഞ്ച ചിത്തചേതസികാനം ധമ്മാനം മൂലം.

തത്ഥ കതമോ മോഹോ അകുസലമൂലം?

യം ചതൂസു അരിയസച്ചേസു അനഭിസമയോ അസമ്പജഞ്ഞഗ്ഗാഹോ അപ്പടിവേധോ മോഹോ മുയ്ഹനാ സമ്മോഹോ സമ്മുയ്ഹനാ അവിജ്ജാ തമോ അന്ധകാരോ ആവരണം നീവരണം ഛദനം അച്ഛദനം [അവേച്ഛദനം (പീ॰ ക॰)] അപസച്ഛാഗമനം കുസലാനം ധമ്മാനം, അയം മോഹോ അകുസലമൂലം.

കസ്സേതം മൂലം?

മോഹജസ്സ അകുസലസ്സ കായകമ്മസ്സ വചീകമ്മസ്സ മനോകമ്മസ്സ ച തംസമ്പയുത്തകാനഞ്ച ചിത്തചേതസികാനം ധമ്മാനം മൂലം.

തത്ഥ വിപല്ലാസാ ജാനിതബ്ബാ, വിപല്ലാസാനം വത്ഥു ജാനിതബ്ബം. യം വിപല്ലാസം സിയാ, തം ജാനിതബ്ബം. തത്ഥ ഏകോ വിപല്ലാസോ തീണി വിപല്ലാസാനി ചത്താരി വിപല്ലാസവത്ഥൂനി. കതമോ ഏകോ വിപല്ലാസോ ച, യേന പടിപക്ഖേന വിപല്ലാസിതം ഗണ്ഹാതി?

''അനിച്ചേ നിച്ച''ന്തി, ''ദുക്ഖേ സുഖ''ന്തി, ''അനത്തനി അത്താ''തി, ''അസുഭേ സുഭ''ന്തി, അയം ഏകോ വിപല്ലാസോ.

കതമാനി ചത്താരി വിപല്ലാസവത്ഥൂനി?

കായോ വേദനാ ചിത്തം ധമ്മാ ച. ഇമാനി ചത്താരി വിപല്ലാസവത്ഥൂനി.

കതമാനി തീണി വിപല്ലാസാനി?

സഞ്ഞാ ചിത്തം ദിട്ഠി ച. ഇമാനി തീണി വിപല്ലാസാനി.

തത്ഥ മനാപികേ വത്ഥുമ്ഹി ഇന്ദ്രിയവത്ഥേ വണ്ണായതനേ വാ യോ നിമിത്തസ്സ ഉഗ്ഗാഹോ, അയം സഞ്ഞാവിപല്ലാസോ. തത്ഥ വിപരീതചിത്തസ്സ വത്ഥുമ്ഹി സതി വിഞ്ഞത്തി, അയം ചിത്തവിപല്ലാസോ. തത്ഥ വിപരീതചിത്തസ്സ തമ്ഹി രൂപേ "അസുഭേ സുഭ"ന്തി യാ ഖന്തി രുചി ഉപേക്ഖനാ നിച്ഛയോ ദിട്ഠി നിദസ്സനം സന്തീരണാ, അയം ദിട്ഠിവിപല്ലാസോ. തത്ഥ വത്ഥുഭേദേന കായേസു ദ്വാദസ വിപല്ലാസാ ഭവന്തി. തയോ കായേ തയോ വേദനായ തയോ ചിത്തേ തയോ ധമ്മേ, ചത്താരോ സഞ്ഞാവിപല്ലാസാ ചത്താരോ ചിത്തവിപല്ലാസാ ചത്താരോ ദിട്ഠിവിപല്ലാസാ, ആയതനൂപചയതോ ചക്ഖുവിഞ്ഞാണസഞ്ഞാസമങ്ഗിസ്സ രൂപേസു ദ്വാദസ വിപല്ലാസാ യാവ മനോ സഞ്ഞാസമങ്ഗിസ്സ, ധമ്മേസു ദ്വാദസ വിപല്ലാസാ ഛ ദ്വാദസകാ ചത്താരി വിപല്ലാസാ ഭവന്തി. ആരമ്മണനാനത്തതോ ഹി അപരിമിതസങ്ഖേയ്യാനം സത്താനം [അത്താനം (ക॰)] അപരിമിതമസങ്ഖേയ്യാ വിപല്ലാസാ ഭവന്തി ഹീനുക്കട്ഠമജ്ഝിമതായ.

൱ൻ. തത്ഥ പഞ്ചക്ഖന്ധാ ചത്താരി അത്തഭാവവത്ഥൂനി ഭവന്തി. യോ രൂപക്ഖന്ധോ, സോ കായോ അത്തഭാവവത്ഥു. യോ വേദനാക്ഖന്ധോ, സോ വേദനാ അത്തഭാവവത്ഥു. യോ സഞ്ഞാക്ഖന്ധോ ച സങ്ഖാരക്ഖന്ധോ ച, തേ ധമ്മാ അത്തഭാവവത്ഥു. യോ വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോ, സോ ചിത്തം അത്തഭാവവത്ഥു. ഇതി പഞ്ചക്ഖന്ധാ ചത്താരി അത്തഭാവവത്ഥൂനി. തത്ഥ കായേ "അസുഭേ സുഭ"ന്തി വിപല്ലാസോ ഭവതി. ഏവം വേദനാസു...പേ॰... ചിത്തേ...പേ॰... ധമ്മേസു ച അത്തവിപല്ലാസോ ഭവതി. തത്ഥ ചതുന്നം വിപല്ലാസാനം സമുഗ്ഘാതനത്ഥം ഭഗവാ ചത്താരോ സതിപട്ഠാനേ ദേസേതി പഞ്ഞപേതി കായേ കായാനുപസ്സീ വിഹരതോ "അസുഭേ സുഭ"ന്തി വിപല്ലാസം സമുഗ്ഘാതേതി, ഏവം വേദനാസു, ചിത്തേ, ധമ്മേസു ച കാതബ്ബം.

തത്ഥ അന്ധകാരതിമിസാ അപ്പടിവേധലക്ഖണാ അവിജ്ജാ, തസ്സാ വിപല്ലാസപദട്ഠാനം. അജ്ഝോസാനലക്ഖണാ തണ്ഹാ, തസ്സാ പിയരൂപസാതരൂപം പദട്ഠാനം. അത്താസയവഞ്ചനാലക്ഖണോ ലോഭോ, തസ്സ അദിന്നാദാനം പദട്ഠാനം. ഇധ വിവാദലക്ഖണോ ദോസോ, തസ്സ പാണാതിപാതോ പദട്ഠാനം. വത്ഥുവിപ്പടിപത്തിലക്ഖണോ മോഹോ, തസ്സ മിച്ഛാപടിപത്തി പദട്ഠാനം. സങ്ഖതാനം ധമ്മാനം അവിനാസഗ്ഗഹണലക്ഖണാ നിച്ചസഞ്ഞാ, തസ്സാ സബ്ബസങ്ഖാരാ പദട്ഠാനം. സാസവഫസ്സോപഗമനലക്ഖണാ സുഖസഞ്ഞാ, തസ്സാ മമങ്കാരോ പദട്ഠാനം. ധമ്മേസു ഉപഗമനലക്ഖണാ അത്തസഞ്ഞാ , തസ്സാ അഹങ്കാരോ പദട്ഠാനം. വണ്ണസങ്ഗഹണലക്ഖണാ സുഭസഞ്ഞാ, തസ്സാ ഇന്ദ്രിയഅസംവരോ പദട്ഠാനം. ഏതേഹി നവഹി പദേഹി ഉദ്ദിട്ഠേഹി സബ്ബോ അകുസലപക്ഖോ നിദ്ദിട്ഠോ ഭവതി, സോ ച ഖോ ബഹുസ്സുതേന സക്കാ ജാനിതും നോ അപ്പസ്സുതേന, പഞ്ഞവതാ നോ ദുപ്പഞ്ഞേന, യുത്തേന നോ അയുത്തേന.

നവ പദാനി കുസലാനി യത്ഥ സബ്ബോ കുസലപക്ഖോ സങ്ഗഹോ സമോസരണം ഗച്ഛന്തി. കതമാനി നവ പദാനി? സമഥോ വിപസ്സനാ അലോഭോ

അദോസോ അമോഹോ അനിച്ചസഞ്ഞാ ദുക്ഖസഞ്ഞാ അനത്തസഞ്ഞാ അസുഭസഞ്ഞാ ച.

തത്ഥ കതമോ സമഥോ? യാ ചിത്തസ്സ ഠിതി സണ്ഠിതി അവട്ഠിതി ഠാനം പട്ഠാനം ഉപട്ഠാനം സമാധി സമാധാനം അവിക്ഖേപോ അവിപ്പടിസാരോ വൂപസമോ മാനസോ ഏകഗ്ഗം ചിത്തസ്സ, അയം സമഥോ.

തത്ഥ കതമാ വിപസ്സനാ? ഖന്ധേസു വാ ധാതൂസു വാ ആയതനേസു വാ നാമരൂപേസു വാ പടിച്ചസമുപ്പാദേസു വാ പടിച്ചസമുപ്പന്നേസു വാ ധമ്മേസു ദുക്ഖേസു വാ സമുദയേസു വാ നിരോധേ വാ മഗ്ഗേ വാ കുസലാകുസലേസു വാ ധമ്മേസു സാവജ്ജഅനവജ്ജേസു വാ കണ്ഹസുക്കേസു വാ സേവിതബ്ബഅസേവിതബ്ബേസു വാ സോ യഥാഭൂതം വിചയോ പവിചയോ വീമംസാ പരവീമംസാ ഗാഹനാ അഗ്ഗാഹനാ പരിഗ്ഗാഹനാ ചിത്തേന പരിചിതനാ തുലനാ ഉപപരിക്ഖാ ഞാണം വിജ്ജാ വാ ചക്ഖു ബുദ്ധി മേധാ പഞ്ഞാ ഓഭാസോ ആലോകോ ആഭാ പഭാ ഖഗ്ഗോ നാരാചോ [നാരജ്ജോ (പീ॰ ക॰)] ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ സമ്മാദിട്ഠി മഗ്ഗങ്ഗം, അയം വിപസ്സനാ. തേനേസാ വിപസ്സനാ ഇതി വുച്ചതി വിവിധാ വാ ഏസാ വിപസ്സനാതി, തസ്മാ ഏസാ വിപസ്സനാതി വുച്ചതി. ദ്വിധാ ചേസാ ഹി വിപസ്സനാ ധമ്മവിപസ്സനാതി വുച്ചതി, ദ്വിധാ ഇമായ പസ്സതി സുഭഞ്ച അസുഭഞ്ച കണ്ഹഞ്ച സുക്കഞ്ച സേവിതബ്ബഞ്ച അസേവിതബ്ബഞ്ച കമ്മഞ്ച വിപാകഞ്ച ബന്ധഞ്ച വിമോക്ഖഞ്ച ആചയഞ്ച അപചയഞ്ച പവത്തിഞ്ച നിവത്തിഞ്ച സംകിലേസഞ്ച വോദാനഞ്ച, ഏവം വിപസ്സനാതി വുച്ചതി. അഥ വാ വിഇതി ഉപസഗ്ഗോ പസ്സനാതി അത്ഥോ തസ്മാ വിപസ്സനാതി വുച്ചതേ, അയം വിപസ്സനാ.

൬൭. തത്ഥ ദ്വേ രോഗാ സത്താനം അവിജ്ജാ ച ഭവതണ്ഹാ ച, ഏതേസം ദ്വിന്നം രോഗാനം നിഘാതായ ഭഗവതാ ദ്വേ ഭേസജ്ജാനി വുത്താനി സമഥോ ച വിപസ്സനാ ച. ഇമാനി ദ്വേ ഭേസജ്ജാനി പടിസേവേന്തോ ദ്വേ അരോഗേ സച്ഛികരോതി രാഗവിരാഗം ചേതോവിമുത്തിം അവിജ്ജാവിരാഗഞ്ച പഞ്ഞാവിമുത്തിം. തത്ഥ തണ്ഹാരോഗസ്സ സമഥോ ഭേസജ്ജം, രാഗവിരാഗാ ചേതോവിമുത്തി അരോഗം. അവിജ്ജാരോഗസ്സ വിപസ്സനാഭേസജ്ജം അവിജ്ജാവിരാഗാ പഞ്ഞാവിമുത്തി അരോഗം. ഏവഞ്ഹി ഭഗവാ ചാഹ, ''ദ്വേ ധമ്മാ പരിഞ്ഞേയ്യാ [പസ്സ ദീ॰ നി॰ ൩.൩൫൨] നാമഞ്ച രൂപഞ്ച, ദ്വേ ധമ്മാ പഹാതബ്ബാ അവിജ്ജാ ച ഭവതണ്ഹാ ച, ദ്വേ ധമ്മാ ഭാവേതബ്ബാ സമഥോ ച വിപസ്സനാ ച, ദ്വേ ധമ്മാ സച്ഛികാതബ്ബാ വിജ്ജാ ച വിമുത്തി ചാ''തി. തത്ഥ സമഥം ഭാവേന്തോ രൂപം പരിജാനാതി, രൂപം പരിജാനന്തോ തണ്ഹം പജഹതി, തണ്ഹം പജഹന്തോ രാഗവിരാഗാ ചേതോവിമുത്തിം സച്ഛികരോതി, വിപസ്സനം ഭാവേന്തോ നാമം പരിജാനാതി, നാമം പരിജാനന്തോ അവിജ്ജം പജഹതി, അവിജ്ജം പജഹന്തോ അവിജ്ജാവിരാഗാ പഞ്ഞാവിമുത്തിം സച്ഛികരോതി. യദാ ഭിക്ഖുനോ ദ്വേ ധമ്മാ പരിഞ്ഞാതാ ഭവന്തി നാമഞ്ച രൂപഞ്ച, തഥാസ്സ ദ്വേ ധമ്മാ പഹീനാ ഭവന്തി അവിജ്ജാ ച ഭവതണ്ഹാ ച. ദ്വേ ധമ്മാ ഭാവിതാ ഭവന്തി സമഥോ ച വിപസ്സനാ ച, ദ്വേ ധമ്മാ സച്ഛികാതബ്ബാ ഭവന്തി വിജ്ജാ ച വിമുത്തി ച. ഏത്താവതാ ഭിക്ഖു കതകിച്ചോ ഭവതി. ഏസാ സോപാദിസേസാ നിബ്ബാനധാതു. തസ്സ ആയുപരിയാദാനാ ജീവിതിന്ദ്രിയസ്സ ഉപരോധാ ഇദഞ്ച ദുക്ഖം നിരുജ്ഝതി,

അഞ്ഞഞ്ച ദുക്ഖം ന ഉപ്പജ്ജതി. തത്ഥ യോ ഇമേസം ഖന്ധാനം ധാതുആയതനാനം നിരോധോ വൂപസമോ അഞ്ഞേസഞ്ച ഖന്ധധാതുആയതനാനം അപ്പടിസന്ധി അപാതുഭാവോ, അയം അനുപാദിസേസാ നിബ്ബാനധാതു.

തത്ഥ കതമം അലോഭോ കുസലമൂലം? യംധാതുകോ അലോഭോ അലുബ്ഭനാ അലുബ്ഭിതത്തം അനിച്ഛാ അപത്ഥനാ അകന്താ അനജ്ഝോസാനം. അയം അലോഭോ കുസലമൂലം. കസ്സേതം മൂലം? അലോഭജസ്സ കുസലസ്സ കായകമ്മസ്സ വചീകമ്മസ്സ മനോകമ്മസ്സ തംസമ്പയുത്താനഞ്ച ചിത്തചേതസികാനം ധമ്മാനം മൂലം. അഥ വാ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ കുസലന്തി വുച്ചതി, സോ തിണ്ണം മഗ്ഗങ്ഗാനം മൂലം. കതമേസം തിണ്ണം, സമ്മാസങ്കപ്പസ്സ സമ്മാവായാമസ്സ സമ്മാസമാധിസ്സ ച ഇമേസം മൂലന്തി, തസ്മാ കുസലമൂലന്തി വുച്ചതി.

തത്ഥ കതമം അദോസോ കുസലമൂലം? യാ സത്തേസു വാ സങ്ഖാരേസു വാ അനഘാതോ അപ്പടിഘാതോ അബ്യാപത്തി അബ്യാപാദോ അദോസോ മേത്താ മേത്തായനാ അത്ഥകാമതാ ഹിതകാമതാ ചേതസോ പസാദോ, അയം അദോസോ കുസലമൂലം. കസ്സേതം മൂലം? അദോസജസ്സ കുസലസ്സ കായകമ്മസ്സ വചീകമ്മസ്സ മനോകമ്മസ്സ തംസമ്പയുത്താനഞ്ച ചിത്തചേതസികാനം ധമ്മാനം മൂലം. അഥ വാ തിണ്ണം മഗ്ഗങ്ഗാനം മൂലം. കതമേസം തിണ്ണം? സമ്മാവാചായ സമ്മാകമ്മന്തസ്സ സമ്മാആജീവസ്സ ച ഇമേസം തിണ്ണം മഗ്ഗങ്ഗാനം മൂലം, തസ്മാ കുസലമൂലന്തി വുച്ചതി.

തത്ഥ കതമം അമോഹോ കുസലമൂലം? യം ചതൂസു അരിയസച്ചേസു യഥാഭൂതം ഞാണദസ്സനം അഭിസമയോ സമ്മാ ച പച്ചാഗമോ പടിവേധോ അമോഹോ അസമ്മുയ്ഹനാ അസമ്മോഹോ വിജ്ജാപകാസോ ആലോകോ അനാവരണം സേക്ഖാനം കുസലാനം ധമ്മാനം, അയം അമോഹോ കുസലമൂലം. കസ്സേതം മൂലം? അമോഹജസ്സ കുസലസ്സ കായകമ്മസ്സ വചീകമ്മസ്സ മനോകമ്മസ്സ തംസമ്പയുത്താനഞ്ച ചിത്തചേതസികാനം ധമ്മാനം മൂലം. അഥ വാ ദ്വിന്നം മഗ്ഗങ്ഗാനം ഏതം മൂലം. കതമേസം ദ്വിന്നം? സമ്മാദിട്ഠിയാ ച സമ്മാസതിയാ ച ഇമേസം ദ്വിന്നം മഗ്ഗങ്ഗാനം മൂലം, തസ്മാ കുസലമൂലന്തി വുച്ചതി. ഏവം ഇമേസം തീഹി കുസലമൂലേഹി അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ യോജേതബ്ബോ.

൱൱. തത്ഥ കതമാ അനിച്ചസഞ്ഞാ? ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ഉപ്പാദവയധമ്മിനോ''തി ച യാ സഞ്ഞാ സഞ്ജാനനാ വവത്ഥപനാ ഉഗ്ഗാഹോ, അയം അനിച്ചസഞ്ഞാ. തസ്സാ കോ നിസ്സന്ദോ? അനിച്ചസഞ്ഞായ ഭാവിതായ ബഹുലീകതായ അട്ഠസു ലോകധമ്മേസു ചിത്തം നാനുസന്ധതി ന സന്ധതി ന സണ്ഠഹതി, ഉപേക്ഖാ വാ പടിക്കൂലതാ വാ സണ്ഠഹതി, അയമസ്സാ നിസ്സന്ദോ.

തത്ഥ കതമാ ദുക്ഖസഞ്ഞാ? ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ''തി യാ സഞ്ഞാ സഞ്ജാനനാ വവത്ഥപനാ ഉഗ്ഗാഹോ, അയം ദുക്ഖസഞ്ഞാ. തസ്സാ കോ നിസ്സന്ദോ? ദുക്ഖസഞ്ഞായ ഭാവിതായ ബഹുലീകതായ ആലസ്സേ സംപമാദേ വിഹ്ഹയേ ച ചിത്തം നാനുസന്ധതി ന സന്ധതി ന സണ്ഠഹതി, ഉപേക്ഖാ വാ പടിക്കൂലതാ വാ സണ്ഠഹതി, അയമസ്സാ നിസ്സന്ദോ.

തത്ഥ കതമാ അനത്തസഞ്ഞാ? ''സബ്ബേസു ധമ്മേസു അനത്താ''തി യാ സഞ്ഞാ സഞ്ജാനനാ വവത്ഥപനാ ഉഗ്ഗാഹോ, അയം അനത്തസഞ്ഞാ. തസ്സാ കോ നിസ്സന്ദോ, അനത്തസഞ്ഞായ ഭാവിതായ ബഹുലീകതായ അഹങ്കാരോ ചിത്തം നാനുസന്ധതി ന സന്ധതി, മമങ്കാരോ ന സണ്ഠഹതി, ഉപേക്ഖാ വാ പടിക്കൂലതാ വാ സണ്ഠഹതി, അയമസ്സാ നിസ്സന്ദോ.

തത്ഥ കതമാ അസുഭസഞ്ഞാ? ''സത്ത സങ്ഖാരാ അസുഭാ''തി യാ സഞ്ഞാ സഞ്ജാനനാ വവത്ഥപനാ ഉഗ്ഗാഹോ, അയം അസുഭസഞ്ഞാ. തസ്സാ കോ നിസ്സന്ദോ? അസുഭസഞ്ഞായ ഭാവിതായ ബഹുലീകതായ സുഭനിമിത്തേ ചിത്തം നാനുസന്ധതി ന സന്ധതി ന സണ്ഠഹതി, ഉപേക്ഖാ വാ പടിക്കൂലതാ വാ സണ്ഠഹതി, അയമസ്സാ നിസ്സന്ദോ.

തത്ഥ പഞ്ചന്നം ഖന്ധാനം പരിഞ്ഞാ ഭഗവതാ ദേസിതാ, യോ തത്ഥ അസുഭസഞ്ഞാ രൂപക്ഖന്ധസ്സ പരിഞ്ഞത്തം, ദുക്ഖസഞ്ഞാ വേദനാക്ഖന്ധസ്സ പരിഞ്ഞത്തം, അനത്തസഞ്ഞാ സഞ്ഞാക്ഖന്ധസ്സ സങ്ഖാരക്ഖന്ധസ്സ പരിഞ്ഞത്തം, അനിച്ചസഞ്ഞാ വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധസ്സ പരിഞ്ഞത്തം. തത്ഥ സമഥേന തണ്ഹം സമുഗ്ഘാതേതി, വിപസ്സനാ അവിജ്ജം സമുഗ്ഘാതേതി, അദോസേന ദോസം സമുഗ്ഘാതേതി, അമോഹേന മോഹം സമുഗ്ഘാതേതി, അനിച്ചസഞ്ഞായ നിച്ചസഞ്ഞം സമുഗ്ഘാതേതി, ദുക്ഖസഞ്ഞായ സുഖസഞ്ഞം സമുഗ്ഘാതേതി, അനത്തസഞ്ഞായ അത്തസഞ്ഞം സമുഗ്ഘാതേതി, അസുഭസഞ്ഞായ സുഭസഞ്ഞം സമുഗ്ഘാതേതി.

ചിത്തവിക്ഖേപപടിസംഹരണലക്ഖണോ സമഥോ, തസ്സ ഝാനാനി പദട്ഠാനം. സബ്ബധമ്മം യഥാഭൂതം പടിവേധലക്ഖണാ വിപസ്സനാ, തസ്സാ സബ്ബനേയ്യം പദട്ഠാനം. ഇച്ഛാപടിസംഹരണലക്ഖണോ അലോഭോ, തസ്സ അദിന്നാദാനാ വേരമണീ പദട്ഠാനം. അബ്യാപാദലക്ഖണോ അദോസോ, തസ്സ പാണാതിപാതാ വേരമണീ പദട്ഠാനം. വത്ഥുഅപ്പടിഹതലക്ഖണോ അമോഹോ, തസ്സ സമ്മാപടിപത്തി പദട്ഠാനം. സങ്ഖതാനം ധമ്മാനം വിനാസഗ്ഗഹണലക്ഖണാ അനിച്ചസഞ്ഞാ, തസ്സാ ഉദയബ്ബയോ പദട്ഠാനം. സാസവഫസ്സസഞ്ജാനനലക്ഖണാ ദുക്ഖസഞ്ഞാ, തസ്സാ വേദനാ പദട്ഠാനം. സബ്ബധമ്മഅനുപഗമനലക്ഖണാ അനത്തസഞ്ഞാ, തസ്സാ ധമ്മസഞ്ഞാ പദട്ഠാനം. വിനീലകവിപുബ്ബകഉദ്ധുമാതകസമുഗ്ഗഹണലക്ഖണാ അസുഭസഞ്ഞാ, തസ്സാ നിബ്ബിദാ പദട്ഠാനം. ഇമേസു നവസു പദേസു ഉപദിട്ഠേസു സബ്ബോ കുസലപക്ഖോ ഉപദിട്ഠോ ഭവതി, സോ ച ബഹുസ്സുതേന സക്കാ ജാനിതും നോ അപ്പസ്സുതേന, പഞ്ഞവതാ നോ ദുപ്പഞ്ഞേന, യുത്തേന നോ അയുത്തേനാതി.

൬൭. തത്ഥ നിച്ചസഞ്ഞാധിമുത്തസ്സ അപരാപരം ചിത്തം പണാമേന്തോ സതിമപച്ചവേക്ഖതോ അനിച്ചസഞ്ഞാ ന ഉപട്ഠാതി, പഞ്ചസു കാമഗുണേസു സുഖസ്സാദാധിമുത്തസ്സ ഇരിയാപഥസ്സ അഗതിമപച്ചവേക്ഖതോ ദുക്ഖസഞ്ഞാ ന ഉപട്ഠാതി, ഖന്ധധാതുആയതനേസു അത്താധിമുത്തസ്സ നാനാധാതുഅനേകധാതുവിനിബ്ഭോഗമപച്ചവേക്ഖതോ അനത്തസഞ്ഞാ ന ഉപട്ഠാതി, വണ്ണസണ്ഠാനാഭിരതസ്സ കായേ സുഭാധിമുത്തസ്സ ച വിപ്പടിച്ഛന്നാ അസുഭസഞ്ഞാ ന ഉപട്ഠാതി.

അവിപ്പടിസാരലക്ഖണാ സദ്ധാ, സദ്ദഹനാ പച്ചുപട്ഠാനം. തസ്സ ചത്താരി സോതാപത്തിയങ്ഗാനി പദട്ഠാനം. ഏവഞ്ഹി വുത്തം ഭഗവതാ [പസ്സ സംയുത്തനികായേ] സദ്ധിന്ദ്രിയം ഭിക്ഖവേ, കുഹിം ദട്ഠബ്ബം, ചതൂസു സോതാപത്തിയങ്ഗേസു കുസലേസു ധമ്മേസു.

സൂരാഅപടിക്ഖേപനലക്ഖണം വീരിയിന്ദ്രിയം, വീരിയിന്ദ്രിയാരമ്ഭോ പച്ചുപട്ഠാനം. തസ്സ അതീതാ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ പദട്ഠാനം. യഥാ വുത്തം ഭഗവതാ [പസ്സ സംയുത്തനികായേ] വീരിയിന്ദ്രിയം, ഭിക്ഖവേ, കുഹിം ദട്ഠബ്ബം, ചതൂസു സമ്മപ്പധാനേസു.

സതി സരണലക്ഖണാ, അസമ്മോഹപച്ചുപട്ഠാനാ. തസ്സ അതീതാ ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ പദട്ഠാനം. യഥാ വുത്തം ഭഗവതാ സതിന്ദ്രിയം ഭിക്ഖവേ, കുഹിം ദട്ഠബ്ബം, ചതൂസു സതിപട്ഠാനേസു.

ഏകഗ്ഗലക്ഖണോ സമാധി, അവിക്ഖേപപച്ചുപട്ഠാനോ, തസ്സ ചത്താരി ഞാണാനി പദട്ഠാനം. യഥാ വുത്തം ഭഗവതാ സമാധിന്ദ്രിയം, ഭിക്ഖവേ, കുഹിം ദട്ഠബ്ബം, ചതൂസു ഝാനേസു.

പജാനനലക്ഖണാ പഞ്ഞാ, ഭൂതത്ഥസന്തീരണാ പച്ചുപട്ഠാനാ, തസ്സ ചത്താരി അരിയസച്ചാനി പദട്ഠാനം. യഥാ വുത്തം ഭഗവതാ [പസ്സ സംയുത്തനികായേ] പഞ്ഞിന്ദ്രിയം, ഭിക്ഖവേ, കുഹിം ദട്ഠബ്ബം, ചതൂസു അരിയസച്ചേസു.

ചത്താരി ചക്കാനി [പസ്സ അം· നി· ൪.൩൧] പതിരൂപദേസവാസോ ചക്കം, സപ്പുരിസൂപനിസ്സയോ ചക്കം, അത്തസമ്മാപണിധാനം ചക്കം, പുബ്ബേ കതപുഞ്ഞതാ ചക്കം. തത്ഥ അരിയസന്നിസ്സയലക്ഖണോ പതിരൂപദേസവാസോ, സോ സപ്പുരിസൂപനിസ്സയസ്സ പദട്ഠാനം. അരിയസന്നിസ്സയലക്ഖണോ സപ്പുരിസ്സൂപനിസ്സയോ, സോ അത്തസമ്മാപണിധാനസ്സ പദട്ഠാനം. സമ്മാപടിപത്തിലക്ഖണം അത്തസമ്മാപണിധാനം, തം പുഞ്ഞാനം പദട്ഠാനം. കുസലധമ്മോപചയലക്ഖണം പുഞ്ഞം, തം സബ്ബസമ്പത്തീനം പദട്ഠാനം.

ഏകാദസസീലമൂലകാ ധമ്മാ സീലവതോ അവിപ്പടിസാരോ ഭവതി...പേ·... സോ വിമുത്തിഞാണദസ്സനം ''നാപരം ഇത്ഥത്തായാ''തി പജാനനാ. തത്ഥ വേരമണിലക്ഖണം സീലം, തം അവിപ്പടിസാരസ്സ പദട്ഠാനം. ന അത്താനുവാദലക്ഖണോ അവിപ്പടിസാരോ, സോ പാമോജ്ജസ്സ പദട്ഠാനം. അഭിപ്പമോദനലക്ഖണം പാമോജ്ജം, തം പീതിയാ പദട്ഠാനം. അത്തമനലക്ഖണാ പീതി , സാ പസ്സദ്ധിയാ പദട്ഠാനം. കമ്മനിയലക്ഖണാ പസ്സദ്ധി, സാ സുഖസ്സ പദട്ഠാനം. അബ്യാപാദലക്ഖണം സുഖം, തം സമാധിനോ പദട്ഠാനം. അവിക്ഖേപനലക്ഖണോ സമാധി, സോ യഥാഭൂതഞാണദസ്സനസ്സ പദട്ഠാനം. അവിപരീതസന്തീരണലക്ഖണാ പഞ്ഞാ, സാ നിബ്ബിദായ പദട്ഠാനം അനാലയനലക്ഖണാ നിബ്ബിദാ, സാ വിരാഗസ്സ പദട്ഠാനം. അസംകിലേസലക്ഖണോ വിരാഗോ, സോ വിമുത്തിയാ പദട്ഠാനം. അകുസലധമ്മവിവേകലക്ഖണാ വിമുത്തി, സാ വിമുത്തിനോ വോദാനസ്സ പദട്ഠാനം.

൩൨. ചതസ്സോ അരിയഭൂമിയോ ചത്താരി സാമഞ്ഞഫലാനി. തത്ഥ യോ യഥാഭൂതം പജാനാതി, ഏസാ ദസ്സനഭൂമി. സോതാപത്തിഫലഞ്ച സോ യഥാഭൂതം

പജാനിത്വാ നിബ്ബിന്ദതി, ഇദം തനുകാമരാഗസ്സ പദട്ഠാനം ബ്യാപാദാനം. സകദാഗാമിഫലഞ്ച സണ്ഹം വിരജ്ജതി, അയം രാഗവിരാഗാ ചേതോവിമുത്തി. അനാഗാമിഫലഞ്ച യം അവിജ്ജാവിരാഗാ വിമുച്ചതി, അയം കതാഭൂമി. അരഹത്തഞ്ച സാമഞ്ഞഫലാനീതി കോ വചനത്ഥോ, അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ സാമഞ്ഞം, തസ്സേതാനി ഫലാനി സാമഞ്ഞഫലാനീതി വുച്ചതി. കിസ്സ ബ്രഹ്മഞ്ഞഫലാനീതി വുച്ചന്തേ? ബ്രഹ്മഞ്ഞഅരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ, തസ്സ താനി ഫലാനീതി ബ്രഹ്മഞ്ഞഫലാനീതി വുച്ചന്തേ.

തത്ഥ സോതാപന്നോ കഥം ഹോതി? സഹ സച്ചാഭിസമയാ അരിയസാവകസ്സ തീണി സംയോജനാനി പഹീയന്തി സക്കായദിട്ഠി വിചികിച്ഛാ സീലബ്ബതപരാമാസോ ച, ഇമേസം തിണ്ണം സംയോജനാനം പഹാനാ പരിക്ഖയാ അരിയസാവകോ ഹോതി സോതാപന്നോ അവിനിപാതധമ്മോ യാവ ദുക്ഖസ്സന്തം കരോതി.

തത്ഥ കതമാ സക്കായദിട്ഠി? അസ്സുതവാ ബാലോ പുഥുജ്ജനോ യാവ അരിയധമ്മേ അകോവിദോ, സോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി യാവ വിഞ്ഞാണസ്മിം അത്താനം, സോ ഇമേസു പഞ്ചസു ഖന്ധേസു അത്തഗ്ഗാഹോ വാ അത്തനിയഗ്ഗാഹോ വാ ഏസോഹമസ്മി ഏകസ്മിം വസവത്തികോ [അവത്തിതോ (പീ॰ ക॰)] പക്ഖിത്തോ അനുഗ്ഗഹോ അനുസയന്തോ അങ്ഗമങ്ഗന്തി പരതി. യാ തഥാഭൂതസ്സ ഖന്തി രുചി പേക്ഖനാ ആകാരപരിവിതക്കോ ദിട്ഠിനിജ്ഝായനാ അഭിപ്പസന്നാ, അയം വുച്ചതേ സക്കായദിട്ഠീതി.

തത്ഥ പഞ്ച ദിട്ഠിയോ ഉച്ഛേദം ഭജന്തി. കതമായോ പഞ്ച? രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, യാവ വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ഇമായോ പഞ്ച ഉച്ഛേദം ഭജന്തി, അവസേസായോ പന്നരസ സസ്സതം ഭജന്തി. ഇതി സക്കായദിട്ഠിപഹാനാ ദ്വാസട്ഠിദിട്ഠിഗതാനി പഹീയന്തി. പഹാനാ ഉച്ഛേദം സസ്സതഞ്ച ന ഭജതി. ഇതി ഉച്ഛേദസസ്സതപ്പഹാനാ അരിയസാവകസ്സ ന കിഞ്ചി ദിട്ഠിഗതം ഭവതി, അഞ്ഞാ വാ ലോകുത്തരായ സമ്മാദിട്ഠിയാ. കഥം പന സക്കായദിട്ഠി ന ഭവതി? ഇധ അരിയസാവകോ സുതവാ ഹോതി, സബ്ബോ സുക്കപക്ഖോ കാതബ്ബോ, യാവ അരിയധമ്മേസു കോവിദോ രൂപം അനത്തതോ സമനുപസ്സതി, യാവ വിഞ്ഞാണം...പേ॰... ഏവമസ്സ സമനുപസ്സന്തസ്സ സക്കായദിട്ഠി ന ഭവതി.

കഥം വിചികിച്ഛാ ന ഭവതി? ഇധ അരിയസാവകോ ബുദ്ധേ ന കങ്ഖതി, ന വിചികിച്ഛതി അഭിപ്പസീദതി, ഇതിപി സോ ഭഗവാതി സബ്ബം. ധമ്മേ ന കങ്ഖതി ന വിചികിച്ഛതി സബ്ബം. യാവ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനന്തി, ഇമിനാ ദുതിയേന ആകങ്ഖിയേന ധമ്മേന സമന്നാഗതോ ഹോതി. സങ്ഘേ ന കങ്ഖതി...പേ॰... യാവ പൂജാ ദേവാനഞ്ച മനുസ്സാനഞ്ചാതി, ഇമിനാ തതിയേന ആകങ്ഖിയേന ധമ്മേന സമന്നാഗതോ ഹോതി.

സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാതി ന കങ്ഖതി ന വിചികിച്ഛതി അധിമുച്ചതി അഭിപ്പസീദതി. തണ്ഹാ ദുക്ഖസമുദയോതി ന കങ്ഖതി ന വിചികിച്ഛതി. തണ്ഹാനിരോധാ ദുക്ഖനിരോധോതി ന കങ്ഖതി ന വിചികിച്ഛതി. അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാതി ന കങ്ഖതി ന വിചികിച്ഛതി അധിമുച്ചതി അഭിപ്പസീദതി. യാവ ബുദ്ധേ വാ ധമ്മേ വാ

സങ്ഘേ വാ ദുക്ഖേ വാ സമുദയേ വാ നിരോധേ വാ മഗ്ഗേ വാ കങ്ഖായനാ വിമതി വിചികിച്ഛാ ദ്വേധാപഥാ ആസപ്പനാ [അപ്പനാ (പീ॰ ക॰) ധ॰ സ॰ ഫ൦൦വ്വ നിക്ഖേപകണ്ഡേ പസ്സിതബ്ബം] പരിസപ്പനാ അനവട്ഠാനം അധിട്ഠാഗമനം [അനിട്ഠാഗമനം (ക॰)] അനേകംസോ അനേകംസികതാ, തേ തസ്സ പഹീനാ ഭവന്തി പണുന്നാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ.

൱൯. തത്ഥ സീലബ്ബതപരാമാസോ ദ്വിധാ - സീലസ്സ വാ സുദ്ധസ്സ വാ. തത്ഥ സീലസ്സ സീലബ്ബതപരാമാസോ ഇമിനാഹം സീലേന വാ വതേന വാ തപേന വാ ബ്രഹ്മചരിയേന വാ ദേവോ വാ ഭവിസ്സാമി ദേവഞ്ഞതരോ വാ തത്ഥ കപോതപാദാഹി അച്ഛരാഹി സദ്ധിം കീളിസ്സാമി രമിസ്സാമി പരിചരിസ്സാമീതി. യഥാഭൂതദസ്സനന്തി രുചിവിമുത്തി രാഗോ രാഗപരിവത്തകാ ദിട്ഠിരൂപനാ പസ്സനാ അസന്തുസ്സിതസ്സ സീലബ്ബതപരാമാസോ. തത്ഥ കതമോ സുദ്ധസ്സ സീലബ്ബതപരാമാസോ? ഇധേകച്ചോ സീലം പരാമസതി, സീലേന സുജ്ഝതി, സീലേന നീയതി, സീലേന മുച്ചതി, സുഖം വീതിക്കമതി, ദുക്ഖം വീതിക്കമതി, സുഖദുക്ഖം വീതിക്കമതി അനുപാപുണാതി ഉപരിമേന. തദുഭയം സീലവതം പരാമസതി തദുഭയേന സീലവതേന സുജ്ഝന്തി മുച്ചന്തി നീയന്തി, സുഖം വീതിക്കമന്തി, ദുക്ഖം വീതിക്കമന്തി, സുഖദുക്ഖം വീതിക്കമന്തി, അനുപാപുണന്തീതി അവിസുചികരം ധമ്മം അവിമുത്തികരം ധമ്മം വിസുചിതോ വിമുത്തിതോ പച്ചാഗച്ഛന്തസ്സ യാ തഥാഭൂതസ്സ ഖന്തി രുചി മുത്തി പേക്ഖനാ ആകാരപരിവിതക്കോ ദിട്ഠിനിജ്ഝായനാ പസ്സനാ, അയം സുദ്ധസ്സ സീലബ്ബതപരാമാസോ. ഏതേ ഉഭോ പരാമാസാ അരിയസാവകസ്സ പഹീനാ ഭവന്തി യാവ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ, സോ സീലവാ ഭവതി അരിയകന്തേഹി സീലേഹി സമന്നാഗതോ അക്ഖണ്ഡേഹി യാവ ഉപസമസംവത്തനികേഹി. ഇമേസം തിണ്ണം സംയോജനാനം പഹാനാ സുതവാ അരിയസാവകോ ഭവതി സോതാപന്നോ അവിനിപാതധമ്മോ, സബ്ബം.

സഹസച്ചാഭിസമയാ, ഇതി കോ വചനത്ഥോ? ചത്താരോ അഭിസമയാ, പരിഞ്ഞാഭിസമയോ പഹാനാഭിസമയോ സച്ഛികിരിയാഭിസമയോ ഭാവനാഭിസമയോ.

തത്ഥ അരിയസാവകോ ദുക്ഖം പരിഞ്ഞാഭിസമയേന അഭിസമേതി, സമുദയം പഹാനാഭിസമയേന അഭിസമേതി, നിരോധം സച്ഛികിരിയാഭിസമയേന അഭിസമേതി, മഗ്ഗം ഭാവനാഭിസമയേന അഭിസമേതി. കിം കാരണം? ദുക്ഖസ്സ പരിഞ്ഞാഭിസമയോ, സമുദയസ്സ പഹാനാഭിസമയോ, നിരോധസ്സ സച്ഛികിരിയാഭിസമയോ, മഗ്ഗസ്സ ഭാവനാഭിസമയോ. സമഥവിപസ്സനായ കഥം അഭിസമേതി? ആരമ്മണേ ചിത്തം ഉപനിബന്ധേത്വാ പഞ്ചക്ഖന്ധേ ദുക്ഖതോ പസ്സതി. തത്ഥ യോ ഉപനിബന്ധോ, അയം സമഥോ. യാ പരിയോഗാഹനാ, അയം വിപസ്സനാ. പഞ്ചക്ഖന്ധേ ദുക്ഖാതി പസ്സതോ യോ പഞ്ചക്ഖന്ധേസു ആലയോ നികന്തി ഉപഗമനം അജ്ഝോസാനാ ഇച്ഛാ മുച്ഛാ പണിധി പത്ഥനാ പഹീയതി. തത്ഥ പഞ്ചക്ഖന്ധാ ദുക്ഖം. യോ തത്ഥ ആലയോ നികന്തി ഉപഗമനം അജ്ഝോസാനം ഇച്ഛാ മുച്ഛാ പണിധി പത്ഥനാ, അയം സമുദയോ. യം തസ്സ പഹാനം, സോ നിരോധോ സമഥോ വിപസ്സനാ ച മഗ്ഗോ, ഏവം തേസം ചതുന്നം അരിയസച്ചാനം ഏകകാലേ ഏകക്ഖണേ ഏകചിത്തേ

അപുബ്ബം അചരിമം അഭിസമയോ ഭവതി. തേനാഹ ഭഗവാ “സഹസച്ചാഭിസമയാ അരിയസാവകസ്സ തീണി സംയോജനാനി പഹീയന്തീ”തി.

൭൦. തത്ഥ സമഥവിപസ്സനാ യുഗനദ്ധാ വത്തമാനാ ഏകകാലേ ഏകക്ഖണേ ഏകചിത്തേ ചത്താരി കിച്ചാനി കരോതി, ദുക്ഖം പരിഞ്ഞാഭിസമയേന അഭിസമേതി, യാവ മഗ്ഗം ഭാവനാഭിസമയേന അഭിസമേതി. കിം കാരണാ? ദുക്ഖം പരിഞ്ഞാഭിസമയോ, യാവ മഗ്ഗം ഭാവനാഭിസമയോ. ഏവം ദിട്ഠന്തോ യഥാ നാവാ ജലം ഗച്ഛന്തീ ചത്താരി കിച്ചാനി കരോതി, പാരിമം തീരം പാപേതി, ഓരിമം തീരം ജഹതി, ഭാരം വഹതി, സോതം ഛിന്ദതി; ഏവമേവ സമഥവിപസ്സനാ യുഗനദ്ധാ വത്തമാനാ ഏകകാലേ ഏകക്ഖണേ ഏകചിത്തേ ചത്താരി കിച്ചാനി കരോതി , ദുക്ഖം പരിഞ്ഞാഭിസമയേന അഭിസമേതി, യാവ മഗ്ഗം ഭാവനാഭിസമയേന അഭിസമേതി. യഥാ വാ സൂരിയോ ഉദയന്തോ ഏകകാലേ അപുബ്ബം അചരിമം ചത്താരി കിച്ചാനി കരോതി, അന്ധകാരം വിധമതി, ആലോകം പാതുകരോതി, രൂപം നിദസ്സീയതി, സീതം പരിയാദിയതി; ഏവമേവ സമഥവിപസ്സനാ യുഗനദ്ധാ വത്തമാനാ ഏകകാലേ…പേ॰… യഥാ പദീപോ ജലന്തോ ഏകകാലേ അപുബ്ബം അചരിമം ചത്താരി കിച്ചാനി കരോതി, അന്ധകാരം വിധമതി, ആലോകം പാതുകരോതി, രൂപം നിദസ്സീയതി, ഉപാദാനം പരിയാദിയതി; ഏവമേവ സമഥവിപസ്സനാ യുഗനദ്ധാ വത്തമാനാ ഏകകാലേ…പേ॰….

യദാ അരിയസാവകോ സോതാപന്നോ ഭവതി അവിനിപാതധമ്മോ നിയതോ യാവ ദുക്ഖസ്സന്തം കരോതി, അയം ദസ്സനഭൂമി. സോതാപത്തിഫലഞ്ച സോതാപത്തിഫലേ ഠിതോ ഉത്തരി സമഥവിപസ്സനം ഭാവേന്തോ യുഗനദ്ധാ വത്തമാനാ കാമരാഗബ്യാപാദാനം യേഭുയ്യേന പഹാനാ അരിയസാവകോ ഹോതി. സകദാഗാമി പരിനിട്ഠിതത്താ സകിദേവ ഇമം ലോകം ആഗന്ത്വാ ദുക്ഖസ്സന്തം കരോതി, അയം തനുഭൂമി.

സകദാഗാമിഫലഞ്ച യോ സകദാഗാമിഫലേ ഠിതോ വിപസ്സനം ഭാവേന്തോ കാമരാഗബ്യാപാദേ സാനുസയേ അനവസേസം പജഹതി, കാമരാഗബ്യാപാദേസു അനവസേസം പഹീനേസു പഞ്ചോരമ്ഭാഗിയാനി സംയോജനാനി പഹീനാനി ഭവന്തി സക്കായദിട്ഠി സീലബ്ബതപരാമാസോ വിചികിച്ഛാ കാമച്ഛന്ദോ ബ്യാപാദോ ച, ഇമേസം പഞ്ചന്നം ഓരമ്ഭാഗിയാനം സംയോജനാനം പഹാനാ [പഹാനായ (പീ॰ ക॰)] അരിയസാവകോ ഹോതി അനാഗാമീ തത്ഥ പരിനിബ്ബായീ അനാവത്തിധമ്മോ തസ്മാ ലോകാ, അയം വീതരാഗഭൂമി.

അനാഗാമിഫലഞ്ച അനാഗാമിഫലേ ഠിതോ ഉത്തരി സമഥവിപസ്സനം ഭാവേന്തോ പഞ്ച ഉദ്ധമ്ഭാഗിയാനി സംയോജനാനി പജഹതി രൂപരാഗഅരൂപരാഗമാനഉദ്ധച്ചഅവിജ്ജഞ്ച. ഇമേസം പഞ്ചന്നം ഉദ്ധമ്ഭാഗിയാനം സംയോജനാനം പഹാനാ അരിയസാവകോ അരഹാ ഭവതി, ഖീണാസവോ വുസിതവാ സമ്മദഞ്ഞാ [സമ്പജഞ്ഞോ (പീ॰ ക॰)] വിമുത്തോ പരിക്ഖീണഭവസംയോജനോ അനുപ്പത്തസദത്ഥോ, അയം കതാഭൂമി.

അരഹന്തോവ അയം സോപാദിസേസാ നിബ്ബാനധാതു. തസ്സ ആയുക്ഖയാ ജീവിതിന്ദ്രിയാപരോധാ ഇദഞ്ച ദുക്ഖം നിരുജ്ഝതി, അഞ്ഞഞ്ച ദുക്ഖം ന ഉപ്പജ്ജതി. യോ ഇമസ്സ ദുക്ഖസ്സ നിരോധോ വൂപസമോ, അഞ്ഞസ്സ ച

അപാതുഭാവോ, അയം അനുപാദിസേസാ നിബ്ബാനധാതു. ഇമാ ദ്വേ നിബ്ബാനധാതുയോ. ഇതി സച്ചാനി വുത്താനി. സച്ചാഭിസമയോ വുത്തോ, കിലേസവവത്ഥാനം വുത്തം, പഹാനം വുത്തം, ഭൂമിയോ വുത്താ, ഫലാനി വുത്താനി, നിബ്ബാനധാതുയോ വുത്താ. ഏവമിമേസു വുത്തേസു സബ്ബബോധി വുത്താ ഭവതി. ഏത്ഥ യോഗോ കരണീയോ.

൭൧. തത്ഥ കതമായോ നവ അനുപുബ്ബസമാപത്തിയോ? ചത്താരി ഝാനാനി ചതസ്സോ ച അരൂപസമാപത്തിയോ നിരോധസമാപത്തി ച. തത്ഥ ചത്താരി ഝാനാനി കതമാനി? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, [പസ്സ ദീഘനികായേ] ഭിക്ഖു വിവിച്ചേവ കാമേഹീതി വിത്ഥാരേന കാതബ്ബാനി. തത്ഥ കതമാ ചത്താരോ അരൂപസമാപത്തിയോ? വിരാഗിനോ വത വത്തബ്ബോ, യാവ നിരോധസമാപത്തി വിത്ഥാരേന കാതബ്ബാ. ഇമായോ നവ അനുപുബ്ബസമാപത്തിയോ.

തത്ഥ കതമം പഠമം ഝാനം? പഞ്ചങ്ഗവിപ്പയുത്തം പഞ്ചങ്ഗസമന്നാഗതം. കതമേഹി പഞ്ചഹി അങ്ഗേഹി വിപ്പയുത്തം? പഞ്ചഹി നീവരണേഹി. തത്ഥ കതമാനി പഞ്ച നീവരണാനി? കാമച്ഛന്ദോതി വിത്ഥാരേതബ്ബോ. തത്ഥ കതമോ കാമച്ഛന്ദോ? യോ പഞ്ചസു കാമഗുണേസു ഛന്ദരാഗോ പേമം നികന്തി അജ്ഝോസാനം ഇച്ഛാ മുച്ഛാ പത്ഥനാ അപരിച്ചാഗോ അനുസയോ പരിയുട്ഠാനം, അയം കാമച്ഛന്ദനീവരണം. തത്ഥ കതമം ബ്യാപാദനീവരണം? യോ സത്തേസു സങ്ഖാരേസു ച ആഘാതോ...പേ॰... യഥാ ദോസേ തഥാ നിദാട്ഠാനാ, അയം ബ്യാപാദോ നീവരണം. തത്ഥ കതമം മിദ്ധം? യാ ചിത്തസ്സ ജളതാ ചിത്തസ്സ ഗരുത്തം ചിത്തസ്സ അകമ്മനിയതാ ചിത്തസ്സ നിക്ഖേപോ നിദ്ദായനാ പചലികതാ പചലായനാ പചലായനം, ഇദം മിദ്ധം. തത്ഥ കതമം ഥിനം [ഥീനം (പീ॰)]? യാ കായസ്സ ഥിനതാ ജളതാ കായസ്സ ഗരുത്താ കായസ്സ അപ്പസ്സദ്ധി, ഇദം ഥിനം. ഇതി ഇദഞ്ച ഥിനം പുരിമകഞ്ച മിദ്ധം തദുഭയം ഥിനമിദ്ധനീവരണന്തി വുച്ചതി. തത്ഥ കതമം ഉദ്ധച്ചം? യോ അവൂപസമോ ചിത്തസ്സ, ഇദം ഉദ്ധച്ചം. തത്ഥ കതമം കുക്കുച്ചം? യോ ചേതസോ വിലേഖോ അലഞ്ചനാ വിലഞ്ചനാ ഹദയലേഖോ വിപ്പടിസാരോ, ഇദം കുക്കുച്ചം. ഇതി ഇദഞ്ച കുക്കുച്ചം പുരിമകഞ്ച ഉദ്ധച്ചം തദുഭയം ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചനീവരണന്തി വുച്ചതി. തത്ഥ കതമം വിചികിച്ഛാനീവരണം? യോ ബുദ്ധേ വാ ധമ്മേ വാ സങ്ഘേ വാ...പേ॰... അയം വിചികിച്ഛാ. അപി ച ഖോ പന പഞ്ച വിചികിച്ഛായോ സമനന്തരായികാ ദേസന്തരായികാ സമാപത്തന്തരായികാ മഗ്ഗന്തരായികാ സഗ്ഗന്തരായികാ, ഇമായോ പഞ്ച വിചികിച്ഛായോ . ഇധ പന സമാപത്തന്തരായികാ വിചികിച്ഛാ അധിപ്പേതാ. ഇമേ പഞ്ച നീവരണാ.

തത്ഥ നീവരണാനീതി കോ വചനത്ഥോ, കുതോ നിവാരയന്തീതി? സബ്ബതോ കുസലപക്ഖികാ നിവാരയന്തി. കഥം [കിം കം (പീ॰ ക॰)] നിവാരയന്തി? കാമച്ഛന്ദോ അസുഭതോ നിവാരയതി, ബ്യാപാദോ മേത്തായ [മേത്തതോ (പീ॰)] നിവാരയതി, ഥിനം പസ്സദ്ധിതോ നിവാരയതി, മിദ്ധം വീരിയാരമ്ഭതോ നിവാരയതി, ഉദ്ധച്ചം സമഥതോ നിവാരയതി, കുക്കുച്ചം അവിപ്പടിസാരതോ നിവാരയതി, വിചികിച്ഛാ പഞ്ഞാതോ പടിച്ചസമുപ്പാദതോ നിവാരയതി.

അപരോ പരിയായോ. കാമച്ഛന്ദോ അലോഭതോ കുസലമൂലതോ നിവാരയതി, ബ്യാപാദോ അദോസതോ നിവാരയതി, ഥിനമിദ്ധം സമാധിതോ

നിവാരയതി, ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചം സതിപട്ഠാനേഹി നിവാരയതി, വിചികിച്ഛാ അമോഹതോ കുസലമൂലതോ നിവാരയതി.

അപരോ പരിയായോ. തയോ വിഹാരാ ദിബ്ബവിഹാരോ ബ്രഹ്മവിഹാരോ അരിയവിഹാരോ. ദിബ്ബവിഹാരോ ചത്താരി ഝാനാനി, ബ്രഹ്മവിഹാരോ ചത്താരി അപ്പമാണാനി, അരിയവിഹാരോ സത്തതിംസ ബോധിപക്ഖിയാ ധമ്മാ. തത്ഥ കാമച്ഛന്ദോ ഉദ്ധച്ചം കുക്കുച്ചഞ്ച ദിബ്ബവിഹാരം നിവാരയതി, ബ്യാപാദോ ബ്രഹ്മവിഹാരം നിവാരയതി, ഥിനമിദ്ധം വിചികിച്ഛാ ച അരിയവിഹാരം നിവാരയതി.

അപരോ പരിയായോ. കാമച്ഛന്ദോ ബ്യാപാദോ ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചഞ്ച സമഥം നിവാരയന്തി, ഥിനമിദ്ധം വിചികിച്ഛാ ച വിപസ്സനം നിവാരയന്തി, അതോ നീവരണന്തി വുച്ചന്തേ. ഇമേഹി പഞ്ചഹി അങ്ഗേഹി വിപ്പയുത്തം പഠമം ഝാനം.

കതമേഹി പഞ്ചഹി അങ്ഗേഹി സമ്പയുത്തം പഠമം ഝാനം? വിതക്കവിചാരേഹി പീതിയാ സുഖേന ച ചിത്തേകഗ്ഗതായ ച. ഇമേസം പഞ്ചന്നം അങ്ഗാനം ഉപ്പാദപടിലാഭസമന്നാഗമോ സച്ഛികിരിയം പഠമം ഝാനം പടിലദ്ധന്തി വുച്ചതി. ഇമാനി പഞ്ച അങ്ഗാനി ഉപ്പാദേത്വാ വിഹരതീതി, തേന വുച്ചതേ പഠമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീതി ദിബ്ബേന വിഹാരേന.

തത്ഥ ദുതിയം ഝാനം ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതം പീതിസുഖേന ചിത്തേകഗ്ഗതായ അജ്ഝത്തം സമ്പസാദനേന ഇമാനി ചത്താരി അങ്ഗാനി ഉപ്പാദേത്വാ സമ്പാദേത്വാ വിഹരതി, തേന വുച്ചതി ദുതിയം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീതി.

തത്ഥ പഞ്ചങ്ഗസമന്നാഗതം തതിയം ഝാനം സതിയാ സമ്പജഞ്ഞേ സുഖേന ചിത്തേകഗ്ഗതായ ഉപേക്ഖായ ഇമാനി പഞ്ചങ്ഗാനി ഉപ്പാദേത്വാ സമ്പാദേത്വാ വിഹരതി, തേന വുച്ചതി തതിയം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീതി.

തത്ഥ ചതുത്ഥം ഝാനം ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതം ഉപേക്ഖായ സതിപാരിസുദ്ധിയാ അദുക്ഖമസുഖായ വേദനായ ചിത്തേകഗ്ഗതാ ച, ഇമേഹി ചതൂഹങ്ഗേഹി സമന്നാഗതം ചതുത്ഥം ഝാനം. ഇതി ഇമേസം ചതുന്നം അങ്ഗാനം ഉപ്പാദോ പടിലാഭോ സമന്നാഗമോ സച്ഛികിരിയാ ചതുത്ഥം ഝാനം പടിലദ്ധന്തി വുച്ചതി. ഇമാനി ചത്താരി ഝാനാനി ഉപ്പാദേത്വാ സമ്പാദേത്വാ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി, തേന വുച്ചതി ദിബ്ബേന വിഹാരേന വിഹരതീതി.

തത്ഥ കതമോ അനിച്ചട്ഠോ? പീളനട്ഠോ അനിച്ചട്ഠോ പഭങ്ഗട്ഠോ സമ്പാപനട്ഠോ വിവേകട്ഠോ അനിച്ചട്ഠോ, അയം അനിച്ചട്ഠോ.

തത്ഥ കതമോ ദുക്ഖട്ഠോ? പീളനട്ഠോ ദുക്ഖട്ഠോ സമ്പീളനട്ഠോ സംവേഗട്ഠോ ബ്യാധിനട്ഠോ, അയം ദുക്ഖട്ഠോ.

തത്ഥ കതമോ സുഞ്ഞട്ഠോ? അനുപലിത്തോ സുഞ്ഞട്ഠോ, അസമ്ഭാജനട്ഠോ ഗതപട്ഠോ [അപ്പട്ഠോ (പീ॰)] വിവട്ടട്ഠോ, അയം സുഞ്ഞട്ഠോ.

തത്ഥ കതമോ അനത്തട്ഠോ? അനിസ്സരിയട്ഠോ അനത്തട്ഠോ, അവസവത്തനട്ഠോ, അകാമകാരിട്ഠോ പരിവിദട്ഠോ, അയം അനത്തട്ഠോതി.

സുത്തത്ഥസമുച്ചയോ നാമ സംവത്തിസന്തികാ പേടകഭൂമി സമത്താ.

൭. ഹാരസമ്പാതഭൂമി

൭൮. ഝാനം വിരാഗോ. ചത്താരി ഝാനാനി വിത്ഥാരേന കാതബ്ബാനി. താനി ദുവിധാനി; ബോജ്ഝങ്ഗവിപ്പയുത്താനി ച ബോജ്ഝങ്ഗസമ്പയുത്താനി ച. തത്ഥ ബോജ്ഝങ്ഗവിപ്പയുത്താനി ബാഹിരകാനി, ബോജ്ഝങ്ഗസമ്പയുത്താനി അരിയപുഗ്ഗലാനി. തത്ഥ യേന ഛ പുഗ്ഗലമൂലാനി തേസം നിക്ഖിപേത്വാ രാഗചരിതോ, ദോസചരിതോ, മോഹചരിതോ, രാഗദോസചരിതോ, രാഗമോഹചരിതോ, ദോസമോഹചരിതോ, സമഭാഗചരിതോ, ഇതി ഇമേസം പുഗ്ഗലാനം ഝാനം സമാപജ്ജിതാനം പഞ്ച നീവരണാനി പടിപക്ഖോ തേസം പടിഘാതായ യഥാ അസമത്ഥോ തീണി അകുസലമൂലാനി നിഗ്ഗണ്ഹാതി. ലോഭേന അകുസലമൂലേന അഭിജ്ഝാ ച ഉദ്ധച്ചഞ്ച ഉപ്പിലവതം അലോഭേന കുസലമൂലേന നിഗ്ഗണ്ഹാതി, കുക്കുച്ചഞ്ച വിചികിച്ഛാ ച മോഹപക്ഖോ, തം അമോഹേന നിഗ്ഗണ്ഹാതി. ദോസോ ച ഥിനമിദ്ധഞ്ച ദോസപക്ഖോ, തം അദോസേന നിഗ്ഗണ്ഹാതി.

തത്ഥ അലോഭസ്സ പാരിപൂരിയാ നേക്ഖമ്മവിതക്കം വിതക്കേതി. തത്ഥ അദോസസ്സ പാരിപൂരിയാ അബ്യാപാദവിതക്കം വിതക്കേതി. തത്ഥ അമോഹസ്സ പാരിപൂരിയാ അവിഹിംസാവിതക്കം വിതക്കേതി. തത്ഥ അലോഭസ്സ പാരിപൂരിയാ വിവിത്തോ ഹോതി കാമേഹി. തത്ഥ അദോസസ്സ പാരിപൂരിയാ അമോഹസ്സ പാരിപൂരിയാ ച വിവിത്തോ ഹോതി പാപകേഹി അകുസലേഹി ധമ്മേഹി, സവിതക്കം സവിചാരം വിവേകജം പീതിസുഖം പഠമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി.

വിതക്കാതി തയോ വിതക്കാ - നേക്ഖമ്മവിതക്കോ അബ്യാപാദവിതക്കോ അവിഹിംസാവിതക്കോ. തത്ഥ പഠമാഭിനിപാതോ വിതക്കോ, പടിലദ്ധസ്സ വിചരണം വിചാരോ. യഥാ പുരിസോ ദൂരതോ പുരിസം പസ്സതി ആഗച്ഛന്തം, ന ച താവ ജാനാതി ഏസോ ഇത്ഥീതി വാ പുരിസോതി വാ യദാ തു പടിലഭതി ഇത്ഥീതി വാ പുരിസോതി വാ ഏവം വണ്ണോതി വാ ഏവം സണ്ഠാനോതി വാ ഇമേ വിതക്കയന്തോ ഉത്തരി ഉപപരിക്ഖന്തി കിം നു ഖോ അയം സീലവാ ഉദാഹു ദുസ്സീലോ അഡ്ഢോ വാ ദുഗ്ഗതോതി വാ. ഏവം വിചാരോ വിതക്കേ അപ്പേതി, വിചാരോ ചരിയതി ച അനുവത്തതി ച. യഥാ പക്ഖീ പുബ്ബം ആയൂഹതി പച്ഛാ നായൂഹതി യഥാ ആയൂഹനാ ഏവം വിതക്കോ, യഥാ പക്ഖാനം പസാരണം ഏവം വിചാരോ അനുപാലതി വിതക്കേതി വിചരതി വിചാരേതി. വിതക്കയതി വിതക്കേതി, അനുവിചരതി വിചാരേതി. കാമസഞ്ഞായ പടിപക്ഖോ വിതക്കോ, ബ്യാപാദസഞ്ഞായ വിഹിംസസഞ്ഞായ ച പടിപക്ഖോ വിചാരോ. വിതക്കാനം കമ്മം അകുസലസ്സ അമനസികാരോ, വിചാരാനം കമ്മം ജേട്ഠാനം സംവാരണാ. യഥാ പലികോ തുണ്ഹികോ സജ്ഝായം കരോതി ഏവം വിതക്കോ, യഥാ തംയേവ അനുപസ്സതി ഏവം വിചാരോ. യഥാ അപരിഞ്ഞാ ഏവം വിതക്കോ. യഥാ പരിഞ്ഞാ ഏവം വിചാരോ. നിരുത്തിപടിസമ്ഭിദായഞ്ച പടിഭാനപടിസമ്ഭിദായഞ്ച വിതക്കോ, ധമ്മപടിസമ്ഭിദായഞ്ച അത്ഥപടിസമ്ഭിദായഞ്ച വിചാരോ. കല്ലിതാ കോസല്ലത്തം ചിത്തസ്സ വിതക്കോ, അഭിനീഹാരകോസല്ലം ചിത്തസ്സ വിചാരോ . ഇദം കുസലം ഇദം അകുസലം ഇദം ഭാവേതബ്ബം ഇദം പഹാതബ്ബം ഇദം സച്ഛികാതബ്ബന്തി വിതക്കോ, യഥാ പഹാനഞ്ച ഭാവനാ ച സച്ഛികിരിയാ ച ഏവം വിചാരോ. ഇമേസു

വിതക്കവിചാരേസു ഠിതസ്സ ദുവിധം ദുക്ഖം ന ഉപ്പജ്ജതി കായികഞ്ച ചേതസികഞ്ച; ദുവിധം സുഖം ഉപ്പജ്ജതി കായികഞ്ച ചേതസികഞ്ച. ഇതി വിതക്കജനിതം ചേതസികം സുഖം പീതി കായികം സുഖം കായികോയേവ. യാ തത്ഥ ചിത്തസ്സ ഏകഗ്ഗതാ, അയം സമാധി. ഇതി പഠമം ഝാനം പഞ്ചങ്ഗവിപ്പഹീനം പഞ്ചങ്ഗസമന്നാഗതം.

തേസംയേവ വിതക്കവിചാരാനം അഭിക്ഖണം ആസേവനായ തസ്സ തപ്പോണമാനസം ഹോതി. തസ്സ വിതക്കവിചാരാ ഓളാരികാ ഖായന്തി. യഞ്ച പീതിസുഖഞ്ച നേക്ഖമ്മഞ്ച ഓളാരികം ഭവതി. അപി ച സമാധിജാ പീതി രതി ച ജായതി. തസ്സ വിചാരാരമ്മണം. തേസം വൂപസമാ അജ്ഝത്തം ചേതോ സമ്പസീദതി. യേ വിതക്കവിചാരാ ദ്വേ ധമ്മാനുസ്സരിതബ്ബാ. പച്ചുപ്പന്നാ ദരണിതബ്ബം. തേസം വൂപസമാ ഏകോദിഭാവം ചിത്തേകഗ്ഗതം ഹോതി. തസ്സ ഏകോദിഭാവേന പീതി പാരിപൂരിം ഗച്ഛതി. യാ പീതി, തം സോമനസ്സിന്ദ്രിയം, യം സുഖം, തം സുഖിന്ദ്രിയം. യാ ചിത്തേകഗ്ഗതാ, അയം സമാധി. തം ദുതിയം ഝാനം ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതം. സോ പീതിയാ വിരാഗാ യാതി ഓജഹി ജല്ലസഹഗതം.

൭൩. തത്ഥ സോമനസ്സചിത്തമുപാദാനന്തി ച സോ തം വിചിനന്തോ ഉപേക്ഖമേവ മനസികരോതി. സോ പീതിയാ വിരാഗാ ഉപേക്ഖകോ വിഹരതി. യഥാ ച പീതിയാ സുഖമാനിതം, തം കായേന പടിസംവേദേതി സമ്പജാനോ വിഹരതി. യേന സതിസമ്പജഞ്ഞേന ഉപേക്ഖാപാരിപൂരിം ഗച്ഛതി. ഇദം തതിയം ഝാനം ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതം.

തഥാ കായികസ്സ സുഖസ്സ പഹാനായ പഠമേ ഝാനേ സോമനസ്സിന്ദ്രിയം നിരുജ്ഝതി. ദുതിയേ ഝാനേ ദുക്ഖിന്ദ്രിയം നിരുജ്ഝതി. സോ സുഖസ്സ ച പഹാനാ ദുക്ഖസ്സ ച പഹാനാ പുബ്ബേവ സോമനസ്സദോമനസ്സാനം അത്ഥങ്ഗമാ അദുക്ഖമസുഖം ഉപേക്ഖാസതിപാരിസുദ്ധിം ചതുത്ഥം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി . തത്ഥ ചതൂഹി ഇന്ദ്രിയേഹി ഉപേക്ഖാ പസാദാ ഹോതി, ദുക്ഖിന്ദ്രിയേന ദോമനസ്സിന്ദ്രിയേന സുഖിന്ദ്രിയേന സോമനസ്സിന്ദ്രിയേന ച. തേസം നിരോധാ ഉപേക്ഖാസമ്പജഞ്ഞം ഹോതി, തത്ഥ സുഖിന്ദ്രിയേന സോമനസ്സിന്ദ്രിയേന ച അസതി ഹോതി, തേസം നിരോധാ സതിമാ ഹോതി, ദുക്ഖിന്ദ്രിയേന ദോമനസ്സിന്ദ്രിയേന ച അസമ്പജഞ്ഞം, തേസം നിരോധാ സമ്പജഞ്ഞം ഹോതി, ഇതി ഉപേക്ഖായ ച സഞ്ഞാ, സതോ സമ്പജാനോ ചിത്തേകഗ്ഗതാ ച ഇദം വുച്ചതേ ച ചതുത്ഥം ഝാനം.

തത്ഥ യോ രാഗചരിതോ പുഗ്ഗലോ തസ്സ സുഖിന്ദ്രിയഞ്ച സോമനസ്സിന്ദ്രിയഞ്ച; യോ ദോസചരിതോ പുഗ്ഗലോ തസ്സ ദുക്ഖിന്ദ്രിയഞ്ച ദോമനസ്സിന്ദ്രിയഞ്ച; യോ മോഹചരിതോ പുഗ്ഗലോ തസ്സ അസതി ച അസമ്പജഞ്ഞഞ്ച.

തത്ഥ രാഗചരിതസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ തതിയേ ഝാനേ ചതുത്ഥേ ച അനുനയോ നിരുജ്ഝതി, ദോസചരിതസ്സ പഠമേ ഝാനേ ദുതിയേ ച പടിഘം നിരുജ്ഝതി, മോഹചരിതസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ പഠമേ ഝാനേ ദുതിയേ ച അസമ്പജഞ്ഞം നിരുജ്ഝതി. തതിയേ ഝാനേ ചതുത്ഥേ ച അസതി നിരുജ്ഝതി, ഏവമേവ തേസം തിണ്ണം പുഗ്ഗലാനം ചത്താരി ഝാനാനി വോദാനം ഗമിസ്സന്തി.

തത്ഥ രാഗദോസചരിതസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ അസമ്പജഞ്ഞഞ്ച അനുനയോ ച പടിഘഞ്ച, തേന ഹാനഭാഗിയം [പഹാനഭാഗിയം (പീ॰ ക॰)] ഝാനം ഹോതി. തത്ഥ രാഗമോഹചരിതസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ അനുനയത്തം ച ആദീനവം ദസ്സിതാ, തം തസ്സ ഹാനഭാഗിയം ഝാനം ഹോതി. തത്ഥ ദോസമോഹചരിതസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ പടിഘോ ച അസതി ച അസമ്പജഞ്ഞഞ്ച ആദീനവം ദസ്സിതാ തേന തസ്സ ഹാനഭാഗിയം ഝാനം ഹോതി.

തത്ഥ രാഗദോസമോഹസമഭാഗചരിതസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ വിസേസഭാഗിയം ഝാനം ഹോതി, ഇമാനി ചത്താരി ഝാനാനി സത്തസു പുഗ്ഗലേസു നിദ്ദിസിതബ്ബാനി. ചതൂസു ച സമാധീസു ഛന്ദസമാധിനാ പഠമം ഝാനം, വീരിയസമാധിനാ ദുതിയം ഝാനം, ചിത്തസമാധിനാ തതിയം ഝാനം, വീമംസാസമാധിനാ ചതുത്ഥം ഝാനം. അപ്പണിഹിതേന പഠമം ഝാനം, സുഞ്ഞതായ ദുതിയം ഝാനം, അനിമിത്തേന തതിയം ഝാനം, ആനാപാനസ്സതിയാ ചതുത്ഥം ഝാനം. കാമവിതക്കബ്യാപാദാനഞ്ച തം തം വൂപസമേന പഠമം ഝാനം ഹോതി, വിതക്കവിചാരാനം വൂപസമേന ദുതിയം ഝാനം, സുഖിന്ദ്രിയസോമനസ്സിന്ദ്രിയാനം വൂപസമേന തതിയം ഝാനം, കായസങ്ഖാരാനം വൂപസമേന ചതുത്ഥം ഝാനഞ്ച. ചാഗാധിട്ഠാനേന പഠമം ഝാനം, സച്ചാധിട്ഠാനേന ദുതിയം ഝാനം, പഞ്ഞാധിട്ഠാനേന തതിയം ഝാനം, ഉപസമാധിട്ഠാനേന ചതുത്ഥം ഝാനം. ഇമാനി ചത്താരി ഝാനാനി സങ്ഖേപനിദ്ദേസേന നിദ്ദിട്ഠാനി, തത്ഥ സമാധിന്ദ്രിയം പാരിപൂരിം ഗച്ഛതി. അനുവത്തനകാനി ചത്താരി, തത്ഥ യോ പഠമം ഝാനം നിസ്സായ ആസവക്ഖയം പാപുണാതി, സോ സുഖായ പടിപദായ ദന്ധാഭിഞ്ഞായ ദോമനസ്സിന്ദ്രിയപടിപക്ഖേന. യോ ദുതിയം ഝാനം നിസ്സായ ആസവാനം ഖയം പാപുണാതി, സോ സുഖായ പടിപദായ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞായ ദുക്ഖിന്ദ്രിയപടിപക്ഖേന. യോ തതിയം ഝാനം നിസ്സായ ആസവാനം ഖയം പാപുണാതി, സോ സുഖായ പടിപദായ ദന്ധാഭിഞ്ഞായ സോമനസ്സിന്ദ്രിയപടിപക്ഖേന. യോ ചതുത്ഥം ഝാനം നിസ്സായ ആസവാനം ഖയം പാപുണാതി, സോ സുഖായ പടിപദായ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞായ സുഖിന്ദ്രിയപടിപക്ഖേന ഗതോ.

പകിണ്ണകനിദ്ദേസോ.

൭൮. യാനി ചത്താരി ഝാനാനി, തേസം ഝാനാനം ഇമാനി അങ്ഗാനി, തേസം അങ്ഗാനം സമൂഹോ [സമ്മോഹോ (പീ॰ ക॰)] അസ്സ അങ്ഗാ, അയം ഝാനഭൂമി കോ വിസേസോതി അസ്സ വിസേസോ. ഇമേ സമ്ഭാരാ തേഹി അയം സമുദാഗമോ, തസ്സ സമുദാഗമസ്സ അയം ഉപനിസാ, തായ ഉപനിസായ അയം ഭാവനാ. തസ്സാ ഭാവനായ അയം ആദീനവോ. തേന അയം പരിഹാനി. കസ്സ പരിഹാനീതി തദുപഗജ്ഝായിനോ [തദുപകജ്ഝായിനോ (പീ॰ ക॰)]. തം യഥാ ഭണിതം പച്ചവേക്ഖന്തോ അയം വിസേസോ. തേന വിസേസേന അയം അസ്സാദോ, സോ കസ്സ അസ്സാദോ അഝാനിയാ ഝായിനോ, തസ്സാ അഝാനിയാ ഝായിനോ, ഇദം കല്ലിതാ കോസല്ലേ ഠിതജ്ഝാനം അനോമദ്ദിയതം ഗച്ഛതി ഝാനബലം, ഝാനബലേ ഠിതസ്സ അയം പാരമിപ്പത്തസ്സ ഇമാനി ഝാനങ്ഗാനി അനാവിലസങ്കപ്പോ പഠമേ ഝാനേ ഝാനങ്ഗാനി ഭാവീ. സോ പീതി തദനുസാരിത്താവ പഠമേ ഝാനേ ഝാനങ്ഗം തസ്സങ്ഗുനോ ച ധമ്മാ തദഭിസന്നിതായ ച. പീതി ദുതിയേ ഝാനേ ഝാനങ്ഗധമ്മതാ ഖോ പന തഥാ

പവത്തസ്സ സഹഗതം ഝാനങ്ഗധമ്മം സസുഖതായ അജ്ഝത്തം സമ്പസാദോ ദുതിയേ ഝാനേ ഝാനങ്ഗം മനോസമ്പസാദനതായ തദഭിസന്നിതായ ച. പീതി ദുതിയേ ഝാനേ ഝാനങ്ഗം അജ്ഝത്തം സമ്പസാദനം സമാധിതാ [സമാധികാ (പീ॰)] പീതി ദുതിയേ ഝാനേ ഝാനങ്ഗം, ചേതസോ ഏകോദിഭാവോ ദുതിയേ ഝാനേ ഝാനങ്ഗം, ഉപേക്ഖാ ഫസ്സതാ തതിയേ ഝാനേ ഝാനങ്ഗം, സുഖം തസ്സ അങ്ഗന്തി ച. ചേതസോ ഏകോദിഭാവോ ചതുത്ഥേ ഝാനേ ഝാനങ്ഗം, ഉപേക്ഖാ അദുക്ഖമസുഖാ ചതുത്ഥേ ഝാനേ ഝാനങ്ഗം, അഭിനിസാഭൂമി ഉപേക്ഖാസതിപാരിസുദ്ധി ചതുത്ഥേ ഝാനേ ഝാനങ്ഗം. സതിപാരിസുദ്ധി ച അനേകജ്ഝാഭൂമീസു ഝാനങ്ഗസമായുത്താ പീതി ചേതസോ ഏകോദിഭാവോ ചതുത്ഥേ ഝാനേ ഝാനങ്ഗം.

തത്ഥ കതമാ ഝാനഭൂമി? സവിതക്കേ സവിചാരേ വിവേകാ അനുഗതാ പഠമേ ഝാനേ ഝാനഭൂമി. അവിതക്കേ അവിചാരേ അജ്ഝത്തം സമ്പസാദനം ജനിതം പീതിമനുഗതാ ദുതിയേ ഝാനേ ഝാനഭൂമി. സുഖസാതസമോഹിതാ സപ്പീതികാ തതിയേ ഝാനേ ഝാനഭൂമി. തസ്സ സുഖദുക്ഖസഹഗതാ അഭിനീഹാരസഹഗതാ ചതുത്ഥേ ഝാനേ ഝാനഭൂമി. അപ്പമാണസഹഗതാ സത്താരമ്മണാ പഠമേ ഝാനേ ഝാനഭൂമി. അഭിഭൂമിആയതനസഹഗതാ രൂപസഞ്ഞീസു ദുതിയേ ഝാനേ ഝാനഭൂമി. വിമോക്ഖസഹഗതാനം വിമോക്ഖേസു തതിയേ ഝാനേ ഝാനഭൂമി. അനുപസ്സനാസഹഗതാ കായസങ്ഖാരാ സമ്മാ ചതുത്ഥസ്സ ഝാനസ്സ ഭൂമി.

൭൭. തത്ഥ കതമേ ഝാനവിസേസാ? വിവിച്ചേവ കാമേഹി വിവിച്ച പാപകേഹി അകുസലേഹി ധമ്മേഹി ചിത്തചേതസികസഹഗതാ കാമധാതുസമതിക്കമനതാപി, അയം ഝാനവിസേസോ. അവിതക്കാ ചേവ അവിചാരാ ച സപ്പീതികായ സതിസഹഗതായ പീതിസഹഗതാ സഞ്ഞാമനസികാരാ സമുദാചരന്തി. അയം ഝാനവിസേസോ. അവിതക്കായ ഭൂമിയാ അവിചാരേയേവ സതി അനുഗതാ ഉപേക്ഖാസഹഗതാ മനസികാരാ സമുദാചരന്തി. തദനുധമ്മതായ ച സതി സണ്ഠഹതി [സന്ദഹതി (പീ॰)]. തഞ്ച ഭൂമിം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി, അയം ഝാനവിസേസോ. സതിപാരിസുദ്ധിസഹഗതാ സഞ്ഞാമനസികാരാ സമുദാചരന്തി, തഞ്ച ഭൂമിം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി, അയം ഝാനവിസേസോ. വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസഹഗതായ ഭൂമിയം ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസഹഗതാ സഞ്ഞാമനസികാരാ സമുദാചരന്തി, തഞ്ച ഭൂമിം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി, അയം ഝാനവിസേസോ.

ഝാനസമ്ഭാരാ നേക്ഖമ്മവിതക്കോ സമ്ഭാരോ കാമവിതക്കവിനോദനാധിപ്പായതാ. അബ്യാപാദവിതക്കോ സമ്ഭാരോ ബ്യാപാദവിതക്കപടിവിനോദനാധിപ്പായതാ. അവിഹിംസാവിതക്കോ സമ്ഭാരോ വിഹിംസാവിതക്കപടിവിനോദനാധിപ്പായതാ. ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരതാ അപ്പിച്ഛതാ സമ്ഭാരോ പരിസുദ്ധാജീവോ ചതുന്നം സമാപത്തീനം സമ്ഭാരോ അകമ്മസ്സ വിഹാരിതാ. മഗ്ഗസമ്ഭാരോ സമാപത്തിപജ്ജനതാ. ഫലസമ്ഭാരോ ഝാനനിബ്ബത്തിതായ ഝാനസമുദാഗമോ. കുസലഹേതു യം ഝാനം സമുദയം ഗച്ഛന്തി കോ ച [കോചി (ക॰)] ന കുതോചി നേക്ഖമ്മപ്പത്താ സമുദാഗച്ഛന്തി. ആലമ്ബനിരോധസമാധി സന്തോ സമുദാഗച്ഛന്തി. അവീതിക്കന്താ സമുദാഗച്ഛന്തി. സുഖിന്ദ്രിയം സോമനസ്സിന്ദ്രിയം പഹാനായ തേ ച അബ്യാപജ്ജതായ

സമുദാഗച്ഛന്തി. തം പന സന്ധായ സമുദാഗച്ഛന്തി. അപരിദാഹനായ സമുദാഗച്ഛന്തി. അയം ഞാണസമുദാഗമോ.

൩൬. തത്ഥ കതമാ ഉപനിസാ? കല്യാണമിത്തതാ ഝാനസ്സ ഉപനിസാ. കല്യാണസമ്പവങ്കതാ ഝാനസ്സ ഉപനിസാ. ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരതാ ഝാനസ്സ ഉപനിസാ. അസന്തുട്ഠിതാ കുസലേസു ധമ്മേസു ഝാനസ്സ ഉപനിസാ. സദ്ധമ്മസ്സവനം ഝാനസ്സ ഉപനിസാ. സംവേജനിയേ ഠാനേ സംവിഗ്ഗസ്സ യോനിസോ പധാനം. അയം ഝാനോപനിസാ.

തത്ഥ കതമാ ഭാവനാ? മേത്താസേവനാ അബ്യാപാദവിതക്കഭാവനാ. കരുണാസേവനാ അവിഹിംസാവിതക്കഭാവനാ. മുദിതാഭാവനാ പീതിസുഖസമ്പജഞ്ഞാ കാരിതാ. ഉപേക്ഖാഭാവനാ പസ്സവതാ ഉപേക്ഖാഭാവനാ അപസ്സവതാ ഉപേക്ഖാ ച അജ്ഝുപേക്ഖാ ച, അസുഭസഞ്ഞാഭാവനാ ദുക്ഖാപടിപദാ ദന്ധാഭിഞ്ഞാ ഭവസന്ധാഭിഞ്ഞാ ഭവസന്ധാനം, സാ ഛബ്ബിധാ ഭാവനാ ഭാവിതാ ബഹുലീകതാ അനുട്ഠിതാ വത്ഥുകതാ യാനീകതാ പരിചിതാ സുസമാരദ്ധാ. അയം ഭാവനാ.

ഏവം ഭാവയന്തസ്സ അയം ആദീനവോ. പഠമേ ഝാനേ സങ്ഖാരസമന്നാഗതോ ഏസോ ധമ്മോ അസ്സുതോ സാസവോ. സചേ ഏസ ധമ്മോ അയം സീലോ ആസന്നപടിപക്ഖോ ച ഏസ ധമ്മോ കാമോ പതിചാരോ പതിവിചാരോ സമാപത്തീനം ച സബ്ബോളാരികോ ഏസ ധമ്മോ വിതക്കവിചാരോ ച. തത്ഥ ചിത്തം ഖോഭേന്തി, കായോ ചേത്ഥ കിലമതി, കായമ്ഹി ചേത്ഥ കിലന്തേ ചിത്തം വിഹഞ്ഞതി. അനഭിനീഹാരക്ഖമോവ അഭിഞ്ഞാനം ഇമേ ആദീനവാ പഠമേ ഝാനേ.

ദുതിയേ ഝാനേ ഇമേ ആദീനവാ പീതിഫരണസഹഗതോ ച ഏസോ ധമ്മോ, ന സമുദാചാരസ്സേതി ചിത്തം. അസോധയം ഉപഗമോ ചേസ ധമ്മോ ഉപഗമിപരിസ്സയോ [ഉപഗമിപരിചയോ (പീ॰)] ദോമനസ്സപച്ചത്ഥികോ ചേസ ധമ്മോ. തത്ഥ തത്ഥ യുത്തീനം പീതി പരജ്ജതോ ചേസ ധമ്മോ ദുക്കരം ഹോതി, അവത്തസന്താസഭൂമിപരിവജ്ജയന്തോ ചതൂസു ദുക്ഖതാസു ഏസ ധമ്മോ അനുവിദ്ധാപനസദ്ധായ [അനുവിദ്ധാ പസ്സതിയാ (പീ॰)] ദുക്ഖതായ ച ന പലിബോധദുക്ഖതായ ച അഭിഞ്ഞാദുക്ഖതായ ച രോഗദുക്ഖതായ ച, ഇമേ ആദീനവാ ദുതിയേ ഝാനേ.

തത്ഥ കതമേ ആദീനവാ തതിയേ ഝാനേ? ഉപേക്ഖാസുഖസഹഗതായ തത്ഥ സാതാവീനം പഞ്ചന്നം ഉപേക്ഖാസുഖം പരിവത്തിതോ ഏസ ധമ്മോ തേന നിച്ചസഞ്ഞിതാനഞ്ച യം ഹോതി. ദുക്ഖോപനിയം സുഖം ചിത്തസ്സ സങ്ഖോഭതം ഉപാദായ സുഖദുക്ഖായ ഗതോ സവതി. സുഖദുക്ഖാനുകതഞ്ച ഉപാദായ അനഭിഹാരക്ഖമം ചിത്തം ഹോതി. അഭിഞ്ഞായ സച്ഛികിരിയാസു സബ്ബേപി ചേതേ ധമ്മാ തീസു ഝാനസമാപത്തീസു ചതൂഹി ച ദുക്ഖതാഹി അനുവിദ്ധാനം സാ ഭയാ ദുക്ഖതായ പലിബോധദുക്ഖതായ ച അഭിഞ്ഞായ ദുക്ഖതായ ച ഇമേ ആദീനവാ തതിയേ ഝാനേ.

തത്ഥ കതമേ ആദീനവാ ചതുത്ഥേ ഝാനേ? ആകിഞ്ചഞ്ഞാസമാപത്തികാ തേ ധമ്മാനുസമാപത്തികാ ഏതിസ്സാ ച ഭൂമിയം സാതാനം ബാലപുഥുജ്ജനാനം അനേകവിധാനി ദിട്ഠിഗതാനി ഉപ്പജ്ജന്തി. ഓളാരികാ സുഖുമേഹി ച

രൂപസഞ്ഞാഹി അനുവിധാനി ഏതാനി ഝാനാനി സദാ അനുദയമേത്താഝാനകലാനുദനുകലായ സാധാരണാ, ദുക്കരാ ച സബ്ബേ ചത്താരോ മഹാസമ്ഭാരാ സമുദാഗതാനി ച ഏതാനി ഝാനാനി അഞ്ഞമഞ്ഞം നിസ്സായ സമുദാഗച്ഛന്തി. ഏത്ഥ സമുദാഗതാ ച ഏതേ ധമ്മാ ന സമത്താ ഹോന്തി. അസമുഗ്ഗഹിതനിമിത്താ ച ഏതേ ധമ്മാ പരിഹായന്തി. നിരുജ്ഝന്തി ച ഏതേ ധമ്മാ ന ഉപാദിയന്തി നിരുജ്ഝങ്ഗാനി ച, ഏതേസം ധമ്മാനം ഝാനാനി നിമിത്താനി ന ഝാനനിമിത്തസഞ്ഞാ വോകിരതി. അപ്പടിലദ്ധപുബ്ബാ ച ഝായീവസേന ച ഭവതി [ഝായീ ച വസേന ച ഭവതി (പീ॰ ക॰)]. ഇമേഹി ആദീനവേഹി അയം ഝാനപരിഹാനി.

൭൭. നിരോധസമാപത്തിയാ അപടിസങ്ഖായ അവസേസസഞ്ഞിനോ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസഹഗതാ സഞ്ഞാമനസികാരാ സമുദാചരന്തി, സോ നിരോധസമാപത്തിതോ പരിഹായതി. ആനേഞ്ജസഞ്ഞിനോ അസഞ്ഞായതനം സമാപന്നസ്സ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസഹഗതാ മനസികാരാ സമുദാചരന്തി, തഞ്ച ഭൂമിം ന പജാനാതി, സോ തതോ പരിഹായതി. ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം സമാപന്നസ്സ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസഞ്ഞാ മനസികാരാ സമുദാചരന്തി, തഞ്ച ഭൂമിം ന പജാനാതി, സോ തതോ പരിഹായതി. വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം സമാപന്നസ്സ രൂപസഞ്ഞാസഹഗതാ. വിത്ഥാരേന…പേ॰… യാവ പഠമേ ഝാനേ കാമസഞ്ഞാസഹഗതാ കാതബ്ബാ. സകസ്സ [സാ തസ്സ (പീ॰ ക॰)] പരിഹായതി, കലങ്കജ്ഝാനേ കലങ്കം ഝായതി, പരിസമന്തതോ ഝായതി, ഭിന്ദന്തോ ഝായതി, ന സജ്ഝായതി, ആയൂഹന്തോ ഝായതി, കിഞ്ചി ച നിപരിചിതോ ഝായതി. അതിവിധാവന്തോ ഝായതി, അതിമഞ്ഞന്തോ ഝായതി, കായസങ്ഖാരേ അപ്പടിസമ്ഭാരേ ഝായതി, പരിയുട്ഠാനസ്സ നിസ്സരണം അജാനന്തോ ഝായതി, നീവരണാഭിഭൂതോ ഝായതി, അസ്സാപത്തിമനസികരോന്തോ ഝാനസ്സ അസ്സാദോ കാമരാഗപരിയുട്ഠാനം പഹാനം ഝാനസ്സ അസ്സാദോ കാമരാഗഹേതൂനം ധമ്മാനം ഉദയന്തി, നിരുജ്ഝങ്ഗാനി ഏതേസം ധമ്മാനം ഝാനാനി ഉപരിമാ സുഖുപേക്ഖാ കാമകമ്മകിലേസാനം പഹാനം അസ്സാദോ, ഏവം ഖോ പുന ഝാനസ്സ അസ്സാദോ മഹാസംവാസമപ്പീളിതേ ലോകസംനിവാസേ അസമ്ബോധോകാസാ വിഗമേസ്സമിദം ഝാനപ്പഹാനാ. അയം പലിരോധമപ്പലിരോധലോകസന്നിവാസേ ഏസനിധമിദം ഝാനം അനമതഗ്ഗസംസാരസമാപന്നാനം സത്താനം സംസാരപ്പഹാനനാ ആനിസംസോ, യമിദം ഝാനസ്സ അസ്സാദോ കായസ്സ അഝാനിയഝായിനോ ഭവതി. അഝാനിയഝാനിയഝായീഹി അപരാമസന്തോ അഝാനിയഝായിതം ഝായതി, യാനി കലങ്കജ്ഝായിനോ പദാനി, താനി അനുധിതാനി പടിപക്ഖേ.

൭൮. തത്ഥ കതമം ഝാനകോസല്ലം? സമാപത്തികോസല്ലം ഝാനകോസല്ലം, ഝാനവിസേസകോസല്ലം ഝാനകോസല്ലം, ഝാനന്തരികകോസല്ലം ഝാനകോസല്ലം, സമാപത്തിവുട്ഠാനകോസല്ലം ഝാനകോസല്ലം, ഝാനേ സഭാവകോസല്ലം ഝാനകോസല്ലം, ഝാനേ ആദീനവകോസല്ലം ഝാനകോസല്ലം, ഝാനേ നിസ്സരണകോസല്ലം ഝാനകോസല്ലം, ഝാനഫലേന ഉപാദായ കോസല്ലം, ഝാനഫലേന പടിസങ്ഖാനഫലേ അപരിഹാനധമ്മതാ നിബ്ബത്തിഝാനേ ച കീളിതാപി വിസേസഭാഗിയം ഝാനം പടിലബ്ഭതി. ഇദം പനസ്സാതി ഭവഹാരിതാ ച ആരമ്മണാനിമിത്തഗ്ഗാഹോ അനഭിനീഹാരബലം, ചിത്തേകഗ്ഗതാ നിമിത്താസു ഗതിസഹിതാ സമഥബലേന അസംസീദനഞ്ച ഝാനേ മഗ്ഗഫലം സമഥം പവത്തേ സമാധിനോ ഉപേക്ഖാപലിപുബ്ബാപരനിമിത്താസയോ

പഗ്ഗാഹിനോ [മഗ്ഗാഹിനോ (പീ॰)] സതിബലം തം പവത്തിതാനഞ്ച വിപസ്സനാനം സമഞ്ഞാബലേ.

തത്ഥ കതമാ ഝാനപാരമിതാ? സുപാരമിതാ മേത്താ കാമേസു സത്താ കാമസങ്ഗസത്താതി [ഉദാ॰ ൬൭ ഉദാനേ പസ്സിതബ്ബം] യമ്ഹി സുത്തേ ദേസനായ വോഹാരേന ദ്വേ സച്ചാനി നിദ്ദിട്ഠാനി, ദുക്ഖഞ്ച സമുദയോ ച, വിചയേന ഹാരേന യേ സംയോജനീയേസു ധമ്മേസു വജ്ജം ന പസ്സന്തി, തേ ഓഘം തരിസ്സന്തീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. ന തരിസ്സന്തീതി അത്ഥി ഏസാ യുത്തി ച വിചയോ ച ഇദം നു കിസ്സ പദട്ഠാനം, കാമേസു സത്താതി പഞ്ച കാമഗുണാ, തം കാമതണ്ഹായ പദട്ഠാനം. സംയോജനേ വജ്ജമപസ്സമാനാതി അവിജ്ജായ പദട്ഠാനം, ന ഹി ജാതു സംയോജനസങ്ഗസത്താ ഓഘം തരേയ്യും വിപുലം മഹന്തന്തി ഉപാദാനസ്സ പദട്ഠാനം. കാമേസു സത്താതി കാമാ ദ്വിധാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച, തത്ഥ കിലേസകാമാ കാമതണ്ഹാ കാമതണ്ഹായ യുത്താ ഭവന്തി രൂപതണ്ഹാ ഭവതണ്ഹാ ലക്ഖണേന ഹാരേന, സംയോജനേ വജ്ജമപസ്സമാനാതി സംയോജനസ്സ. യോ തത്ഥ ഛന്ദരാഗോ തസ്സ കിം പദട്ഠാനം? സുഖാ വേദനാ ദ്വേ ച ഇന്ദ്രിയാനി - സുഖിന്ദ്രിയഞ്ച സോമനസ്സിന്ദ്രിയഞ്ച. ഇതി സുഖായ വേദനായ ഗഹിതായ തയോപി വേദനാ ഗഹിതാ ഹോന്തി. വേദനാക്ഖന്ധേ ഗഹിതേ സബ്ബേ പഞ്ചക്ഖന്ധാ ഗഹിതാ ഹോന്തി. രൂപസദ്ദഗന്ധരസഫോട്ഠബ്ബാ ഗഹിതാ, വത്ഥുകാമേസു ഗഹിതേസു സബ്ബാനി ഛ ബാഹിരാനി ആയതനാനി ഗഹിതാനി ഹോന്തി. അജ്ഝത്തികബാഹിരേസു ആയതനേസു യോ സതോ, അയം വുച്ചതേ ലക്ഖണോ ഹാരോ, തത്ഥ യോ ഓളാരികമ്ഹി കിലേസേ അജ്ഝാവസിതോ സബ്ബകിലേസേസു യോ ന തതോ സുഖുമതരേസു ന വീതരാഗോ ഭവതി. തത്ഥ ബാഹിരസംയോജനം മമന്തി അജ്ഝത്തസംയോജനം അഹന്തി. തത്ഥ ഭഗവതോ കോ അധിപ്പായോ? യേ ഓഘം തരിതുകാമാ തേ സംയോജനീയേസു ധമ്മേസു ആദീനവാനുപസ്സിനോ വിഹരിസ്സന്തീതി അയമേത്ഥ ഭഗവതോ അധിപ്പായോ. കാമേസു സത്താതി യേസു ച സത്താ യേന ച സത്താ യേസഞ്ച സത്താ അയം ചതുബ്ബിധോ ആകാരോ സബ്ബേസം ഹാരഭാഗിയോ.

൭൯. തത്ഥ കതമാനി തീണി വിപല്ലാസാനി പദട്ഠാനാനി ച? ചിത്തവിപല്ലാസസ്സ ദിട്ഠിവിപല്ലാസസ്സ സഞ്ഞാവിപല്ലാസസ്സ തയോ വിപല്ലാസാ തീണി അകുസലമൂലാനി പദട്ഠാനം. തീണി അകുസലമൂലാനി ഹീനപ്പണീതകാരിയകമ്മസ്സ പദട്ഠാനം. ചതുന്നഞ്ച ഉപാദാനാനം ദോസോ അകുസലമൂലം ദിസ്സതി. ഹീനപ്പണീതകാരിയകമ്മസ്സ പദട്ഠാനം. യഥാ മാതുയാ വാ പിതുനോ വാ അഞ്ഞതരസ്സ വാ പുന ഉളാരസ്സ ഭിക്ഖുനോ അഭയം ദേതി. തത്ഥ അഞ്ഞോ മിച്ഛാ പടിപജ്ജേയ്യ കായേന വാ വാചായ വാ. തത്ഥ സോ ബ്യാപാദമുപാദായ തേസം ഉളാരാനം രക്ഖാവരണഗുത്തിയാ അനുപാലയന്തോ യോ ഉളാരാനം അഭയം ദേതി. തേസം അഭയേ ദിന്നേ യോ തത്ഥ മിച്ഛാ പടിപജ്ജേയ്യ. തത്ഥ സോ ബ്യാപാദം ഉപാദായന്തോ ദോസജം കമ്മം കരോതി. യോ തത്ഥ അസാധു ഇന്ദ്രിയാ നീവരണം യം തേസം അഭയം ദക്ഖിണതോ സഞ്ഞം ഇദം പണീതം കാരണം മയാ പുന തത്ഥ മിച്ഛാപടിപത്തി അയം ബ്യാപാദോ ഹീനഗമിവകമ്മം ലോഭോ മോഹോ ച ഇമാനി നീവരണാനി വചനാനി താനി ചത്താരി ഉപാദാനാനി തേഹി ചതൂഹി ഉപാദാനേഹി യോ സോ ഉപാദാനോ ഇത്ഥീ വാ പുരിസോ വാ തേസം പഞ്ചക്ഖന്ധാനം തേയേവ

ഉപാദാനോ സമുദയോ ഇദം ദുക്ഖഞ്ച സമുദയോ ച സോയേവ ദേസനാഹാരോ.

തത്ഥ കാമേസു യേ ന പജ്ജന്തി, തേ ആദീനവാനുപസ്സനായ പജ്ജന്തി. ഇതിസ്സാ കാമധാതുയാ നിക്ഖമിതുകാമതാ, അയം വുച്ചതി നേക്ഖമ്മച്ഛന്ദോ. യോ തത്ഥ അനഭിസങ്ഖാരാനം കിഞ്ചി വിസോധേതി തസ്സ ധാവരാ വാ, അയം അബ്യാപാദച്ഛന്ദോ. കിഞ്ചി വിഹിംസതി, അയം വിഹിംസാഛന്ദോ. ഇതി നേക്ഖമ്മാഭിനീഹതാ തയോ ഛന്ദാ - നേക്ഖമ്മച്ഛന്ദോ അബ്യാപാദച്ഛന്ദോ അവിഹിംസാഛന്ദോ. തത്ഥ നേക്ഖമ്മച്ഛന്ദോ അലോഭോ; അബ്യാപാദച്ഛന്ദോ അദോസോ; അവിഹിംസാഛന്ദോ അമോഹോ. ഇമാനി തീണി കുസലമൂലാനി അട്ഠസു സമ്പത്തേസു പരഹിതാനി, തേസംയേവ ചതുന്നം ഉപാദാനാനം നിരോധായ സംവത്തന്തി. സചേ വാ പുന കമ്മം കരേയ്യ കണ്ഹം വാ സുക്കം വാ തസ്സ വിപാകഹാനായ സംവത്തന്തി. ഇദം കമ്മം അകണ്ഹം അസുക്കം കമ്മക്ഖയായ സംവത്തതി. തത്ഥ യോ തിണ്ണം അകുസലമൂലാനം നിരോധോ, അയം നിരോധോ. സോയേവ മഗ്ഗോ തത്ഥ പടിപദാനി ഇമാനി ദ്വേ സച്ചാനി ഇമാനി ചത്താരി സച്ചാനി ആവട്ടോ ഹാരോ.

കാമേസു സത്താതി യേ സേക്ഖാ, തേ ഏകേനേവാകാരേന സത്താ. യേ പുഥുജ്ജനാ, തേ ദ്വീഹാകാരേഹി സത്താ, തസ്സായം പഞ്ഹോ വിഭജ്ജബ്യാകരണീയോ വത്തബ്ബോ. കിഞ്ചാപി സോതാപന്നോ പടിസേവനായ, നോ ച ഖോ അഭിനിവേസേ സത്തോ യോ ഹി അപചയായ പദഹതി, ന ഉപചയായ. സേക്ഖോ ഹി കിലേസവസേന കാമേ പടിസേവതി. പുഥുജ്ജനോ പന കിലേസസമുട്ഠാനായ കാമേ പടിസേവതി. തത്ഥ കാമേസു സത്താനം ചതുഓഘം തരിസ്സതീതി വിഭജ്ജബ്യാകരണീയോ, അയം വിഭത്തി.

വ്വം. പരിവത്തനോതി കാമേ യേ നേവ സജ്ജന്തി ന ച സംയോജനേഹി സംയുത്താ, തേ ഓഘം തരിസ്സന്തി വിപുലം മഹന്തന്തി. അയം സുത്തസ്സ പടിപക്ഖോ.

വേവചനന്തി യോ കാമേസു സത്തോ യോ ച തത്ഥ കാമാനം ഗുണോ, തത്ഥ വിസോ സത്തോ. യേപി കാമാനം ആഹാരാ ധമ്മാ, തത്ഥ വിസോ സത്തോ. തത്ഥിമം കാമാനം വേവചനം പാകോ രജോ സല്ലം ഗണ്ഡോ ഈതി ഉപദ്ദവോതി. യാനി വാ പന അഞ്ഞാനി വേവചനാനി തത്ഥ വിസോ സത്തോതി വേവചനം. സത്തോ ബന്ധോ മുച്ഛിതോ ഗധിതോ അജ്ഝോസിതോ കാമേ അജ്ഝാപന്നാ പരിമുത്തോ തബ്ബഹുലവിഹാരീതി. യാനി വാ പന അഞ്ഞാനി വേവചനാനി, അയം വേവചനോ നാമ. കാമപ്പചാരപഞ്ഞത്തിയാ കിലേസഗോചരപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്താ ചിത്തന്തി വേവചനം. സത്തോ തബ്ബഹുലവിഹാരീതി യാനി വാ പന അഞ്ഞാനി. ഇമേ കാമപ്പചാരപഞ്ഞത്തിയാ കിലേസഗോചര പഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്താ, ബീജപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്താ, സങ്ഖാരാ സംയോജനപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്താ, ഉപാദാനം ഹേതുപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം, പുഗ്ഗലോ പുഥുപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തോ.

ഓതരണോതി ഇമായ പടിച്ചസമുപ്പാദോ ദുക്ഖഞ്ച സമുദയോ ച. യേ കിലേസാ യേ സങ്ഖാരാ സംയോജനാനി ച പഞ്ചസു ഖന്ധേസു

സങ്ഖാരക്ഖന്ധോ ധമ്മായതനേസു അകുസലാ ധമ്മായതനാനി ഇന്ദ്രിയേസു സുഖിന്ദ്രിയഞ്ച, സോമനസ്സിന്ദ്രിയഞ്ച, അയം ഇന്ദ്രിയോതരണോ.

സോധനോതി ഏത്തകോ. ഏസേവ ആരമ്ഭോ നിദ്ദിസിതബ്ബോ സുത്തത്ഥോ.

അധിട്ഠാനോതി ഇമേ ധമ്മാ അത്ഥി ഏകത്തതായ പഞ്ഞത്താ അത്ഥി വേമത്തതായ. യേ സഞ്ഞാ ബാഹിരോ കാമേ, തേ വേമത്തതായ പഞ്ഞത്താ. പഞ്ചസു കാമഗുണേസു സത്താതി പരിയുട്ഠാനവിപല്ലാസാ വേമത്തതായ പഞ്ഞത്താ ഓഘം തരേയ്യും. വിപുലം മഹന്തന്തി അവിജ്ജാ ഏകത്തതായ പഞ്ഞത്താ.

പരിക്ഖാരോതി തസ്സ കോ ഹേതു കോ പച്ചയോ? ആരമ്മണപച്ചയതായ പച്ചയോ. അയോനിസോ ച മനസികാരോ സന്നിസ്സയസ്സ പച്ചയതായ പച്ചയോ. അവിജ്ജാ സമനന്തരപച്ചയതായ പച്ചയോ. രാഗാനുസയോ ഹേതുപച്ചയതായ പച്ചയോ. അയം ഹേതു, അയം പച്ചയോ.

സമാരോപനോ പച്ചയോതി യേ കാമേസു സത്താ സുഗതാ സുരൂപാതി അയം കാമധാതുയാ ഛന്ദോ രാഗോ തേ അപുഞ്ഞമയാ സങ്ഖാരാ. തേ കിം പച്ചയാ? അവിജ്ജാ പച്ചയാ. തേ കിസ്സ പച്ചയാ? വിഞ്ഞാണസ്സ പച്ചയാ. ഇതി അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ. സങ്ഖാരപച്ചയാ വിഞ്ഞാണം യാവ ജരാമരണം ഏവമേതസ്സ കേവലസ്സ മഹതോ ദുക്ഖക്ഖന്ധസ്സ സമുദയോ ഹോതി ഏകം സുത്തം ഗതം. പഞ്ചനീവരണികം സുത്തം കാതബ്ബം.

വ്യ. തത്ഥ കതമോ ദേസനാഹാരോ നാമ? യാ ച അഭിജ്ഝാ യോ ച ബ്യാപാദോ യഞ്ച ഉദ്ധച്ചം, അയം തണ്ഹാ. യഞ്ച ഥിനമിദ്ധം, യഞ്ച കുക്കുച്ചം യാ ച വിചികിച്ഛാ, അയം ദിട്ഠി. യാ പന കായസ്സ അകമ്മനിയതാ കിഞ്ചാപി തം മിദ്ധം നോ തു സഭാവകിലേസതായ കിലേസോ, ഇതി യാ ച ചിത്തസല്ലീയനാ യാ ച കായാകമ്മനിയതാ, അയം പക്ഖോപകിലേസോ ന തു സഭാവകിലേസോ. തത്ഥ അത്തസഞ്ഞാനുപചിത്തം കിലമഥോ കുക്കുച്ചാനുപചിത്തം ഥിനം യാ ചിത്തസ്സ ലീയനാ, ഇതി ഇമേ പഞ്ച നീവരണാ ചത്താരി നീവരണാനി സഭാവകിലേസാ ഥിനമിദ്ധം നീവരണപക്ഖോപകിലേസോ. യഥാ ചത്താരോ ആസവാ സഭാവആസവതായ ആസവാ നോ തു ചിത്തസാസവതായ ആസവാ. സഭാവതായ ആസവാ. പക്ഖേ ആസവതായ ആസവാ. അഥ പനാഹ സുത്തന്തം യേന തേ സമ്പയുത്താ വാ വിപ്പയുത്താ വാ ആസവാ, തേയേവ ഏതേ വത്തബ്ബാ സാസവാ വാ അനാസവാ വാ.

തത്ഥ കതമോ വിചയോ. അഭിജ്ഝാ കാമതണ്ഹാ രൂപതണ്ഹാ ഭവതണ്ഹാ. യം വാ പന കിഞ്ചി അജ്ഝോസാനഗതം സാസവാ അഭിജ്ഝിതസ്സ മേത്താനുപസ്സിയ യോ അനത്ഥം ചരതി. തത്ഥ യോ ബ്യാപാദം ഉപ്പാദേതി, അചരി ചരിസ്സതീതി. ഏവം നവ ആഘാതവത്ഥൂനി കത്തബ്ബാനി, തസ്സേവം ബ്യാപാദാനുപസ്സിസ്സ കിലേസോ യോ പരിദാഹോ കായകിലമഥോ അകമ്മനിയതാ മിദ്ധം. ചിത്താനുപസ്സിസ്സ പടിഘാതേന ഖിയനാ, ഇദം ഥിനമിദ്ധം. തത്ഥ അധികരണഅവൂപസമോ, ഇദം ഉദ്ധച്ചം. യം കിം കസഥമീതി [കരഥമീതി (പീ॰ ക॰)] ഇദം കുക്കുച്ചം. യം യഥാ ഇദം സന്തീരണം, അയം വിചികിച്ഛാ. തത്ഥ അവിജ്ജാ ച തണ്ഹാ ച അത്ഥി, ഇദം പരിയുട്ഠാനം.

ആവരണം നീവരണം ഛദനം ഉപക്കിലേസോ ച അത്ഥി, ഇദം കാമച്ഛന്ദോ കാമരാഗപരിയുട്ഠാനസ്സ പദട്ഠാനം. ബ്യാപാദോ ബ്യാപാദപരിയുട്ഠാനസ്സ പദട്ഠാനം. ഥിനമിദ്ധം ഥിനമിദ്ധപരിയുട്ഠാനസ്സ പദട്ഠാനം. ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചം അവിജ്ജാപരിയുട്ഠാനസ്സ പദട്ഠാനം. വിചികിച്ഛാ വിചികിച്ഛാപരിയുട്ഠാനസ്സ പദട്ഠാനം. കാമരാഗപരിയുട്ഠാനം അനുസയസംയോജനസ്സ പദട്ഠാനം. ബ്യാപാദപരിയുട്ഠാനം പടിഘസംയോജനസ്സ പദട്ഠാനം. ഥിനമിദ്ധപരിയുട്ഠാനം മാനസംയോജനസ്സ പദട്ഠാനം. അവിജ്ജാപരിയുട്ഠാനഞ്ച വിചികിച്ഛാപരിയുട്ഠാനഞ്ച ദിട്ഠിസംയോജനസ്സ പദട്ഠാനം.

തത്ഥ കതമോ ലക്ഖണോ ഹാരോ? കാമരാഗപരിയുട്ഠാനേ വുത്തേ സബ്ബാനി പരിയുട്ഠാനാനി വുത്താനി ഹോന്തീതി. സംയോജനേസു വുത്തേസു സബ്ബസംയോജനാനി വുത്താനി ഹോന്തി. അയം ലക്ഖണോ ഹാരോ.

൮൨. തത്ഥ കതമോ ചതുബ്യൂഹോ ഹാരോ? യേ ഇമേ പഞ്ച നീവരണാ ഝാനപടിപക്ഖോ സോ ദുക്ഖസമുദയോ. യം ഫലം, ഇദം ദുക്ഖം. തത്ഥ കാമച്ഛന്ദസ്സ നേക്ഖമ്മവിതക്കോ പടിപക്ഖോ; ബ്യാപാദസ്സ അബ്യാപാദവിതക്കോ പടിപക്ഖോ; തിണ്ണം നീവരണാനം അവിഹിംസാവിതക്കോ പടിപക്ഖോ. ഇതി ഇമേ തയോ വിതക്കാ. നേക്ഖമ്മവിതക്കോ സമാധിക്ഖന്ധം ഭജതി. അബ്യാപാദവിതക്കോ സീലക്ഖന്ധം ഭജതി. അവിഹിംസാവിതക്കോ പഞ്ഞാക്ഖന്ധം ഭജതി. ഇമേ തയോ ഖന്ധാ. അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ നീവരണപ്പഹാനായ സംവത്തതി. യം നീവരണപ്പഹാനം, അയം നിരോധോ. ഇമാനി ചത്താരി സച്ചാനി. അയം ചതുബ്യൂഹോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ ആവട്ടോ ഹാരോ? പഞ്ച നീവരണാനി ദസ ഭവന്തി. യദപി അജ്ഝത്തം സാരജ്ജതി , തദപി നീവരണം. യദപി ബഹിദ്ധാ സാരജ്ജതി, തദപി നീവരണം, ഏവം യാവ വിചികിച്ഛാ ഇമേ ദസ നീവരണാ. അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ കിലേസാ ഇമാനി ദ്വേ സംയോജനാനി അജ്ഝത്തസംയോജനഞ്ച ബഹിദ്ധാസംയോജനഞ്ച. തത്ഥ അഹന്തി അജ്ഝത്തം, മമന്തി ബഹിദ്ധാ. സക്കായദിട്ഠി അജ്ഝത്തം, ഏകസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി ബഹിദ്ധാ. യോ അജ്ഝത്തം ഛന്ദരാഗോ രൂപേസു അവീതരാഗോ ഭവതി അവീതച്ഛന്ദോ. ഏവം യാവ വിഞ്ഞാണേ, അയം അജ്ഝത്താ തണ്ഹാ. യം ഛസു ബാഹിരേസു ആയതനേസു തീസു ച ഭവേസു അജ്ഝോസാനം, അയം ബഹിദ്ധാ തണ്ഹാ. ഇമാനി ദ്വേ സച്ചാനി സംയോജനാനി സംയോജനീയാ ച ധമ്മാ. തത്ഥ സംയോജനേസു ധമ്മേസു യാ നിബ്ബിദാനുപസ്സനാ ച, അയം മഗ്ഗോ. യം സംയോജനപ്പഹാനം, അയം നിരോധോ. അയം ആവട്ടോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ വിഭത്തിഹാരോ? സംയോജനന്തി ന ഏതം ഏകംസേന. മാനസംയോജനം ദിട്ഠിഭാഗിയന്തി ന തം ഏകംസേന അദിട്ഠമാനം നിസ്സായമാനം ന പജഹതി. യോ പഞ്ച ഉദ്ധമ്ഭാഗിയോ മാനോ കിഞ്ചാപി സോ ദിട്ഠിപക്ഖേ സിയാ. ന തു ഓരമ്ഭാഗിയം സംയോജനം തസ്സ പഹാനായ സംവത്തതീതി. യോ ച അഹംകാരോ ന പവിദ്ധോയം പനസ്സ ഏവം ഹോതി. കദാസു നാമാഹം തം സന്തം ആയതനം സച്ഛികത്വാ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരിസ്സാമി, യം അരിയാ സന്തം ആയതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരിസ്സന്തീതി, അയം അഭിജ്ഝാ ന ച തം നീവരണം. അത്ഥി പന അരഹതോ കായകിലേസമിദ്ധഞ്ച ഓക്കമതി

ന ച തം നീവരണം തസ്സ ഥിനമിദ്ധം നീവരണന്തി. ന ഏകംസേന. അയം വിഭത്തിഹാരോ.

പരിവത്തനോതി പഞ്ച നീവരണാ പഞ്ചങ്ഗികേന ഝാനേന പഹാനം ഗച്ഛന്തി. അയം തേസം പടിപക്ഖോ നീവരണോ അസുകസ്സ പഹീനാതി ന അഞ്ഞാനുമിനിതബ്ബം, പരമത്ഥമജ്ഝത്തം, അയം പരിവത്തനാ.

തത്ഥ കതമോ വേവചനോ? കാമച്ഛന്ദോ ഛന്ദരാഗോ പേമം നികന്തീതി വേവചനം. നീവരണം ഛദനം ഉപക്കിലേസോ പരിയുട്ഠാനന്തി വേവചനം.

പഞ്ഞത്തീതി അവിജ്ജാപച്ചയാ കിച്ചപഞ്ഞത്തിയാ [പച്ചാപഞ്ഞത്തിയാ (ക॰)] പഞ്ഞത്തി, ബ്യാപാദോ വിക്ഖേപപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തി, ഥിനമിദ്ധം അസമുഗ്ഘാതപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തി. ഏവം സബ്ബേപി ഏതേ പഞ്ച നീവരണാ ഇമമ്ഹി സുത്തേ വിക്ഖേപപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തി.

തത്ഥ കതമോ ഓതരണോ? ഇമേ പഞ്ച നീവരണാ അവിജ്ജാ ച തണ്ഹാ ച തത്ഥ അവിജ്ജാമൂലാ നീവരണാ. യാ തണ്ഹാ ഇമേ സങ്ഖാരാ, തേ അവിജ്ജാപച്ചയാ ഇമേ ദ്വേ ധമ്മാ പഞ്ചസു ഖന്ധേസു സങ്ഖാരക്ഖന്ധപരിയാപന്നാ, ആയതനേസു ധമ്മായതനം, ധാതൂസു ധമ്മധാതു, ഇന്ദ്രിയേസു ഇമേസം ധമ്മാനം പദട്ഠാനം സുഖിന്ദ്രിയസ്സ ച സോമനസ്സിന്ദ്രിയസ്സ ച ഇത്ഥിന്ദ്രിയസ്സ ച പുരിസിന്ദ്രിയസ്സ ച.

തത്ഥ കതമോ സോധനോ ഹാരോ? ഇദം സുത്തം യഥാ ആരബ്ഭ നിക്ഖിത്തം സോ അത്ഥോ ഭാസിതോ ഇമേഹി പഞ്ചഹി പദേഹി.

തത്ഥ കാമച്ഛന്ദോ ച ബ്യാപാദോ ച വിചികിച്ഛാ ച ന ഏകത്തതായ പഞ്ഞത്താ, കാമാതി ന ഏകത്തതായ പഞ്ഞത്താ, അഥ ഖലു വേമത്തതായ പഞ്ഞത്താ. അയം അധിട്ഠാനോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ പരിക്ഖാരോ? കാമച്ഛന്ദസ്സ അയോനിസോ മനസികാരോ സുഭാരമ്മണപച്ചയോ; സുഭനിമിത്തഞ്ച ഹേതു. ബ്യാപാദസ്സ അയോനിസോ മനസികാരോ ആഘാതവത്ഥൂനി ച പച്ചയോ; പടിഘാനുസയോ ഹേതു. ഥിനമിദ്ധസ്സ പടിസംഹാരോ പച്ചയോ; പവത്തിയാ കിലമഥാ ചലനാ തഞ്ച ഹേതു. ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചസ്സ രജനീയം ആരമ്മണിയം അസ്സാദിയാകിന്ദ്രിയം താവ അപരിപുണ്ണഞ്ച ഞാണം പച്ചയോ; കാമസഞ്ഞാ ച ദിട്ഠിഅനുസയോ ച ഹേതു. വിചികിച്ഛായ നവ മാനവിധാ ആരമ്മണം മാനാനുസയോ, സോവ പച്ചയോ; വിചികിച്ഛാനുസയോ ഹേതു. ഏതേ പഞ്ച ധമ്മാ സഹേതു സപ്പച്ചയാ ഉപ്പജ്ജന്തി.

തത്ഥ കതമോ സമാരോപനോ ഹാരോ? ഇമേ പഞ്ച നീവരണാ ചത്താരോപി ഏതേ ആസവാ ഗന്ഥാപി [തണ്ഹാപി (പീ॰)] ഏതേ സല്ലാപി ഏതേ ഉപാദാനാനി ഏതേ. തേസു ഏവ ബാഹിരേസു ധമ്മേസു സംകിലേസഭാഗിയം സുത്തന്തി പഞ്ഞത്തിം ഗച്ഛതി. അയം സമാരോപനോ ഹാരോ.

നിദ്ദിട്ഠം സംകിലേസികഭാഗിയം സുത്തം.

വ്യസ. മനോപുബ്ബങ്ഗമാ ധമ്മാതി ഗാഥാ.

തത്ഥ കതമോ ദേസനാ ഹാരോ? ഇമമ്ഹി സുത്തേ കോ അത്ഥോ ഖന്ധവവത്ഥാനേന വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധം ദേസേതി, ധാതുവവത്ഥാനേന മനോവിഞ്ഞാണധാതും, ആയതനവവത്ഥാനേന മനായതനം, ഇന്ദ്രിയവവത്ഥാനേന മനിന്ദ്രിയം. തസ്സ കിം പുബ്ബങ്ഗമാ ധമ്മാ? സംഖിത്തേന ഛ ധമ്മാ പുബ്ബങ്ഗമാ ധമ്മാ കുസലമൂലാനി ച അകുസലമൂലാനി ച അനിമിത്തം ഇമമ്ഹി സുത്തേ കുസലമൂലം ദേസിതം. തത്ഥ കതമാ മനോപുബ്ബങ്ഗമാ ധമ്മാ? മനോ തേസം പുബ്ബങ്ഗമം, യഥാപി ബലസ്സ രാജാ പുബ്ബങ്ഗമോ, ഏവമേവ ധമ്മാനം മനോപുബ്ബങ്ഗമാ. തത്ഥ തിവിധാനം പുബ്ബങ്ഗമാനം നേക്ഖമ്മച്ഛന്ദേന അബ്യാപാദച്ഛന്ദേന അവിഹിംസാഛന്ദേന. അലോഭസ്സ നേക്ഖമ്മച്ഛന്ദേന പുബ്ബങ്ഗമാ. അദോസസ്സ അബ്യാപാദച്ഛന്ദേന പുബ്ബങ്ഗമാ. അമോഹസ്സ അവിഹിംസാഛന്ദേന പുബ്ബങ്ഗമാ. തത്ഥ **മനോസേട്ഠാ**തി മനസാ ഇമേ ധമ്മാ ഉസ്സടാ മനേന വാ നിമ്മിതാ. മനോവ ഇമേസം ധമ്മാനം സേട്ഠോതി മനോവ ഇമേസം ധമ്മാനം സേട്ഠജേട്ഠോതി മനോവ ഇമേസം ധമ്മാനം ആധിപച്ചം കരോതീതി മനോസേട്ഠാ. **മനോജവാ**തി യത്ഥ മനോ ഗച്ഛതി. തത്ഥ ഇമേ ധമ്മാ ഗച്ഛന്തീതി മനോജവാ. യഥാ വാതോ സീഘം ഗച്ഛതി അഞ്ഞോ വാ കോചി സീഘം ഗാമകോ വുച്ചതേ വാതജവോതി പക്ഖിഗാമികോതി, ഏവമേവ ഇമേ ധമ്മാ മനേന സമ്പജായമാനാ ഗച്ഛന്തി, തത്ഥ ഇമേ ധമ്മാ ഗച്ഛന്തീതി മനോജവാതി. തേ തിവിധാ ഛന്ദസമുദാനിതാ അനാവിലതാ ച സങ്കപ്പോ. സത്തവിധാ ച കായികം സുചരിതം വാചസികം സുചരിതം, തേ ദസ കുസലകമ്മപഥാ. തത്ഥ **മനസാ ചേ പസന്നേനാ**തി മനോകമ്മം. **ഭാസതി വാ**തി വചീകമ്മം. **കരോതി വാ**തി കായകമ്മം. ഇമേഹി ഇമസ്മിം സുത്തേ ദസ കുസലകമ്മപഥാ പരമാപി സന്താ സീലവതാ പരമാ. സോ ഭവതി വിവത്തിയം ന ലോകനിയ്യാനായ വാസനാഭാഗിയം സുത്തം ഭവതി. അയം ദേസനാ.

തത്ഥ കതമോ വിചയോ ഹാരോ? മനോപുബ്ബങ്ഗമാ ധമ്മാതി കുസലമൂലാനി ച അട്ഠങ്ഗസമ്മത്താനി. ഇദം സുത്തം.

യുത്തീതി ദസന്നം കുസലകമ്മപഥാനം യോ വിപാകോ, സോ സുഖവേദനീയോ അബ്യാപാദസ്സങ്ഗമാനോ. **ഛായാവ അനപായിനീ**തി അനുഗച്ഛതി അത്ഥി ഏസാ യുത്തി.

പദട്ഠാനന്തി അട്ഠാരസന്നം മനോപവിചാരാനം പദട്ഠാനം. മനോപുബ്ബങ്ഗമാ ധമ്മാതി സബ്ബകുസലപക്ഖസ്സ ഇമേ ധമ്മാ പദട്ഠാനം. **മനസാ ചേ പസന്നേനാ**തി യോ ചേതസോ പസാദോ, ഇദം സദ്ധിന്ദ്രിയസ്സ പദട്ഠാനം. **ഭാസതി വാ**തി സമ്മാവാചായ. **കരോതി വാ**തി സമ്മാകമ്മന്തസ്സ ച സമ്മാവായാമസ്സ ച പദട്ഠാനം.

ലക്ഖണോതി ഇതി പുബ്ബങ്ഗമാ ധമ്മാതി വേദനാപുബ്ബങ്ഗമാപി ഏതേ, സഞ്ഞാപുബ്ബങ്ഗമാപി ഏതേ, സങ്ഖാരപുബ്ബങ്ഗമാപി ഏതേ. യേ കേചി ധമ്മാ സഹജാതാ സബ്ബേ പുബ്ബങ്ഗമാ ഏതേസം ധമ്മാനം. **തതോ നം സുഖമന്വേതീ**തി സോമനസ്സമപി നം അന്വേതി യം സുസുഖച്ഛായാ തദാപി നം സുഖം തദപി അന്വേതി.

വ്വർ. തത്ഥ കതമോ ചതുബ്ബ്യൂഹോ ഹാരോ? മനോപുബ്ബങ്ഗമാതി ന ഇദം ഏകാദിവചനം. കിം കാരണാ? സബ്ബേ യേവ ഇമേ ഛവിഞ്ഞാണകായാ, ഇമമ്ഹി ഭഗവതോ കോ അധിപ്പായോ? യേ സുഖേന അത്ഥികാ, തേ മനം പസാദേന്തീതി അയം ഇമമ്ഹി സുത്തേ ഭഗവതോ അധിപ്പായോ. അത്ഥോ പുബ്ബേയേവ നിദ്ദിട്ഠോ.

യാനി ഹി കുസലമൂലാനി, താനി അട്ഠാനിസംസമത്താ ഹേതു, അയം അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ. ദസ ഠാനാനി ദേസനാഹേതൂനി ദേസനാപച്ചയാ നിദ്ദേസനാ ച. തത്ഥ യം മഞ്ഞേ ദുക്ഖേന സഹ നാമരൂപം വിഞ്ഞാണസച്ചന്തി അങ്ഗേന കുസലമൂലം പഹീയതി, അയം അപ്പഹീനഭൂമിയം സമുദയോ. യം തേസം പഹാനാ, അയം നിരോധോ. ഇമാനി ചത്താരി സച്ചാനി. അയം ആവട്ടോ ഹാരോ.

വിഭത്തീതി -

> മനോപുബ്ബങ്ഗമാ ധമ്മാ, മനോസേട്ഠാ മനോമയാ;
> മനസാ ചേ പസന്നേന, ഭാസതി വാ കരോതി വാ;
> തതോ നം സുഖമന്വേതി, ഛായാവ അനപായിനീതി.

തം ന ഏകംസേന സമണസ്സ വാ ബ്രാഹ്മണസ്സ വാ പന ഹോതി. തസ്സ വാ മിച്ഛാദിട്ഠികസ്സ സകസത്ഥേ ചിത്തം പസാദേതി, തേന ച പസന്നേന ചിത്തേന ഭാസതി ബ്യാകരോതി ന തം സുഖമന്വേതി ന ഛായാവ അനുഗാമിനീ, ദുക്ഖമേവ തം അന്വേതി. യഥാ വഹന്തം ചക്കം പദമന്വേതി, ഇദം തം വിഭജ്ജബ്യാകരണീയം. മനസാ ചേ പസന്നേന കായകമ്മം വചീകമ്മം സുഖവേദനീയന്തി സമഗ്ഗതേ സുഖവേദനീയം മിച്ഛഗ്ഗതേ ദുക്ഖവേദനീയം, അയം വിഭത്തി.

തത്ഥ കതമോ പരിവത്തനോ ഹാരോ? മനോപുബ്ബങ്ഗമാ ധമ്മാതി യം മനസാ പദുട്ഠേന ഭാസതി വാ കരോതി വാ ദുക്ഖമസ്സാനുഗാമിനീ, ഏതാനിയേവ ദ്വേ സുത്താനി ഭാസിതാനി ഏസ ഏവ ച പടിപക്ഖോ. വേവചനന്തി യദിദം മനോചിത്തം വിഞ്ഞാണം മനിന്ദ്രിയം മനോവിഞ്ഞാണധാതു.

പഞ്ഞത്തീതി മനോപുബ്ബങ്ഗമാ ധമ്മാതി അയം മനോ കിഞ്ചി പഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം. ധമ്മാതി കുസലകമ്മപഥപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം. മനോസേട്ഠാതി വിസിട്ഠപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം. മനോജവാതി സഹപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം. ചിത്തന്തി നേക്ഖമ്മപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം. മനസാ ചേ പസന്നേനാതി സദ്ധിന്ദ്രിയപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം. മനസാ ചേ പസന്നേനാതി അനാവിലസങ്കപ്പദുതിയജ്ഝാനപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം . മനസാ ചേ പസന്നേനാതി അസ്സദ്ധാനം പടിപക്ഖപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം. ഭാസതി വാതി സമ്മാവാചാപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം. കരോതി വാതി സമ്മാകമ്മന്തപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം. തതോ നം സുഖമന്വേതീതി ഝാനസമാധാനം. ഇന്ദ്രിയേസു മനിന്ദ്രിയം. പടിച്ചസമുപ്പാദേ വിഞ്ഞാണം. മനോപുബ്ബങ്ഗമാ ധമ്മാതി മേത്താ ച മുദുതാ ച ഝാനേസു ദുതിയം ഝാനം തതിയഞ്ച. ഖന്ധേസു സങ്ഖാരക്ഖന്ധപരിയാപന്നോ. ധാതൂസു ധമ്മധാതു, ആയതനേസു ധമ്മായതനം. യം കുസലം ഇന്ദ്രിയേസു സുഖിന്ദ്രിയഞ്ച

സോമനസ്സിന്ദ്രിയഞ്ച പദട്ഠാനം. ഇമേസം ധമ്മാനം പടിച്ചസമുപ്പന്നാനം ഫസ്സപച്ചയാ സുഖവേദനീയോ ഫസ്സോ സുഖവേദനാ മനോപവിചാരേസു സോമനസ്സവിചാരോ ഛത്തിംസേസു പഠമപദേസു ഛ സോമനസ്സനേക്ഖമ്മസ്സിതാ. ഇതി അയം ഓതരണോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ സോധനോ ഹാരോ? യം അത്ഥം ആരബ്ഭ ഇദം സുത്തം ഭാസിതം. സോ അത്ഥോ നിയുത്തോ ഏതമത്ഥം ആരബ്ഭ സുത്തം. അയം സോധനോ ഹാരോ.

൮൭. തത്ഥ കതമോ അധിട്ഠാനോ ഹാരോ? മനോപുബ്ബങ്ഗമാ ധമ്മാതി വേവചനപഞ്ഞത്തി, ന ഏകത്തപഞ്ഞത്തി. ധമ്മാതി ഏകതോ ന വേവചനപഞ്ഞത്തി. മനസാ ചേ പസന്നേനാതി സോ പസാദോ ദ്വിധോ അജ്ഝത്തഞ്ച അബ്യാപാദാവിക്ഖമ്ഭനബഹിദ്ധാ ച ഓകപ്പനതോ. സോ അജ്ഝത്തപസാദോ ദ്വിധോ. സമുഗ്ഘാതപസാദോ ച വിക്ഖമ്ഭനപസാദോ ച ബ്യാപാദപരിയുട്ഠാനം. വിഘാതോ ന മൂലപസാദോ ജാതമൂലമ്പി വാ. പസാദോ സബ്യാപാദം വിഘാതേന. തതോ നം സുഖമന്വേതീതി സുഖം കായികഞ്ച ചേതസികഞ്ച അപ്പിയവിപ്പയോഗോപി പിയസമ്പയോഗോപി നേക്ഖമ്മസുഖമ്പി പുഥുജ്ജനസുഖമ്പി പീതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗമ്പി ചേതസികം സുഖം . യമ്പി പസ്സദ്ധകായോ സുഖം വേദേതി, തമ്പി കായികം സുഖം ബോജ്ഝങ്ഗാ ച ചേതസികം സുഖം. യമ്പി പസ്സദ്ധകായോ സുഖം വേദേസി, തമ്പി തഞ്ച സുഖപദട്ഠാനം പഞ്ഞത്തിയാ യഥാവുത്തം തം അപരാമട്ഠം കുസലാനം ധമ്മാനം. അന്വേതീതി അപ്പനാ സന്ദിസ്സതി ന ചായം വാ പത്തഭൂതോ അന്വേതി. തദിദം സുത്തം ദ്വീഹി ആകാരേഹി അധിട്ഠാതബ്ബം. ഹേതുനാ ച യോ പസന്നമാനസോ വിപാകേന ച യോ ദുക്ഖവേദനീയോ.

പരിക്ഖാരോതി ഭഗവാ പഞ്ചസതേന ഭിക്ഖുസങ്ഘേന നഗരം പവിസതി രാജഗഹം. തത്ഥ മനുസ്സോ പുഗ്ഗലോ ഭഗവന്തം പരിവിസതി, തസ്സ പസാദോ ഉപ്പന്നോ കുസലമൂലപുബ്ബയോഗാവചരോപി. സോ അഞ്ഞേസഞ്ച അക്ഖാതി, ഇദം വാചം ഭാസതി ലാഭാ തേസം, യേസം നിവേസനം ഭഗവാ പവിസതി, അമ്ഹാകമ്പി യദി ഭവേയ്യ മയമ്പി ഭഗവതോ സംപസാദം ലച്ഛമ്ഹാതി. യേന ഭഗവാ തേനഞ്ജലിം പണാമേത്വാ "നമോ ഭഗവതോ നമോ ഭഗവതോ"തി അബ്യാപാദമാനോ ഏകമന്തേ അട്ഠാസി. തദനന്തരേ ഭഗവാ ഇമം സുത്തം അഭാസിത്ഥ "മനോപുബ്ബങ്ഗമാ ധമ്മാ"തി. സബ്ബം സുത്തം തഥാ യം പരേസം ഭാസതി ഇദം വാചാകമ്മം. യം അഞ്ജലിം പണാമേതി, ഇദം കായകമ്മം. യോ മനോപസാദോ, ഇദം മനോകമ്മം. തത്ഥ യം പരേസം പകാസേതി ഭാസതി വണ്ണം. യേസം ഭഗവാ നിവേസനം ഗച്ഛതീതി. സബ്ബം തസ്സ അലോഭോ കുസലമൂലം. യം ഭഗവതി മേത്തചിത്തോ, തസ്സ അദോസോ കുസലമൂലം . യം അഞ്ജലിം പണാമേതി മാനഞ്ച നിഗ്ഗണ്ഹാതി, തത്ഥസ്സ അമോഹോ കുസലമൂലം പാതുഭവതി. യം ഉളാരപഞ്ഞം പടിലഭതി, ഇദമസ്സ ദിട്ഠിവിപല്ലാസപ്പഹാനം. യം തഥായേവ സംവരോ ഹോതി, ഇദമസ്സ സഞ്ഞാവിപല്ലാസപ്പഹാനം. യം മനസ്സ പസാദനം, ഇദമസ്സ ചിത്തവിപല്ലാസപ്പഹാനന്തി അകുസലവിപല്ലാസാനം വിക്ഖമ്ഭനം പഹാനം പച്ചയോ. തീണി കുസലമൂലാനി യോ അനാവിലചിത്തസങ്കപ്പോ, സോ തസ്സ മനസികാരോതി വുച്ചതി. യം കിലേസേഹി വിക്ഖമ്ഭനം ഇതി വിപല്ലാസാ ച ആരമ്മണാ സപ്പച്ചയതായ പച്ചയോ കുസലമൂലാനി ച സന്ദിസ്സയതായ പച്ചയോ, സോ ച മനസികാരോ ഹേതുനാ ഇമിനാ പച്ചയേന ചിത്തം ഉപ്പന്നം.

തത്ഥ യം സസത്ഥാരമ്മണം ചിത്തം പവത്തം അയം ബുദ്ധാനുസ്സതി. യമ്പി ഭഗവതോ ഗുണേ മനസി കരോതി, അയമസ്സ ധമ്മാനുസ്സതി. തത്ഥ സതിസമ്പജഞ്ഞം ഹേതു, അയഞ്ച പച്ചയോ. വാചാ പഞ്ഞാ ഹേതു വിതക്കവിചാരാ പച്ചയോ. കായസങ്ഖാരാ കമ്മസ്സ അഭിസങ്ഖാരോ നാമ ഹേതു വാ അപ്പച്ചയോ സുഖവേദനീയസ്സ കമ്മസ്സ ഉപചയോ ഹേതുകാ കമ്മസ്സ പച്ചയോ.

൭൬൩. തത്ഥ കതമോ സമാരോപനോ ഹാരോ? മനസായേവ പസന്നേന സതോയേവേത്ഥ പസന്നോ അപി ച ചിത്തവോദാനാ സത്താ വിമുച്ചന്തീതി തേന സത്താ ചിത്തപുബ്ബങ്ഗമാ ചിത്തേന പസന്നേന ചേതനാപി തത്ഥ ചിത്തഭൂതാ ഭവന്തീതി പടിഘാ അയം ചേതനാനം പസാദേന കായോ ചസ്സ പസാദോ , സോ ച ആരഭതി പസാദേന പസന്നോ സഞ്ഞാനന്തി ചസ്സ അവിപരീതാ, സോ പഞ്ചവിധോ വിക്ഖമ്ഭനാ, കായപസ്സമ്ഭനായേവാ പസാദോ ചിത്തസിതോ ചിത്തം പന പുബ്ബംയേവ പസന്നം. അയം സമാരോപനാ. ഏവം പഞ്ചന്നമ്പി പസാദോ. തതോ നം സുഖമന്വേതീതി കതമം ഭഗവാ നിദ്ദിസതി? ന ഹി അത്തസച്ചം തസ്സ കമ്മസ്സ വിപാകോ അന്വേതി. തസ്സ ഉപായോ അനുഗച്ഛതി യദാ സിതപച്ചയാ ഉപ്പജ്ജതേ സോമനസ്സം അവിപ്പടിസാരോപി അന്വേതി. അയം സമാരോപനോ ഹാരോ.

മഹാനാമ സക്കസ്സ സുത്തം [പസ്സ സം॰ നി॰ ൫.൧൦൧൭]. തസ്മിം ചേ സമയേ അസ്സുതോ അസമ്പജാനോ കാലം കരേയ്യ കാമേ ഭവതി. അസ്സുതോ അഭിസമാഹാരോ യോ മാ ഭായി, മഹാനാമ, യം തം ചിത്തം ദീഘരത്തം സദ്ധാപരിഭാവിതം സീലപരിഭാവിതം സുതചാഗപരിഭാവിതന്തി വിത്ഥാരേന കാതബ്ബം. ചാഗേന ച പഞ്ഞായ ച കിം ദസ്സേതി? യാ സദ്ധാ, സാ ചേതസോ പസാദോ. യാ അനാവിലസങ്കപ്പിതാ, സാ സദ്ധാ. കിം കാരണാ? അനാവിലലക്ഖണാ. അനാവിലലക്ഖണാ ഹി സദ്ധാ. അപരേ ആഹു ഗുണപരിസുദ്ധിനിട്ഠാഗമനലക്ഖണാ, യഞ്ച അപരേ വാ വചനപടിഗ്ഗഹലക്ഖണാ സദ്ധാ. അപരോ പരിയായോ അത്താനം യദി ഏവം ഓകപ്പേതി “നാഹം കിഞ്ചി ജാനാമീതി ഏസാ അഹം തത്ഥ അനുഞ്ഞത്താ അനഞ്ഞതാ”തി. അയം സദ്ധാതി. അപരോ പരിയായോ ഏകസട്ഠിയാ ദിട്ഠിഗതാനം ആദീനവാനുപസ്സനാ അനിച്ചം ദുക്ഖമനത്താതി. തേന ച പദിട്ഠം ഭവതി യഥാ ഗമ്ഭീരേ ഉദപാനേ ഉദകം ചക്ഖുനാ പസ്സതി ന ച കായേന അഭിസമ്ഭുനാതി. ഏവമസ്സ അരിയാ നിജ്ഝാനക്ഖന്തിയാ ദിട്ഠി ഭവതി, ന ച സച്ഛികതാ. അയം വുച്ചതി സദ്ധാ. സാ ച ലോകികാ. അപരോ പരിയായോ ഖമതി പുഥുജ്ജനഭൂതസ്സ വീസതി ചാതി കോ സക്കായാധീനാ ന നിവേസോ. ന ഏതം ഏകന്തി നയസഞ്ഞാ യഥാഭൂതം ദിട്ഠിയാ തു ഖലു മുദൂഹി പഞ്ചഹി ഇന്ദ്രിയേഹി ദസ്സനമഗ്ഗേന പഹീനാ ഭവന്തി. ദിട്ഠേകട്ഠാ ച കിലേസാ, അയം സദ്ധാ.

സോതാപത്തങ്ഗമദുക്ഖായം ഭൂമിയം പരിപുണ്ണാ വുച്ചതി. തസ്മിംയേവ ഭൂമിയം സേക്ഖസീലം അരിയാ ധാരന്തി വുച്ചതി. തസ്മിംയേവ ഭൂമിയം മുദുപഞ്ഞാ പഞ്ചിന്ദ്രിയന്തി വുച്ചതി. തസ്മിംയേവ ഭൂമിയം ഖന്ധേഹി അനത്ഥികതാ, അയം ചാഗോ. തസ്മാ സദ്ധാ ചാഗാധിട്ഠാനേന നിദ്ദിസിതബ്ബാ. യതികേന [തേന (ക॰)] ഭിയ്യോ മനേന സാ ഹിസ്സ വിപരീതാ ദിട്ഠികാ അസ്സദ്ധാ, സാ നയനഉപധീസു പമത്താ സമാദിന്നാ. തത്ഥ സദ്ധിന്ദ്രിയം യോ കാമം

പരിവിസ്സന്തി ഇതി സന്തപാപപടിനിസ്സഗ്ഗാ ന ചാഗാധിട്ഠാനം പഞ്ഞിന്ദ്രിയേന പഞ്ഞാധിട്ഠാനം, സീലേന ഉപസമാധിട്ഠാനം. ഇമേ ചത്താരോ ധമ്മാ സീലം പരിഭാവയന്തി സദ്ധാ സീലം ചാഗോ ച പഞ്ഞാതി. തത്ഥ സദ്ധായ ഓഘം തരതി. യം സീലം, അയം അപ്പമാദോ. യോ ചാഗോ, ഇദം പഞ്ഞായ കമ്മം. യാ പഞ്ഞാ, ഇദം പഞ്ഞിന്ദ്രിയം, തത്ഥ യം സദ്ധിന്ദ്രിയം. തം തീസു അവേച്ചപ്പസാദേസു. യം സീലം, തം സദ്ധിന്ദ്രിയേസു. യോ ചാഗോ, സോ ചതൂസു ഝാനേസു. യാ പഞ്ഞാ, സാ സച്ചേസു, സതി സബ്ബത്ഥഗാമിനീ. തസ്സ സേക്ഖസ്സ ഭദ്ദികാ ഭതി, ഭദ്ദികോ അഭിസമ്പരായോ. തസ്സ സമ്മുട്ഠസ്സതികസ്സ സീലം കരോന്തസ്സ ന കായസമ്മുട്ഠസ്സതിതായ താനി വാ ഇന്ദ്രിയാനി തം വാ കുസലമൂലം കമ്മവിപാകം ഭവതി. തസ്സ തികസ്സ അത്ഥനിദ്ദേസോ. തത്ഥ സദ്ധാ സീലം ചാഗോ പഞ്ഞാ ചത്താരോ ധമ്മാ. യാ സദ്ധാ യാ ച പഞ്ഞാ, ഇദം മനോസുചരിതം. യം സീലം, ഇദം കായികം വാചസികം സുചരിതം. യോ ചാഗോ, ഇദം ചേതസികം അലോഭോ സുചരിതം. ഇതി ചിത്തേ ഗഹിതേ പഞ്ചക്ഖന്ധാ ഗഹിതാ ഭവന്തി. ഇമേഹി ധമ്മേഹി സുചരിതം ഇദം ദുക്ഖഞ്ച അരിയസച്ചം പദട്ഠാനം മഗ്ഗസ്സ.

൭൭. തത്ഥ കതമോ വിചയോ ഹാരോ? യാ ച സദ്ധാ യഞ്ച സീലം. തം കിസ്സ കരോതി? യാ സദ്ധാ തായ ഭഗവന്തം അനുസ്സരതി മത്തേനപി ഹത്ഥിനാ സമാഗതാ, അസ്സ ഭോ കുക്കുരാ സബ്ബം സീലേന നപ്പടിപജ്ജതി കായേന വാ വാചായ വാ ഠാനം വിസാരദോ ഭവതീതി അവിപ്പടിസാരീ പഞ്ഞാ യസ്സ പഞ്ഞത്തം ഉപട്ഠപേതി. തസ്സ അഖണ്ഡസ്സ സീലം യം ന പച്ഛി തസ്സം മോഹസ്സ അകുസലചിത്തം ഉപ്പജ്ജതി മിച്ഛാദിട്ഠിസഹഗതം വാ, അയം വിചയോ ഹാരോ. ധമ്മവാദിനോ ഭദ്ദികാരാതി ഭവിസ്സതി അത്ഥി ഏസാ യുത്തി.

തത്ഥ കതമോ പദട്ഠാനോ ഹാരോ? യമിദം ചിത്തം ദീഘരത്തം പരിഭാവിതം സദ്ധായ സീലേന ചാഗേന പഞ്ഞായ സമാധിനാ പഠമജ്ഝാനസ്സ പദട്ഠാനം. യാ സദ്ധാ അസ്സ അനാവിലസങ്കപ്പോ, തം ദുതിയജ്ഝാനസ്സ പദട്ഠാനം. തീണി ച അവേച്ചപ്പസാദാ യം സീലം, തം അരിയകന്തം, തം സീലക്ഖന്ധസ്സ പദട്ഠാനം. യാ പഞ്ഞാ, സാ പഞ്ഞാക്ഖന്ധസ്സ പദട്ഠാനം. ഇമേ ച ധമ്മാ ഇദഞ്ച ചിത്തം ഏകോദിഭൂതസമാധിസ്സ പദട്ഠാനം. സദ്ധാ സദ്ധിന്ദ്രിയസ്സ പദട്ഠാനം. ചാഗോ സമാധിന്ദ്രിയസ്സ പദട്ഠാനം. പഞ്ഞാ പഞ്ഞിന്ദ്രിയസ്സ പദട്ഠാനം. സദ്ധാ ച പഞ്ഞാ ച വിപസ്സനാ പദട്ഠാനം. സീലഞ്ച ചാഗോ ച സമഥസ്സ പദട്ഠാനം. സദ്ധാ ച പഞ്ഞാ ച അവിജ്ജാ വിരാഗായ പഞ്ഞാവിമുത്തിയാ പദട്ഠാനം. സീലഞ്ച ചാഗോ ച രാഗവിരാഗായ ചേതോവിമുത്തിയാ പദട്ഠാനം.

തത്ഥ കതമോ ലക്ഖണോ ഹാരോ? വിഞ്ഞാണേ വുത്തേ സദ്ധാസതിഭാവിതേ സബ്ബേ പഞ്ചക്ഖന്ധാ വുത്താ ഭവന്തി. സദ്ധായ ഭണിതായ സബ്ബാനി സത്ത ധനാനി ഭണിതാനി ഹോന്തി സദ്ധാധനം...പേ... സീലക്ഖന്ധേ വുത്തേ സമാധിക്ഖന്ധോ ച പഞ്ഞാക്ഖന്ധോ ച വുത്താ ഭവന്തി. യം തം ചിത്തം ദീഘരത്തം പരിഭാവിതം പച്ഛിമകേ കാലേ ന തദനുപരിവത്തി ഭവിസ്സതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. തത്ഥ സഞ്ഞാപി തദനുപരിവത്തിനീ ഭവതി. യേപി തജ്ജാതികാ ധമ്മാ, തേപി തദനുപരിവത്തിനോ ഭവന്തി. രൂപസഞ്ഞാ രൂപസഞ്ചേതനാനുപസ്സനമനസികാരോ ഏവം ഛന്നം ആയതനാനം വിഞ്ഞാണകായേ, അയം ലക്ഖണോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ ചതുബ്യൂഹോ ഹാരോ? ഇധ സുത്തേ ഭഗവതോ കോ അധിപ്പായോ? യേ ഭദ്ദികം ഭതിം ആകങ്ഖേയ്യു ഭദ്ദികഞ്ച അഭിസമ്പരായം, തേ സദ്ധം സീലം ചാഗം പഞ്ഞഞ്ച മനസി കരിസ്സന്തി, അയം അധിപ്പായോ. യേ ചഞ്ഞേപി സത്താ തഥാഗതസ്സ സമ്മുഖം ന പടിയുജ്ഝന്തേ, ഇമം ധമ്മം സോതാ അവിപ്പടിസാരതോ കാലം കരിസ്സന്തീതി, അയം അധിപ്പായോ.

൮൪. തത്ഥ കതമോ ആവട്ടോ ഹാരോ? ഇദമ്പി ചത്താരോ ധമ്മാ സദ്ധാ ച പഞ്ഞാ ച അസ്സദ്ധിയഞ്ച അവിജ്ജഞ്ച ഹനന്തി. സീലഞ്ച ചാഗോ ച തണ്ഹാ ച ദോസഞ്ച ഹനന്തി. തസ്സ ദ്വേ മൂലാനി പഹീയന്തി. ദുക്ഖം നിവത്തേതി അപ്പഹീനഭൂമിയഞ്ച ദ്വിമൂലാനി പഞ്ചക്ഖന്ധാ. ദ്വേ അരിയസച്ചാനി സമഥോ ച വിപസ്സനാ ച. ദ്വിന്നം മൂലാനം പഹാനം. ഇമാനി ദ്വേ സച്ചാനി നിരോധോ ച മഗ്ഗോ ച. അയം ആവട്ടോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ വിഭത്തി? യം തം ചിത്തം സദ്ധാപരിഭാവിതം...പേ॰... സചേ പുഥുജ്ജനസ്സ തസ്സപി ഭദ്ദികാ ഭതി ഭവിസ്സതീതി ന ഏകംസേന തസ്സ കമ്മം ദിട്ഠേയേവ ധമ്മേ വിപാകന്തി പച്ചേസ്സതി, അപരമ്ഹി വാ പരിയായേ ഭവിസ്സതി. യം വാ അതീതം വിപാകായ പച്ചുപട്ഠിതം, തപ്പച്ചയാനി ചേതാനി, യേ യഥാ മഹാകമ്മവിഭങ്ഗേ "തേനായം വിഭജ്ജബ്യാകരണീയോ നിദ്ദേസോ ധമ്മചാരിനോ യാ ഭദ്ദികാ ഭതീ"തി.

തത്ഥ കതമാ പരിവത്തനാ? അസ്സദ്ധിയം ദുസ്സീല്യം യം മച്ഛേരം ദുപ്പഞ്ഞം ച [ദുപ്പഞ്ഞിയം (ക॰)] യഞ്ച പടിപക്ഖേന പഹീനാ ഭവന്തി, അയം പരിവത്തനാ.

തത്ഥ കതമം വേവചനം? യം തം ചിത്തം ദീഘരത്തം പരിഭാവിതം ചിത്തം മനോവിഞ്ഞാണം...പേ॰... യം സദ്ധാബലം സദ്ധിന്ദ്രിയം, യം സീലം തം സുചരിതം, സംയമോ നിയമോ ദമോ ഖന്ധതാ ഇമാനി തസ്സ വേവചനാനി. യോ ചാഗോ സോ പടിനിസ്സഗ്ഗോ അലോഭോ വോസഗ്ഗോ ചാഗോയിട്ഠാനം. യാ പഞ്ഞാ സാ പഞ്ഞത്താ പഞ്ഞപ്പഭാ പഞ്ഞിന്ദ്രിയം പഞ്ഞാബലം.

തത്ഥ കതമാ പഞ്ഞത്തി? യം തം ചിത്തം ബീജം പഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം. പരിഭാവനാ വാസനാ പഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തി. സദ്ധാ പസാദപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്താ. സീലം സുചരിതപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം. ചാഗോ പുഞ്ഞകിരിയപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തോ. പഞ്ഞാ വീമംസപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്താ. ഇമേ തയോ ധമ്മാ സദ്ധാ സീലം ചാഗോ പഞ്ഞവതോ പാരിസുദ്ധിം ഗച്ഛന്തി.

തത്ഥ കതമോ ഓതരണോ? യം ചിത്തം, തം ഖന്ധേസു വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോ, ധാതൂസു മനോവിഞ്ഞാണധാതു, ആയതനേസു മനായതനം. യേ ചത്താരോ ധമ്മാ, തേ ഖന്ധേസു സങ്ഖാരക്ഖന്ധേ പരിയാപന്നാ...പേ॰... ധാതൂസു ആയതനേസു.

തത്ഥ കതമോ സോധനോ ഹാരോ? ഇദം ഭഗവതോ ഭാസിതം മഹാനാമേന സക്കേന പുച്ഛിതേന സബ്ബം തം നിയുത്തം.

തത്ഥ കതമോ അധിട്ഠാനോ? ഇദം ചിത്തം വേമത്തതായ പഞ്ഞത്തം അകുസലേഹി ചിത്തേഹി അപരിഭാവിതേഹി പരിഭാവിതന്തി യാനി പുന പരിഭാവിതാനി അഞ്ഞേസമ്പി തത്ഥ ഉപാദായ പഞ്ഞത്തം സബ്ബേപിമേ ചത്താരോ ധമ്മാ ഏകത്തതായ പഞ്ഞത്താ. ഭദ്ദികാ ഭതീതി കാമഭോഗിനോ തേവ രൂപധാതു അരൂപധാതു മനുസ്സാതി സബ്ബാ ഭദ്ദികാ ഭതി തദേവ കഥായ പഞ്ഞത്തം, അയം പഞ്ഞത്തി.

തത്ഥ കതമോ പരിക്ഖാരോ? ചിത്തസ്സ ഇന്ദ്രിയാനി പച്ചയോ ആധിപതേയ്യപച്ചയതായ മനസികാരോ. ഹേതുപച്ചയതായ പച്ചയോ. സദ്ധായ ലോകികാ പഞ്ഞാ ഹേതുപച്ചയതായ പച്ചയോ. യോനിസോ ച മനസികാരോ പച്ചയോ. സീലസ്സ പതിരൂപദേസവാസോ പച്ചയോ. അത്തസമ്മാപണിധാനഞ്ച ഹേതു. ചാഗസ്സ അലോഭോ ഹേതു. അവിപ്പടിസാരോ ച ഹേതുപച്ചയോ. പഞ്ഞാ പരതോ ച ഘോസോ അജ്ഝത്തഞ്ച യോനിസോ മനസികാരോ ഹേതുപച്ചയോ ച.

തത്ഥ കതമോ സമാരോപനോ? യം തം ചിത്തം ദീഘരത്തം പരിഭാവിതന്തി ചേതസികാപി. ഏത്ഥ സബ്ബേ ധമ്മാ പരിഭാവിതാ ഭദ്ദികാ തേ ഭതി ഭവിസ്സതി, ഭദ്ദികാ ഉപപത്തികോ അഭിസമ്പരായോ. ഇതി യേ കേചി മനുസ്സകാ ഉപഭോഗപരിഭോഗാ സബ്ബേ ഭദ്ദികാ ഭതിയേവ, അയം സമാരോപനോ.

൮൯. ഉദ്ധം അധോ സബ്ബധി വീതരാഗോതി ഗാഥാ [പസ്സ ഉദാ॰ ൬൪ ഉദാനേ]. തത്ഥ കിം ഉദ്ധം നാമ? യം ഇതോ ഉദ്ധം ഭവിസ്സതി അനാഗാമീ, ഇദം ഉദ്ധം. അധോ നാമ യമതിക്കന്തമതീതം, ഇദമവോച അപദാനതന്തി ഉദ്ധം. തത്ഥ അതീതേന സസ്സതദിട്ഠി പുബ്ബന്താകപ്പികാനം അപരന്തദിട്ഠി കേസഞ്ചി, ഉച്ഛേദദിട്ഠിം യം [ഉച്ഛേദദിട്ഠിയം (ക॰)] വുത്തകപ്പികാനം ഇമാ ചേവ ദിട്ഠിയോ ഉച്ഛേദദിട്ഠി ച സസ്സതദിട്ഠി ച. തത്ഥായം സസ്സതദിട്ഠി ഇമാനി പന്നരസ പദാനി സക്കായദിട്ഠി സസ്സതം ഭജന്തി. രൂപവന്തം മേ അത്താ, അത്തനി മേ രൂപം, രൂപം മേ അത്താതി യദുച്ചതേ പഞ്ഞം പരിദഹന്തി. യാ ഉച്ഛേദദിട്ഠി സാ പഞ്ചസതാനി ഉച്ഛേദം ഭജന്തി. തേ “തം ജീവം തം സരീര”ന്തി പസ്സന്തി, രൂപം മേ അത്താതി തഥാരൂപാ ചതുബ്ബിധാ സക്കായദിട്ഠി ഉച്ഛേദേന ച സസ്സതേന ച. ഏവം പഞ്ചസു ഖന്ധേസു വീസതിവത്ഥുകായ ദിട്ഠിയാ പന്നരസ പദാനി പുബ്ബന്തം ഭജന്തി. സസ്സതദിട്ഠിയാ പഞ്ച പദാനി അപരന്തം ഭജന്തി ഉച്ഛേദദിട്ഠിയാ. തത്ഥ “അയമഹമസ്മീ”തി പസ്സന്താ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, സോ ഉച്ഛേദവാദീ രൂപവന്തഞ്ച അത്താനം, അത്തനി ച രൂപം, രൂപസ്മിം വാ അത്താതി സോ പസ്സതി ചാതി ഇതി ഉച്ഛേദദിട്ഠി ച, അത്തതോ പടിസ്സരതി സസ്സതദിട്ഠി പുബ്ബന്തതോ ച പടിസ്സരതി. “അയമഹമസ്മീ”തി ന സമനുപസ്സതി. തസ്സ ദിട്ഠാസവാ പഹാനം ഗച്ഛന്തി. യോ തീസു അദ്ധാസു പുബ്ബന്തേ ച അപരന്തേ ച തേന തേന നിദ്ദിട്ഠാനേന ഉദ്ധം അധോ സബ്ബധി വീതരാഗോ “അഹമസ്മീ”തി ന അനുപസ്സതീതി ഇമിനാ ദ്വാരേന ഇമിനാ പയോഗേന ഇമിനാ ഉപായേന ഇദം ദസ്സനഭൂമി ച സോതാപത്തിഫലഞ്ച സോ അരിയോ പയോഗോ അനഭാവംഗതേന സംസാരേന അപുനബ്ഭവാതി യോ കോചി അരിയോ പയോഗോ പുനബ്ഭവായ മുദൂനി വാ പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി മജ്ഝാനി അധിമത്താനി വാ സബ്ബം അപുനബ്ഭവപ്പഹാനായ സംവത്തന്തി. അഹന്തി ദിട്ഠോഘോ കാമോഘോ ഭവോഘോ അവിജ്ജോഘോ ച ഓധിസോ. തത്ഥ ദേസനാഹാരേന ചത്താരി

സച്ചാനി പഞ്ചഹി ഇന്ദ്രിയേഹി സോതാപത്തിഫലേന ച ദ്വേ സച്ചാനി മഗ്ഗോ ച നിരോധോ ച. സക്കായസമുദയേന ദ്വേ സച്ചാനി ദുക്ഖഞ്ച സമുദയോ ച, അയം ദേസനാ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ വിചയോ? "അയമഹമസ്മീ"തി അസമനുപസ്സന്തോ തീണി ദസ്സനപ്പഹാതബ്ബാനി സംയോജനാനി പജഹതി. അയം വിചയോ.

തത്ഥ കതമാ യുത്തി? തിവിധാ പുഗ്ഗലാ കോചി ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ കോചി വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ കോചി നേയ്യോ. ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ തിക്ഖിന്ദ്രിയോ ച തതോ വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ മുദിന്ദ്രിയോ തതോ മുദിന്ദ്രിയേഹി നേയ്യോ. തത്ഥ ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ തിക്ഖിന്ദ്രിയതായ ദസ്സനഭൂമിമാഗമ്മ സോതാപത്തിഫലം പാപുണാതി, ഏകബീജകോ ഭവതി. അയം പഠമോ സോതാപന്നോ. വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ മുദൂഹി ഇന്ദ്രിയേഹി ദസ്സനഭൂമിമാഗമ്മ സോതാപത്തിഫലം പാപുണാതി, കോലംകോലോ ച ഹോതി. അയം ദുതിയോ സോതാപന്നോ. തത്ഥ നേയ്യോ ദസ്സനഭൂമിമാഗമ്മ സോതാപത്തിഫലം പാപുണാതി, സത്തക്ഖത്തുപരമോ ച ഭവതി. അയം തതിയോ സോതാപന്നോ.

അത്ഥി ഏസാ യുത്തി മുദുമജ്ഝാധിമത്തേഹി ഇന്ദ്രിയേഹി മുദുമജ്ഝാധിമത്തം ഭൂമിം സച്ഛികരേയ്യ സക്കായദിട്ഠിപ്പഹാനേന വാ ദിട്ഠിഗതാനി പജഹതി. അയം യുത്തി.

തത്ഥ കതമോ പദട്ഠാനോ? തത്ഥ സക്കായദിട്ഠി സബ്ബമിച്ഛാദിട്ഠിയാ പദട്ഠാനം. സക്കായോ നാമരൂപസ്സ പദട്ഠാനം. നാമരൂപം സക്കായദിട്ഠിയാ പദട്ഠാനം. പഞ്ച ഇന്ദ്രിയാനി രൂപീനി രൂപരാഗസ്സ പദട്ഠാനം. സളായതനം അഹംകാരസ്സ പദട്ഠാനം. തത്ഥ കതമോ ലക്ഖണോ? ദ്വീസു ദിട്ഠീസു പഹീനാസു തത്ഥ ഏകാ ദിട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി പഹാനം ഗച്ഛന്തി. ഉദ്ധം ച അധോ ച വീതരാഗോ സബ്ബരജനീയേസു വീതരാഗോ ഹോതി. തജ്ജാ പരഭൂമിയം, ഇദം പച്ചയന്തി യഥാഭൂതം പസ്സതി. സോ സബ്ബപടിച്ചസമുപ്പാദം ആമസതി. അയം ലക്ഖണോ ഹാരോ.

൯൦. തത്ഥ കതമോ ചതുബ്യൂഹോ ഹാരോ? ഇമമ്ഹി സുത്തേ ഭഗവതോ കോ അധിപ്പായോ? യേ സത്താ യേ നാഭിരമിസ്സന്തി, തേ ദിട്ഠിപ്പഹാനായ വായമിസ്സന്തി. അയമേത്ഥ ഭഗവതോ അധിപ്പായോ. അയം ചതുബ്യൂഹോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ ആവട്ടോ ഹാരോ? യാനിമാനി മുദൂനി പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി താനി ഓരമ്ഭാഗിയാനി പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി. സബ്ബേന സബ്ബം സമൂഹനന്തി അഭിജ്ഝാബ്യാപാദോ ച ഭാവനാകാരേന സേക്ഖായ വിമുത്തിയാ ബലം സദ്ധാ, ഉദ്ധമ്ഭാഗിയാനി ദിട്ഠിവസേന ബലം സദ്ധാ, വീരിയിന്ദ്രിയം ആരഭിതത്താ സതിന്ദ്രിയം പഗ്ഗഹിതത്താ അച്ചന്തം നിട്ഠം ഗച്ഛന്തി. തത്ഥ യാനി ഇന്ദ്രിയാനി, അയം മഗ്ഗോ സംകിലേസപ്പഹാനം. അയം നിരോധോ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മോ, ഇദം ദുക്ഖം. അയം ആവട്ടോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ വിഭത്തി ഹാരോ? "അയമഹമസ്മീ"തി യോ സമനുപസ്സതി, സോ ച ഖോ അധിമത്തേന ലോകികാ യം ഭൂമിയം ന തു അരിയേന പയോഗേന സോ സക്കായദിട്ഠി പജഹതി. യം വുച്ചതി തജ്ജായ ഭൂമിയാ

അധിമത്തായ. തത്ഥ തജ്ജായ ഭൂമിയം പഞ്ചഹി ആകാരേഹി അധിമത്തതം പടിലഭതി സീലേന വതേന ബാഹുസ്സച്ചേന സമാധിനാ നേക്ഖമ്മസുഖേന. തത്ഥ അപ്പത്തേ പത്തസഞ്ഞീ അധിമാനം ഗണ്ഹാതി. ഏതസ്മിംയേവ വത്ഥുപ്പത്തിയം ഭഗവാ ഇദം സുത്തം ഭാസതി. സീലവാ വതമത്തേനാതി. തത്ഥ യോ അപ്പത്തേ പത്തസഞ്ഞീ തസ്സ യോ സമാധി, സോ സാമിസോ കാപുരിസസേവിതോ പന സോ കാപുരിസാ വുച്ചന്തി പുഥുജ്ജനാ. ആമിസം യഞ്ച അരിയമഗ്ഗമാഗമ്മ ലോകികാ അനരിയം തേന സമാധി ഹോതി അനരിയോ കാപുരിസസേവിതോ. യോ പന അരിയാകാരേന യഥാഭൂതം ന ജാനാതി ന പസ്സതി [ജാനാതി പസ്സതി (പീ॰)], സോ അധിഗമനം പജഹതി യോ അരിയേന സമാധിനാ അകാപുരിസസേവിതേന നിരാമിസേന നീയതി, തത്ഥ അകാപുരിസാ വുച്ചന്തി അരിയപുഗ്ഗലാ. യോ തേഹി സേവിതോ സമാധി, സോ അകാപുരിസസേവിതോ. തസ്മാ ഏകം വിഭജ്ജബ്യാകരണീയം ''അയമഹമസ്മീ''തി അസമനുപസ്സന്തോ തഥാ പാതേതി.

തത്ഥ കതമാ പരിവത്തനാ? ഇമായ ദസ്സനഭൂമിയാ കിലേസാ പഹാതബ്ബാ, തേഹി പഹീയന്തി അനിദ്ദിട്ഠാപി ഭഗവതാ നിദ്ദിസിതബ്ബാ യോ.

തത്ഥ കതമം വേവചനം? യാ സക്കായദിട്ഠിയാ അത്തദിട്ഠിയാ. അയം ഭൂമി. യേ കിലേസാ പഹാതബ്ബാ. തേ അപ്പഹീയന്തി അനിദ്ദിട്ഠാപി ഭഗവതാ സസ്സതദിട്ഠി ച ഉച്ഛേദദിട്ഠി ച, സാ പരിയന്തദിട്ഠി ച. യാ അപരിയന്തദിട്ഠി ച, സാ സസ്സതദിട്ഠി ച. യാ ഉച്ഛേദദിട്ഠി, സാ നത്ഥികാ ദിട്ഠി. യാ സസ്സതദിട്ഠി, സാ അകിരിയദിട്ഠി. ഇദം വേവചനം.

തത്ഥ കതമാ പഞ്ഞത്തി? തണ്ഹാ സംയോജനപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്താ. മഗ്ഗോ പടിലാഭപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തോ. ഇന്ദ്രിയാ പടിലാഭപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്താതി. തത്ഥ കതമോ ഓതരണോ? സക്കായോ ദുക്ഖം ദസ്സനപ്പഹാതബ്ബോ. സമുദയോ മഗ്ഗോ. ഇന്ദ്രിയാനി താനി ച നിദ്ദിട്ഠാനി ഖന്ധധാതുആയതനേസു.

തത്ഥ കതമോ സോധനോ ഹാരോ? യഞ്ഹി ആരബ്ഭ ഭഗവതാ ഇദം സുത്തം ഭാസിതം, സോ ആരബ്ഭ നിദ്ദിട്ഠോ. തത്ഥ കതമോ പരിക്ഖാരോ? നാമരൂപസ്സ ഹേതുപച്ചയോപി വിഞ്ഞാണം ഹേതു ബീജം. തേന അവിജ്ജാ ച സങ്ഖാരാ ച പച്ചയോ. നിവത്തിനയോ ന അപരോ പരിയായോ സബ്ബഭവോ, യേ ച സബ്ബഭവസ്സ ഹേതു പരഭണ്ഡപച്ചയോ ഇതി സമ്മാദിട്ഠി പരതോ ച ഘോസോ യോനിസോ ച മനസികാരോ പച്ചയോ . യാ പഞ്ഞാ ഉപ്പാദേതി, ഏസാ ഹേതു സമ്മാദിട്ഠിയാ സമ്മാസങ്കപ്പോ ഭവതി, യാ സമ്മാസമാധി [സമ്മാദിട്ഠി (പീ॰)], അയം പരിക്ഖാരോ.

തത്ഥ കതമോ സമാരോപനോ? ''അയമഹമസ്മീ''തി അസമനുപസ്സീ ദുക്ഖതോ രോഗതോ...പേ॰... പന്നരസ പദാനി. സീലാനി ഭഗവാ കിമത്ഥിയാനി കിമാനിസംസാനി. സീലാനി, ആനന്ദ, അവിപ്പടിസാരത്ഥാനി യാവ വിമുത്തി. തത്ഥ ദുവിധോ അത്ഥോ - പുരിസത്ഥോ ച വചനത്ഥോ ച.

൯൧. തത്ഥ കതമോ പുരിസത്ഥോ? യായം ന പച്ഛാനുതാപിതാ അയം അവിപ്പടിസാരോ, അയം പുരിസത്ഥോ. യഥാ കോചി ബ്രൂഹയതി

ഇമത്ഥമാസേവതി സോ ഭണേയ്യ, കിഞ്ചി മമേത്ഥ അധീനം തസ്സത്ഥായ ഇദം കിരിയം ആരഭാമീതി. അയം പുരിസത്ഥോ.

തത്ഥ കതമോ വചനത്ഥോ? സീലാനി കായികം വാ വാചസികം വാ സുചരിതം അവിപ്പടിസാരോതി. തത്ഥ സീലസ്സ വതസ്സ ച ഭാസോയേവ. അനഞ്ഞാ സുഗതകമ്മതാ സുചരിതം അയം അവിപ്പടിസാരോ. ഏവം യാവ വിമുത്തീതി ഏകമേകസ്മിം പദേ ദ്വേ അത്ഥാ - പുരിസത്ഥോ ച വചനത്ഥോ ച, യഥാ ഇമമ്ഹി സുത്തേ ഏവം സബ്ബേസു സുത്തേസു ദ്വേ ദ്വേ അത്ഥാ. അയം ഹി പരമത്ഥോ ഉത്തമത്ഥോ ച. യം നിബ്ബാനസച്ഛികം നിസ്സായ യം സകം സച്ഛികാതബ്ബം ഭവതി, സോ വുച്ചതി കതസ്സ [സതസ്സ (ക॰)] കത്ഥോതി. അയം പുന വേവചനം സമ്പജാനാതി. ഇമിനാ നിയുത്തത്ഥമഭിലബ്ഭന്തി വചനത്ഥോ. തത്ഥ യം അത്ഥം സാവകോ അഭികങ്ഖതി. തസ്സ യോ പടിലാഭോ, അയം പുരിസത്ഥോ. യം യം ഭഗവാ ധമ്മം ദേസേതി, തസ്സ തസ്സ ധമ്മസ്സ യാ അത്ഥവിഞ്ഞത്തി. അയം അത്ഥോ, തത്ഥ സീലാനം അവിപ്പടിസാരോ അത്ഥോപി ആനിസംസോപി. ഏസോ ച ആനിസംസോ യം ദുഗ്ഗതിം ന ഗച്ഛതി. യഥാ തം ഭഗവതാ ഏസാനിസംസോ ധമ്മേ സുചിണ്ണേ ന ദുഗ്ഗതിം ഗച്ഛതി ധമ്മചാരീ, അയം അത്ഥോ.

യം പുരിസോ ഭാവനാഭൂമിയം സീലാനി ആരബ്ഭ സീലേന സംയുത്തോ ഹോതി ഏവം യാവ വിമുത്തി തഥാ സീലക്ഖന്ധോ. തത്ഥ യോ ച അവിപ്പടിസാരോ അനുസയവസേന നിദ്ദിട്ഠോ, തഞ്ച സീലം അയം സീലക്ഖന്ധോ. പാമോജ്ജപീതിപസ്സദ്ധീതി ച സമാധിന്ദ്രിയേന, അയം സമാധിക്ഖന്ധോ. യം സമാഹിതോ യഥാഭൂതം പജാനാതി, അയം പഞ്ഞാക്ഖന്ധോ. ഇമേ തയോ ഖന്ധാ സീലം സമാധി പഞ്ഞാ ച തഥാ സീലം പരിപൂരേതി യം വീരിയിന്ദ്രിയം തേന കാരണേന സോ സീലം പരിപൂരേതി, അനുപ്പന്നസ്സ ച അകുസലസ്സ അനുപ്പാദായ വായമതി, ഉപ്പന്നസ്സ ച പഹാനായ അനുപ്പന്നസ്സ ച കുസലസ്സ ഉപ്പാദായ, ഉപ്പന്നസ്സ ച കുസലസ്സ ഭിയ്യോഭാവായ ഇതി വീരിയിന്ദ്രിയം നിദ്ദിട്ഠം. തത്ഥ യോ സമാധിക്ഖന്ധോ , ഇദം സമാധിന്ദ്രിയം. പഞ്ഞാക്ഖന്ധോ പഞ്ഞിന്ദ്രിയം, തം ചതൂസു സമ്മപ്പധാനേസു ദട്ഠബ്ബം. തഥാ യോ അനുപ്പന്നസ്സ ച അകുസലസ്സ അനുപ്പാദായ വായമതി, ഇദം പഠമം സമ്മപ്പധാനം. യം ഉപ്പന്നസ്സ, ഇദം ദുതിയം. ചത്താരി സമ്മപ്പധാനാനി ചതൂസു ഝാനേസു പസ്സിതബ്ബാനി. തഥാ സീലക്ഖന്ധേന നേക്ഖമ്മധാതു ച അധികാ [ആദികാ (പീ॰)], തയോ ച വിതക്കാ നേക്ഖമ്മവിതക്കോ അബ്യാപാദവിതക്കോ അവിഹിംസാവിതക്കോ ച. സാധാരണഭൂതാ. യാ പിയായമാനസ്സ പാമോജ്ജേന ഇദം കായികം സുഖം ആനിതം അനിയമീതിപേമേന, ഇദം ദുക്ഖം. യോ തത്ഥ അവിക്ഖേപോ, അയം സമാധി. ഇദം പഞ്ചങ്ഗികം പഠമം ഝാനം. യാ ചേതസികാ പസ്സദ്ധി സവിതക്കം സവിചാരം വിരോധനം, യോ കിലേസോ ച പരിദാഹോ, സോ പഠമേ ഝാനേ നിരുദ്ധോ. തഥാ യാ ച കിലേസപസ്സദ്ധി യാ ച വിതക്കവിചാരാനം പസ്സദ്ധി, ഉഭയേപി ഏതേ ധമ്മേ പസ്സദ്ധായം. തത്ഥ കായസ്സ ചിത്തസ്സ ച സുഖം സുഖായനാ, ഇദം പീതിസുഖിനോ പസ്സദ്ധി. യോപി ഏകോദിഭാവോ ചിത്തസ്സ, തേന ഏകോദിഭാവേന യം ചിത്തസ്സ അജ്ഝത്തം സമ്പസാദനം, ഇദം ചതുത്ഥം ഝാനങ്ഗം. ഇതി അജ്ഝത്തഞ്ച സമ്പസാദോ ചേതസോ ച ഏകോദിഭാവോ പീതി ച സുഖഞ്ച, ഇദം ദുതിയം ഝാനം ചതുരങ്ഗികം. യോ പസ്സദ്ധകായോ സുഖം വേദേതി, തേന അധിമത്തേന സുഖേന ഫരിത്വാ സുഖം ചേതസികം യം,

സോ പീതിവീതരാഗോ ഏവം തസ്സ പീതിവീതരാഗതായ ഉപേക്ഖം പടിലഭതി. സോ പീതിയാ ച വിരാഗാ ഉപേക്ഖം പടിലഭതി. സുഖഞ്ച പടിസംവേദേതി. സതി ച സമ്മാ പഞ്ഞായ പടിലഭതി. സചേ സതി ഏകഗ്ഗതാ ഇദം പഞ്ചങ്ഗികം തതിയം ഝാനം. യം സുഖിനോ ചിത്തം സമാധിയതി, അയം ഏകഗ്ഗതായ പരാവിധാനഭാഗിയാ, പഠമേ ഝാനേ അത്ഥി ചിത്തേകഗ്ഗതാ നോ ചക്ഖുസ്സ വേദനാ സബ്ബം പാരിപൂരിം ഗച്ഛതി. യഥാ ചതുത്ഥേ ഝാനേ, തഥാ യാ ഉപേക്ഖാ പസ്സമ്ഭയം സതിസമ്പജഞ്ഞം ചിത്തേകഗ്ഗതാ ച, ഇദം ചതുത്ഥം ഝാനം.

൯൨. യഥാ സമാധി ദസ്സയിതബ്ബം, തഥാ പഞ്ഞിന്ദ്രിയം തം ചതൂസു അരിയസച്ചേസു പസ്സിതബ്ബം. യം സമാഹിതോ യഥാഭൂതം പജാനാതി, സാ പജാനനാ ചതുബ്ബിധാ അസുഭതോ ദുക്ഖതോ അനത്തതോ ച, യദാരമ്മണം തം ദുക്ഖം അരിയസച്ചം, യം പജാനന്തോ നിബ്ബിന്ദതി വിമുച്ചതി തഥാ യം കാമാസവസ്സ പഹാനം ഭവാസവസ്സ ദിട്ഠാസവസ്സ അവിജ്ജാസവസ്സ, അയം നിരോധോ അപ്പഹീനഭൂമിയം ആസവസമുദയോ. ഇമാനി ചത്താരി അരിയസച്ചാനി യഥാ പഞ്ഞിന്ദ്രിയം പസ്സിതബ്ബം. യഥായം സമാഹിതോ യഥാഭൂതം പജാനാതി, അയം ദസ്സനഭൂമി. സോതാപത്തിഫലഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനന്തോ നിബ്ബിന്ദതീതി, ഇദം തനുകഞ്ച. കാമരാഗബ്യാപാദം സകദാഗാമിഫലഞ്ച യം നിബ്ബിന്ദതി വിരജ്ജതി, അയം പഠമജ്ഝാനഭാവനാഭൂമി ച രാഗവിരാഗാ ചേതോവിമുത്തി അനാഗാമിഫലഞ്ച. യം വിമുത്തി വിമുച്ചതി, അയം അവിജ്ജാവിരാഗാ പഞ്ഞാവിമുത്തി അരഹത്തഞ്ച. ഇമേ അവിപ്പടിസാരാ ച വീരിയിന്ദ്രിയഞ്ച ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ അവിപ്പടിസാരാ തഞ്ച ഉപരി യാവ സമാധി, ഏവം തേ ചത്താരി ഝാനാനി സമാധിന്ദ്രിയഞ്ച യം സമാഹിതോ യഥാഭൂതം പജാനാതി. ഇമേ ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ സീലപാരിപൂരിമുപാദായ ചാഗസംഹിതേന ച നിബ്ബേധികാനഞ്ച നിമിത്താനം അനാവിലമനാ, ഇദം സതിന്ദ്രിയം ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ. യം പുന ഇമായ ധമ്മദേസനായ തീസു ഠാനേസു ദിട്ഠോഗമനകിന്ദ്രിയം കിലേസപഹാനേന ച സേക്ഖസീലം, ഇദം സദ്ധിന്ദ്രിയം. ചത്താരി ച സോതാപത്തിയങ്ഗാനി ഫലാനി. സമാധിന്ദ്രിയാനി സോപനിയാഹാരീനി സബ്ബസുത്തേസു നിദ്ദിസിതബ്ബാനി. യം ഝാനം പടിലഭനം വീരിയഗഹിതംയേവ ഞാണം പടിസ്സരതോ, അയം സുതമയീ പഞ്ഞാ. യോ സമാധി പുബ്ബാപരനിമിത്താഭാസോ അനോമഗതിതായ യഥാകാമോ, അയം ചിന്താമയീ പഞ്ഞാ, യം തഥാസമാഹിതോ യഥാഭൂതം പജാനാതി, അയം ഭാവനാമയീ പഞ്ഞാ. അയം സുത്തനിദ്ദേസോ.

ഇമം സുത്തം നിബ്ബേധഭാഗിയം ബുജ്ഝകാരധികം ബുജ്ഝിതബ്ബം. യേഹി അങ്ഗേഹി സമന്നാഗതം തം ബുജ്ഝിസ്സന്തി തസ്സ അങ്ഗാനി ബുജ്ഝിസ്സന്തി, തേന ബോജ്ഝങ്ഗാ. തഥാ ആദിതോ യാവ സീലം വതം ചേതനാ കരണീയാ, കിസ്സ സീലാനി പാരിപൂരേതി. അനുപ്പന്നസ്സ ച അകുസലസ്സ അനുപ്പാദായ ഉപ്പന്നസ്സ ച അകുസലസ്സ പഹാനായ അനുപ്പന്നസ്സ കുസലസ്സ ഉപ്പാദായ ഉപ്പന്നസ്സ ച കുസലസ്സ ഭിയ്യോഭാവായ, ഇദം വീരിയം തസ്സ തസ്സ ബുജ്ഝിതസ്സ അങ്ഗന്തി. അയം വീരിയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ. ഇമിനാ വീരിയേന ദ്വേ ധമ്മാ ആദിതോ അവിപ്പടിസാരോ പാമോജ്ജഞ്ച യാ പുന പീതി അവിപ്പടിസാരപച്ചയാ പാമോജ്ജപച്ചയാ, അയം പീതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ. യം പീതിമനസ്സ കായോ പസ്സമ്ഭതി. അയം പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ. തേന കായികസുഖമാനിതം യം സുഖിനോ ചിത്തം സമാധിയതി, അയം

സമാധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ. യം സമാഹിതോ യഥാഭൂതം പജാനാതി, അയം ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ. യാ സീലമുപാദായ പഞ്ചന്നം ബോജ്ഝങ്ഗാനം ഉപാദായാനുലോമതാ നിമിത്തായനാ പീതിഭാഗിയാനഞ്ച വിസേസഭാഗിയാനഞ്ച അപിലാപനതാ സഹഗതാ ഹോതി അനവമഗ്ഗോ, അയം സതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ. യം യഥാഭൂതം പജാനാതി, അച്ചാരദ്ധവീരിയം കരോതി. ഉദ്ധച്ചഭൂമീതി കതാ അഭിപത്ഥിതം പേസേതി. കോസജ്ജഭൂമീതി ഗരഹിതോ രഹിതേഹി അങ്ഗേഹി ബുജ്ഝതി യം ചക്ഖുസമഥപഥം, സാ ഉപേക്ഖാതി. തേന സാ ഉപേക്ഖാ തസ്സ ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ അങ്ഗന്തി കരിത്വാ ഉപേക്ഖാസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോതി വുച്ചതേ. ഏസോ സുത്തനിദ്ദേസോ.

൯൩. തത്ഥ കതമാ ദേസനാ? അസ്മിം സുത്തേ ചത്താരി അരിയസച്ചാനി ദേസിതാനി. തത്ഥ കതമോ വിചയോ? സീലവതോ അവിപ്പടിസാരോ യാവ വിമുത്തി ഇമിസ്സായ പുച്ഛായ മിനികിമത്ഥസ്സമീതി ദ്വേ പദാനി പുച്ഛാ ദ്വേ പദാനി വിസജ്ജനാനി ദ്വീഹി പദേഹി ദ്വേ അഭിഞ്ഞം ദ്വീഹി ചേവ പദേഹി വിസജ്ജനാ കിം പുച്ഛതി നിബ്ബാധികം കായഭൂമിം കമ്മസ്സ തഥാ ഹി പതിട്ഠാ ച അസേക്ഖേ ധമ്മേ ഉപ്പാദേതി. തത്ഥ കതമാ യുത്തി? സീലവതോ അവിപ്പടിസാരോ ഭവതി കിം നിച്ഛന്ദസ്സ ച വിരാഗോ അത്ഥി ഏസാ യുത്തി. തത്ഥ കതമം പദട്ഠാനം? വീരിയം വീരിയിന്ദ്രിയസ്സ പദട്ഠാനം. സമാധി സമാധിന്ദ്രിയസ്സ പദട്ഠാനം. പഞ്ഞാ പഞ്ഞിന്ദ്രിയസ്സ പദട്ഠാനം. വീരിയം അദോസസ്സ പദട്ഠാനം. സമാധി അലോഭസ്സ പദട്ഠാനം. പഞ്ഞാ അമോഹസ്സ പദട്ഠാനം. വീരിയിന്ദ്രിയം തിണ്ണം മഗ്ഗങ്ഗാനം പദട്ഠാനം, സമ്മാവാചായ സമ്മാകമ്മന്തസ്സ സമ്മാആജീവസ്സ. സമാധിന്ദ്രിയം തിണ്ണം മഗ്ഗങ്ഗാനം പദട്ഠാനം, സമ്മാസങ്കപ്പസ്സ സമ്മാവാചായ സമ്മാസമാധിനോ. പഞ്ഞിന്ദ്രിയം ദ്വിന്നം മഗ്ഗങ്ഗാനം പദട്ഠാനം, സമ്മാസതിയാ സമ്മാദിട്ഠിയാ ച.

തത്ഥ കതമോ ലക്ഖണോ? സീലക്ഖന്ധേ വുത്തേ സബ്ബേ തയോ ഖന്ധാ വുത്താ ഭവന്തി, സീലമേവ ഹി സേലോപമതാ യഥാ സേലോ സബ്ബപച്ചത്ഥികേഹി അകരണീയോ ഏവം തം ചിത്തം സബ്ബകിലേസേഹി ന കമ്പതീതി, അയം അമോഹോ. വിരത്തം [പസ്സ ഉദാ॰ ൩൪ ഉദാനപാളിയം] രജനീയേസൂതി അയം അലോഭോ. കോപനേയ്യേ ന കുപ്പതീതി അയം അദോസോ. തത്ഥ പഞ്ഞാ അമോഹോ കുസലമൂലം, അലോഭോ അലോഭോയേവ, അദോസോ അദോസോയേവ. ഇമേഹി തീഹി കുസലമൂലേഹി സേക്ഖഭൂമിയം ഠിതോ അസേക്ഖമഗ്ഗം ഉപ്പാദേതി. സേക്ഖഭൂമി സമ്പത്തികമ്മധമ്മേ ഉപ്പാദേതി, സാ ച സമ്മാവിമുത്തി, യഞ്ച വിമുത്തിരസഞാണദസ്സനം ഇമേ ദസ അസേക്ഖാനം അരഹത്തം ധമ്മാ. തത്ഥ അട്ഠങ്ഗികേന മഗ്ഗേന ചതുബ്ബിധാ ഭാവനാപി ലബ്ഭതി. സീലഭാവനാ കായഭാവനാ ചിത്തഭാവനാ പഞ്ഞാഭാവനാ ച. തത്ഥ സമ്മാകമ്മന്തേന സമ്മാആജീവേന ച കായോ ഭാവിതോ. സമ്മാവാചായ സമ്മാവായാമേന ച സീലം ഭാവിതം. സമ്മാസങ്കപ്പേന സമ്മാസമാധിനാ ച ചിത്തം ഭാവിതം. സമ്മാദിട്ഠിയാ സമ്മാസതിയാ ച പഞ്ഞാ ഭാവിതാ. ഇമായ ചതുബ്ബിധായ ഭാവനായ ദ്വേ ധമ്മാ ഭാവനാപാരിപൂരിം ഗച്ഛന്തി ചിത്തം പഞ്ഞഞ്ച. ചിത്തം ഭാവനായ സമഥോ, പഞ്ഞാ ഭാവനായ വിപസ്സനാ. തത്ഥ പഞ്ഞാ അവിജ്ജാപഹാനേന ചിത്തം ഉപക്കിലേസേഹി അമിസ്സീകതന്തി. പഞ്ഞാ ഭാവനായ ചിത്തഭാവനംയേവ പരിപൂരേതി. ഏവം യസ്സ സുഭാവിതം ചിത്തം കുതോ തം ദുക്ഖമേസ്സതീതി. അപി ച ഖോ പന തസ്സ ആയസ്മതോ

അബ്യാപാദധാതു അധിമുത്താ, ന സോ പേതം സമാപന്നോ തസ്സ സങ്ഖാപഹാരം ദേതി, സങ്ഖാവിതക്കിതേ സരീരേ ദുക്ഖം ന വേദിയതി, അയം സുത്തത്ഥോ.

൩൪. തത്ഥ കതമാ ദേസനാ? ഇമമ്ഹി സുത്തേ ദസ അസേക്ഖാ അരഹത്തധമ്മാ ദേസിതാ അപ്പമാണാ ച സമ്മാ വിഭാവനാ. തത്ഥ കതമോ വിചയോ? സേലോപമതാ യേ യേ ധമ്മാ വേദനീയസുഖദുക്ഖോപഗതാ, തേ സബ്ബേ നിരൂപം വാനുപസ്സന്താനം വൂപഗതാ കായതോ വേദയിതപരിക്ഖാരോ അപ്പവത്തിതോ ദുക്ഖം ന വേദിയതി. തത്ഥ കതമാ യുത്തി, യസ്സേവം ഭാവിതം ചിത്തം കുതോ തം [നം (ക॰)] ദുക്ഖമേസ്സതീതി. തീസു ഭാവനാസു ദുക്ഖം നക്ഖമതി ചിത്തം ചിത്തഭാവനായ ച. നിരോധഭാവനായ ച ആനന്തരികാ സമാധിഭാവനായ ച. ഇതി യസ്സേവം ഭാവിതം ചിത്തന്തി സമാധി ഫലസ്സ പദട്ഠാനം.

തത്ഥ കതമോ ലക്ഖണോ? യസ്സേവം ഭാവിതം [പസ്സ ഉദാ॰ ൩൪ ഉദാനപാളിയം] ചിത്തന്തി ചിത്താനി ഭാവിതാനി യഥാ പഠമം നിദ്ദിട്ഠാനി പഞ്ഞാ സീലം കായോ ചിത്തം, സീലമ്പി സുഭാവിതം കായികചേതസികഞ്ച ഠിതത്താ നാനുപകമ്പതീതി വേദനാപി തഥാ സഞ്ഞാപി സങ്ഖാരാപി. കുതോ തം ദുക്ഖമേസ്സതീതി സുഖമ്പി നാനുഗച്ഛതി, അദുക്ഖമസുഖമ്പി നാഗതന്തി.

തത്ഥ കതമോ ചതുബ്യൂഹോ ഹാരോ? ഇധ ഭഗവതോ കോ അധിപ്പായോ? യേ ദുക്ഖേന അധികാ ഭവിസ്സന്തി, തേ ഏവരൂപാഹി സമാപത്തീഹി വിരഹിസ്സന്തി. അയമേത്ഥ ഭഗവതോ അധിപ്പായോ. യേ ച അപ്പസന്നാ, തേ ഹി ഭവിസ്സന്തി, പസന്നാനഞ്ച പീതിപാമോജ്ജം ഭവിസ്സതി, അയം തത്ഥ ഭഗവതോ അധിപ്പായോ. ആവട്ടോതി നത്ഥി ആവട്ടനസ്സ ഭൂമി.

വിഭത്തീതി യസ്സേവം ഭാവിതം ചിത്തം കുതോ തം ദുക്ഖമേസ്സതീതി ദുവിധോ നിദ്ദേസോ - ദുക്ഖഹേതുനിദ്ദേസോ ച പടിപക്ഖനിദ്ദേസോ ച. കോ സോ ദുക്ഖഹേതു? യതോ ദുക്ഖം ആഗച്ഛതി പടിപക്ഖേ വുത്തേ സേസധമ്മാനം സീലം ഹേതു ച പച്ചയോ ച, തേ സബ്ബേ ധമ്മാ വുത്താ ഹോന്തി. ഏകബോധിപക്ഖിയേ ധമ്മേ വുത്തേ സബ്ബേ ബോധഗമനീയാ ധമ്മാ വുത്താ ഭവന്തി.

തത്ഥ കതമോ ചതുബ്യൂഹോ ഹാരോ? ഇമമ്ഹി സുത്തേ ഭഗവതോ കോ അധിപ്പായോ? യേ അവിപ്പടിസാരേന ഛന്ദികാ, തേ സീലപാരിപൂരീ ഭവന്തി പാമോജ്ജഛന്ദികാ അവിപ്പടിസാരീപാരിപൂരീ, അയമേത്ഥ ഭഗവതോ അധിപ്പായോ…പേ॰… അയം ചതുബ്യൂഹോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ ആവട്ടോ? ഇദം സുത്തം നിബ്ബേധഭാഗിയം. യോ നിബ്ബേധോ, അയം നിരോധോ. യേന നിബ്ബിജ്ഝതി, സോ മഗ്ഗോ. യം നിബ്ബിജ്ഝതി, തം ദുക്ഖം. യം നിബ്ബേധഗാമിനാ മഗ്ഗേന പഹീയതി, സമുദയോയം വുത്തോ.

തത്ഥ കതമാ വിഭത്തി? സീലവതോ അവിപ്പടിസാരോതി വിഭജ്ജബ്യാകരണീയം, പരാമസന്തസ്സ നത്ഥി അവിപ്പടിസാരോ യാവ ദോസകതം കായേന വാ വാചായ വാ അകുസലം ആരഭതി. കിഞ്ചിപിസ്സ ഏവം ഹോതി “സുകതമേതം സുചരിതമേതം നോ ചസ്സ തേന അവിപ്പടിസാരേന പാമോജ്ജം

ജായതി യാവ വിമുത്തി, തസ്സ സീലവതോ അവിപ്പടിസാരോ"തി വിഭജ്ജബ്യാകരണീയം, അയം വിഭത്തിഹാരോ.

തത്ഥ കതമാ പരിവത്തനാ? ഇമേഹി സത്തഹി ഉപനിസാസമ്പത്തീഹി ഏകാദസ ഉപനിസാ വിഭത്തിയം പജഹാനം പജഹന്തി, അയം പരിവത്തനാ.

തത്ഥ കതമാ വേവചനാ? ഇമേസം അരിയധമ്മാനം ബലബോജ്ഝങ്ഗവിമോക്ഖസമാധിസമാപത്തീനം ഇമാനി വേവചനാനി.

തത്ഥ കതമാ പഞ്ഞത്തി? സീലവതോ അവിപ്പടിസാരോതി സീലക്ഖന്ധേ നേക്ഖമ്മപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം, നിസജ്ജപഞ്ഞത്തി ച ഏവം ദസ അങ്ഗാനി ദ്വീഹി ദ്വീഹി അങ്ഗേഹി പഞ്ഞത്താനി.

തത്ഥ കതമോ ഓതരണോ? ഇദം നിബ്ബേധഭാഗിയസുത്തം പഞ്ചസു ഓതിണ്ണം യഥാ യം പഠമം നിദ്ദിട്ഠം ഏവമിന്ദ്രിയാദിഖന്ധധാതുആയതനേസു നിദ്ദിസിതബ്ബാനി.

തത്ഥ കതമോ സോധനോ ഹാരോ? സീലവതോ അവിപ്പടിസാരോതി ന താവ സുദ്ധോ ആരമ്ഭോ അവിപ്പടിസാരിനോ പാമോജ്ജന്തി ന താവ സുദ്ധോ ആരമ്ഭോ യാനി ഏകാദസ പദാനി ദേസിതാനി യദാ തദാ സുദ്ധോ ആരമ്ഭോ, അയം സോധനോ.

തത്ഥ കതമോ അധിട്ഠാനോ? സീലവേമത്തതായ പഞ്ഞത്തം ഏവം ദസ പദാനി സബ്ബാനി സീലക്ഖന്ധസ്സ ആനിസംസോ, തേ ച പതിരൂപദേസവാസോ ച പച്ചയോ അത്തസമ്മാപണിധാനഞ്ച ഹേതു, സമാധിക്ഖന്ധസ്സ സുഖം ഹേതു പസ്സദ്ധി പച്ചയോ, യേന ഝാനസഹജാതി ച ഠാനന്തി ഝാനങ്ഗാ അപരോ പരിയായോ കാമേസു ആദീനവാനുപസ്സനാ സമാധിനോ പച്ചയോ നേക്ഖമ്മേ ആനിസംസദസ്സാവിതാ ഹേതു.

തത്ഥ കതമാ സമാരോപനാ? യം വീരിയിന്ദ്രിയം, സോ സീലക്ഖന്ധോ. യം സീലം, തേ ചത്താരോ ധമ്മാ പധാനാ. യം ധമ്മാനുധമ്മപടിപത്തി, സോ പാതിമോക്ഖസംവരോ.

൩൭. യസ്സ സേലോപമം ചിത്തന്തി ഗാഥാ [പസ്സ ഉദാ᳚ ൩൪ ഉദാനേ], സേലോപമന്തി ഉപമാ യഥാ സേലോ വാതേന ന കമ്പതി ന ഉണ്ഹേന ന സീതേന സംകമ്പതി. യഥാ അനേകാ അചേതനാ, തേ ഉണ്ഹേന മിലായന്തി, സീതേന അവസുസ്സന്തി, വാതേന ഭജന്തി. ന ഏവം സേലോ വിരത്തം രജനീയേസു ദോസനീയേ ന ദുസ്സതീതി കാരണം ദോസനീയേ ദോമനസ്സന്തം, ന ദുട്ഠേന വാ കമ്പതി ഉണ്ഹേന വാ, സോ മിലായതി സീതേന വാ അവസുസ്സതി, ഏവം ചിത്തം രാഗേന നാനുസ്സതി സീതേന കമ്പതീതി. കിം കാരണം? വിരത്തം രജനീയേസു ദോസനീയേ ന ദുസ്സതി. കിം കാരണം? ദോസനീയേ പനസ്സന്തി ന ദുസ്സതി, അദുട്ഠം തം ന കോസിസ്സന്തി, തേന കുപ്പനീയേ ന കുപ്പതി, യസ്സേവം ഭാവിതം ചിത്തം കുതോ തം ദുക്ഖനിദ്ദേസോ ച കുതോ ഏവരൂപസ്സ ദുക്ഖം ആഗമിസ്സതീതി നിദ്ദിട്ഠം.

പരിവത്തനാതി കുതോ തം ദുക്ഖമേസ്സതീതി യം ചേതസികം സുഖം അനുപാദിസേസാ അയം നത്ഥി സോപാദിസേസാ അയം അത്ഥി. പുന

ഏവമാഹംസു തം ഖണം തം മുഹുത്തം ഉഭയമേവ അവേദയിതം സോപാദിസേസം യഞ്ച അനുപാദിസേസം യഞ്ച തം ഖണം തം മുഹുത്തം അനുപാദിസേസം യഞ്ച സോപാദിസേസം ച അവേദയിതം. സുഖമാപന്നസ്സ അനാവത്തികന്തി അയമേത്ഥ വിസേസോ പരിവത്തനാ.

തത്ഥ കതമോ വേവചനോ? യസ്സേവം ഭാവിതം ചിത്തം വാ ഭാവിതം സുഭാവിതം അനുട്ഠിതം വത്ഥുകതം സുസമാരദ്ധം. ചിത്തന്തി മനോ വിഞ്ഞാണം മനിന്ദ്രിയം മനോവിഞ്ഞാണധാതു.

തത്ഥ കതമാ പഞ്ഞത്തി? ചിത്തം മനോ സങ്ഖാരാ വൂപസമപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം. സമാധി അസേക്ഖപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തോ. ദുക്ഖം ഉച്ഛിന്നപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം.

തത്ഥ കതമോ ഓതരണോ? ചിത്തേ നിദ്ദിട്ഠേ പഞ്ചക്ഖന്ധാ നിദ്ദിട്ഠാ ഹോന്തി, അയം ഖന്ധേസു ഓതരണോ, മനോവിഞ്ഞാണധാതുയാ നിദ്ദിട്ഠായ അട്ഠാരസ ധാതുയോ നിദ്ദിട്ഠാ ഹോന്തി, അയം ധാതൂസു ഓതരണോ. മനായതനേ നിദ്ദിട്ഠേ സബ്ബാനി ആയതനാനി നിദ്ദിട്ഠാനി ഹോന്തി. തത്ഥ മനായതനം നാമരൂപസ്സ പദട്ഠാനം. നാമരൂപപച്ചയാ സളായതനം. തഥാ പടിച്ചസമുപ്പാദേ. അയം ഓതരണോ. തത്ഥ കതമോ സോധനോ സുദ്ധോയേവ ആരമ്ഭോ.

തത്ഥ കതമോ അധിട്ഠാനോ? ഛളിന്ദ്രിയം ഭാവനാ ഏകത്തായം പഞ്ഞത്തി ഛട്ഠിതേന കായോ ഏകത്തായ പഞ്ഞത്തോ.

തത്ഥ കതമോ പരിക്ഖാരോ? ചിത്തസ്സ പുബ്ബഹേതു സമുപ്പാദായ മനസികാരോ ച തപ്പോണതാ ച യം അസമാഹിതഭൂമിയം ച വിസേസധമ്മാനം അഭാവിതത്താ ചിത്തസതതം ഗച്ഛതി, സചേ സമാധിനോ സുഖം ഹേതു അവിപ്പടിസാരോ പച്ചയോ, അയം ഹേതു അയം പച്ചയോ പരിക്ഖാരോ.

തത്ഥ കതമാ സമാരോപനാ? യസ്സേവം ഭാവിതന്തി തസ്സ ധമ്മാ സമാരോപയിതബ്ബാ. കായോ സീലം പഞ്ഞാ ഭാവിതചിത്തന്തി അനഭിരതം അനപണതം അനേകം അനുതം അനാപജ്ജാസത്തം അയം സമഞ്ഞായതനാ ന തസ്സ സേക്ഖസ്സ സമ്മാസമാധി സബ്ബേ അസേക്ഖാ ദസ അരഹന്തധമ്മാ നിദ്ദിട്ഠാ ഹോന്തി. അസേക്ഖഭാഗിയാനി സുത്താനി.

൯൩. യസ്സ നൂന, ഭന്തേ, കായഗതാസതി അഭാവിതാ, അയം സോ അഞ്ഞതരം സബ്രഹ്മചാരിം [സബ്രഹ്മചാരീനം (ക॰)] ആസജ്ജ സമാപജ്ജ അപ്പടിനിസജ്ജ ജനപദചാരികം പക്കമേയ്യ, സോ ആയസ്മാ ഇമസ്മിം വിപ്പടിജാനാതി ദ്വേ പജാനി പടിജാനാതി ചിത്തഭാവനായഞ്ച ദിട്ഠിയാ പഹാനം, കായഭാവനായഞ്ച ദിട്ഠിപ്പഹാനം, കായഭാവനായഞ്ച തണ്ഹാപഹാനം, യം പഠമം ഉപമം കരോതി. അസുചിനാപി സുചിനാപി പഥവീ നേവ അട്ടിയതി ന ജിഗുച്ഛതി ന പീതിപാമോജ്ജം പടിലഭതി, ഏവമേവ ഹി പഥവീസമേന സോ ചേതസാ അനവയേന അപ്പകേന അവേരേന അബ്യാപജ്ജേന വിഹരാമീതി. ഇതി സോ ആയസ്മാ കിം പടിജാനാതി, കായഭാവനായ സുഖിന്ദ്രിയപഹാനം പടിജാനാതി, ചിത്തഭാവനായ

സോമനസ്സിന്ദ്രിയപഹാനം പടിജാനാതി. കായികാ വേദനാ രാഗാനുസയമനുഗതാനം സുഖിന്ദ്രിയം പടിക്ഖിപതി. ന ഹി വേദനാക്ഖന്ധം യാ ചേതസികാ സുഖവേദനാ തത്ഥ അയം പടിലാഭപച്ചയാ ഉപ്പജ്ജതി സുഖം സോമനസ്സം. സോതം പടിക്ഖിപതി, ന ഹി മനോസമ്ഫസ്സജം വേദനം. തത്ഥ ചതൂസു മഹാഭൂതേസു രൂപക്ഖന്ധസ്സ അനുസയപടിഘപഹാനം ഭണതി. കാമേ രൂപഞ്ച തഞ്ച അസേക്ഖഭൂമിയം. കായേ കായാനുപസ്സനാ ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരഞ്ച. ബലേന ച ഉസ്സാഹേന ച സബ്ബം മനസി കതത്താനം പഹാനം മേദം കതാലികായ ച പുരിസേന ച മണ്ഡനകജാതികേന ച, ഏതേഹി ഇമസ്സ മാതാപിതുസമ്ഭൂതം പച്ചവേക്ഖണം, സോ കായേന ച കായാനുപസ്സനായ ച ചിത്തേന ച ചിത്താനുപസ്സനായ ച ദ്വേ ധമ്മേ ധാരേതി. കായകിലേസവത്ഥും ചിത്തേന ച ചിത്തസന്നിസ്സയേ ചിത്തേന സുഭാവിതേന സത്തന്നം ച സമാപത്തീനം വിഹരിതും പടിജാനാതി.

ഗഹപതിപുത്തോപമതായ ച യഥാ ഗഹപതിപുത്തസ്സ നാനാരങ്ഗാനം വത്ഥകരണ്ഡകോ പുണ്ണോ ഭവേയ്യ, സോ യം യദേവ വത്ഥയുഗം പുബ്ബണ്ഹസമയേ ആകങ്ഖതി, പുബ്ബണ്ഹസമയേ നിബ്ബാപേതി, ഏവം മജ്ഝന്ഹികസമയേ, സായന്ഹസമയേ, ഏവമേവ സോ ആയസ്മാ ചിത്തസ്സ സുഭാവിതത്താ യഥാരൂപേന വിഹാരേന ആകങ്ഖതി പുബ്ബണ്ഹസമയം വിഹരിതും, തഥാരൂപേന [യഥാരൂപേന (പീ॰ ക॰)] പുബ്ബണ്ഹസമയം വിഹരതി, മജ്ഝന്ഹികസമയേ, സായന്ഹസമയേ. തേന വേസ ആയസ്മതാ ഉപമായ മേ ആസിതായ പഥവീ വാ അനുത്തരാ ഇന്ദ്രിയഭാവനാ ഭാവിതചിത്തേന. തേന സോ ആയസ്മാ ഇദം അട്ഠവിധം ഭാവനം പടിജാനാതി ചതൂസു മഹാഭൂതേസു, കായഭാവനം ഉപകചണ്ഡാലം പുരിസമേതകം ഭവതലാകാസു ചിത്തഭാവനം, ഇമാഹി ഭാവനാഹി തായ ഭാവനായ ച സമഥാ പാരിപൂരിമന്തേഹി. ഇമേഹി ചതൂഹി പഞ്ഞാപാരിപൂരിമന്തേഹി.

൩൭. കഥം ഉപകചണ്ഡാലം പടികൂലേസു ധമ്മേസു അപ്പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി? കായോ പകതിയാ അപ്പടികൂലം കായേ ഉദ്ധുമാതകസഞ്ഞാ സംഖിത്തേന നവ സഞ്ഞാ ഇമേ പടികൂലാ ധമ്മാ ചേസോ ആയസ്മാ പടികൂലതോ അജിഗുച്ഛിതോ കായഗതാസതിയാ ഭാവനാനുയോഗമനുയുത്തോ വിഹരതി, ന ഹി തസ്സ ജിഗുച്ഛപ്പഹായ ചിത്തം പടികൂലതി.

കഥം അപ്പടികൂലേസു ധമ്മേസു പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതീതി? കായോ സബ്ബലോകസ്സ അപ്പടികൂലോ തം സോ ആയസ്മാ അസുഭസഞ്ഞായ വിഹരതി. ഏവം അപ്പടികൂലേസു ധമ്മേസു പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി.

കഥം പടികൂലേസു ച അപ്പടികൂലേസു ച അപ്പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതീതി അപി സബ്ബോയം ലോകസ്സ യമിദം മുണ്ഡോ പത്തപാണീ കുലേസു പിണ്ഡായ വിചരതി, തേന ച സോ ആയസ്മാ സുവണ്ണദുബ്ബണ്ണേന അപ്പടികൂലസഞ്ഞീ ചിത്തേന ച കായേന നിബ്ബിദാസഹഗതേന അപ്പടികൂലസഞ്ഞീ, ഏവം പടികൂലേസു അപ്പടികൂലേസു ച ധമ്മേസു അപ്പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി.

കഥം പടികൂലേസു ച ധമ്മേസു അപ്പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി? പടികൂലേസു ച ധമ്മേസു സുഭസഞ്ഞിനോ ഇത്ഥിരൂപേ പടികൂലേസു ച ജിഗുച്ഛിനോ വിനീലകവിപുബ്ബകേ തത്ഥ സോ ആയസ്മാ പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി.

കഥം പടികൂലേസു ധമ്മേസു തദുഭയം അഭിനിവജ്ജയിത്വാ ഉപേക്ഖകോ വിഹരതി സതോ ച സമ്പജാനോ ച? അപ്പടികൂലേസു ച ധമ്മേസു സുഭസഞ്ഞിനോ ഇത്ഥിരൂപേ പടികൂലേസു ച ജിഗുച്ഛിനോ വിനീലകവിപുബ്ബകേ തദുഭയം അഭിനിവജ്ജയിത്വാ 'നേതം മമ''നേസോഹമസ്മി''നേസോ മേ' അത്താതി വിഹരതി. ഏവം തദുഭയം അഭിനിവജ്ജയിത്വാ ഉപേക്ഖകോ വിഹരതി സതോ സമ്പജാനോ.

അപരോ പരിയായോ. തേധാതുകോ ലോകസന്നിവാസോ സബ്ബബാലപുഥുജ്ജനാനം അപ്പടികൂലസഞ്ഞാ. തത്ഥ ച ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ അപ്പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി. ഏവം അപ്പടികൂലേസു ധമ്മേസു പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി.

കഥം പടികൂലേസു ധമ്മേസു അപ്പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി? പടികൂലസഞ്ഞിനോ സബ്ബസേക്ഖാ ഇധ കാ തേധാതുകേ സബ്ബലോകേ. തത്ഥ കതമോ ഭൂമിപ്പത്തോ സമാധിഫലേ സച്ഛികതോ അപ്പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി ? കിം കാരണം? ന ഹി തം അത്ഥി യസ്സ ലോകസ്സ പഹാനായ പടികൂലസഞ്ഞീ ഉപ്പാദേയ്യ.

കഥം പടികൂലേസു ച അപ്പടികൂലേസു ച ധമ്മേസു പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി? തേധാതുകേ ലോകസന്നിവാസേ യാവ കാമലോകഭൂമതാ ഹി രാഗാനം വീതരാഗാനം പടികൂലസമതാ രൂപാരൂപധാതും അപ്പടികൂലസമതാ. തത്ഥ ച ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി. ഏവം പടികൂലേസു ച അപ്പടികൂലേസു ച ധമ്മേസു പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി.

കഥം പടികൂലേസു ച അപ്പടികൂലേസു ച ധമ്മേസു അപ്പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി? യം കിഞ്ചി പരതോ ദുരുത്താനം ദുരാഗതാനം വചനപഥാനം തം വചനം അപ്പടികൂലം യാവതാ വാചസോ അപ്പതിരൂപാ തഥാ ജനസ്സ അപ്പടികൂലസഞ്ഞാ. തത്ഥ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ അഭിഞ്ഞായ സച്ഛികതോ അപ്പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി, ഏവം പടികൂലേസു ച അപ്പടികൂലേസു ച ധമ്മേസു അപ്പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി.

൯൨. കഥം പടികൂലേസു ച അപ്പടികൂലേസു ച ധമ്മേസു തദുഭയം അഭിനിവജ്ജയിത്വാ ഉപേക്ഖകോ ച വിഹരതി സതോ ച സമ്പജാനോ? യഞ്ച നേസം സമനുപസ്സതി യേ ധമ്മാ ദുച്ചരിതാ, തേ ധമ്മാ അപ്പടികൂലാ. തത്ഥ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ ഇതി പടിസഞ്ചിക്ഖതി യേ ധമ്മാ ദുച്ചരിതാ, തേ ധമ്മാ അനിട്ഠവിപാകാ. യേ ധമ്മാ സുചരിതാ, തേ ആചയഗാമിനോ. സോ ച സുചരിതം ആചയഗാമിനിം കരിത്വാ ദുച്ചരിതം അനിട്ഠവിപാകം കരിത്വാ തദുഭയം അഭിനിവജ്ജയിത്വാ ഉപേക്ഖകോ വിഹരതി.

അഥ പടികൂലേസു ച ധമ്മേസു അപ്പടികൂലേസു ച പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി. തണ്ഹാ പടികൂലധമ്മാ കിം കാരണം? തണ്ഹാവസേന ഹി സത്താ ദിഹി ധമ്മേഹി സത്താ, കബളീകാരേ ആഹാരേ രസതണ്ഹായ സത്താ, ഫസ്സേ സുഖസഞ്ഞായ സത്താ. തത്ഥായസ്മാ സാരിപുത്തോ കബളീകാരേ ച ആഹാരേ പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി, ഫസ്സേ ച ദുക്ഖസഞ്ഞീ വിഹരതി. ഏവം പടികൂലേസു ച അപ്പടികൂലേസു ച പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി.

കഥം പടികൂലേസു ച ധമ്മേസു അപ്പടികൂലേസു ച ധമ്മേസു അപ്പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി? തണ്ഹാക്ഖയം അനുത്തരം നിബ്ബാനം തഥാ ബാലപുഥുജ്ജനാനം പടികൂലസഞ്ഞാ പഹതസഞ്ഞാ ച. തത്ഥായസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ അപ്പടികൂലസഞ്ഞാ അബ്യാപാദസഞ്ഞാ ച സാമം പഞ്ഞായ പസ്സിത്വാ ഏവം പടികൂലേസു ച ധമ്മേസു അപ്പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി.

കഥം പടികൂലേസു ച അപ്പടികൂലേസു ച ധമ്മേസു അപ്പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി? തതിയേ ച നിബ്ബാനേ പടികൂലസഞ്ഞിനോ യസേന ച കിത്തിനി ച അപ്പടികൂലസഞ്ഞിനോ. തത്ഥായസ്മാ സാരിപുത്തോ അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം സമ്മാപഞ്ഞായ പടിജാനന്തോ പടികൂലഞ്ച അപ്പടികൂലഞ്ച ധമ്മം തദുഭയം അഭിനിവജ്ജയിത്വാ അപ്പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി.

കഥം പടികൂലം അപ്പടികൂലഞ്ച ധമ്മം തദുഭയം അഭിനിവജ്ജയിത്വാ ഉപേക്ഖകോ വിഹരതി? സതോ ച സമ്പജാനോ ച, യഞ്ച സമനുപസ്സതി അനുനയോ അപ്പടികൂലോ ധമ്മോ പടിഘോ ച പടികൂലോ ധമ്മോ, തത്ഥായസ്മാ സാരിപുത്തോ അനുനയസ്സ പടിഘപ്പഹീനത്താ ഉപേക്ഖകോ വിഹരതി സതോ സമ്പജാനോ ച. യഞ്ചസ്സ സമനുപസ്സതി അയം പഞ്ചവിധാ അനുത്തരാ ഇന്ദ്രിയഭാവനാ. അയം സുത്തനിദ്ദേസോ.

൯൯. തത്ഥ കതമോ ദേസനാഹാരോ? ഇമമ്ഹി സുത്തേ കിം ദേസിതബ്ബം? തത്ഥ വുച്ചതേ, ഇമമ്ഹി സുത്തേ ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരോ ദേസിതോ, തഥാ വിമുത്തം ചിത്തം പച്ചവേക്ഖണാ ച അധിപഞ്ഞാധമ്മം ദേസിതം.

തത്ഥ കതമോ വിചയോ? യേ കായേ കായാനുപസ്സിനോ വിഹരന്തി, തേസം ചിത്തം അനുനയപ്പടിഘേന ന വിഹരതി അനുനയപ്പടിഘേന ചാഭിരമമാനസ്സ ചിത്തം സമഗ്ഗതം ഭവിസ്സതീതി ഭാവനായ ബലമേതം, അയം വിചയോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ യുത്തിഹാരോ? കായഭാവനായ ച ചിത്തഭാവനായ ച ന കിഞ്ചി സബ്രഹ്മചാരീ അതിമഞ്ഞിസ്സതീതി. അത്ഥി ഏസാ യുത്തി, അയം യുത്തിഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ പദട്ഠാനോ ഹാരോ? കായഭാവനായ പഠമസ്സ സതി ഉപട്ഠാനസ്സ പദട്ഠാനം. യാ പഥവീസമചിത്തതാ, സാ അനിച്ചാനുപസ്സനായ പദട്ഠാനം.

തത്ഥ കതമോ ലക്ഖണോ? യം പഥവീസമേന ചേതസാ വിഹരതി അത്താനുപസ്സീ പഥവീസമേന ഗിഹീ വിഹരതി. കോ അത്ഥോ പഥവീസമേനാതി? യഥാ യേ ച സേലോപമതായ അകമ്മയുത്താ ഏവമേവ പഥവീസമോ അയം ഹിരിയതായ. അയം ലക്ഖണോ.

തത്ഥ കതമോ ചതുബ്യൂഹോ ഹാരോ? ഇമമ്ഹി ബ്യാകരണേ കോ തസ്സ ആയസ്മതോ അധിപ്പായോ? യേ കേചി അരഹന്താ ഇന്ദ്രിയഭാവനം ആകങ്ഖിയന്തി, തേ പഥവീസമതം ഉപ്പാദയിസ്സന്തീതി. അയം അധിപ്പായോ.

തത്ഥ കതമോ ആവട്ടോതി? നത്ഥി ആവട്ടസ്സ ഭൂമി.

തത്ഥ കതമോ വിഭത്തി? യോ കായാനുപസ്സീ വിഹരതി, സോ പഥവീസമചിത്തതം പടിലഭിസ്സതീതി ന ഏകംസേന. കിം കാരണം? യേ ഖണ്ഡകാദിഛരിന്നകാദിനോ, ന തേ പഥവീസമചിത്തതം പടിലഭന്തി. സബ്ബാ കായഗതാസതി സേക്ഖഭാവനായ നിബ്ബാനം ഫലം, അയം വിഭത്തി.

തത്ഥ കതമോ പരിവത്തനോ ഹാരോ? യേ കായാനുപസ്സിനോ വിഹരിസ്സന്തി, തേസംയേവ കായപച്ചയാ ഉപ്പജ്ജേയ്യു ആസവാ വിഘാതപരിളാഹാ, അയം പരിവത്തനോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ ഓതരണോ? പഞ്ചക്ഖന്ധാ [സത്തേസു ച പഞ്ചക്ഖന്ധാ (പീ॰)] അവിതിണ്ണാ [അവതിണ്ണാ (പീ॰)] ബാവീസതിന്ദ്രിയാനി, തഥാ യം മനിന്ദ്രിയം, തം മനോധാതു മനായതനഞ്ച. യം സമാധിന്ദ്രിയം, തം ധമ്മധാതു ധമ്മായതനഞ്ച. അയം ഓതരണോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ സോധനോ ഹാരോ? യേ ച മനസാ ചത്താരോ ഭാവേതബ്ബാ, തേ സബ്ബേ ഭാവിതാ യം തം മനേന പഹീനേ പത്തബ്ബതം സബ്ബത്ഥ ഏതസ്സ ച അത്ഥായ ആരമ്ഭോ, സോ അത്ഥോ സുദ്ധോ. അയം സോധനോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ അധിട്ഠാനോ? അയം സമാധി ഏകത്തതായ പഞ്ഞത്തോ, ഛ കായാ ഏകത്തതായ പഞ്ഞത്താ. പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി രൂപീനി രൂപകായോ. ഛ വേദനാകായാ വേദനാകായോ. ഛ സഞ്ഞാകായാ സഞ്ഞാകായോ. ഛ ചേതനാകായാ ചേതനാകായോ. ഛ വിഞ്ഞാണകായാ വിഞ്ഞാണകായോ. സബ്ബേപി ഏതേ ധമ്മാ ധമ്മകായോതിയേവ സങ്ഖം ഗച്ഛന്തി. അയം അധിട്ഠാനോ.

പരിക്ഖാരോതി സമാപത്തികോസല്ലഞ്ച വീഥികോസല്ലഞ്ച [ധീതികോസല്ലഞ്ച (പീ॰)] ഹേതു. യഞ്ച ഗോചരകോസല്ലം യഞ്ച കല്ലം തം കോസല്ലം പച്ചയോ. വോദാനകോസല്ലം ഹേതു, കല്ലം പച്ചയോ. സുഖം ഹേതു, അബ്യാപജ്ജം പച്ചയോ. അയം പരിക്ഖാരോ.

തത്ഥ കതമോ സമാരോപനോതി? യഥാ പഥവീ സുചിമ്പി നിക്ഖിപന്തേ അസുചിമ്പി നിക്ഖിത്തേ താദിസേയേവ ഏവം കായോ മനാപികേഹിപി ഫസ്സേഹി അമനാപികേഹിപി ഫസ്സേഹി താദിസോയേവ പടിഘസമ്ഫസ്സേന വാ സുഖായ വേദനായ താദിസം യോ ചിത്തം. ഇദം സുത്തം വിഭത്തം സങ്ഖേപമ്മം ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞുസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ വിഭാഗേന. തത്ഥ സമാരോപനായ അവകാസോ നത്ഥി.

൧൦൦. തത്ഥ കതമം സുത്തം സംകിലേസഭാഗിയം? യതോ ച കുസലേഹി ധമ്മേഹി ന വിരോധതി, ന വഡ്ഢതി, ഇമം ആദീനവം ഭഗവാ ദേസേതി, തസ്മാ ഛന്നം വിവരേയ്യ, വിവടം നാതിവസ്സതി, തതോ ആദീനവതോ വിവരേയ്യാതി തം തീഹി ധമ്മേഹി നാഭിധംസിതാതി അസുഭസഞ്ഞായ രാഗേന നാഭിധംസിയതി. മേത്തായ ദോസേന നാഭിധംസിയതി. വിപസ്സനാ മോഹേന നാഭിധംസിയതി. ഏവഞ്ചസ്സ യോ യോ ധമ്മോ പടിപക്ഖോ തമ്ഹി തമ്ഹി ധമ്മേ പരിപൂരിസ്സതി. യോ തസ്സ ധമ്മസ്സ അകുസലോ ധമ്മോ പടിപക്ഖോ, തേന നാധിവാസിയതി.

അപരോ പരിയായോ. യേ ഇമേ ധമ്മാ അത്തനാ ന സക്കോതി വുട്ഠാനം, തേ ഏതേ ധമ്മാ ദേസിതാ. ഛന്നമതിവസ്സതീതി തേഹി വിതക്കം യേന ച സക്കാ പുന ദേസിതം ചിത്തം വിഭാവേതും പരിയോദാപേതും വിവേകനിന്നസ്സ വിവേകപോണസ്സ വിവേകപബ്ഭാരസ്സ വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലതം ആപജ്ജതി കുസലേസു ധമ്മേസു, സേയ്യഥാപി നാമ ഉപ്പലം വാ കുമുദം വാ പദുമം വാ ഉദകേ സുക്കപക്ഖേ ചന്ദോ യാവരത്തി യാവദിവസോ ആഗച്ഛതി, തസ്സ വുദ്ധിയേവ പാടികങ്ഖിതബ്ബാ, ന പരിഹാനി, ഏവംവിധം തം ചിത്തം നാഭിധംസിയതി. അപരോപേത്ഥ യോ അകൂടോ അസഠോ അമായാവീ ഉജു പുരിസോ യഥാഭൂതം അത്താനം ആവികരോതി. തത്ഥ യോ ഛാദേതി തസ്സ അകുസലാ ധമ്മാ ചിത്തം അനുധാവന്തി. ഛന്നമതിവസ്സതീതി യോ പന ഹോതി അസഠോ അകൂടോ അമായാവീ ഉജു പുരിസോ യഥാഭൂതം അത്താനം ആവികരോതി. തസ്സ ചിത്തം അകുസലേഹി ധമ്മേഹി ന വിദ്ധംസിയതി, അയം സുത്തത്ഥോ.

൧൦൧. തത്ഥ കതമാ ദേസനാ? ഇധ ദേസിതാ ദസ അകുസലകമ്മപഥാ അധിവസ്സനതായ ദസ കുസലകമ്മപഥാ അനധിവസ്സനതായ അകുസലേഹി ന വിസുജ്ഝതി. യഥാ വുത്തം ഭഗവതാ ‘‘ചിത്തസംകിലേസാ, ഭിക്ഖവേ, സത്താ സംകിലിസ്സന്തീ’’തി.

തത്ഥ കതമോ വിചയോ? യസ്സേവം ചിത്തം അധിവാസിയതി, തസ്സ ബുജ്ഝിതസ്സ യം ഭവേയ്യ കൂടേയ്യ, തം ആനന്തരിയേനപി സത്ഥരി വാ ഗുണാനുകമ്പനതായ, അയം വിചയോ.

തത്ഥ കതമാ യുത്തീതി? ഏവം അനധിവസിയന്തം ചിത്തം വുട്ഠാതി. വുട്ഠിതം പതിട്ഠഹതി കുസലേസു ധമ്മേസൂതി അത്ഥി ഏസാ യുത്തി.

പദട്ഠാനന്തി ഛന്നമതിവസ്സതീതി ഛന്നം അസംവരാനം പദട്ഠാനം, വിവടം നാതിവസ്സതീതി അഛന്നം സംവരണാനം. തസ്മാ ഛന്നം വിവരേയ്യ വിവടം നാതിവസ്സതീതി ദേസനായ പദട്ഠാനം.

ലക്ഖണോതി ഛന്നമതിവസ്സതീതി യേ കേചി വിചിത്തേന ഛന്നേന ഏകലക്ഖണാ ധമ്മാ സബ്ബേ തേ അവിദ്ധംസിയന്തി. തസ്മാ ഛന്നം വിവരേയ്യ. വിവടം നാതിവസ്സതീതി യേ കേചി തേന അച്ഛന്നേന ഏകലക്ഖണാ ധമ്മാ സബ്ബേ തേ നാതിവസ്സന്തീതി ലക്ഖണോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ ചതുബ്യൂഹോ ഹാരോ? ഇമമ്ഹി സുത്തേ ഭഗവതോ കോ അധിപ്പായോ? യേസം കേസഞ്ചി ചിത്തം അകുസലാ ധമ്മാ അധിപടിദേസിതാ തേ യഥാധമ്മം പടികരിസ്സന്തീതി അയം തത്ഥ ഭഗവതോ അധിപ്പായോ. അയം ചതുബ്യൂഹോ ഹാരോ.

ആവട്ടോതി യം ഛന്നം തം ദുവിധം കമ്പമാനം സമുച്ഛിതബ്ബോ. ആനന്തരിയസമാധീനം. തത്ഥ പസ്സദ്ധിയഞ്ച മാനോ ആസവേ വഡ്ഢേതി, അസ്സദ്ധിയേന ച പമാദം ഗച്ഛതി, പമാദേന ഓനമതി, ഉന്നളഭാവം ഗച്ഛതി. വുത്തം ചേതം ഭഗവതാ ‘‘ഉന്നളാനം പമത്താനം തേസം വഡ്ഢന്തി ആസവാ’’തി ചത്താരി താനി ഉപാദാനാനി, യാനി ചത്താരി ഉപാദാനാനി, തേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ ഭവന്തി. ഇമാനി സച്ചാനി ദുക്ഖഞ്ച സമുദയോ ച.

തസ്മാ ഛന്നം വിവരേയ്യാതി യേന ഹേതുനാ, തേ ആസവാ വഡ്ഢന്തി. തേസം പഹീനത്താ ആസവാ പഹീയന്തേ. തത്ഥ അപ്പമാദേന അസ്സദ്ധിയം പഹീയതി ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചപ്പഹാനേന ഓളാരികതാ തസ്സ ദ്വേ ധമ്മാ ന സമഥോ ച ഭാവനാ ച പാരിപൂരിം ഗച്ഛന്തി. യോ തേസം ആസവാനം ഖയോ, അയം നിരോധോ. ഇമാനി ചത്താരി സച്ചാനി, അയം ആവട്ടോ.

തത്ഥ കതമോ വിഭത്തി ഹാരോ? ഛന്നമതിവസ്സതീതി ന ഏകംസോ. കിം കാരണം? യസ്സ അസ്സാ നിവത്തനാ യഥാപി സേക്ഖാനം. യഥാവുത്തം ഭഗവതാ -

> “കിഞ്ചാപി സേക്ഖോ പകരേയ്യ പാപം, കായേന വാചായ ഉദ ചേതസാ വാ;
> അഭബ്ബോ ഹി തസ്സ പരിഗുഹനായ, അഭബ്ബതാ ദിട്ഠപദസ്സ ഹോതീ”തി.

കിഞ്ചാപി തേസം നിവാരണം ചിത്തം ഹോതി. അപി തു അപ്പച്ചയാ സമായേ ച തേ നിദ്ദിസിതബ്ബാ, അയം വിഭത്തിഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ പരിവത്തനോ ഹാരോ. ഛന്നമതിവസ്സതീതി യസ്സ യേ ധമ്മാ സബ്ബം അനവിവടം അതിവസ്സിയതി, വിവടം നാതിവസ്സതി, അവഗുണന്തം നാതിവസ്സതി. അയം പരിവത്തനോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ വേവചനോ ഹാരോ. ഛന്നന്തി ആവുതം നിവുതം പിഹിതം പടികുജ്ജിതം സഞ്ഛന്നം പരോധം, വിവടം നാതിവസ്സതീതി യസ്സ തേ ധമ്മാ പബ്ബജ്ജിതാ വിനോദം നാധിവസ്സിതാ വന്തികതാതി, അയം വേവചനോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ പഞ്ഞത്തി ഹാരോ. ഛന്നമതിവസ്സതീതി കിലേസഭാഗിയപഞ്ഞത്തം വിവടം നാതിവസ്സതീതി സധമ്മകിച്ചം യം പടിപദാ പഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം, തസ്മാ ഹി ഛന്നം വിവരേയ്യാതി അനുസാസനപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം, വിവടം നാതിവസ്സതീതി നിദ്ധാനപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം, അയം പഞ്ഞത്തി ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ ഓതരണോ ഹാരോ? ഛന്നമതിവസ്സതീതി തയോ കിലേസാ രാഗോ ദോസോ മോഹോ, തേ ഖന്ധേസു സങ്ഖാരക്ഖന്ധോ...പേ॰... തേ പുരാ യഥാ നിദ്ദിട്ഠം ഖന്ധധാതുആയതനേസു, അയം ഓതരണോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ സോധനോ ഹാരോ? യേനാരമ്ഭേന ഇദം സുത്തം ഭാസതി സോ ആരമ്ഭോ നിയുത്തോ.

അധിട്ഠാനോതി ഛന്നമതിവസ്സതീതി ഏകത്തതായ പഞ്ഞത്തം. കിംകാരണം? ഇദം ഹി അതിവസ്സതീതി ഇമസ്സ ച അതിവസ്സതി ഏവഞ്ച അതിവസ്സതീതി അയം വേമത്തതായ യാ സുണസാധാരണേഹി ലക്ഖണേഹി പഞ്ഞാപിയതി, സാ ഏകത്തപഞ്ഞത്തി.

തത്ഥ കതമോ പരിക്ഖാരോ? യഞ്ച തം അതിവസ്സിയന്തി, തസ്സ ദ്വേ ഹേതൂ ദ്വേ പച്ചയാ അകുസലപസുതേവ വാചകത്താഭിരതി ച. ഇമേ ദ്വേ

അയോനിസോമനസികാരോ ച കുസലാ ധമ്മാ വോപസഗ്ഗാ ച, ഇമേ ദ്വേ പച്ചയാ.

തത്ഥ കതമോ സമാരോപനോ? ഛന്നമതിവസ്സതീതി വേമതി പസ്സതീതി ഛന്നം യം പരിഗ്ഗഹിതും യം അദേസിതും അപ്പസ്സുതം യം കഥംകഥാ വിഭൂതേന അകുസലമൂലേന യം തണ്ഹായ ച തേ വഡ്ഢതി ദോസാതി സന്നിത്വാ തേ അപ്പസക്ഖയേന സങ്ഖാരാ. സങ്ഖാരപച്ചയാ വിഞ്ഞാണം യാവ ജരാമരണം, അയം സമാരോപനോ . യം പുന തഥാ ദേസനാ, തസ്സേവ അകുസലാ ധമ്മാ വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലതമാപജ്ജതി തസ്സ സങ്ഖാരാ നിരോധാ, അയം സമാരോപനോ.

൧൦൨. ചത്താരോ പുഗ്ഗലാ [പസ്സ അം॰ നി॰ ൪.൮൫] തമോ തമപരായനോതി... പേ॰... തത്ഥ കതമോ വുച്ചതേ തമോ നാമ? യോ തമോ അന്ധകാരോ, യഥാ വുത്തം ഭഗവതാ “യഥാ അന്ധകാരേ തസ്മിം ഭയാനകേ സകമ്പിധാതുപുരിസോ ന പസ്സതി, ഏവമേവ അഞ്ഞാണതോ തമോപനന്ധകാരോ പാപകസകമ്മസവിപാകം ന സദ്ധോ ഹോതി. ഇതി ഏവം ലക്ഖണതാ അഞ്ഞാണം തമോ അവിജ്ജാ മോഹോ, യേന സത്താ യഥാഭൂതം നപ്പജാനന്തി, ഇതി വുച്ചതി തമോതി. സോ തിണ്ണം ചക്ഖൂനം തമോ മംസചക്ഖുനോ ദിബ്ബചക്ഖുനോ പഞ്ഞാചക്ഖുനോ, ഇമേസം ചക്ഖൂനം ഇധ തമോ നിദ്ദിസിയതി അഞ്ഞാണന്തി. തത്ഥ കതമം അഞ്ഞാണം അദസ്സനം? അഥ നിസ്സയേ യം പുബ്ബന്തേ അഞ്ഞാണം അപരന്തേ അഞ്ഞാണം പുബ്ബന്താപരന്തേ അഞ്ഞാണം ഹേതുമ്ഹി അഞ്ഞാണം പച്ചയമ്ഹി അഞ്ഞാണം തസ്സ അഞ്ഞാണിനോ സമാധിഭൂതസ്സ ഏസോ നിസ്സന്ദോ. യം ന ജാനാതി ഇദം സേവിതബ്ബം ഇദം ന മനസികാതബ്ബന്തി. സോ തേന തമേന നിദ്ദിസിയതി തമോപി യഥാ വുച്ചതി. മൂള്ഹോതി ഏവം ചേതനാ. തേന തമേന സോ പുഗ്ഗലോ വുച്ചതി. തമോതി സോ തേന തമേന അസമൂഹതേന അസമുച്ഛിന്നേന തപ്പരമോ ഭവതി തപ്പരായനോ, അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ തമോ തമപരായനോതി. പരായനോയേവ ധമ്മോ മനസികാതബ്ബോ സോ തമോ ദഹതി അഞ്ഞചിത്തം ഉപട്ഠപേതി. തേ ചസ്സ ധമ്മാ നിജ്ഝാനക്ഖമന്തി. സോ സുതമയായ പഞ്ഞായ സമനുപസ്സതി.

തത്ഥ കതമോ തമോ ജോതിപരായനോ? സോ തേന പഞ്ഞാവസേന ഇരിയതി ഏവം തസ്സേവ ഇരിയന്തസ്സ പരായനോ ഭവതി. അയം വുച്ചതേ പുഗ്ഗലോ തമോ ജോതിപരായനോ.

തത്ഥ കതമോ പുഗ്ഗലോ ജോതി ജോതിപരായനോ [ജോതിപരായനോ (പീ॰)]? തത്ഥ വുച്ചതി ജോതി നാമ യം തസ്സ ചേ തമസ്സ പടിപക്ഖേന യേ ച ധമ്മേ അന്തമസോ ഞാണാലോകോ, സോ സുണധമ്മോ പുഗ്ഗലോ തമോ ജോതിപരായനോ, തത്ഥ വുച്ചതേ, യോയം പുഗ്ഗലോ തമോ ജോതിപരായനോ, സോ യദി തഥാരൂപം കല്യാണമിത്തം പടിലഭതി, യോ നം അകുസലതോ ച നിവാരേതി ഭാവിതകുസലതാവ ഭാവീ നിയോജേതീതി . ഏവഞ്ച സദ്ധമ്മം ദേസേതി. ഇമേ ധമ്മാ കുസലാ, ഇമേ ധമ്മാ അകുസലാ. ഇമേ ധമ്മാ സാവജ്ജാ, ഇമേ ധമ്മാ അനവജ്ജാ. ഇമേ ധമ്മാ സേവിതബ്ബാ, ഇമേ ധമ്മാ ന സേവിതബ്ബാ. ഇമേ ധമ്മാ ഭജിതബ്ബാ, ഇമേ ധമ്മാ ന ഭജിതബ്ബാ. ഇമേ ധമ്മാ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹാതബ്ബാ, ഇമേ ധമ്മാ ന ഉപസമ്പജ്ജ വിഹാതബ്ബാ. ഇമേ ധമ്മാ മനസികാതബ്ബാ, ഇമേ ധമ്മാ ന മനസികാതബ്ബാതി. പച്ചതേ സഞ്ഞായ

യഥാ സഞ്ഞായതി സതിന്ദ്രിയാനി, സോ ഏവം പജാനാതി. ഇമേ ധമ്മാ കുസലാ, ഇമേ ധമ്മാ അകുസലാ. ഇമേ ധമ്മാ സാവജ്ജാ, ഇമേ ധമ്മാ അനവജ്ജാ. ഇമേ ധമ്മാ സേവിതബ്ബാ, ഇമേ ധമ്മാ ന സേവിതബ്ബാ. ഇമേ ധമ്മാ ഭാവേതബ്ബാ, ഇമേ ധമ്മാ ന ഭാവേതബ്ബാ. ഇമേ ധമ്മാ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹാതബ്ബാ, ഇമേ ധമ്മാ ന ഉപസമ്പജ്ജ വിഹാതബ്ബാ. ഇമേ ധമ്മാ മനസികാതബ്ബാ, ഇമേ ധമ്മാ ന മനസികാതബ്ബാതി. സോ തേ ധമ്മേ സുസുയ്യതി, സോതം ഓദഹതി, അഞ്ഞം ചിത്തം ഉപട്ഠപേതി, തേ ചസ്സ ധമ്മാ നിജ്ഝാനക്ഖമന്തി, സോ സുതമയായ പഞ്ഞായ സമന്നാഗതോ സോ തേന പച്ചയവസേന ഇരിയതി ഏവം തസ്സേവ ഇരിയന്തി തപ്പരമോ ഭവതി തപ്പരായനോ. അയം വുച്ചതേ പുഗ്ഗലോ തമോ തമപരായനോ.

തത്ഥ കതമോ പുഗ്ഗലോ ജോതി തമപരായനോ? ജോതി നാമ യാ തസ്സേവ തമസ്സ പടിപക്ഖേന യേ ധമ്മാ അന്തമസോ ഞാണാലോകോ, സോ പുന ധമ്മോ. കതമാ ഉച്ചതേ? പഞ്ഞായതോ പണ്ഡിതോതി വുച്ചതേ, സോ ഏവം പജാനാതി. ഇമേ ധമ്മാ കുസലാ, ഇമേ ധമ്മാ അകുസലാ. ഇമേ ധമ്മാ സാവജ്ജാ, ഇമേ ധമ്മാ അനവജ്ജാ. ഇമേ ധമ്മാ സേവിതബ്ബാ, ഇമേ ധമ്മാ ന സേവിതബ്ബാ. ഇമേ ധമ്മാ ഭാവിതബ്ബാ, ഇമേ ധമ്മാ ന ഭാവിതബ്ബാ. ഇമേ ധമ്മാ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹാതബ്ബാ, ഇമേ ധമ്മാ ന ഉപസമ്പജ്ജ വിഹാതബ്ബാ. ഇമേ ധമ്മാ മനസികാതബ്ബാ, ഇമേ ധമ്മാ ന മനസികാതബ്ബാ. ഇധ പന പാപമിത്തസംസേവനോ പാപമിത്തവസാനുഗോ അകുസലേ ധമ്മേ അഭിവഡ്ഢേതി, കുസലേ ധമ്മേ പജഹതി. സോ തേന പമാദേന പച്ചയസഞ്ഞാ അമനസികത്വാ അസ്സതിഅസമ്പജഞ്ഞം ആസേവതി. തയാ യോ പടിപക്ഖോ തമോ, സോ പവഡ്ഢേതി. സോ തമാഭിഭൂതോ പരായനോ തമപരമോ ചേവ ഭവതി. അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ ജോതി തമപരായനോ.

൧൦൩. തത്ഥ കതമോ പുഗ്ഗലോ ജോതി ജോതിപരായനോ? തത്ഥ വുച്ചതേ സോയം പുഗ്ഗലോ കല്യാണമിത്തസ്സ സന്നിസ്സിതോ ഭവതി സക്കാ സംയോഗീ കുസലം ഗവേസീ, സോ കല്യാണമിത്തേ ഉപസങ്കമിത്വാ പരിപുച്ഛതി, പരിപഞ്ഹയതി? കിം കുസലം, കിം അകുസലം? കിം സാവജ്ജം, കിം അനവജ്ജം? കിം സേവിതബ്ബം, കിം ന സേവിതബ്ബം? കിം ഭാവിതബ്ബം, കിം ന ഭാവിതബ്ബം? കിം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹാതബ്ബം, കിം ന ഉപസമ്പജ്ജ വിഹാതബ്ബം? കിം മനസികാതബ്ബം, കിം ന മനസികാതബ്ബം? കഥം സംകിലേസോ ഹോതി, കഥം വോദാനം ഹോതി? കഥം പവത്തി ഹോതി, കഥം നിവത്തി ഹോതി? കഥം ബന്ധോ ഹോതി, കഥം മോക്ഖോ ഹോതി? കഥം സക്കായസമുദയോ ഹോതി, കഥം സക്കായനിരോധോ ഹോതി? സോ ഏത്ഥ ദേസിതം യഥാ ഉപട്ഠിതം തഥാ സമ്പടിപജ്ജന്തോ സോ ഏവം പജാനാതി. ഇമേ ധമ്മാ കുസലാ, ഇമേ ധമ്മാ അകുസലാ. ഏവം...പേ॰... യാവ കഥം സക്കായസമുദയോ ഹോതി, കഥം സക്കായനിരോധോ ഹോതീതി വിത്ഥാരേന കാതബ്ബം. സോ തേ ധമ്മേ അധിപാടികങ്ഖാതി ഏവം ലക്ഖണം ഞാണം വിജ്ജാ ആലോകം വഡ്ഢേതി. സോ പുഗ്ഗലോ തപ്പരമോ ഭവതി തപ്പരായനോ, അയം വുച്ചതേ പുഗ്ഗലോ ജോതി ജോതിപരായനോ.

തത്ഥ കതമോ പുഗ്ഗലോ തമോ തമപരായനോ? യോ അകുസലം ധമ്മം ദീപേതി. തം ഭാവനായ ഹീനാസു ഗതീസു ഉപപത്തിം ദസ്സേതി, തപ്പരമോ ഭവതി തപ്പരായനോ. അയം വുച്ചതേ പുഗ്ഗലോ തമോ തമപരായനോ.

തത്ഥ യോ പുഗ്ഗലോ തമോ ജോതിപരായനോ? സോ തമേന അകുസലസ്സ കമ്മസ്സ വിപാകം ദസ്സേതി. തമേതി യം ചക്ഖു കല്യാണമിത്തസ്സ യേന അകുസലേ ധമ്മേ പജഹതി, കുസലേ ധമ്മേ അഭിവഡ്ഢതി.

തത്ഥ യോ ച പണീതാസു ഗതീസു ഉപപത്തിം ദസ്സേതി, തപ്പരമോ തേന വുച്ചതേ തമോ ജോതിപരായനോ.

തത്ഥ യോ പുഗ്ഗലോ ജോതി തമപരായനോ? കുസലസ്സ കമ്മവിപാകം ദസ്സേതി. യം ചക്ഖു പാപമിത്തസംസഗ്ഗേന പാപമിത്തുപസേവേന പാപമിത്തവസാനുഗോ അകുസലം ധമ്മം അഭിവഡ്ഢതി, തം ഭാവനായ ഹീനാസു ഗതീസു ഉപപത്തിം ദസ്സേതി. തപ്പരമോ തേന വുച്ചതേ ജോതി തമപരായനോ.

തത്ഥ യോ പുഗ്ഗലോ ജോതി ജോതിപരായനോ സോ ജോതിതാ പഭാതാ [ജോതിതഭാവതായ (പീ॰)] യാവ പണീതാസു ഗതീസു ഉപപത്തിം ദസ്സേതി. തപ്പരമോ തേനാഹ ജോതി ജോതിപരായനോ.

ജോതിതമപരായനേന ദസ അകുസലാനം കമ്മാനം ഉദയം ദസ്സേതി. തമേന പുഗ്ഗലേന അകുസലാനം കമ്മാനം വിപാകം ദസ്സേതി. ന അകുസലാനം ധമ്മാനം വിപാകം ദസ്സേതി. തമേന അട്ഠ മിച്ഛത്താനി ദസ്സേതി. ജോതിനാ അട്ഠ സമ്മത്താനി ദസ്സേതി. ജോതിനാ തമപരായനേന ദസ അകുസലകമ്മപഥേ ദസ്സേതി. ജോതിനാ പണീതത്തം ദസ്സേതി. തമേന ജോതിപരായനേന അതപനീയം ധമ്മം ദസ്സേതി. ജോതിനാ തമപരായനേന തപനീയം ധമ്മം ദസ്സേതി. അയം സുത്തത്ഥോ.

൮൦. തത്ഥ കതമോ ദേസനാ ഹാരോ? ഇമമ്ഹി സുത്തേ കിം ദേസിതം? തത്ഥ വുച്ചതേ ഇമമ്ഹി സുത്തേ കുസലാകുസലാ ധമ്മാ ദേസിതാ. കുസലാകുസലാനഞ്ച ധമ്മാനം വിപാകോ ദേസിതോ. ഹീനപ്പണീതാനഞ്ച സത്താനം ഗതി നാനാകാരണം ദേസിതം. അയം ദേസനാ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ വിചയോ ഹാരോ? അകുസലസ്സ കമ്മസ്സ യോ വിപാകം പച്ചനുഭോതി. തത്ഥ ഠിതോ അകുസലേ ധമ്മേ ഉപ്പാദിയതി വിചയന്തം യുജ്ജതി. കുസലസ്സ കമ്മസ്സ യോ വിപാകം പച്ചനുഭോതി. തത്ഥ ഠിതോ കുസലേ ധമ്മേ ഉപ്പാദിയതി വിചയന്തം യുജ്ജതി. അയം വിചയോ യുത്തി ച.

തത്ഥ കതമോ പദട്ഠാനോ ഹാരോ? യോ പുഗ്ഗലോ ജോതി, സോ പച്ചവേക്ഖണായ പദട്ഠാനം. യോ പുഗ്ഗലോ തമോ, സോ തമാദിന്നം വാനുപസ്സനായ പദട്ഠാനന്തി ദസ്സേതി. തമേന ജോതിപരായനേന അപ്പമാദസ്സ പദട്ഠാനം ദസ്സേതി, തമോ അവിജ്ജായ ച ദിട്ഠിയാ ച പദട്ഠാനം ദസ്സേതി. ജോതിനാ തമപരായനേന പമാദസ്സ ച ദിട്ഠിയാ ച പദട്ഠാനം ദസ്സേതി. അയം പദട്ഠാനോ.

തത്ഥ കതമോ ലക്ഖണോ ഹാരോ? തമേന തമപരായനേന തമോതി അവിജ്ജായ നിദ്ദിട്ഠായ സബ്ബകിലേസധമ്മാ നിദ്ദിട്ഠാ ഹോന്തി. തമേന ജോതിപരായനേന ജോതിവിജ്ജായ നിദ്ദിട്ഠായ സബ്ബേ ബോധിപക്ഖിയധമ്മാ

നിദ്ദിട്ഠാ ഹോന്തി. ജോതിതമപരായനേന പമാദോ നിദ്ദിട്ഠോ ഹോതി. തമേന ജോതിപരായനേന അപ്പമാദോ നിദ്ദിട്ഠോ ഹോതി. അയം ലക്ഖണോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ ചതുബ്യൂഹോ ഹാരോ? ഇമമ്ഹി സുത്തേ ഭഗവതോ കോ അധിപ്പായോ? യേ സത്താ നീചകുലിനോ, ന തേ ഇമം സുത്വാ കുസലേ ധമ്മേ സമാദായ വത്തിസ്സന്തി. യേ സത്താ ഉച്ചകുലിനോ, തേ ഇമം ധമ്മദേസനം സുത്വാ ഭിയ്യോസോ മത്തായ കുസലേ ധമ്മേ സമാദായ വത്തിസ്സന്തീതി. അയം ചതുബ്യൂഹോ ഹാരോ. ഭൂമിയം ഉപദേസോ.

തത്ഥ കതമോ ആവട്ടോ ഹാരോ? യാ അവിജ്ജാതോ പഭൂതി തണ്ഹാ, അയം സമുദയോ. യോ തമോ തമപരായനോ, ഇദം ദുക്ഖം. ഇമാനി ദ്വേ സച്ചാനി ദുക്ഖഞ്ച സമുദയോ ച ജോതി യേന സുത്തേന ധമ്മേന പഞ്ഞാപിയതി, സോ ധമ്മോ പഞ്ചിന്ദ്രിയസ്സ പദട്ഠാനം. തേന അമോഹേന തീണി കുസലമൂലാനി പാരിപൂരിം ഗച്ഛന്തി സഗ്ഗസ്സ പദട്ഠാനം.

തത്ഥ കതമാ വിഭത്തി? തമോ തമപരായനോതി ന ഏകംസേന. കിം കാരണം? അത്ഥി തമോ ച ഭവോ അപരാപരിയവേദനീയേന ച കുസലേന ജോതിനാ പുഗ്ഗലേന സഹോപത്തിഭാവേ. അത്ഥി ജോതി ച ഭവോ അപരാപരിയവേദനീയേന ച അകുസലേന തമേന പുഗ്ഗലേന സഹോപത്തിഭാവേ പരിവത്തനാ തമേസു പടിപക്ഖോതി ജോതിനാ തമപരായനോ.

തത്ഥ കതമോ വേവചനോ? യോ തമോ, സോ ഏവം അത്തബ്യാപാദായ പടിപന്നോ, സോ അസ്സദ്ധായ ബാലോ അകുസലോ അബ്യത്തോ അനാദീനവദസ്സീ. യോ ജോതി, സോ അത്തഹിതായ പടിപന്നോ പണ്ഡിതോ കുസലോ ബ്യത്തോ ആദീനവദസ്സീ. അയം വേവചനോ.

തത്ഥ കതമാ പഞ്ഞത്തി? സോ പുഗ്ഗലോ വിപാകപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞാപിയതി, അകുസലേ പരിയാദിന്നതാ പഞ്ഞാപിയതി. ജോതികുസലധമ്മുപപത്തിപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞാപിയതി കുസലധമ്മവിപാകപഞ്ഞത്തിയാ ചാതി.

ഓതരണോതി യേ അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ യഞ്ച ജരാമരണം യാ ച അവിജ്ജാ, തം പദട്ഠാനം, നിദ്ദേസേന വിജ്ജുപ്പാദോ അവിജ്ജാനിരോധോ യോ യാവ ജരാമരണനിരോധോ, ഇമേ ദ്വേ ധമ്മാ സങ്ഖാരക്ഖന്ധപരിയാപന്നാ. ധമ്മധാതു ധമ്മായതനഞ്ച പദട്ഠാനം നിദ്ദേസേന ധാതൂസു.

തത്ഥ കതമോ സോധനോ? ഇമസ്സ സുത്തസ്സ ദേസിതസ്സ ആരമ്ഭോ. അധിട്ഠാനോതി തമോതി ഭഗവാ ബ്രവീതി, ന ഏകം പുഗ്ഗലം ദേസേതി. യാവതാ സത്താനം ഗതി, തത്ഥ യേ ദുച്ചരിതധമ്മേന ഉപപന്നാ, തേ ബഹുലാധിവചനേന തമോ നിദ്ദിസതി. യാ ജോതി സബ്ബസത്തേസു കുസലധമ്മോപപത്തി സബ്ബം തം ജോതീതി അഭിലപതി അയമേകതാ പച്ചയോ യോനിസോമനസികാരപഞ്ഞത്തി ചതുന്നം മഹാഭൂതാനം പുഗ്ഗലാനം.

തത്ഥ കതമോ പരിക്ഖാരോ? അകുസലസ്സ പാപമിത്തതാ പച്ചയോ, അയോനിസോ മനസികാരോ ഹേതു. കുസലസ്സ കല്യാണമിത്തതാ പച്ചയോ,

യോനിസോ മനസികാരോ ഹേതു.

തത്ഥ കതമാ സമാരോപനാതി? ഇധേകച്ചോ നീചേ കുലേ പച്ചാജാതോ ഹോതീതി നീചേ കുലേ പച്ചാജാതോ രൂപേസു സദ്ദേസു ഗന്ധേസു രസേസു ഫസ്സേസു, സോ ഉപപന്നോ സബ്ബമ്ഹി മാനുസ്സകേ ഉപഭോഗപരിഭോഗേ. ജോതി പണീതേസു കുസലേസു ഉപപന്നോ സബ്ബമ്ഹി മാനുസ്സകേ ഉപഭോഗപരിഭോഗേ ഉപപന്നോതി.

൮൦൭. തത്ഥ കതമം സംകിലേസഭാഗിയം നിബ്ബേധഭാഗിയം ച സുത്തം? ന തം ദള്ഹം ബന്ധനമാഹു ധീരാതി ഗാഥാ. കേന കാരണേന തം ബന്ധനം ദള്ഹം? ചതൂഹി കാരണേഹി ഇസ്സരിയേന സക്കാ മോചേതും ധനേന വാ അഞ്ഞേന വാ യാചനായ വാ പരായനേന വാ. യേസു ച അയം രാഗോ മണികുണ്ഡലേസു പുത്തേസു ദാരേസു ച യാ അപേക്ഖാ, ഇദമസ്സ ചേതസികബന്ധനം. തം ന സക്കാ ഇസ്സരിയേന വാ ധനേന വാ അഞ്ഞേന വാ യാചനായ വാ പരായനേന വാ മോചേതും. ന ച തത്ഥ കോചി അത്ഥി പാടിഭോഗോ. ഇമിനാ ബന്ധനതോ മോചയിത്ഥാതി ദേവോ വാ മനുസ്സോ വാ തദിദം ബന്ധനം രാഗാനുസയേന ച ഛസു ബാഹിരേസു ച ആയതനേസു ബന്ധതി. രൂപേസു രൂപതണ്ഹാ ബന്ധതി, യാവ ധമ്മേസു ധമ്മതണ്ഹാ. യോ ഇധ ലോകേ ബന്ധോ പരലോകസ്മിം ബന്ധോ നീയതി. സോ ബന്ധോ ജായതി, ബന്ധോ മീയതി. ബന്ധോ അസ്മാ ലോകാ പരം ലോകം ഗച്ഛതി. ന സക്കാ മോചേതും അഞ്ഞത്ര അരിയമഗ്ഗേന ഇമഞ്ച ബന്ധനം. മരണഭാവഞ്ച ഉപപത്തിഭാവഞ്ച ഭയതോ വിദിത്വാ ഛന്ദരാഗം പജഹതി. സോ ഇമം ഛന്ദരാഗം പജഹിത്വാ അതിക്കമതി. അയഞ്ച ലോകോ ഇതോ പരം ദുതിയോ.

തത്ഥ യം ബന്ധനാസങ്ഖാരാനം പഹാനം ഇദം വുച്ചതി ഉഭയേസു ഠാനേസു വീരിയം, ഗന്ധപരിവാതോ [ഗന്ഥപരിവസോ (പീ॰) ഗന്ഥപരിവുതോ (ക॰)] സുമുനി നോപലിമ്പതി. തഥേവ പരിഗ്ഗഹേസു പുത്തേസു ദാരേസു ച അവ്യൂള്ഹോ സല്ലോതി തസ്സേവ തണ്ഹായ പഹാനം ദസ്സേതി. അയം തണ്ഹാമൂലസ്സ പഹാനാ വരേ [അഹനാവരേ (പീ॰), അഹനാവരോ (ക॰)] അപ്പമത്തോതി കാമോ പമാദവത്തതി പഹാനായ നേക്ഖമ്മാഭിരതോ അപ്പമാദവിഹാരീ ഭവതി. തസ്സ ആസയം പഹാനായ നേവ ഇമം ലോകം ആസീസതി ന പരലോകം. ന ഇധലോകം നിസ്സിതം, പിയരൂപം സാതരൂപം ആകങ്ഖതി. നാപി പരലോകം നിസ്സിതം പിയരൂപം സാതരൂപം ആകങ്ഖതി, തേന വുച്ചതേ "നാസീസതേ ലോകമിമം പരം ലോകഞ്ചാ"തി. യം തസ്സ പഹാനം തം ഛേദനം അട്ഠകവഗ്ഗിയേസു മുനി നിദ്ദിട്ഠോ. സോ ഇധ വിരോധോ അട്ഠകവഗ്ഗിയേസു നാസീസനം ഇധ അനാഥാ. തഥായം തണ്ഹായ തസ്സ പരിഗ്ഗഹസ്സ വത്ഥുകാമസ്സ ഏകഗാഥായ ഏതേ സബ്ബേ കാമാ ദസ്സിതാ. തേന ഭഗവാ ദേസേതി "ഏതമ്പി ഛേത്വാന പരിബ്ബജന്തി അനപേക്ഖിനോ സബ്ബകാമേ പഹായാ"തി. ഇമിസ്സാ ഗാഥായ ദ്വിധാ നിദ്ദേസോ സംസന്ദനനിദ്ദേസോ ച സമയനിദ്ദേസോ ച, യഥാ അയം ഗാഥാ സംകിലേസഭാഗിയഞ്ച നിബ്ബേധഭാഗിയഞ്ച, ഏവം തായ ഗാഥായ സംകിലേസഭാഗിയഞ്ച നിബ്ബേധഭാഗിയഞ്ച വിസജ്ജനാ. ഏവം ഗാഥാ സബ്ബഗാഥാസു ബ്യാകരണേസു വാ നിദ്ദിട്ഠം സുത്തം.

൮൦൮. തത്ഥ കതമാ ദേസനാ? ഇമം സുത്തം കേനാധിപ്പായേന ദേസിതം. യേ രാഗചരിതാ സത്താ, തേ കാമേ പജഹിസ്സന്തീതി അയം തത്ഥ ഭഗവതോ

അധിപ്പായോ.

തത്ഥ കതമോ വിചയോ? യസ്സ ദസവത്ഥുകാ കിലേസാ ഉത്തിണ്ണാ വന്താ വിദിതാ. കതമേ ദസവിധാതി , കിലേസകാമാ ച ഓരമ്ഭാഗിയഉദ്ധമ്ഭാഗിയാ ച സംയോജനാ ദസവത്ഥുകാനി ആയതനാനി, അയം വിചയോ.

തത്ഥ കതമാ യുത്തി? യേ സാരത്താ തേ ഗാള്ഹബന്ധനേന ബന്ധന്തി അത്ഥി ഏസാ യുത്തി.

തത്ഥ കതമോ പദട്ഠാനോ? സാരത്തോ മണികുണ്ഡലേസു മമംകാരസ്സ പദട്ഠാനം. അപേക്ഖാതി അതീതവത്ഥുസ്സ സരാഗസ്സ പദട്ഠാനം. ഏതമ്പി ഛേത്വാതി ഭാവനായ പദട്ഠാനം.

തത്ഥ കതമോ ലക്ഖണോ? സാരത്തചിത്തോ മണികുണ്ഡലേസു യോ അഹംകാരേ വിസത്തോ മമംകാരേ വിസത്തോ, യോ പുത്തദാരേ സാരത്തോ. ഖേത്തവത്ഥുസ്മിം സാരത്തോ. അയം ലക്ഖണോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ ചതുബ്യൂഹോ ഹാരോ? ഇധ സുത്തേ ഭഗവതോ കോ അധിപ്പായോ. യേ നിബ്ബാനേന ഛന്ദികാ ഭവിസ്സന്തി, തേ പുത്തദാരേ തണ്ഹം പജഹിസ്സന്തി. അയം തത്ഥ ഭഗവതോ അധിപ്പായോ. ഇമാനി ചത്താരി സച്ചാനി.

തത്ഥ കതമോ ആവട്ടോ? യാ പുത്തദാരേ തണ്ഹാ, അയം സമുദയോ. യേ ഉപാദിന്നക്ഖന്ധാ, തേ യേ ച ബാഹിരേസു രൂപേസു രൂപപരിഗ്ഗഹോ, ഇദം ദുക്ഖം, യം തത്ഥ ഛേദനീയം, അയം നിരോധോ. യേന ഛിജ്ജതി, അയം മഗ്ഗോ. വിഭത്തീതി നത്ഥി വിഭത്തിയാ ഭൂമി, പരിവത്തനോതി പടിപക്ഖോ നിദ്ദിട്ഠോ.

തത്ഥ കതമോ വേവചനോ? നിദ്ദിട്ഠോ വേവചനോ. തത്ഥ കതമോ ഓതരണോ? അത്ഥി തണ്ഹാ ഏകോ സത്തോ ഓതിണ്ണോ തപ്പച്ചയാ വിഞ്ഞാണം യാവ ജരാമരണം. യാ തത്ഥ വേദനാ, അയം അവിജ്ജാ വിജ്ജുപ്പാദാ അവിജ്ജാനിരോധോ യാവ ജരാമരണനിരോധോ.

തത്ഥ കതമോ സോധനോ? സുദ്ധോ ഗാഥായ ആരമ്ഭോ. തത്ഥ കതമോ അധിട്ഠാനോ? ന തം ദള്ഹം ബന്ധനമാഹു ധീരാതി ഏകത്തതായ പഞ്ഞത്താ, ന വേമത്തതായ. ചത്താരോ രാഗാ കാമരാഗോ രൂപരാഗോ ഭവരാഗോ ദിട്ഠിരാഗോ ചാതി ഏകത്തതായ പഞ്ഞത്താ.

തത്ഥ കതമോ പരിക്ഖാരോ? യേസം രാഗോ മണികുണ്ഡലേസു തസ്സ സുഭസഞ്ഞാ ഹേതു, അനുബ്യഞ്ജനസോ ച നിമിത്തഗ്ഗാഹിതാ പച്ചയോ. യായ തേ ഛിന്നാനി തസ്സ അസുഭസഞ്ഞാ ഹേതു, നിമിത്തഗ്ഗഹണഅനുബ്യഞ്ജനഗ്ഗഹണവിനോദനം പച്ചയോ.

തത്ഥ കതമോ സമാരോപനോ? സാരത്തോ മണികുണ്ഡലേസു സമ്മൂള്ഹവിധോ ദുട്ഠാതിപി ഏതമ്പി [ഏവമ്പി (പീ॰ ക॰)] ഛേത്വാന പരിബ്ബജന്തീതി തം പരിഞ്ഞാതത്ഥം പരിവജ്ജിതത്ഥം പജഹിതാ, അയം സമാരോപനോ.

൧൦൭. യം ചേതസികം യം പകപ്പിതം വിത്ഥാരേന പച്ചയോ, യം വാ ചേതസികം കായികം ചേതസികം കമ്മം. കിംകാരണാ? ചേതസികാ ഹി ചേതനാ മനോകമ്മോതി വുച്ചതേ, സാ ചേതനാകമ്മം, യം ചേതസികം ഇമം കായികഞ്ച വാചസികഞ്ച ഇമാനി തീണി കമ്മാനി നിദ്ദിട്ഠാനി. കായകമ്മം വചീകമ്മഞ്ച താനി കുസലാനി പിയം കായേന ച വാചായ ച ആരഭതി പരാമസതി, അയം വുച്ചതി സീലബ്ബതപരാമാസോ. സങ്കപ്പനാ തേ തിവിധാ സങ്ഖാരാ പുഞ്ഞമയാ അപുഞ്ഞമയാ ആനേഞ്ജമയാ, തപ്പച്ചയാ വിഞ്ഞാണം തേ ആരമ്മണമേതം ഹോതി വിഞ്ഞാണസ്സ ഠിതിയാ. യാ സുഭസഞ്ഞാ സുഖസഞ്ഞാ അത്തസഞ്ഞാ ച. ഇദം ചേതസികം. യം രൂപൂപഗം വിഞ്ഞാണം തിട്ഠതി രൂപാരമ്മണം രൂപപതിട്ഠിതം നന്ദൂപസേചനം വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലതം ഗച്ഛതി, അയം സങ്കപ്പനാ, ഇതി യം വിഞ്ഞാണട്ഠിതീസു ഠിതം പഠമാഭിനിബ്ബത്തിആരമ്മണവസേന ഉപാദാനം, ഇദം വുച്ചതി ചേതസികന്തി.

തത്ഥ ഠിതസ്സ അരൂപസ്സ യാ നികന്തി അജ്ഝോസാനം, ഇദമ്പി സകമ്പിതം മനാപികേസു രൂപേസു പിയരൂപസാതരൂപേസു ആഭോഗോ, ഇദം ചേതസികം. യം ചേതേതി സത്തേസു [സത്തസു (പീ॰)] മനാപികേസു അഭിജ്ഝാകായഗന്ഥോ പടിഘാനുസയേസു ബ്യാപാദകായഗന്ഥോ സബ്ബേ ചത്താരോ ഗന്ഥാ, അയം പഞ്ചസു കാമഗുണേസു പഠമാഭിനിപാതോ ചിത്തസ്സ യാ ചേതനാ യസ്സ തത്ഥ അസ്സാദാനുപസ്സിസ്സ അനേകാ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ ചിത്തം അരൂപവതിയോ ഹോന്തി. പുഗ്ഗലോ രാഗാനുബന്ധിഭൂതോ തേഹി കിലേസകാമേഹി യഥാ കാമകരണീയോ, അയം വുച്ചതേ കാമേസു പകപ്പനാ. ഏവം സബ്ബേ ചത്താരോ ഓഘാ. യം തേഹി കാമേഹി സംയുത്തോ വിഹരതി ഭാവിതോ അജ്ഝോസന്നോ, അയം ചേതനാ. യസ്സ തഥായം അവീതരാഗസ്സ അധിഗതപേമസ്സ തസ്സ വിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ഉപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ ദുക്ഖാനുപരിവത്തിതം വിഞ്ഞാണം ഹോതി സരിതസ്സ വയധമ്മസമുപ്പാദോ ചിത്തം പരിയാദിയതി, ഇദം വുച്ചതി പകപ്പിതന്തി.

ഏകമേകസ്സ ചേതേതി ച പകപ്പേതി ച വിഞ്ഞാണസ്സ ഠിതി യാ ഹോതി, സാ ച ഠിതി ദ്വിധാ ആരമ്മണട്ഠിതി ച ആഹാരട്ഠിതി ച. തത്ഥ യാ ആരമ്മണട്ഠിതി, അയം നാമരൂപസ്സ പച്ചയോ . യാ ആഹാരട്ഠിതി യാ പുനബ്ഭവാഭിനിബ്ബത്തികാ ഠിതി യാ ച പോനോഭവികാ ഠിതി, അയം വുച്ചതി ആരമ്മണം. തം ഹോതി വിഞ്ഞാണസ്സ ഠിതിയാ തസ്സ വിഞ്ഞാണപച്ചയാ നാമരൂപം യാവ ജരാമരണഞ്ച ചേതേതി, അഥ ച പുന പത്ഥയതേ യതോ ന പോനോഭവികാ അനാഗതവത്ഥുമ്ഹി, അയം പടിപക്ഖോ നിദ്ദിട്ഠോ. ന ചേതേതി ന പത്ഥയതി അഥ ച ദൂസേതീതി ദുവിധോ നിദ്ദേസോ. അസ്സ പുബ്ബേ ഹോതി തം ചേതസികം തം പകപ്പിതം അസമൂഹതം തപ്പച്ചയാ, അയം വിഞ്ഞാണസ്സ ഠിതി ഹോതി.

൧൦൮. അഥ വാ തസ്സ അനുസയാ ആവിഭവന്തി തപ്പച്ചയാ തസ്സ പുനബ്ഭവോ നിബ്ബത്തതി. അഥ വാ നം സംകിയതേ അപ്പേതു ആഗാരേ വാ, സുഖുമാ വാ സന്തി വാ ന സംകിയതേ കാമേ തം ഏവം നിച്ഛേസുപി ആഗാരേസു ജാതോ ഹോതി. തം നയതി യം നോ കപ്പേതും ഏവം സങ്ഖാരാ ചേതിതാ പകപ്പിതാ ച ആരമ്മണഭൂതാ ഹോന്തി, യാ ച ചേതനാ യാ ച പകപ്പനാ യഞ്ച വത്ഥു നിബ്ബത്തം, ഉഭോപി ഏതേ ആരമ്മണം വിഞ്ഞാണസ്സ

തഥാ ചേതനായ ച സങ്കപ്പനായ ച പത്ഥനായ ച ഭൂതാ സത്താ ചേതേതി ച സങ്കപ്പേതി ച. യം ഗവേസനാ ന ച ചേതേതി ന ച സങ്കപ്പേതി. കതമേ ച സത്താ ഭൂതാ? യേ ച തനുജാതഅണ്ഡജാപി അണ്ഡകാ അനുഭിന്നാ സംസേദജാ ന ച സമ്ഭിന്നാ ഇമേ ഭൂതാ. കതമേ സമ്ഭവേസിനോ ഗബ്ഭഗതാ അണ്ഡഗതാ സംസരന്തോ ഇമേ ന ചേതേതി ന പത്ഥേതി ന ച സങ്കപ്പേതി. അനുസയേ ന ച പുനബ്ഭവോ നിബ്ബത്തീതി? യേ ഭൂതാ സത്താ യേ സമ്ഭവേസിനോ, തേ ഥാവരാ. യേ വാ സതോ ചേതേന്തി പത്ഥേന്തി ച യേ ഥാവരാ. തേ ന ച ചേതേന്തി, ന ച പത്ഥേന്തി, ന ച സങ്കപ്പേന്തി, അനുസയേന ച സംസരന്തി.

അപരോ പരിയായോ. യേ അരിയപുഗ്ഗലാ സേക്ഖാ, തത്ഥ തേ ന ച ചേതേന്തി, ന ച സങ്കപ്പേന്തി, അനുസയേന പുന ഉപ്പജ്ജന്തി.

അപരോ പരിയായോ. സുഖുമാ പാണാ ഭൂമിഗതാ ഉദകഗതാ ചക്ഖുനോ ആപാഥം നാഗച്ഛന്തി, തേ ന ച ചേതേന്തി, ന ച സങ്കപ്പേന്തി, അനുസയേന ച സംസരന്തി.

അപരോ പരിയായോ. ബാഹികാ സബ്ബേ ഭിക്ഖൂ അഭിമാനികാ, തേ ന ച ചേതേന്തി, ന ച പത്ഥയന്തി, അനുസയേന ച സംസരന്തി, ന ച ചേതേന്തി, ന ച സങ്കപ്പേന്തി, ന ച അനുസേന്തി. ആരമ്മണമേതം ന ഹോതി വിഞ്ഞാണസ്സ ഠിതിയാ.

ന ച ചേതേതീതി പരിയുട്ഠാനസമുഗ്ഘാതം ദസ്സേതി. ന ച അനുസേതീതി അനുസയസമുഗ്ഘാതം ദസ്സേതി . ന ച ചേതേതീതി ഓളാരികാനം കിലേസാനം പഹാനം ദസ്സേതി. ന ച അനുസേതീതി സുഖുമാനം കിലേസാനം പഹാനം ദസ്സേതി. ന ച ചേതേതീതി യേന ഭൂമി ച ന ച പത്ഥയന്തീതി സകദാഗാമീ അനാഗാമീ, ന ച അനുസേതീതി അരഹം, ന ച ചേതേതീതി സീലക്ഖന്ധസ്സ പടിപക്ഖേന പഹാനം ദസ്സേതി, ന ച പത്ഥയതീതി സമാധിക്ഖന്ധസ്സ പടിപക്ഖേന പഹാനം ദസ്സേതി, ന ച അനുസയതീതി പഞ്ഞാക്ഖന്ധസ്സ പടിപക്ഖേന പഹാനം ദസ്സേതി, ന ച ചേതേതീതി അപുഞ്ഞമയാനം സങ്ഖാരാനം പഹാനം ദസ്സേതി, ന ച പത്ഥയതീതി പുഞ്ഞമയാനം സങ്ഖാരാനം പഹാനം ദസ്സേതി, ന ച അനുസേതീതി ആനേഞ്ജമയാനം സങ്ഖാരാനം പഹാനം ദസ്സേതി, ന ച ചേതേതീതി അനഞ്ഞാതഞ്ഞസ്സാമീതിന്ദ്രിയം, ന ച പത്ഥയതീതി അഞ്ഞിന്ദ്രിയം, ന ച അനുസയതീതി അഞ്ഞാതാവിനോ ഇന്ദ്രിയം. ന ച ചേതേതീതി മുദുകാ ഇന്ദ്രിയഭാവനാ, ന ച പത്ഥയതീതി മജ്ഝഇന്ദ്രിയഭാവനാ, ന ച അനുസേതീതി അധിമത്താ ഇന്ദ്രിയഭാവനാ. അയം സുത്തത്ഥോ.

ഥഠ്. തത്ഥ കതമാ ദേസനാ? ഇധ സുത്തേ ചത്താരി സച്ചാനി ദേസിതാനി. യഞ്ച ചേതയിതം യഞ്ച പകപ്പിതം അത്ഥി ഏതം ആരമ്മണം ചിത്തം പതിട്ഠതി വിചിനതി [വിചിനയതി (പീ॰ ക॰)] യുജ്ജതി. ന ച ചേതേതീതി ന ച പത്ഥയതീതി അത്ഥി ഏവം ആരമ്മണം അനുസയേ വിഞ്ഞാണമിതി വിചിനിയതി യുജ്ജതി ന ച ചേതേതി ന ച പത്ഥയതി. അനുസയപ്പഹാനാ വിഞ്ഞാണട്ഠിതിം ന ഗവേസന്തി, വിചിയന്തം യുജ്ജതി. അയം യുത്തിവിചയോ.

തത്ഥ കതമോ പദട്ഠാനോ? ചേതനാ പരിയുട്ഠാനം ചേതനാപരിയുട്ഠാനസ്സ പദട്ഠാനം. സങ്കപ്പനം ഉപാദാനസ്സ പദട്ഠാനം. അനുസയോ പരിയുട്ഠാനസ്സ പദട്ഠാനം. തേസം ഛന്ദരാഗവിനാസായ ഭാവനാ ഭവരാഗസ്സ പഹാനം.

തത്ഥ കതമോ ലക്ഖണോ? യം ചേതസികന്തി വേദയിതം പകപ്പിതം ഉഗ്ഗഹിതം വിഞ്ഞാതം തബ്ബിഞ്ഞാണം ആരമ്മണമ്പി പച്ചയോപി.

തത്ഥ കതമോ ചതുബ്യൂഹോ? ഇധ സുത്തേ ഭഗവതോ കോ അധിപ്പായോ? യേ പുനബ്ഭവം ന ഇച്ഛന്തി, തേ ന ചേതയിസ്സന്തി ന ച പത്ഥയിസ്സന്തീതി, അയം അധിപ്പായോ.

ആവട്ടോതി യാ ച ചേതനാ പത്ഥനാ ച അനുസയോ ച വിഞ്ഞാണട്ഠിതിപഹാനാ ച, ഇമാനി ദ്വേ സച്ചാനി. വിഭത്തീതി നത്ഥി വിഭത്തിയാ ഭൂമി. പരിവത്തനാ പന പടിപക്ഖം സുത്തം.

തത്ഥ കതമോ വേവചനോ? ചേതനാ രൂപസഞ്ചേതനാ യാവധമ്മസഞ്ചേതനാ. യോ അനുസയോ, തേ സത്ത അനുസയാ.

പഞ്ഞത്തീതി ചേതനാപരിയുട്ഠാനം പഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്താ. സങ്കപ്പനം ഉപാദാനപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം. അനുസയോ ഹേതുപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തോ. വിഞ്ഞാണട്ഠിതി ഉപപത്തിഹേതുപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്താ. ചേതനാ സങ്കപ്പനാ അനുസയോ സമുച്ഛേദോ ഛന്ദരാഗവിനയപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തോ. പഠമേ കേചി ദ്വീഹി പരിവത്തകേഹി പടിച്ചസമുപ്പാദോ ഇദപ്പച്ചയതായ മജ്ഝപഞ്ഞത്തി.

ഓതരണോതി ദ്വീഹി പരിവത്തകേഹി ദുക്ഖഞ്ച സമുദയോ ച മജ്ഝിമകേഹി മഗ്ഗോ ച നിരോധോ ച. സോധനോതി സുത്തേ സുത്തസ്സ ആരമ്ഭോ.

അധിട്ഠാനോതി യഞ്ചേതയിതം സബ്ബം അധിട്ഠാനേന ഏകത്തായ പഞ്ഞത്തം. സങ്കപ്പിതന്തി ഉപാദാനേകത്തായ പഞ്ഞത്തം. വിഞ്ഞാണം ഏകത്തായ പഞ്ഞത്തം.

പരിക്ഖാരോതി സുഭഞ്ച ആരമ്മണം അയോനിസോ മനസികാരോ ചേതനാ ഹേതുപച്ചയതായ പച്ചയോ. വിഞ്ഞാണസ്സ പതിട്ഠാനോ ധമ്മോ ആരമ്മണപച്ചയതായ പച്ചയോ. തസ്സ മനസികാരോ ഹേതുപച്ചയതായ പച്ചയോ.

തത്ഥ കതമോ സമാരോപനോ? ഇദം സുത്തം സഞ്ഞിതം തത്ഥ ചേതേതി വിസജ്ജനാ ഇതി നിദ്ദിസിതബ്ബാ. തസ്സ ദിട്ഠിയാ വിഞ്ഞാണപച്ചയാ നാമരൂപം യാവ ജരാമരണം, അയം സമാരോപനോ. ആരമ്മണമേതം ന ഹോതി വിഞ്ഞാണസ്സ ഠിതിയാ, വിഞ്ഞാണനിരോധാ നാമരൂപനിരോധോ, നാമരൂപനിരോധാ യാവ ജരാമരണനിരോധോ.

൧൧൫. തത്ഥ കതമം സംകിലേസഭാഗിയഞ്ച നിബ്ബേധഭാഗിയഞ്ച അസേക്ഖഭാഗിയഞ്ച സുത്തം? അയം ലോകോ [പസ്സ ഉദാ॰ ൩൦ ഉദാനേ] സന്താപജാതോ യാവ യേ ഹി കേചി സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഭവേന ഭവസ്സ വിപ്പമോക്ഖമാഹംസു. സംകിലേസഭാഗിയം ഉപധിം ഹി പടിച്ച

ദുക്ഖമിദം സമ്ഭോതി, യാ താ പന തണ്ഹാ പഹീയന്തി, ഭവം നാഭിനന്ദതീതി നിബ്ബേധസ്സ നിബ്ബുതസ്സ [നിച്ചുതസ്സ (പീ॰ ക॰)] ഭിക്ഖുനോ അനുപാദായ പുനബ്ഭവോ ന ഹോതി. ഉപച്ചഗാ സബ്ബഭവാനി താദീതി അസേക്ഖഭാഗിയം.

തത്ഥ സന്താപജാതോതി രാഗജോ സന്താപോ ദോസജോ മോഹജോതി. തേസം സത്താനം ഠാനം ദസ്സേതി . ലോകോ സന്താപജാതോതി ഫസ്സോ തിവിധോ സുഖവേദനീയോ ദുക്ഖവേദനീയോ അദുക്ഖമസുഖവേദനീയോ. തത്ഥ സുഖവേദനീയോ ഫസ്സോ രാഗസന്താപോ, ദുക്ഖവേദനീയോ ദോസസന്താപോ, അദുക്ഖമസുഖവേദനീയോ മോഹസന്താപോ. യഥാ ച ഭഗവാ ആഹ പഠമകസ്സ വലാഹകസ്സ ഗോമഗ്ഗേ [കോമഗ്ഗേ (പീ॰ ക॰) പസ്സ അ॰ നി॰ ൩.൩൫] യേഹി ഗഹപതിപുത്ത രാഗജേഹി ദോസജേഹി മോഹജേഹി സന്താപേഹി ദുക്ഖം സുപതി, തേ മമ സന്താപാ ന സന്തി.

രോഗം വദതി അത്തതോതി തേഹി സന്താപേഹി സന്താപിതോ തിവിധം വിപല്ലാസം പടിലഭതി സഞ്ഞാവിപല്ലാസം ചിത്തവിപല്ലാസം ദിട്ഠിവിപല്ലാസം. തത്ഥ അസുഭേ സുഭന്തി സഞ്ഞാവിപല്ലാസോ. ദുക്ഖേ സുഖന്തി ചിത്തവിപല്ലാസോ. അനിച്ചേ നിച്ചന്തി അനത്തനി അത്താതി ദിട്ഠിവിപല്ലാസോ.

യഥാ ചിത്തസ്സ വിപല്ലാസോ സഞ്ഞാദിട്ഠിതേ തിവിധാ വിതക്കാ - ചിത്തവിതക്കോ വിപല്ലാസോ സഞ്ഞാവിതക്കോ വിപല്ലാസോ ദിട്ഠിവിതക്കോ വിപല്ലാസോപി. തത്ഥ അവിജ്ജാ വിപല്ലാസോ ഗോചരാ ഗതിപതേയ്യഭൂമി, യഥാ ഹി തം സഞ്ജാനാതി യഥാ വിജാനാതി യഥാ സഞ്ജാനാതി ച വിജാനാതി ച. യഥാ ഖന്തി ചേതേതി ഇമേ ചത്താരോ വിപല്ലാസാ സത്താ യേഹി ചതുബ്ബിധം അത്തഭാവവത്ഥും രോഗഭൂതം ഗണ്ഡഭൂതം "അത്താ"തി വദന്തി. രോഗം വദതി അത്തതോതി അയം ആവട്ടോ. യേന യേന ഹി മഞ്ഞതി തതോ തം ഹോതി അഞ്ഞഥാതി സുഭന്തി മഞ്ഞതി ന തഥാ ഹോതി. ഏവം സുഖന്തി നിച്ചം അത്താതി സോ അഞ്ഞഥാ ഭവമേവ സന്തം അനാഗതം ഭവം പത്ഥയതി, തേന വുച്ചതി "ഭവരാഗോ"തി. ഭവമേവാഭിനന്ദതി, യം അഭിനന്ദതി, തം ദുക്ഖന്തി പഞ്ചക്ഖന്ധേ നിദ്ദിസിയതി. യഞ്ച തപ്പച്ചയാ സോകപരിദേവദുക്ഖം തസ്സ ഹി ഭാവേസ്സതി. ഏത്താവതാ സംകിലേസോ ഹോതി. പഹാനത്ഥം ഖോ പന ബ്രഹ്മചരിയം വുസ്സതി. തിണ്ണം സന്താപാനം ഛന്ദരാഗവിനയോ ഹോതി.

ഉപധിം ഹി പടിച്ച ദുക്ഖമിദം ഭവതീതി യേ ഭവമേവാഭിനന്ദന്തി യസ്സ ഭാവേസ്സതി, തം ദുക്ഖം തസ്സ ദുക്ഖസ്സ പഹാനമാഹ. സബ്ബസോ ഉപാദാനഞ്ച യം നത്ഥി ദുക്ഖസ്സ സമ്ഭവോതി ചത്താരോ വിപല്ലാസാ യഥാ നിദ്ദിട്ഠഉപാദാനമാഹ. തസ്സ പഠമോ വിപല്ലാസോ കാമുപാദാനം, ദുതിയം ദിട്ഠുപാദാനം, തതിയം സീലബ്ബതുപാദാനം, ചതുത്ഥം അത്തവാദുപാദാനം, തേസം യോ ഖയോ നത്ഥി ദുക്ഖസ്സ സമ്ഭവോ ഉപധി നിദാനം ദുക്ഖനിരോധമാഹ. ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതോ വിഭവതണ്ഹാ ന ഹോതി. വിഭവം നാഭിനന്ദതീതി ദസ്സനഭൂമിം മഞ്ഞേതി സബ്ബസോ തണ്ഹക്ഖയം നിബ്ബാനന്തി ദ്വേ വിമുത്തിയോ കഥേതി രാഗവിരാഗഞ്ച അവിജ്ജാവിരാഗഞ്ച. തസ്സ ഭിക്ഖുനോതി അനുപാദിസേസനിബ്ബാനധാതും മഞ്ഞേതി. അയം സുത്തസ്സ അത്ഥനിദ്ദേസോ.

൧൧൧. തത്ഥ കതമോ വിചയോ? യസ്സ യത്ഥ പരിളാഹേതി തസ്സ പരിഡയ്ഹന്തസ്സ സോ യഥാഭൂതം നത്ഥി നിബ്ബിന്ദതി ച, അയം വിചയോ ച യുത്തി ച. പദട്ഠാനോ രാഗജോ പരിളാഹോ സുഖിന്ദ്രിയസ്സ ദോമനസ്സിന്ദ്രിയസ്സ ച പദട്ഠാനം. ദോസജോ പരിളാഹോ സുഖിന്ദ്രിയസ്സ ദോമനസ്സിന്ദ്രിയസ്സ ച പദട്ഠാനം. മോഹജോ പരിളാഹോ ഉപേക്ഖിന്ദ്രിയസ്സ ദോമനസ്സിന്ദ്രിയസ്സ ച പദട്ഠാനം.

തത്ഥ കതമോ ലക്ഖണോ ഹാരോ? ഫസ്സപരേതോ വേദനാപരേതോ സഞ്ഞാപരേതോപി സങ്ഖാരപരേതോപി യേന യേന മഞ്ഞതി യദി സുഭനിമിത്തേന യദി സുഖനിമിത്തേന യദി നിച്ചനിമിത്തേന യദി അത്തനിമിത്തേന അസുഭേ സുഭന്തി മഞ്ഞതി, ഏവം സബ്ബം രാഗജേ പരിളാഹേ വുത്തേ ചത്താരോ പരിളാഹാ വുത്താ ഭവന്തി. രാഗജോ ദോസജോ മോഹജോ ദിട്ഠിജോ ച രാഗം വദാമീതി അത്ഥതോ വദതി. സബ്ബാനി പന്നരസ പദാനി അനിച്ചം ദുക്ഖന്തി.

തത്ഥ കതമോ ചതുബ്യൂഹോ? ഇധ സുത്തേ ഭഗവതോ കോ അധിപ്പായോ? യേ പരിളാഹേന ന അച്ഛന്തി തേ ഭവം നാഭിനന്ദന്തി. യേ ഭവം നാഭിനന്ദന്തി, തേ പരിനിബ്ബായിസ്സന്തി. അയം അധിപ്പായോ.

തത്ഥ കതമോ ആവട്ടോ? സംകിലേസഭാഗിയേന ദുക്ഖഞ്ച സമുദയഞ്ച നിദ്ദിസതി. നിബ്ബേധഭാഗിയേന മഗ്ഗഞ്ച നിരോധഞ്ച.

തത്ഥ കതമാ വിഭത്തി? സന്താപജാതോ രോഗജാതോ രോഗം വദതി അത്ഥതോ തം ന ഏകംസേന ഹോതി അമനസികാരാ സന്താപജാതോ ഖോ ന ച രോഗം അത്ഥതോ വദതി.

തത്ഥ കതമോ പരിവത്തനോ? പക്ഖപടിപക്ഖനിദസ്സനത്ഥം ഭൂമി പരിവത്തനായ.

തത്ഥ കതമോ വേവചനോ ഹാരോ? രോഗഞ്ച അത്ഥതോ വദതി സല്ലം അത്ഥതോ വദതി. പന്നരസ പദാനി സബ്ബാനി വത്തബ്ബാനി.

തത്ഥ കതമാ പഞ്ഞത്തി? സന്താപജാതോതി ദോമനസ്സപദട്ഠാനം. സബ്ബേ വചനപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞപേതി. രോഗം വദതി അത്ഥതോ വിപല്ലാസോ സംകിലേസപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞപേതി. യം നാഭിനന്ദതി, തം ദുക്ഖന്തി വിപല്ലാസനിക്ഖേപപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്താ. തേ അകതസത്താ ലോകാ മജ്ഝേന വേമത്തതായ പഞ്ഞത്താ.

തത്ഥ കതമോ ഓതരണോ? സന്താപജാതോതി തീണി അകുസലമൂലാനി, തേ സങ്ഖാരാ സങ്ഖാരക്ഖന്ധപരിയാപന്നാ, ധാതൂസു ധമ്മധാതു, ആയതനേസു ധമ്മായതനം. ഇന്ദ്രിയേസു ഇത്ഥിന്ദ്രിയം പുരിസിന്ദ്രിയഞ്ച പദട്ഠാനം.

തത്ഥ കതമോ സോധനോ? സുദ്ധോ സുത്തസ്സ ആരമ്ഭോ.

തത്ഥ കതമോ അധിട്ഠാനോ ഹാരോ? പരിളാഹോതി യേ സത്താ ലോകാ ഏകത്തപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്താ, തേ അകതസത്താ ലോകാ മജ്ഝേന വേമത്തതായ പഞ്ഞത്താ.

തത്ഥ കതമോ പരിക്ഖാരോ? സന്താപജാതോതി അയോനിസോ മനസികാരോ ഹേതു, വിപല്ലാസഞ്ച പച്ചയോ. തത്ഥ ദ്വീഹി ധമ്മേഹി അത്താ അഭിനിവിട്ഠാ ചിത്തഞ്ച ചേതസികഞ്ച ധമ്മേ ഉഭയാനി തസ്സ വിപരീതേന പരാമസതോ. അപരോ പരിയായോ, ചേതസികേഹി ധമ്മേഹി അത്തസഞ്ഞാ അനത്തസഞ്ഞാ സമുഗ്ഘാതേതി. അപരോ പരിയായോ. അനിച്ചസഞ്ഞാ ചേതസികേസു ധമ്മേസു, ന തു അത്തസഞ്ഞാ. ഇദം വുച്ചതി ചിത്തന്തി വാ മനോതി വാ വിഞ്ഞാണന്തി വാ ഇദം ദീഘരത്തം അബ്ഭുഗ്ഗതം ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താതി. തത്ഥ ചേതസികാ ധമ്മാനുപസ്സനാ ഏസാപി ധമ്മസഞ്ഞാ. തസ്സ കോ ഹേതു, കോ പച്ചയോ? അഹംകാരോ ഹേതു, മമംകാരോ പച്ചയോ.

തത്ഥ കതമോ സമാരോപനോ? അയം ലോകോ സന്താപജാതോതി അകുസലം മന്തേതി വിഞ്ഞാണം നാമരൂപസ്സ പച്ചയോ യാവ ജരാമരണന്തി, അയം സമാരോപനോ.

൧൧൨. ഏവമേതം യഥാഭൂതം, സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതി അകുസലമൂലാനം പഹാനം. തത്ഥ അവിജ്ജാനിരോധോ അവിജ്ജാനിരോധാ യാവ ജരാമരണനിരോധോ, അയം സമാരോപനോ.

ചത്താരോ പുഗ്ഗലാ [പസ്സ അം॰ നി॰ ൪.൫] - അനുസോതഗാമീ പടിസോതഗാമീ ഠിതത്തോ, തിണ്ണോ പാരങ്ഗതോ ഥലേ തിട്ഠതി ബ്രാഹ്മണോതി.

തത്ഥ യോ അനുസോതഗാമീ അയം കാമേ സേവതി. പാപഞ്ച കമ്മം കരോതി യാവ കാമേ പടിസേവതി . ഇദം ലോഭോ അകുസലമൂലം, സോ യേവ തണ്ഹാ, സോ തേഹി കാമേഹി വുയ്ഹതി അനുസോതഗാമീതി വുച്ചതി. യോ പുഗ്ഗലോ താഹി ഗമിതോ തപ്പച്ചയാ തസ്സ ഹേതു അകുസലകമ്മം കരോതി കായേന ച വാചായ ച, അയം വുച്ചതി പാപകമ്മം കരോതീതി. തസ്സ തീണി സോതാനി സക്കായദിട്ഠി വിചികിച്ഛാ സീലബ്ബതപരാമാസോ. ഇമേഹി തീഹി സോതേഹി തിവിധധാതുയം ഉപ്പജ്ജതി കാമധാതുയം രൂപധാതുയം അരൂപധാതുയം. തേന പടിപക്ഖേന യോ കാമേ ന പടിസേവതി. യോ സീലവതം ന പരാമസതി. യോ സക്കായദിട്ഠീനം പഹാനായ കാമേസു യഥാഭൂതം ആദീനവം പസ്സതി. യേന ച തേ ധമ്മേ പടിസേവതി. യഞ്ച തപ്പച്ചയാ തിട്ഠതി ബ്രാഹ്മണോതി അരഹം കിര. തത്ഥ അരഹം തസ്സ പാരങ്ഗതോ ഹോതി, പാരങ്ഗതസ്സ ഥലേ തിട്ഠതി സോപാദിസേസാ നിബ്ബാനധാതു. അനുസോതഗാമിനീതി ദസ്സനപ്പഹാതബ്ബാനം സംയോജനാനം അപ്പഹാനമാഹ. പടിസോതഗാമിനീതി ഫലേ ദിട്ഠേകട്ഠാനഞ്ച കിലേസാനം പഹാനമാഹ, ഠിതത്തേന പഞ്ചന്നം ഓരമ്ഭാഗിയാനം സംയോജനാനം പഹാനമാഹ. തത്ഥ അനുസോതഗാമിനാ മഗ്ഗരൂപിമാഹ. പടിസോതഗാമിനാ ഠിതത്തേന ച മഗ്ഗമിതിമാഹ. പാരങ്ഗതേന സാവകാ അസേക്ഖാ ച സമ്മാസമ്ബുദ്ധാ ച വുത്താ. അനുസോതഗാമിനാ സക്കായസമുദയഗാമിനിം പടിപദമാഹ. പടിസോതഗാമിനാ ഠിതത്തേന സക്കായനിരോധഗാമിനിം പടിപദമാഹ. പാരങ്ഗതേന ദസ അസേക്ഖാ അരഹന്താ ധമ്മാ വുത്താ. അയം സുത്തത്ഥോ.

൧൧൩. തത്ഥ കതമാ ദേസനാ? ഇമസ്മിം ഹി സുത്തേ ചത്താരി അരിയസച്ചാനി ദേസിതാനി. തേധാതുകലോകസമതിക്കമനഞ്ച.

തത്ഥ കതമോ വിചയോ ഹാരോ? യോ കാമേ പടിസേവതി പാപം [പാപകം (പീ॰)] കരേയ്യാതി യോ ച കാമേ ന പടിസേവതി സോ പാപകമ്മം ന കരേയ്യാതി യോ ച ഇമേഹി ദ്വീഹി ഭൂമീഹി ഉത്തിണ്ണോ പാരങ്ഗതോതി യാ വീമംസാ അയം വിചയോ.

യുത്തീതി യുജ്ജതി സുത്തേസു, നായുജ്ജതീതി യാ വീമംസായ, അയം യുത്തി. പദട്ഠാനോതി അനുസോതഗാമിനാ സത്തന്നം സംയോജനാനം പദട്ഠാനം. അകുസലസ്സ കിരിയാ അകുസലസ്സ മൂലാനം പദട്ഠാനം. പടിസോതഗാമിനാ യഥാഭൂതദസ്സനസ്സ പദട്ഠാനം. ഠിതത്തേന അസംഹാരിയായ [അസഹാരിയായ (പീ॰)] പദട്ഠാനം. പാരങ്ഗതോതി കദാചി ഭൂമിയാ പദട്ഠാനം.

തത്ഥ കതമോ ലക്ഖണോ ഹാരോ? യോ അനുസോതം ഗച്ഛതി തണ്ഹാവസേന. സബ്ബേസമ്പി കിലേസാനം വസേന ഗച്ഛതി. യോ പടിസോതം വായമതി. തണ്ഹായ സബ്ബേസമ്പി സോ കിലേസാനം വായമതി പടിസോതം. യോ അത്തനാ ഠിതോ കായേനപി സോ ഠിതോ വാചാചിത്തേനപി സോ ഠിതോ. അയം ലക്ഖണോ ഹാരോ.

തത്ഥ കതമോ ചതുബ്യൂഹോ? ഇധ സുത്തേ ഭഗവതോ കോ അധിപ്പായോ? യേ അനുസോതഗാമിനിയാ പടിപദായ നാഭിരമിസ്സന്തി, തേ പടിസോതം വായമിസ്സന്തീതി യാവ കദാചി ഭൂമിയം, അയം അധിപ്പായോ. ആവട്ടോതി ഇധ സുത്തേ ചത്താരി സുത്താനി ദേസിതാനി.

തത്ഥ കതമോ വിഭത്തി ഹാരോ? യോ കാമേ പടിസേവതി പാപഞ്ച കമ്മം കരോതി. സോ അനുസോതഗാമീതി ന ഏകംസേന സോതാപന്നോപി കാമേ പടിസേവതി. തം ഭാഗിയഞ്ച പാപകമ്മം കരോതി. കിഞ്ചാപി സേക്ഖോപി കരേയ്യ പാപം യഥാ സുത്തേ നിദ്ദിട്ഠോ ന ച സോ അനുസോതഗാമീ, ഇദം വിഭജ്ജബ്യാകരണീയം. ന ച കാമേ പടിസേവതി ന ച പാപകമ്മം കരോതി പടിസോതഗാമീ ന ച ഏകംസേന സബ്ബേ ബാഹിരകോ കാമേസു വീതരാഗോ ന ച കാമേ പടിസേവതി, തേന ച പാപകമ്മം കരോതി അനുസോതഗാമീ പടിസോതഗാമീ, അയം വിഭത്തി.

തത്ഥ കതമോ പരിവത്തനോ ഹാരോ? നിദ്ദിട്ഠോ പടിപക്ഖോ. വേവചനോതി കാമേസു വത്ഥുകാമാപി കിലേസകാമാപി രൂപസദ്ദഗന്ധരസഫസ്സപുത്തദാരദാസകമ്മകരപോരിസഞ്ച പരിഗ്ഗഹാ.

പഞ്ഞത്തീതി സബ്ബേ പുഥുജ്ജനാ ഏകത്തായ പഞ്ഞത്താ. അനുസോതഗാമീതി കിലേസസമുദാചാരപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്താ. യേ പന സേക്ഖാ പുഗ്ഗലാ, തേ നിബ്ബാനപഞ്ഞത്തിയാ [നിട്ഠാനപഞ്ഞത്തിയാ (ക॰)] പഞ്ഞത്താ. യേ പന അനാഗാമീ, തേ അസംഹാരിയ പഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്താ, അയം പഞ്ഞത്തി.

ഓതരണോതി യോ അനുസോതഗാമീ, സോ ദുക്ഖം. യേ തസ്സ ധമ്മാ, തേ ദുക്ഖസ്സ സമുദയോ. യം രൂപം, അയം രൂപക്ഖന്ധോ, ഏവം പഞ്ചപി ഖന്ധാ പടിച്ചസമുപ്പാദോ, തേ കിലേസാ സങ്ഖാരക്ഖന്ധപരിയാപന്നാ ധമ്മായതനം ധമ്മധാതു ഇന്ദ്രിയേസു ച പഞ്ഞത്താ.

സോധനോതി യേനാരമ്ഭേന ഇദം സുത്തം ദേസിതം, സോ ആരമ്ഭോ സബ്ബോ സുദ്ധോ.

അധിട്ഠാനോതി പടിസോതഗാമിനാ സബ്ബേ സോതാപന്നാ ഏകത്തേന വാ നിദ്ദിട്ഠാ രാഗാനുസയപടിസോതഗാമിനോ സേക്ഖാവ മഗ്ഗോ ച സേക്ഖോ ച പുഗ്ഗലോ ഠിതത്തോതി.

വീതരാഗോ ഏകത്തായ പഞ്ഞത്തോ. പാരങ്ഗതോതി സബ്ബേ അരഹന്തോ സബ്ബേ പച്ചേകബുദ്ധാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധാ ച ഏകത്തായ പഞ്ഞത്താ.

പരിക്ഖാരോതി അനുസോതഗാമിനോ പാപമിത്തപച്ചയോ കാമപരിയുട്ഠാനം ഹേതു. പടിസോതഗാമിനോ ദ്വേ ഹേതൂ ദ്വേ പച്ചയാ ച യാവ സമ്മാദിട്ഠിയാ ഉപ്പാദായദിട്ഠി [ഉപാദായദിട്ഠി (പീ॰)], തസ്സ പടിലദ്ധമഗ്ഗോ ഹേതു ആരമ്ഭോ പച്ചയോ കായികോ ചേതസികസ്സ കോട്ഠാസോ ച. സമാരോപനോതി വിഭത്തി ഇദം സുത്തം നത്ഥി സമാരോപനായ ഭൂമി.

൧൧൪. പഞ്ചാനിസംസാ സോതാനുഗതാനം ധമ്മാനം [പസ്സ അ॰ നി॰ ൪.൧൯൧] യാവ ദിട്ഠിയാ സുപ്പടിവിദ്ധാനം സുത്തം വിത്ഥാരേന കാതബ്ബം. യുഞ്ജതോ ഘടേന്തസ്സ വായമതോ ഗിലാനോ മരണകാലേ ദേവഭൂതോ പച്ചേകബോധിം പാപുണാതി. സോതാനുഗതാതി സദ്ധമ്മസ്സവനേന കതം ഹോതി. ന ച അധിപഞ്ഞാധമ്മവിപസ്സനായ തസ്സ ചിത്തം തസിതം ഹോതി, ന ച അനിബ്ബിദ്ധത്തം, ഇദം ച സുത്തം പഞ്ചന്നം പുഗ്ഗലാനം ദേസിതം, സദ്ധാനുസാരിനോ മുദിന്ദ്രിയസ്സ തിക്ഖിന്ദ്രിയസ്സ ച ധമ്മാനുസാരിനോ തിക്ഖിന്ദ്രിയസ്സ മുദിന്ദ്രിയസ്സ ച. യോ പന മോഹചരിതോ പുഗ്ഗലോ ന സക്കോതി യുഞ്ജിതും ഘടിതും വായമിതും യഥാഭൂതം യഥാസമാധികാ വിമുത്തി തം ഖണം തം ലയം തം മുഹുത്തം ഫലം ദസ്സേതി. സാധു പരിഹായതി പരോ തം ദുയ്ഹതി, നോ തു സുഖഅവിപാകിനീ ഭവതി . തസ്സ ദിട്ഠേ യേവ ച ധമ്മേ ഉപപജ്ജഅപരാപരിയവേദനീയം. തത്ഥ യോ പുഗ്ഗലോ ധമ്മാനുസാരീ തസ്സ യദി സോതാനുഗതാ ധമ്മാ ഹോന്തി സോ യുഞ്ജന്തോ പാപുണാതി. യോ ധമ്മാനുസാരീ മുദിന്ദ്രിയോ, സോ ഗിലാനോ പാപുണാതി. യോ സദ്ധാനുസാരീ തിക്ഖിന്ദ്രിയോ, സോ മരണകാലസമയേ പാപുണാതി. യോ മുദിന്ദ്രിയോ, സോ ദേവഭൂതോ പാപുണാതി. യദാ ദേവഭൂതോ ന പാപുണാതി, ന സോ തേനേവ ധമ്മരാഗേന തായ ധമ്മനന്ദിയാ പച്ചേകബോധിം പാപുണാതി. യോ സോതാനുഗതേസു യുഞ്ജതി ഘടേതി വായമതി, സോ പുബ്ബാപന്നേന വിസേസം സഞ്ജാനാതി, സഞ്ജാനന്തോ പാപുണാതി. സചേ പന ഗിലാനസ്സ മനസികാരോ ഹോതി, തത്ഥ യുഞ്ജന്തോ പാപുണാതി. സചേ പനസ്സ മരണകാലേ സംവിഗ്ഗോ ഹോതി, തത്ഥ യുഞ്ജന്തോ പാപുണാതി. സചേ പന ന കത്ഥചി [കത്ഥ (പീ॰ ക॰), തത്ഥ (ക॰)] സംവേഗോ ഹോതി, തസ്സ ദേവഭൂതസ്സ സുഖിനോ ധമ്മഭൂതാ പാദാ ഏവം അവിലപതി. സോ ഏവം ജാനാതി “അയം സോ ധമ്മവിനയോ യത്ഥ മയം പുബ്ബേ മനുസ്സഭൂതാ ബ്രഹ്മചരിയം ചരിമ്ഹാ”തി. അഥ ദേവഭൂതോ പാപുണാതി. ദിബ്ബേസു വാ പഞ്ചസു കാമഗുണേസു അജ്ഝോസിതോ ഹോതി പമാദവിഹാരീ, സോ തേന കുസലമൂലേന പച്ചേകബോധിം പാപുണാതി.

യാ പരതോഘോസേന വചസാ സുപരിചിതാ, അയം സുതമയീ പഞ്ഞാ. യേ പന ധമ്മാ ഹോന്തി മനസാ അനുപേക്ഖിതാ, അയം ചിന്താമയീ പഞ്ഞാ. യം ദിട്ഠിയാ സുപ്പടിവിദ്ധാ, അയം ഭാവനാമയീ പഞ്ഞാ . യം സോതാനുഗതാ വചസാ പരിചിതാ ഹോന്തി, സോ ച ദിട്ഠേ യേവ ധമ്മേ പരിനിബ്ബായീ, അയം അരഹം പുഗ്ഗലോ. യോ ഉപപജ്ജതി ദേവഭൂതോ പാപുണാതി, തത്ഥ ച പരിനിബ്ബായതി, അയം അനാഗാമീ. യോ തേന കുസലമൂലേന പച്ചേകബോധിം പാപുണാതി, അയം പുബ്ബയോഗസമ്ഭാരസമ്ഭൂതോ പുഗ്ഗലോ.

സോതാനുഗതാ ധമ്മാതി പഠമം വിമുത്തായതനം, വചസാ പരിചിതാതി ദുതിയം തതിയഞ്ച വിമുത്തായതനം, മനസാ അനുപേക്ഖിതാതി ചതുത്ഥം വിമുത്തായതനം ദിട്ഠിയാ സുപ്പടിവിദ്ധാതി പഞ്ചമം വിമുത്തായതനം.

സോതാനുഗതായ വിമുത്തിയാ വചസാ യാ വാചാ സുപ്പടിവിദ്ധാ അനുപുബ്ബധമ്മസ്സ സോതേന സുത്വാ സീലക്ഖന്ധേ പരിപൂരേതി, മനസാ അനുപേക്ഖിതാ സമാധിക്ഖന്ധം പരിപൂരേതി, ദിട്ഠിയാ സുപ്പടിവിദ്ധാ പഞ്ഞാക്ഖന്ധം പരിപൂരേതി.

സോതാനുഗതാ ധമ്മാ ബഹുസ്സുതാ ഹോന്തീതി വിത്ഥാരേന കാതബ്ബം. ഇദം പഠമം സദ്ധാപദാനം മനസാ അനുപേക്ഖിതാതി പടിസല്ലാനബഹുലോ വിഹരതി, വിത്ഥാരേന കാതബ്ബം. ഇദം ദുതിയം സദ്ധാപദാനം ദിട്ഠിയാ സുപ്പടിവിദ്ധാതി അനാസവാ ചേതോവിമുത്തിയാ നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീതി. ഇദം തതിയം സദ്ധാപദാനം.

സോതാനുഗതാ ധമ്മാതി സേക്ഖം സത്ഥാ ദസ്സേതി. മനസാ അനുപേക്ഖിതാതി അരഹത്തം സത്ഥാ ദസ്സേതി. ദിട്ഠിയാ സുപ്പടിവിദ്ധാതി തഥാഗതം അരഹന്തം സമ്മാസമ്ബുദ്ധം സത്ഥാ ദസ്സേതി.

സോതാനുഗതാ ധമ്മാതി കാമാനം നിസ്സരണം ദസ്സേതി. മനസാ അനുപേക്ഖിതാതി രൂപധാതുയാ നിസ്സരണം ദസ്സേതി. ദിട്ഠിയാ സുപ്പടിവിദ്ധാതി തേധാതുകാനം നിസ്സരണം ദസ്സേതി. അയം സുത്തത്ഥോ.

൧൧൭. തത്ഥ കതമോ ദേസനാഹാരോ? ഇമമ്ഹി സുത്തേ തയോ ഏസനാ ദേസിതാ സോതാനുഗതേഹി ധമ്മേഹി വചസാ പരിചിതേഹി കാമേസനായ സമഥമഗ്ഗോ. ദിട്ഠിയാ സുപ്പടിവിദ്ധേഹി ബ്രഹ്മചരിയേസനായ സമഥമഗ്ഗോ.

വിചയോതി യഥാ സുത്തം മനസികരോന്തോ വിചിനന്തോ സുതമയിപഞ്ഞം പടിലഭതി. യഥാ ച സോ മനസികരോതീതി യഥാ സുതധമ്മാ തദാ ചിന്താമയിപഞ്ഞം പടിലഭതി. യഥാ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ മനസികരോതി തദാ ഭാവനാമയിപഞ്ഞം പടിലഭതി. അയം വിചയോ.

സുതേന സുതമയിപഞ്ഞം പടിലഭതി. ചിന്തായ ചിന്താമയിപഞ്ഞം ഭാവനായ ഭാവനാമയിപഞ്ഞം പടിലഭതി. അത്ഥി ഏസാ യുത്തി.

പദട്ഠാനോതി സോതാനുഗതാ ധമ്മാതി ധമ്മസ്സവനസ്സ പദട്ഠാനം. വചസാ പരിചിതാതി യുഞ്ജനായ പദട്ഠാനം. മനസാ അനുപേക്ഖിതാതി ധമ്മാനുധമ്മായ വിപസ്സനായ പദട്ഠാനം. ദിട്ഠിയാ അനുപേക്ഖിതാതി പഞ്ഞായപി അനുപേക്ഖിതാ ദിട്ഠിയാപി അനുപേക്ഖിതാ.

ചതുബ്ബ്യൂഹോതി ഇമമ്ഹി സുത്തേ ഭഗവതോ കോ അധിപ്പായോ? യേ ഇമാഹി ദ്വീഹി പഞ്ഞാഹി സമന്നാഗതാ തേഹി....

സ നിബ്ബുതോതി മഗ്ഗഫലം അനുപാദിസേസഞ്ച നിബ്ബാനധാതും മന്തേതി, ദാനേന ഓളാരികാനം കിലേസാനം പഹാനം മന്തേതി. സീലേന മജ്ഝിമാനം, പഞ്ഞായ സുഖുമകിലേസാനം മന്തേതി, രാഗദോസമോഹക്ഖയാ സ നിബ്ബുതോതി കതാ ച ഭൂമി.

ദദതോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതി, സംയമതോ വേരം ന ചീയതി;
കുസലോ ച ജഹാതി പാപകന്തി മഗ്ഗോ വുത്തോ;
രാഗദോസമോഹക്ഖയാ സ നിബ്ബുതോതി മഗ്ഗഫലമാഹ.

ദദതോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതി, സംയമതോതി തീഹി പദേഹി ലോകികം കുസലമൂലം വുത്തം. രാഗദോസമോഹക്ഖയാ സ നിബ്ബുതോതി ലോകുത്തരം കുസലമൂലം വുത്തം.

ദദതോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതി, സംയമതോ വേരം ന ചീയതീതി പുഥുജ്ജനഭൂമിം മന്തേതി. കുസലോ ച ജഹാതി പാപകന്തി സേക്ഖഭൂമിം മന്തേതി. രാഗദോസമോഹക്ഖയാ സ നിബ്ബുതോതി അസേക്ഖഭൂമി വുത്താ.

ദദതോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതി, സംയമതോ വേരം ന ചീയതീതി മഗ്ഗനിയാ പടിപദാ വുത്താ. കുസലോ ച ജഹാതി പാപകന്തി സേക്ഖവിമുത്തി. രാഗദോസമോഹക്ഖയാ സ നിബ്ബുതോതി അസേക്ഖവിമുത്തി.

ദദതോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതി, സംയമതോ വേരം ന ചീയതീതി ദാനകഥം സീലകഥം മഗ്ഗകഥം ലോകികാനം ധമ്മാനം ദേസനമാഹ. കുസലോ ച ജഹാതി പാപകന്തി ലോകേ ആദീനവാനുപസ്സനാ. രാഗദോസമോഹക്ഖയാ സ നിബ്ബുതോതി സാമുക്കംസികായ ധമ്മദേസനായപി പടിവിദ്ധാ.

ദദതോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതീതി പാണാനം അഭയദാനേന പാണാതിപാതാ വേരമണിസത്താനം അഭയം ദേതി. ഏവം സബ്ബാനി സിക്ഖാപദാനി കാതബ്ബാനി. സംയമതോ വേരം ന ചീയതീതി സീലേ പതിട്ഠായ ചിത്തം സംയമേതി, തസ്സ സംയമതോ പാരിപൂരിം ഗച്ഛതി. രാഗദോസമോഹക്ഖയാ സ നിബ്ബുതോതി ദ്വേ വിമുത്തിയോ. അയം സുത്തനിദ്ദേസോ.

൧൧൩. തത്ഥ കതമാ ദേസനാ? ഇമമ്ഹി സുത്തേ കിം ദേസിതം? ദ്വേ സുഗതിയോ ദേവാ ച മനുസ്സാ ച, ദിബ്ബാ ച പഞ്ചകാമഗുണാ, മാനുസ്സകാ ച. ദ്വീഹി പദേഹി നിദ്ദേസോ. ദദതോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതി, സംയമതോ വേരം ന ചീയതി, കുസലോ ച ജഹാതി പാപകന്തി മഗ്ഗോ വുത്തോ. രാഗദോസമോഹക്ഖയാ സ നിബ്ബുതോതി ദ്വേ നിബ്ബാനധാതുയോ ദേസിതാ സോപാദിസേസാ ച അനുപാദിസേസാ ച. അയം ദേസനാ.

വിചയോതി ദദതോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതീതി ഇമിനാ പഠമേന പദേന ദാനമയികപുഞ്ഞകിരിയവത്ഥു വുത്തം. തേനസ്സ ആനന്തരിയാനം കുസലാനം ധമ്മാനം. ദുതിയേന പദേന... യന്തി, നിയ്യാനികം സാസനന്തി, അയം അധിപ്പായോ. അസ്സവനേന ച അമനസികാരേന ച അപ്പടിവേധേന ച

സക്കായസമുദയഗാമിനീ പടിപദാ വുത്താ. സവനേന ച മനസികാരേന ച പടിവേധേന ച സക്കായനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ വുത്താ. അയം ആവട്ടോ.

വിഭത്തീതി ഏകംസബ്യാകരണീയോ. നത്ഥി തത്ഥ വിഭത്തിയാ ഭൂമി. പരിവത്തനാതി യേ പഞ്ചാനിസംസാ, തേ പഞ്ചാദിനാ പടിപക്ഖേന തേനേവ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ പാപുണാതി, തം ഉപപജ്ജമാനാ അപരോ പരിയായോ.

വേവചനന്തി സോതാനുഗതാ ധമ്മാതി യം സുത്തം ദിട്ഠമ്പി പഞ്ഞിന്ദ്രിയം വിഞ്ഞത്തമ്പി ദിട്ഠിയാ സുപ്പടിവിദ്ധമ്പി വിഭാവിതമ്പി.

പഞ്ഞത്തീതി സോതാനുഗതാധമ്മാതി ദേസനാ അവിജ്ജാപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം. മനസികാരോ പാമോജ്ജപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തോ, ദിട്ഠധമ്മാപി ആനിസംസപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്താ.

ഓതരണോതി തിസ്സോ പഞ്ഞാ വചസാ പരിചിതേസു സുതമയീപഞ്ഞാ മനസാ അനുപേക്ഖിതേസു ചിന്താമയീപഞ്ഞാ ദിട്ഠിയാ സുപ്പടിവിദ്ധാസു ഭാവനാമയീപഞ്ഞാ. ഇമാനി അരിയസച്ചാനി ഇന്ദ്രിയാനി വിജ്ജുപ്പാദാ അവിജ്ജാനിരോധോ പടിച്ചസമുപ്പാദോ ഇന്ദ്രിയേസു തീണി ഇന്ദ്രിയാനി, ആയതനേസു ധമ്മായതനപരിയാപന്നാ ധാതൂസു ധമ്മധാതുപരിയാപന്നാതി. സോധനോതി യോ ആരമ്ഭോ സുത്തസ്സ പവേസോ നിയുത്തോ.

അധിട്ഠാനോതി പഞ്ചാനിസംസാതി വേമത്തതായ പഞ്ഞത്താ ആനിസംസാ സോതാ അനുഗതാതി വേമത്തതായ അരിയവോഹാരോ പഞ്ഞത്തോ, ധമ്മേ ച സവനന്തി ഏകത്തതായ പഞ്ഞത്തം.

പരിക്ഖാരോതി ധമ്മസ്സവനസ്സ പയിരുപാസനാ പച്ചയോ, സദ്ധാ ഹേതു. മനസാ അനുപേക്ഖിതാതി അത്ഥപ്പടിസംവേദിതാ പച്ചയോ, ധമ്മപ്പടിസംവേദിതാ ഹേതു, ദിട്ഠിയാ സുപ്പടിവിദ്ധാതി സദ്ധമ്മസ്സവനഞ്ച മനസികാരോ ച പച്ചയോ, സുതമയീ ചിന്താമയീ പഞ്ഞാ ഹേതു. സമാരോപനോതി വിഭത്തം സുത്തം അപരോ പരിയായോ നിബ്ബത്തി ബലേ നത്ഥി. തത്ഥ സമാരോപനായ ഭൂമി.

൧൧൭. തത്ഥ കതമം വാസനാഭാഗിയഞ്ച നിബ്ബേധഭാഗിയഞ്ച സുത്തം? ദദതോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതീതി ഗാഥാ. ദദതോതി ദാനമയികപുഞ്ഞകിരിയവത്ഥു വുത്തം. സംയമതോ വേരം ന ചീയതീതി സീലമയികപുഞ്ഞകിരിയവത്ഥു വുത്തം. കുസലോ ച ജഹാതി പാപകന്തി ലോഭസ്സ ച മോഹസ്സ ച ബ്യാപാദസ്സ ച പഹാനമാഹ. രാഗദോസമോഹക്ഖയാ സ നിബ്ബുതോതി ലോഭസ്സ ച മോഹസ്സ ച ബ്യാപാദസ്സ ച ഛന്ദരാഗവിനയമാഹാതി. ദദതോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതീതി ഗാഥാ അലോഭോ കുസലമൂലം ഭവതി. സംയമതോ വേരം ന ചീയതീതി അദോസോ കുസലമൂലം ഭവതി. സംയമതോ വേരം ന ചീയതീതി അവേരാ അസപത്താ അബ്യാപാദതായ സദാ. കുസലോ ച ജഹാതി പാപകന്തി ഞാണുപ്പാദാ അഞ്ഞാണനിരോധോ. ചതുത്ഥപദേന രാഗദോസമോഹക്ഖയേന രാഗവിരാഗാ ചേതോവിമുത്തിമോഹക്ഖയേന അവിജ്ജാവിരാഗാ പഞ്ഞാവിമുത്തി, അയം വിചയോ.

യുത്തീതി ദാനേ ഠിതോ ഉഭയം ഹി പരിപൂരേതി. മച്ഛരിയഞ്ച പജഹതി. പുഞ്ഞഞ്ച പവഡ്ഢതി. അത്ഥി ഏസാ യുത്തി.

പദട്ഠാനന്തി ദദതോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതീതി ചാഗാധിട്ഠാനസ്സ പദട്ഠാനം. സംയമതോ വേരം ന ചീയതീതി പഞ്ഞാധിട്ഠാനസ്സ പദട്ഠാനം കുസലോ ച ജഹാതി പാപകന്തി സച്ചാധിട്ഠാനസ്സ പദട്ഠാനം. രാഗദോസമോഹക്ഖയാ സ നിബ്ബുതോതി ഉപസമാധിട്ഠാനസ്സ പദട്ഠാനം. അയം പദട്ഠാനോ.

തത്ഥ കതമോ ലക്ഖണോ? ദദതോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതി സംയമതോ വേരം ന ചീയതി. ദദതോപി വേരം ന കരിയാതി കുസലോ ച ജഹാതി പാപകം രാഗദോസമോഹക്ഖയാ സ നിബ്ബുതോ രൂപക്ഖയാപി വേദനക്ഖയാപി, യേന രൂപേന ദിട്ഠം, തേന തഥാഗതോ പഞ്ഞപേന്തോ പഞ്ഞപേയ്യ രൂപസ്സ ഖയാ വിരാഗനിരോധാതി ഏവം പഞ്ചക്ഖന്ധാ.

ചതുബ്യൂഹോ ഇധ ഭഗവതോ കോ അധിപ്പായോ? യേ മഹാഭോഗാനം പത്ഥയിസ്സന്തി? തേ ദാനം ദസ്സന്തി പരിസ്സയപഹാനായ, യേ അവേരാഭിഛന്ദകാ, തേ പഞ്ച വേരാനി പജഹിസ്സന്തി, യേ കുസലാഭിഛന്ദകാ, തേ അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം ഭാവേസ്സന്തി അട്ഠന്നം മിച്ഛത്താനം പഹാനായ. യേ നിബ്ബായിതുകാമാ, തേ രാഗദോസമോഹം പജഹിസ്സന്തീതി അയം ഭഗവതോ അധിപ്പായോ.

ആവട്ടോതി യഞ്ച അദദതോ മച്ഛരിയം യഞ്ച അസംയമതോ വേരം യഞ്ച അകുസലസ്സ പാപസ്സ അപ്പഹാനം, അയം ദുക്ഖനിദ്ദേസോ ന സമുദയോ. അലോഭേന ച അദോസേന ച അമോഹേന ച കുസലേന ഇമാനി തീണി കുസലമൂലാനി. തേസം പച്ചയോ അട്ഠ സമ്മത്താനി, അയം മഗ്ഗോ. തേസം രാഗദോസമോഹാനം ഖയാ, അയം നിരോധോ.

വിഭത്തീതി ദദതോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതീതി ന ഏകംസേന യോ രാജദണ്ഡഭയേന ദേതി, യോ ച അകപ്പിയസ്സ പരിഭോഗേന സീലവന്തേസു ദേതി, ന തസ്സ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതീതി സോ ചേതം ദാനം അകുസലേന ദേതി, ദണ്ഡദാനം സത്ഥദാനം അപുഞ്ഞമയം പവഡ്ഢതി, ന പുഞ്ഞം. സംയമതോ വേരം ന ചീയതീതി ന ഏകംസേന കിം കാരണം യഞ്ച യോ പദം ദിട്ഠധമ്മികം പസ്സതി യദി മമ രാജാനോ ഗഹേത്വാ ഹത്ഥം വാ ഛിന്ദേയ്യ... പേ॰... ന തേന സംയമേന വേരം ന കരോതി. യോ തു ഏവം സമാദിയതി പാണാതിപാതസ്സ പാപകോ വിപാകോതി, ദിട്ഠേ യേവ ധമ്മേ അഭിസമ്പരായേ ച ഏവം സബ്ബസ്സ അകുസലസ്സ ഹേതുതോ ആരതി. ഇമിനാ സംയമേന വേരം ന ചീയതി.

പരിവത്തനാതി ദദതോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതീതി അദദതോ പുഞ്ഞം ന പവഡ്ഢതി. യം ദാനമയം, തം സംയമതോ വേരം ന ചീയതി, അസംയമതോ വേരം കരീയതി. കുസലോ ച ജഹാതി പാപകം അകുസലോ ന ജഹാതി. രാഗദോസമോഹക്ഖയാ സനിബ്ബുതോതി ദൂതം പേസേത്വാ പണീതം പേസേത്വാപി ന പക്കോസാമി, സോ സയമേവ പന മഹാഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവാരോ അമ്ഹാകം വസനട്ഠാനം സമ്പത്തോ അമ്ഹേഹി ച സന്ഥാഗാരസാലാ [സന്ധാഗാരസാലാ (ക॰)] കാരിതാ, ഏത്ഥ മയം ദസബലം ആനേത്വാ മങ്ഗലം ഭണാപേമാതി ചിന്തേത്വാ ഉപസങ്കമിംസു. യേന സന്ഥാഗാരം തേനുപസങ്കമിംസൂതി തം ദിവസം കിര സന്ഥാഗാരേ

ചിത്തകമ്മം നിട്ഠാപേത്വാ അട്ടകാ മുത്തമത്താ ഹോന്തി. ബുദ്ധാ നാമ അരഞ്ഞജ്ഝാസയാ അരഞ്ഞാരാമാ അന്തോഗാമേ വസേയ്യും വാ നോ വാതി തസ്മാ ഭഗവതോ മനം ജാനിത്വാവ പടിജഗ്ഗിസ്സാമാതി ചിന്തേത്വാ തേ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിംസു. ഇദാനി പന മനം ലഭിത്വാ പടിജഗ്ഗിതുകാമാ യേന സന്ഥാഗാരം, തേനുപസങ്കമിംസു. സബ്ബസന്ഥരിന്തി യഥാ സബ്ബം സന്ഥതം ഹോതി ഏവം യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമിംസൂതി. ഏത്ഥ പന തേ മല്ലരാജാനോ സന്ഥാഗാരം പടിജഗ്ഗിത്വാ നഗരവീഥിയോപി സമ്മജ്ജാപേത്വാ ധജേ ഉസ്സാപേത്വാ സുവണ്ണഘടികദലിയോ ച ഠപാപേത്വാ സകലനഗരം ദീപമാലാഹി വിപ്പകിണ്ണതാരകം വിയ കത്വാ ഖീരപകേ [ഖീരുപകേ (പീ॰ ക॰)] ദാരകേ ഖീരം പായേഥ, ദഹരേ കുമാരേ ലഹും ലഹും ഭോജാപേത്വാ സയാപേഥ, ഉച്ചാസദ്ദം മാകരി, അജ്ജ ഏകരത്തിം സത്ഥാ അന്തോഗാമേവ വസിസ്സതി, ബുദ്ധാ നാമ അപ്പസദ്ദകാമാ ഹോന്തീതി ഭേരിം ചരാപേത്വാ സയം ദണ്ഡകദീപികാ ആദായ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമിംസു. ഭഗവന്തം യേവ പുരക്ഖത്വാതി ഭഗവന്തം പുരതോ കത്വാ, തത്ഥ ഭഗവാ ഭിക്ഖൂനഞ്ചേവ ഉപാസകാനഞ്ച മജ്ഝേ നിസിന്നോ അതിവിയ വിരോചതി. സമന്തപാസാദികോ സുവണ്ണവണ്ണോ അഭിരൂപോ ദസ്സനീയോ പുരത്ഥിമകായതോ സുവണ്ണവണ്ണാ രസ്മി ഉട്ഠഹിത്വാ ഗഗനതലേ അസീതിഹത്ഥം ഠാനം ഗണ്ഹാതി. പച്ഛിമകായതോ ദക്ഖിണഹത്ഥതോ വാമഹത്ഥതോ സുവണ്ണവണ്ണാ ഹേട്ഠാ പാദതലേഹി പവാളവണ്ണരസ്മി ഉട്ഠഹിത്വാ ഘനപഥവിയം അസീതിഹത്ഥം ഠാനം ഗണ്ഹാതി, ഏവം സമന്താ അസീതിഹത്ഥമത്തം ഠാനം ഛബ്ബണ്ണബുദ്ധരസ്മിയോ വിജ്ജോതമാനാ വിതണ്ഡമാനാ വിധാവന്തി, സബ്ബേ ദിസാഭാഗാ സുവണ്ണചമ്പകപുപ്ഫേഹി വികിരിയമാനാ വിയ സുവണ്ണഘടതോ നിക്ഖന്തസുവണ്ണരസധാരാഹി സിഞ്ചമാനാ വിയ പസാരിതസുവണ്ണപടപരിക്ഖിത്താ വ്വിയ വേരമ്ഭവാതസമുട്ഠിതകിംസുകകിംസുകാരകണികാരപുപ്ഫചുണ്ണസമോകിണ്ണാ വിയ വിപ്പകസന്തം അസീതിഅനുബ്യഞ്ജനബ്യാമപ്പഭാ ദ്വത്തിംസവരലക്ഖണസമുജ്ജലം സരീരം സമുഗ്ഗതതാരകം വിയ ഗഗനതലം വികസിതമിവ പദുമവനം സബ്ബഫാലിഫുല്ലോ വിയ യോജനസതികോ പാരിച്ഛത്തകോ പടിപാടിയാ ഠപിതാനം ദ്വത്തിംസചന്ദാനം ദ്വത്തിംസസൂരിയാനം ദ്വത്തിംസചക്കവത്തീനം ദ്വത്തിംസദേവരാജാനം ദ്വത്തിംസമഹാബ്രഹ്മാനം നിബ്ബുതോ അസേക്ഖസ്സ നത്ഥി നിബ്ബുതി.

വേവചനന്തി ദദതോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതി, അനുമോദതോപി പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതി. ചിത്തസ്സ സമാദഹതോപി വേയ്യാവച്ചകിരിയായപി പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതീതി.

പഞ്ഞത്തീതി ദദതോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതി, അലോഭസ്സ പടിനിസ്സയഘാതപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം. സംയമതോ വേരം ന ചീയതീതി അദോസസ്സ പടിനിസ്സയഘാതപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം കുസലോ ച ജഹാതി പാപകന്തി അമോഹസ്സ പടിനിസ്സയഘാതപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം.

ഓതരണോതി പഞ്ചസു ഇന്ദ്രിയേസു ദദതോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതി, സംയമതോ വേരം ന ചീയതി സംയമേന സീലക്ഖന്ധോ. ഓതിണ്ണോ ഛസു ഇന്ദ്രിയേസു സംവരോ, അയം സമാധിക്ഖന്ധോ, യം കുസലോ ച ജഹാതി

പാപകം, അയം പഞ്ഞാക്ഖന്ധോ, രാഗദോസമോഹക്ഖയാ സ നിബ്ബുതോതി വിമുത്തിക്ഖന്ധോ. ധാതൂസു ധമ്മധാതു, ആയതനേസു മനായതനം.

സോധനോതി യേനാരമ്ഭേന ഇദം സുത്തം ദേസിതം സോ ആരമ്ഭോ സുദ്ധോ.

അധിട്ഠാനോ ദാനന്തി ഏകത്തതായ പഞ്ഞത്തം. ചാഗോ പരിച്ചാഗോ ധമ്മദാനം ആമിസദാനം, അട്ഠ ദാനാനി വിത്ഥാരേന കാതബ്ബാനി, അയം വേമത്തതാ. ന ച ദദതോ ഏകത്തപഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം. ഖന്തീ അനവജ്ജന്തി പഞ്ഞത്തിയാ പഞ്ഞത്തം. രാഗദോസമോഹക്ഖയാ സ നിബ്ബുതോതി രോധവീരിയപഞ്ഞത്തിയാ [യോധ വീരിയപഞ്ഞത്തിയാ (പീ॰ ക॰)] പഞ്ഞത്താ.

പരിക്ഖാരോതി ദാനസ്സ പാമോജ്ജം പച്ചയോ, അലോഭോ ഹേതു. സംയമതോ യോനിസോ മനസികാരോ ഹേതു, പരിച്ചാഗോ പച്ചയോ. കുസലോ ച ജഹാതി പാപകന്തി യഥാഭൂതദസ്സനം പച്ചയോ, ഞാണപ്പടിലാഭോ ഹേതു. രാഗദോസമോഹക്ഖയാ സ നിബ്ബുതോതി പരതോ ച ഘോസോ അജ്ഝത്തഞ്ച യോനിസോ മനസികാരോ മഗ്ഗോ ച ഹേതു ച പച്ചയോ ച.

സമാരോപനോതി ദദതോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതീതി ഗാഥാ തസ്സ സീലമ്പി വഡ്ഢതി. സംയമോപി വഡ്ഢതി. സംയമതോ വേരം ന ചീയതീതി. അഞ്ഞേപി കിലേസാ ന ചീയന്തി യേപിസ്സ തപ്പച്ചയാ ഉപ്പജ്ജേയ്യും ആസവാ വിഘാതാ, തേപിസ്സ ന ഉപ്പജ്ജന്തി. രാഗദോസമോഹക്ഖയാ സ നിബ്ബുതോതി രാഗദോസസ്സാപി ഖയാ രാഗാനുസയസ്സപി ഖയാ ദോസസ്സ മോഹസ്സാപി സ നിബ്ബുതോതി സോപാദിസേസാ നിബ്ബാനധാതു അനുപാദിസേസാപി. അയം സമാരോപനോ.

ഥേരസ്സ മഹാകച്ചായനസ്സ പേടകോപദേസേ

ഹാരസ്സ സമ്പാതഭൂമി സമത്താ.

൮. സുത്തവേഭങ്ഗിയം

൧൧൮. പുബ്ബാ കോടി ന പഞ്ഞായതി അവിജ്ജായ ച ഭവതണ്ഹായ ച. തത്ഥ അവിജ്ജാനീവരണാനം തണ്ഹാസംയോജനാനം സത്താനം പുബ്ബകോടി ന പഞ്ഞായതി. തത്ഥ യേ സത്താ തണ്ഹാസംയോജനാ, തേ അജ്ഝോസാനബഹുലാ മന്ദവിപസ്സകാ. യേ പന ഉസ്സന്നദിട്ഠികാ സത്താ, തേ വിപസ്സനാബഹുലാ മന്ദജ്ഝോസാനാ.

തത്ഥ തണ്ഹാചരിതാ സത്താ സത്തസഞ്ഞാഭിനിവിട്ഠാ അനുപ്പാദവയദസ്സിനോ. തേ പഞ്ചസു ഖന്ധേസു അത്താനം സമനുപസ്സന്തി "രൂപവന്തം വാ അത്താനം, അത്തനി വാ രൂപം, രൂപസ്മിം വാ അത്താന"ന്തി. ഏവം പഞ്ചക്ഖന്ധാ. അഞ്ഞേഹി ഖന്ധേഹി അത്താനം സമനുപസ്സന്തി തസ്സ ഉസ്സന്നദിട്ഠികാ സത്താ വിപസ്സമാനാ ഖന്ധേ ഉജും അത്തതോ സമനുപസ്സന്തി. തേ രൂപം അത്തകോ സമനുപസ്സന്തി. യം രൂപം, സോ അത്താ. യോ അഹം, തം രൂപം. സോ രൂപവിനാസം പസ്സതി, അയം ഉച്ഛേദവാദീ . ഇതി പഞ്ചന്നം ഖന്ധാനം പഠമാഭിനിപാതാ സക്കായദിട്ഠിയോ പഞ്ച ഉച്ഛേദം ഭജന്തി "തം ജീവം തം സരീര"ന്തി. ഏകമേകമ്ഹി ഖന്ധേ തീഹി പദേഹി പച്ഛിമകേഹി സസ്സതം ഭജതി "അഞ്ഞം ജീവം അഞ്ഞം സരീര"ന്തി. ഇതോ ബഹിദ്ധാതേ പബ്ബജിതാ തണ്ഹാചരിതാ കാമസുഖല്ലികാനുയോഗമനുയുത്താ വിഹരന്തി. തേന യേ ച നിസ്സന്ദേന ദിട്ഠിചരിതാ അത്തകിലമഥാനുയോഗമനുയുത്താ വിഹരന്തി. തേന യേവ ദിട്ഠിസുഖേന ഏത്താവതാ ബാഹിരകോ പയോഗോ.

തത്ഥ ദിട്ഠിചരിതാ സത്താ യേ അരിയധമ്മവിനയം ഓതരന്തി, തേ ധമ്മാനുസാരിനോ ഹോന്തി. യേ തണ്ഹാചരിതാ സത്താ അരിയം ധമ്മവിനയം ഓതരന്തി, തേ സദ്ധാനുസാരിനോ ഹോന്തി.

തത്ഥ യേ ദിട്ഠിചരിതാ സത്താ, തേ കാമേസു ദോസദിട്ഠീ, ന ച യേ കാമേസു അനുസയാ സമൂഹതാ, തേ അത്തകിലമഥാനുയോഗമനുയുത്താ വിഹരന്തി. തേസം സത്ഥാ ധമ്മം ദേസേതി. അഞ്ഞോ വാ സാവകോ കാമേഹി നത്ഥി അത്ഥോതി തേ ച പുബ്ബേയേവ കാമേഹി അനത്ഥികാ ഇതി കാമേ അപ്പകസിരേന പടിനിസ്സജ്ജന്തി. തേ ചേതസികേന ദുക്ഖേന അനജ്ഝോസിതാ. തേന വുച്ചതി "സുഖാ പടിപദാ"തി . യേ പന തണ്ഹാചരിതാ സത്താ, തേ കാമേസു അജ്ഝോസിതാ, തേസം സത്ഥാ വാ ധമ്മം ദേസേതി. അഞ്ഞതരോ വാ ഭിക്ഖു കാമേഹി നത്ഥി അത്ഥോതി, തേ പിയരൂപം ദുക്ഖേന പടിനിസ്സജ്ജന്തി. തേന വുച്ചതി "ദുക്ഖാ പടിപദാ"തി. ഇതി ഇമേ സബ്ബസത്താ ദ്വീസു പടിപദാസു സമോസരണം ഗച്ഛന്തി ദുക്ഖായഞ്ച സുഖായഞ്ച.

തത്ഥ യേ ദിട്ഠിചരിതാ സത്താ, തേ ദ്വിധാ മുദിന്ദ്രിയാ ച തിക്ഖിന്ദ്രിയാ ച. തത്ഥ യേ ദിട്ഠിചരിതാ സത്താ തിക്ഖിന്ദ്രിയാ സുഖേന പടിനിസ്സജ്ജന്തി, ഖിപ്പഞ്ച അഭിസമേന്തി, തേന വുച്ചതി "ഖിപ്പാഭിഞ്ഞാ സുഖാ പടിപദാ"തി. തത്ഥ യേ ദിട്ഠിചരിതാ സത്താ മുദിന്ദ്രിയാ പഠമം തിക്ഖിന്ദ്രിയം ഉപാദായ ദന്ധതരം അഭിസമേന്തി, തേ സുഖേന പടിനിസ്സജ്ജന്തി, ദന്ധഞ്ച അഭിസമേന്തി. തേന വുച്ചതി "സുഖാ പടിപദാ ദന്ധാഭിഞ്ഞാ"തി. തത്ഥ തണ്ഹാചരിതാ സത്താ ദ്വിധാ തിക്ഖിന്ദ്രിയാ ച മുദിന്ദ്രിയാ ച. തത്ഥ യേ തണ്ഹാചരിതാ സത്താ

തിക്ഖിന്ദ്രിയാ ദുക്ഖേന പടിനിസ്സജ്ജന്തി, ഖിപ്പഞ്ച അഭിസമേന്തി. തേന വുച്ചതി “ദുക്ഖാ പടിപദാ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞാ”തി. തത്ഥ യേ തണ്ഹാചരിതാ സത്താ മുദിന്ദ്രിയാ പഠമം തിക്ഖിന്ദ്രിയം ഉപാദായ ദന്ധതരം അഭിസമേന്തി, തേ ദുക്ഖേന പടിനിസ്സജ്ജന്തി, ദന്ധഞ്ച അഭിസമേന്തി. തേന വുച്ചതി “ദുക്ഖാ പടിപദാ ദന്ധാഭിഞ്ഞാ”തി. ഇമാ ചതസ്സോ പടിപദായോ അപഞ്ചമാ അട്ഠഹരാ. യേ ഹി കേചി നിബ്ബുതാ നിബ്ബായിസ്സന്തി വാ ഇമാഹി ചതൂഹി പടിപദാഹി അനഞ്ഞാഹി അയം പടിപദാചതുക്കേന കിലേസേ നിദ്ദിസതി. യാ ചതുക്കമഗ്ഗേന അരിയധമ്മേസു നിദ്ദിസിതബ്ബാ, അയം വുച്ചതി സീഹവിക്കീളിതോ നാമ നയോ.

൧൧൯. തത്രിമേ ചത്താരോ ആഹാരാ. ചത്താരോ വിപല്ലാസാ ഉപാദാനാ യോഗാ ഗന്ഥാ ആസവാ ഓഘാ സല്ലാ വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ അഗതിഗമനാതി, ഏവം ഇമാനി സബ്ബാനി ദസ പദാനി. അയം സുത്തസ്സ സംസന്ദനാ.

ചത്താരോ ആഹാരാ. തത്ഥ യോ ച കബളീകാരോ ആഹാരോ യോ ച ഫസ്സോ ആഹാരോ, ഇമേ തണ്ഹാചരിതേന പഹാതബ്ബാ. തത്ഥ യോ ച മനോസഞ്ചേതനാഹാരോ യോ ച വിഞ്ഞാണാഹാരോ, ഇമേ ദിട്ഠിചരിതേന പഹാതബ്ബാ.

പഠമോ ആഹാരോ പഠമോ വിപല്ലാസോ, ദുതിയോ ആഹാരോ ദുതിയോ വിപല്ലാസോ, തതിയോ ആഹാരോ തതിയോ വിപല്ലാസോ, ചതുത്ഥോ ആഹാരോ ചതുത്ഥോ വിപല്ലാസോ. ഇമേ ചത്താരോ വിപല്ലാസാ അപഞ്ചമാ അട്ഠഹരാ. ഇദഞ്ച പമാണാ ചത്താരോ ആഹാരാ.

തത്ഥ പഠമേ വിപല്ലാസേ ഠിതോ കാമേ ഉപാദിയതി, ഇദം കാമുപാദാനം. ദുതിയേ വിപല്ലാസേ ഠിതോ അനാഗതം ഭവം ഉപാദിയതി, ഇദം സീലബ്ബതുപാദാനം. തതിയേ വിപല്ലാസേ ഠിതോ വിപരീതോ ദിട്ഠിം ഉപാദിയതി, ഇദം ദിട്ഠുപാദാനം. ചതുത്ഥേ വിപല്ലാസേ ഠിതോ ഖന്ധേ അത്തതോ ഉപാദിയതി, ഇദം അത്തവാദുപാദാനം.

തത്ഥ കാമുപാദാനേ ഠിതോ കാമേ അഭിജ്ഝായതി ഗന്ഥതി, അയം അഭിജ്ഝാകായഗന്ഥോ. സീലബ്ബതുപാദാനേ ഠിതോ ബ്യാപാദം ഗന്ഥതി, അയം ബ്യാപാദകായഗന്ഥോ. ദിട്ഠുപാദാനേ ഠിതോ പരാമാസം ഗന്ഥതി, അയം പരാമാസകായഗന്ഥോ. അത്തവാദുപാദാനേ ഠിതോ പപഞ്ചന്തോ ഗന്ഥതി, അയം ഇദംസച്ചാഭിനിവേസോ കായഗന്ഥോ.

തസ്സ ഗന്ഥിതാ കിലേസാ ആസവന്തി. കിഞ്ചി പന വുച്ചതി വിപ്പടിസാരോ. യേ വിപ്പടിസാരാ [യോ വിപ്പടിസാരോ (പീ॰ ക॰)] തേ അനുസയാ. തത്ഥ അഭിജ്ഝാകായഗന്ഥേന കാമാസവോ, ബ്യാപാദകായഗന്ഥേന ഭവാസവോ, പരാമാസകായഗന്ഥേന ദിട്ഠാസവോ, ഇദം സച്ചാഭിനിവേസകായഗന്ഥേന അവിജ്ജാസവോ.

തേ ചത്താരോ ആസവാ വേപുല്ലഭാവം ഗതാ ഓഘാ ഹോന്തി, തേന വുച്ചന്തി “ഓഘാ”തി. തത്ഥ കാമാസവോ കാമോഘോ, ഭവാസവോ ഭവോഘോ, അവിജ്ജാസവോ അവിജ്ജോഘോ, ദിട്ഠാസവോ ദിട്ഠോഘോ.

തേ ചത്താരോ ഓഘാ ആസയമനുപവിട്ഠാ അനുസയസഹഗതാ വുച്ചന്തി. സല്ലാതി ഹദയമാഹച്ച തിട്ഠന്താ. തത്ഥ കാമോഘോ രാഗസല്ലം, ഭവോഘോ ദോസസല്ലം, അവിജ്ജോഘോ മോഹസല്ലം, ദിട്ഠോഘോ ദിട്ഠിസല്ലം.

ഇമേഹി ചതൂഹി സല്ലേഹി പരിയാദിന്നം വിഞ്ഞാണം ചതൂസു ധമ്മേസു തിട്ഠതി രൂപേ വേദനായ സഞ്ഞായ സങ്ഖാരേസു. ഇമാ ചതസ്സോ വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ. തത്ഥ രാഗസല്ലേന നന്ദൂപസേചനം രൂപൂപഗം വിഞ്ഞാണം തിട്ഠതി. ദോസസല്ലേന വേദനൂപഗം മോഹസല്ലേന സഞ്ഞൂപഗം ദിട്ഠിസല്ലേന നന്ദൂപസേചനം സങ്ഖാരൂപഗം വിഞ്ഞാണം തിട്ഠതി.

ചതൂഹി വിഞ്ഞാണട്ഠിതീഹി ചതുബ്ബിധം അഗതിം ഗച്ഛന്തി ഛന്ദാ ദോസാ ഭയാ മോഹാ. രാഗേന ഛന്ദാ അഗതിം ഗച്ഛതി, ദോസേന ദോസാ അഗതിം ഗച്ഛതി, മോഹേന മോഹാ അഗതിം ഗച്ഛതി, ദിട്ഠിയാ ഭയാ അഗതിം ഗച്ഛതി. ഇതി ഇദഞ്ച കമ്മം ഇമേ ച കിലേസാ. അയം സംസാരസ്സ ഹേതു.

൶൨൦. തത്ഥിമാ ചതസ്സോ ദിസാ കബളീകാരാഹാരോ “അസുഭേ സുഭ”ന്തി വിപല്ലാസോ കാമുപാദാനം കാമയോഗോ അഭിജ്ഝാകായഗന്ഥോ കാമാസവോ കാമോഘോ രാഗസല്ലം രൂപൂപഗാ വിഞ്ഞാണട്ഠിതി ഛന്ദാ അഗതിഗമനം. അയം പഠമാ ദിസാ.

ഫസ്സോ ആഹാരോ “ദുക്ഖേ സുഖ”ന്തി വിപല്ലാസോ സീലബ്ബതുപാദാനം ഭവയോഗോബ്യാപാദോ കായഗന്ഥോ ഭവാസവോ ഭവോഘോ ദോസസല്ലം വേദനൂപഗാ വിഞ്ഞാണട്ഠിതി ദോസാ അഗതിഗമനം, അയം ദുതിയാ ദിസാ.

മനോസഞ്ചേതനാഹാരോ “അനത്തനി അത്താ”തി വിപല്ലാസോ ദിട്ഠുപാദാനം ദിട്ഠിയോഗോ പരാമാസകായഗന്ഥോ ദിട്ഠാസവോ ദിട്ഠോഘോ ദിട്ഠിസല്ലം സഞ്ഞൂപഗാ വിഞ്ഞാണട്ഠിതി ഭയാ അഗതിഗമനം. അയം തതിയാ ദിസാ.

വിഞ്ഞാണാഹാരോ “അനിച്ചേ നിച്ച”ന്തി വിപല്ലാസോ അത്തവാദുപാദാനം അവിജ്ജായോഗോ ഇദംസച്ചാഭിനിവേസോ കായഗന്ഥോ അവിജ്ജാസവോ അവിജ്ജോഘോ മോഹസല്ലം സങ്ഖാരൂപഗാ വിഞ്ഞാണട്ഠിതി മോഹാ അഗതിഗമനം, അയം ചതുത്ഥീ ദിസാ. ഇതി ഇമേസം ദസന്നം സുത്താനം പഠമേന പദേന പഠമായ ദിസായ ആലോകനം. അയം വുച്ചതി ദിസാലോകനാ.

ചതൂഹി വിപല്ലാസേഹി അകുസലപക്ഖേ ദിസാവിലോകനാ കിലേസം സംയോജേത്വാ അയം അകുസലപക്ഖേ ദിസാവിലോകനായ ഭൂമി പഞ്ചന്നം ദസന്നം സുത്താനം യാനി പഠമാനി പദാനി ഇമേസം ധമ്മാനം കോ അത്ഥോ? ഏകോ അത്ഥോ, ബ്യഞ്ജനമേവ നാനം. ഏവം ദുതിയാ ഏവം തതിയാ ഏവം ചതുത്ഥീ. അയം പഠമാ സംസന്ദനാ.

ഇമിനാ പേയ്യാലേന സബ്ബേ കിലേസാ ചതൂസു പദേസു പക്ഖിപിതബ്ബാ. തതോ കുസലപക്ഖേ ചതസ്സോ പടിപദാ ചത്താരി ഝാനാനി ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ ചത്താരോ വിഹാരാ ദിബ്ബോ ബ്രഹ്മാ അരിയോ ആനേഞ്ജോ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ ചത്താരോ അച്ഛരിയാ അബ്ഭുതധമ്മാ ചത്താരോ അധിട്ഠാനാ ചത്താരോ സമാധയോ ഛന്ദസമാധി വീരിയസമാധി ചിത്തസമാധി

വീമംസാസമാധി. ചത്താരോ ധമ്മാ സുഖഭാഗിയാ നാഞ്ഞത്ര ബോജ്ഝങ്ഗാ നാഞ്ഞത്ര തപസാ നാഞ്ഞതിന്ദ്രിയസംവരാ നാഞ്ഞത്ര സബ്ബനിസ്സഗ്ഗാ ചത്താരി അപ്പമാണാനി.

തത്ഥ ദുക്ഖാ പടിപദാ ദന്ധാഭിഞ്ഞാ ഭാവിയമാനാ ബഹുലീകരിയമാനാ പഠമം ഝാനം പരിപൂരേതി, പഠമം ഝാനം പരിപുണ്ണം പഠമം സതിപട്ഠാനം പരിപൂരേതി , പഠമം സതിപട്ഠാനം പരിപുണ്ണം പഠമം വിഹാരം പരിപൂരേതി, പഠമോ വിഹാരോ പരിപുണ്ണോ പഠമം സമ്മപ്പധാനം പരിപൂരേതി, പഠമം സമ്മപ്പധാനം പരിപുണ്ണം പഠമം അച്ഛരിയം അബ്ഭുതധമ്മം പരിപൂരേതി, പഠമോ അച്ഛരിയോ അബ്ഭുതോ ധമ്മോ പരിപുണ്ണോ പഠമം അധിട്ഠാനം പരിപൂരേതി, പഠമം അധിട്ഠാനം പരിപുണ്ണം ഛന്ദസമാധിം പരിപൂരേതി, ഛന്ദസമാധി പരിപുണ്ണോ ഇന്ദ്രിയസംവരം പരിപൂരേതി, ഇന്ദ്രിയസംവരോ പരിപുണ്ണോ പഠമം മേത്താഅപ്പമാണം പരിപൂരേതി. ഏവം യാവ സബ്ബനിസ്സഗ്ഗോ ചതുത്ഥം അപ്പമാണം പരിപൂരേതി.

തത്ഥ പഠമാ ച പടിപദാ പഠമഞ്ച ഝാനം പഠമഞ്ച സതിപട്ഠാനം പഠമോ ച വിഹാരോ പഠമഞ്ച സമ്മപ്പധാനം പഠമോ ച അച്ഛരിയോ അബ്ഭുതോ ധമ്മോ സച്ചാധിട്ഠാനഞ്ച ഛന്ദസമാധി ച ഇന്ദ്രിയസംവരോ ച മേത്താ ച അപ്പമാണം. അയം പഠമാ ദിസാ.

ദുക്ഖാ ച [ദുതിയാ ച (ക॰)] പടിപദാ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞാ ദുതിയം ഝാനം ദുതിയഞ്ച സതിപട്ഠാനം ദുതിയോ ച വിഹാരോ ദുതിയഞ്ച സമ്മപ്പധാനം ദുതിയോ ച അച്ഛരിയോ അബ്ഭുതോ ധമ്മോ ചാഗാധിട്ഠാനം ചിത്തസമാധി ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ കരുണാ ച അപ്പമാണം, അയം ദുതിയാ ദിസാ.

സുഖാ ച [തതിയാ ച (ക॰)] പടിപദാ ദന്ധാഭിഞ്ഞാ തതിയഞ്ച ഝാനം തതിയഞ്ച സതിപട്ഠാനം തതിയോ ച വിഹാരോ തതിയഞ്ച സമ്മപ്പധാനം തതിയോ ച അച്ഛരിയോ അബ്ഭുതോ ധമ്മോ പഞ്ഞാധിട്ഠാനഞ്ച വീരിയസമാധി ച ബോജ്ഝങ്ഗാ ച മുദിതാ ച അപ്പമാണം. അയം തതിയാ ദിസാ.

സുഖാ ച [ചതുത്ഥീ ച (ക॰)] പടിപദാ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞാ ചതുത്ഥം ഝാനം ചതുത്ഥഞ്ച സതിപട്ഠാനം ചതുത്ഥോ ച വിഹാരോ ചതുത്ഥഞ്ച സമ്മപ്പധാനം ചതുത്ഥോ ച അച്ഛരിയോ അബ്ഭുതോ ധമ്മോ ഉപസമാധിട്ഠാനഞ്ച വീമംസാസമാധി ച സബ്ബനിസ്സഗ്ഗോ ച ഉപേക്ഖാ അപ്പമാണഞ്ച. അയം ചതുത്ഥീ ദിസാ. ഇമാസം ചതസ്സന്നം ദിസാനം ആലോകനാ. അയം വുച്ചതി ദിസാലോകനോ നാമ നയോ.

തത്ഥായം യോജനാ. ചത്താരോ ച ആഹാരാ ചതസ്സോ ച പടിപദാ, ചത്താരോ ച വിപല്ലാസാ ചത്താരോ ച സതിപട്ഠാനാ, ചത്താരി ച ഉപാദാനാനി ചത്താരി ച ഝാനാനി ചത്താരോ ച യോഗാ വിഹാരാ ച, ഗന്ഥാ ച സമ്മപ്പധാനാ ച, ആസവാ ച അച്ഛരിയാ അബ്ഭുതധമ്മാ ച, ഓഘാ ച അധിട്ഠാനാനി ച, സല്ലാ ച സമാധയോ, വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ ചത്താരോ ച സുഖഭാഗിയാ ധമ്മാ, ചത്താരി ച അഗതിഗമനാനി ചത്താരി ച അപ്പമാണാനി ഇതി കുസലാകുസലാനം പടിപക്ഖവസേന യോജനാ, അയം വുച്ചതി ദിസാലോകനോ നയോ.

തസ്സ ചത്താരി സാമഞ്ഞഫലാനി പരിയോസാനം, യോ ച ധമ്മോ കുസലാകുസലനിദ്ദേസേ പഠമോ ദിസാനിദ്ദേസോ, ഇമസ്സ സോതാപത്തിഫലം പരിയോസാനം ദുതിയം സകദാഗാമിഫലം, തതിയം അനാഗാമിഫലം, ചതുത്ഥം അരഹത്തഫലം.

തത്ഥ കതമോ തിപുക്ഖലോ നയോ? യേ ച ദുക്ഖായ പടിപദായ ദന്ധാഭിഞ്ഞായ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞായ ച നിയ്യന്തി ദ്വേ പുഗ്ഗലാ, യേ ച സുഖായ പടിപദായ ദന്ധാഭിഞ്ഞായ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞായ ച നിയ്യന്തി ദ്വേ പുഗ്ഗലാ.

ഇമേസം ചതുന്നം പുഗ്ഗലാനം യോ പുഗ്ഗലോ സുഖായ പടിപദായ ദന്ധാഭിഞ്ഞായ നിയ്യാതി, യോ ച പുഗ്ഗലോ ദുക്ഖായ പടിപദായ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞായ നിയ്യാതി. ഇമേ ദ്വേ പുഗ്ഗലാ ഭവന്തി. തത്ഥ യോ സുഖായ പടിപദായ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞായ നിയ്യാതി , അയം ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ. യോ പച്ഛിമോ പുഗ്ഗലോ സാധാരണോ, അയം വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ. യോ പുഗ്ഗലോ ദന്ധാഭിഞ്ഞായ ദുക്ഖായ പടിപദായ നിയ്യാതി, അയം നേയ്യോ. ഇമേ ചത്താരോ ഭവിത്വാ തീണി ഹോന്തി, തത്ഥ ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞുസ്സ സമഥപുബ്ബങ്ഗമാ വിപസ്സനാ, നേയ്യസ്സ വിപസ്സനാപുബ്ബങ്ഗമോ സമഥോ, വിപഞ്ചിതഞ്ഞുസ്സ സമഥവിപസ്സനാ യുഗനദ്ധാ. ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞുസ്സ മുദുകാ ദേസനാ, നേയ്യസ്സ തിക്ഖാ ദേസനാ, വിപഞ്ചിതഞ്ഞുസ്സ തിക്ഖമുദുകാ ദേസനാ.

ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞുസ്സ അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ, നേയ്യസ്സ അധിചിത്തസിക്ഖാ, വിപഞ്ചിതഞ്ഞുസ്സ അധിസീലസിക്ഖാ. ഇതി ഇമേസം പുഗ്ഗലാനം ചതൂഹി പടിപദാഹി നിയ്യാനം.

തത്ഥ അയം സംകിലേസോ, തീണി അകുസലമൂലാനി തയോ ഫസ്സാ തിസ്സോ വേദനാ തയോ ഉപവിചാരാ തയോ സംകിലേസാ തയോ വിതക്കാ തയോ പരിളാഹാ തീണി സങ്ഖതലക്ഖണാനി തിസ്സോ ദുക്ഖതാതി.

തീണി അകുസലമൂലാനീതി ലോഭോ അകുസലമൂലം, ദോസോ അകുസലമൂലം, മോഹോ അകുസലമൂലം. തയോ ഫസ്സാതി സുഖവേദനീയോ ഫസ്സോ, ദുക്ഖവേദനീയോ ഫസ്സോ, അദുക്ഖമസുഖവേദനീയോ ഫസ്സോ. തിസ്സോ വേദനാതി സുഖാ വേദനാ ദുക്ഖാ വേദനാ അദുക്ഖമസുഖാ വേദനാ. തയോ ഉപവിചാരാതി സോമനസ്സോപവിചാരോ ദോമനസ്സോപവിചാരോ ഉപേക്ഖോപവിചാരോ. തയോ സംകിലേസാതി രാഗോ ദോസോ മോഹോ. തയോ വിതക്കാതി കാമവിതക്കോ ബ്യാപാദവിതക്കോ വിഹിംസാവിതക്കോ. തയോ പരിളാഹാതി രാഗജോ ദോസജോ മോഹജോ. തീണി സങ്ഖതലക്ഖണാനീതി ഉപ്പാദോ ഠിതി വയോ. തിസ്സോ ദുക്ഖതാതി ദുക്ഖദുക്ഖതാ വിപരിണാമദുക്ഖതാ സങ്ഖതദുക്ഖതാ.

തത്ഥ ലോഭോ അകുസലമൂലം കുതോ സമുട്ഠിതം? തിവിധം ആരമ്മണം മനാപികം അമനാപികം ഉപേക്ഖാഠാനിയഞ്ച. തത്ഥ മനാപികേന ആരമ്മണേന ലോഭോ അകുസലമൂലം സമുട്ഠഹതി. ഇതി മനാപികാ ആരമ്മണാ സുഖവേദനീയോ ഫസ്സോ, സുഖവേദനീയം ഫസ്സം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ സുഖവേദനാ, സുഖവേദനം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ സോമനസ്സൂപവിചാരോ, സോമനസ്സൂപവിചാരം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ രാഗോ, രാഗം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ കാമവിതക്കോ, കാമവിതക്കം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ രാഗജോ പരിളാഹോ രാഗജം

പരിളാഹം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ ഉപ്പാദോ സങ്ഖതലക്ഖണോ, ഉപ്പാദം സങ്ഖതലക്ഖണം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ വിപരിണാമദുക്ഖതാ.

ദോസോ അകുസലമൂലം കുതോ സമുട്ഠിതം? അമനാപികേന ആരമ്മണേന ദോസോ അകുസലമൂലം സമുട്ഠിതം. ഇതി അമനാപികാ ആരമ്മണാ ദുക്ഖവേദനീയോ ഫസ്സോ, ദുക്ഖവേദനീയം ഫസ്സം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ ദുക്ഖവേദനാ, ദുക്ഖവേദനം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ ദോമനസ്സൂപവിചാരോ, ദോമനസ്സൂപവിചാരം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ ദോസോ, ദോസം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ ബ്യാപാദവിതക്കോ, ബ്യാപാദവിതക്കം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ ദോസജോ പരിളാഹോ, ദോസജം പരിളാഹം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം സങ്ഖതലക്ഖണം, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം സങ്ഖതലക്ഖണം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ ദുക്ഖദുക്ഖതാ വേദനാ.

മോഹോ അകുസലമൂലം കുതോ സമുട്ഠിതം? ഉപേക്ഖാഠാനിയേന ആരമ്മണേന മോഹോ അകുസലമൂലം സമുട്ഠിതം. ഇതി ഉപേക്ഖാഠാനിയാ ആരമ്മണാ അദുക്ഖമസുഖവേദനീയോ ഫസ്സോ, അദുക്ഖമസുഖവേദനീയം ഫസ്സം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ അദുക്ഖമസുഖാ വേദനാ, അദുക്ഖമസുഖവേദനം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ ഉപേക്ഖൂപവിചാരോ, ഉപേക്ഖൂപവിചാരം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ മോഹോ, മോഹം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ വിഹിംസാവിതക്കോ, വിഹിംസാവിതക്കം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ മോഹജോ പരിളാഹോ, മോഹജം പരിളാഹം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ വയോ സങ്ഖതലക്ഖണം, വയം സങ്ഖതലക്ഖണം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതേ സങ്ഖതദുക്ഖതാ, ഇതി അയം തിണ്ണം കിലേസാനം നിദ്ദേസോ, അയം വുച്ചതേ കുസലപക്ഖേ തിപുക്ഖലോ നയോ.

ഇതി തീണി അകുസലമൂലാനി ന ചതുത്ഥാനി ന പഞ്ചമാനി, തയോ ഫസ്സാതി തിസ്സോ വേദനാ യാവ സങ്ഖതദുക്ഖതാതി, യോ കോചി അകുസലപക്ഖോ, സബ്ബോ സോ തീസു അകുസലമൂലേസു സമോസരതി.

തത്ഥ കതമോ കുസലപക്ഖോ? തീണി കുസലമൂലാനി, തിസ്സോ പഞ്ഞാ സുതമയീ പഞ്ഞാ ചിന്താമയീ പഞ്ഞാ ഭാവനാമയീ പഞ്ഞാ. തയോ സമാധീ സവിതക്കസവിചാരോ...പേ॰... തിസ്സോ സിക്ഖാ അധിസീലസിക്ഖാ...പേ॰... സിക്ഖാ. തീണി നിമിത്താനി സമഥനിമിത്തം പഗ്ഗഹനിമിത്തം ഉപേക്ഖാനിമിത്തം. തയോ വിതക്കാ നേക്ഖമ്മവിതക്കോ...പേ॰... അവിഹിംസാവിതക്കോ. തീണി ഇന്ദ്രിയാനി അനഞ്ഞാതഞ്ഞസ്സാമീതിന്ദ്രിയന്തി വിത്ഥാരോ. തയോ ഉപവിചാരാ നേക്ഖമ്മൂപവിചാരോ അബ്യാപാദൂപവിചാരോ അവിഹിംസൂപവിചാരോ. തിസ്സോ ഏസനാ കാമേസനാ ഭവേസനാ ബ്രഹ്മചരിയേസനാ. തയോ ഖന്ധാ സീലക്ഖന്ധോ സമാധിക്ഖന്ധോ പഞ്ഞാക്ഖന്ധോ.

തത്ഥ യം അലോഭോ കുസലമൂലം, തം സുതമയിപഞ്ഞം പരിപൂരേതി, സുതമയീ പഞ്ഞാ പരിപുണ്ണാ സവിതക്കം സവിചാരം സമാധിം പരിപൂരേതി, സവിതക്കോ സവിചാരോ സമാധി പരിപുണ്ണോ അധിചിത്തസിക്ഖം പരിപൂരേതി, അധിചിത്തസിക്ഖാ പരിപുണ്ണാ സമഥനിമിത്തം പരിപൂരേതി, സമഥനിമിത്തം പരിപുണ്ണം നേക്ഖമ്മവിതക്കം പരിപൂരേതി, നേക്ഖമ്മവിതക്കോ പരിപുണ്ണോ അനഞ്ഞാതഞ്ഞസ്സാമീതിന്ദ്രിയം പരിപൂരേതി, അനഞ്ഞാതഞ്ഞസ്സാമീതിന്ദ്രിയം പരിപുണ്ണം നേക്ഖമ്മൂപവിചാരം പരിപൂരേതി,

നേക്ഖമ്മൂപവിചാരോ പരിപുണ്ണോ കാമേസനം പജഹതി, കാമേസനപ്പഹാനം സമാധിക്ഖന്ധം പരിപൂരേതി.

അദോസോ കുസലമൂലം ചിന്താമയിപഞ്ഞം പരിപൂരേതി, ചിന്താമയീ പഞ്ഞാ പരിപുണ്ണാ അവിതക്കവിചാരമത്തം സമാധിം പരിപൂരേതി . അവിതക്കവിചാരമത്തോ സമാധി പരിപുണ്ണോ അധിസീലസിക്ഖം പരിപൂരേതി, അധിസീലസിക്ഖാ പരിപുണ്ണാ ഉപേക്ഖാനിമിത്തം പരിപൂരേതി, ഉപേക്ഖാനിമിത്തം പരിപുണ്ണം അബ്യാപാദവിതക്കം പരിപൂരേതി, അബ്യാപാദവിതക്കോ പരിപുണ്ണോ അഞ്ഞിന്ദ്രിയം പരിപൂരേതി, അഞ്ഞിന്ദ്രിയം പരിപുണ്ണം അബ്യാപാദൂപവിചാരം പരിപൂരേതി, അബ്യാപാദൂപവിചാരോ പരിപുണ്ണോ ഭവേസനം പജഹതി, ഭവേസനപ്പഹാനം സീലക്ഖന്ധം പരിപൂരേതി.

അമോഹോ കുസലമൂലം ഭാവനാമയിപഞ്ഞം പരിപൂരേതി, ഭാവനാമയീപഞ്ഞാ പരിപുണ്ണാ അവിതക്കഅവിചാരം സമാധിം പരിപൂരേതി, അവിതക്കോ അവിചാരോ സമാധി പരിപുണ്ണോ അധിപഞ്ഞാസിക്ഖം പരിപൂരേതി, അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ പരിപുണ്ണാ പഗ്ഗഹനിമിത്തം പരിപൂരേതി, പഗ്ഗഹനിമിത്തം പരിപുണ്ണം അഞ്ഞാതാവിനോ ഇന്ദ്രിയം പരിപൂരേതി, അഞ്ഞാതാവിനോ ഇന്ദ്രിയം പരിപുണ്ണം അവിഹിംസൂപവിചാരം പരിപൂരേതി, അവിഹിംസൂപവിചാരോ പരിപുണ്ണോ ബ്രഹ്മചരിയേസനം പരിപൂരേതി, ബ്രഹ്മചരിയേസനാ പരിപുണ്ണാ പഞ്ഞാക്ഖന്ധം പരിപൂരേതി.

ഇതി ഇമേ തയോ ധമ്മാ കുസലപക്ഖികാ സബ്ബേ കുസലാ ധമ്മാ തീഹി തികനിദ്ദേസേഹി നിദ്ദിസിയന്തി തീണി വിമോക്ഖമുഖാനി തസ്സ പരിയോസാനം. തത്ഥ പഠമേന അപ്പണിഹിതം, ദുതിയേന സുഞ്ഞതം, തതിയേന അനിമിത്തം. അയം വുച്ചതി ദുതിയോ തിപുക്ഖലോ നാമ നയോ.

തത്ഥ യേ ഇമേ തയോ പുഗ്ഗലാ ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ നേയ്യോതി. ഇമേസം തിണ്ണം പുഗ്ഗലാനം യേ ച പുഗ്ഗലാ സുഖായ പടിപദായ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞായ, സുഖായ പടിപദായ ദന്ധാഭിഞ്ഞായ ച നിയ്യന്തി, തേ ദ്വേ പുഗ്ഗലാ. യേ ച ദ്വേ പുഗ്ഗലാ ദുക്ഖായ പടിപദായ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞായ, ദുക്ഖായ പടിപദായ ദന്ധാഭിഞ്ഞായ ച നിയ്യന്തി , ഇമേ ചത്താരോ തേന വിസേസേന ദ്വേ ഭവന്തി ദിട്ഠിചരിതോ ച തണ്ഹാചരിതോ ച. ഇമേ ചത്താരോ ഭവിത്വാ തയോ ഭവന്തി, തയോ ഭവിത്വാ ദ്വേ ഭവന്തി. ഇമേസം ദ്വിന്നം പുഗ്ഗലാനം അയം സംകിലേസോ, അവിജ്ജാ ച തണ്ഹാ ച, അഹിരികഞ്ച അനോത്തപ്പഞ്ച, അസ്സതി ച അസമ്പജഞ്ഞഞ്ച, നീവരണാനി ച സംയോജനാനി ച, അജ്ഝോസാനഞ്ച അഭിനിവേസോ ച, അഹംകാരോ ച മമംകാരോ ച, അസ്സദ്ധിയഞ്ച ദോവചസ്സഞ്ച, കോസജ്ജഞ്ച അയോനിസോ ച മനസികാരോ, വിചികിച്ഛാ ച അഭിജ്ഝാ ച, അസദ്ധമ്മസ്സവനഞ്ച അസമാപത്തി ച.

തത്ഥ അവിജ്ജാ ച അഹിരികഞ്ച അസ്സതി ച നീവരണാനി ച അജ്ഝോസാനഞ്ച അഹംകാരോ ച അസ്സദ്ധിയഞ്ച കോസജ്ജഞ്ച വിചികിച്ഛാ ച അസദ്ധമ്മസ്സവനഞ്ച, അയം ഏകാ ദിസാ.

തണ്ഹാ ച അനോത്തപ്പഞ്ച അസമ്പജഞ്ഞഞ്ച സംയോജനാനി ച അഭിനിവേസോ ച മമംകാരോ ച ദോവചസ്സതാ ച അയോനിസോ

മനസികാരോ ച അഭിജ്ഝാ ച അസമാപത്തി ച, അയം ദുതിയാ ദിസാ. ദസന്നം ദുകാനം ദസ പദാനി പഠമാനി കാതബ്ബാനി. സംഖിത്തേന അത്ഥം ഞാപേന്തി പടിപക്ഖേ കണ്ഹപക്ഖസ്സ സബ്ബേസം ദുകാനം ദസ പദാനി ദുതിയകാനി, അയം ദുതിയാ ദിസാ.

ഇതി അകുസലാനം ധമ്മാനം ദുക്ഖനിദ്ദേസോ, അയം സമുദയോ. യം തം ധമ്മം അജ്ഝാവസതി നാമഞ്ച രൂപഞ്ച ഇദം ദുക്ഖം ഇതി അയഞ്ച സമുദയോ, ഇദഞ്ച ദുക്ഖം, ഇമാനി ദ്വേ സച്ചാനി ദുക്ഖഞ്ച സമുദയോ ച നന്ദിയാവട്ടസ്സ നയസ്സ പഠമനിദ്ദേസോ.

തത്ഥ കതമോ കുസലപക്ഖോ? സമഥോ ച വിപസ്സനാ ച, വിജ്ജാ ച ചരണഞ്ച, സതി ച സമ്പജഞ്ഞഞ്ച, ഹിരീ ച ഓത്തപ്പഞ്ച, അഹംകാരപ്പഹാനഞ്ച മമംകാരപ്പഹാനഞ്ച, സമ്മാവായാമോ ച യോനിസോ ച മനസികാരോ, സമ്മാസതി ച സമ്മാസമാധി ച, പഞ്ഞാ ച നിബ്ബിദാ ച, സമാപത്തി ച സദ്ധമ്മസ്സവനഞ്ച, സോമനസ്സഞ്ച ധമ്മാനുധമ്മപ്പടിപത്തി ച.

തത്ഥ സമഥോ ച വിജ്ജാ ച സതി ച ഹിരീ ച അഹംകാരപ്പഹാനഞ്ച സമ്മാവായാമോ ച സമ്മാസതി ച പഞ്ഞാ ച സമാപത്തി ച സോമനസ്സഞ്ച, ഇമേ ധമ്മാ ഏകാ ദിസാ. വിപസ്സനാ ച ചരണഞ്ച സമ്പജഞ്ഞഞ്ച ഓത്തപ്പഞ്ച മമംകാരപ്പഹാനഞ്ച യോനിസോ മനസികാരോ ച സമ്മാസമാധി ച നിബ്ബിദാ ച സദ്ധമ്മസ്സവനഞ്ച ധമ്മാനുധമ്മപ്പടിപത്തി ച, അയം ദുതിയാ ദിസാ. ഇതി കുസലപക്ഖേ ച അകുസലപക്ഖേ ച നന്ദിയാവട്ടസ്സ പന നയസ്സ ചതസ്സോ ദിസാ.

താസു യാനി അകുസലപക്ഖസ്സ പഠമാനി പദാനി അകുസലാനി കുസലേഹി പഹാനം ഗച്ഛന്തി, താനി കുസലപക്ഖേ ദുതിയേഹി പദേഹി പഹാനം ഗച്ഛന്തി. തേസം പഹാനാ രാഗവിരാഗാ ചേതോവിമുത്തി യാനി അകുസലപക്ഖസ്സ ദുതിയാനി അകുസലപദാനി പഹാനം ഗച്ഛന്തി, താനി കുസലപക്ഖസ്സ പഠമേഹി പദേഹി പഹാനം ഗച്ഛന്തി. തേസം പഹാനാ അവിജ്ജാവിരാഗാ പഞ്ഞാവിമുത്തി പരിയോസാനം. ഇമേസം തിണ്ണം നയാനം പഠമോ നയോ സീഹവിക്കീളിതോ നാമ. അട്ഠ പദാനി ചത്താരി ച കുസലാനി ചത്താരി ച അകുസലാനി ഇമാനി അട്ഠ പദാനി മൂലപദാനി, അത്ഥനയേന ദുതിയോ തിപുക്ഖലോ. സോ ഛഹി ധമ്മേഹി നേതി കുസലമൂലാനി ച നേതി അകുസലമൂലാനി ച, ഇതി ഇമാനി ഛ പദാനി പുരിമകാനി ച അട്ഠ മൂലപദാനി ഇമാനി ചുദ്ദസ പദാനി അട്ഠാരസന്നം മൂലപദാനം. തത്ഥ യോ പച്ഛിമകോ നയോ നന്ദിയാവട്ടോ, സോ ചതൂഹി ധമ്മേഹി നേതി. അവിജ്ജായ ച തണ്ഹായ ച സമഥേന ച വിപസ്സനായ ച, ഇമേ ചത്താരോ ധമ്മാ ഇമാനി അട്ഠാരസ മൂലപദാനി തീസു നയേസു നിദ്ദിട്ഠാനി.

തത്ഥ യാനി നവ പദാനി കുസലാനി, തത്ഥ സബ്ബം കുസലം സമോസരതി. തേസഞ്ച നവന്നം മൂലാനം ചത്താരി പദാനി സീഹവിക്കീളിതനയേ തീണി തിപുക്ഖലേ ദ്വേ നന്ദിയാവട്ടേ, ഇച്ചേതേ കുസലസ്സ പക്ഖാ. തത്ഥ യാനി നവ പദാനി കുസലാനി, തത്ഥ സബ്ബം കുസലം യുജ്ജതി. തത്ഥ സീഹവിക്കീളിതേ നയേ ചത്താരി പദാനി തീണി തിപുക്ഖലേ ദ്വേ നന്ദിയാവട്ടേ ഇമാനി നവ പദാനി കുസലാനി നിദ്ദിട്ഠാനി.

തത്ഥ യാനി നന്ദിയാവട്ടേ നയേ ചത്താരി പദാനി, തത്ഥ അട്ഠാരസ മൂലപദാനി സമോസരന്തി. യഥാ കഥം, സമഥോ ച അലോഭോ ച അദോസോ ച അസുഭസഞ്ഞാ ച ദുക്ഖസഞ്ഞാ ച ഇമാനി കുസലപക്ഖേ പഞ്ച പദാനി സമഥം ഭജന്തി. വിപസ്സനാ ച അമോഹോ ച അനിച്ചസഞ്ഞാ ച അനത്തസഞ്ഞാ ച ഇമാനി ചത്താരി പദാനി വിപസ്സനം ഭജന്തി. ഇമാനി നവ പദാനി കുസലാനി ദ്വീസു പദേസു യോജിതാനി, തത്ഥ അകുസലപക്ഖേ നവന്നം അകുസലമൂലപദാനം യാ ച തണ്ഹാ യോ ച ലോഭോ യോ ച ദോസോ യാ ച സുഭസഞ്ഞാ യാ ച സുഖസഞ്ഞാ, ഇമാനി പഞ്ച പദാനി തണ്ഹം ഭജന്തി . യാ ച അവിജ്ജാ യോ ച മോഹോ യാ ച നിച്ചസഞ്ഞാ യാ ച അത്തസഞ്ഞാ, ഇമാനി ചത്താരി പദാനി അവിജ്ജം ഭജന്തി. ഏതാനി നവ പദാനി അകുസലാനി സുസംഖിത്താനി. ഇതി തയോ നയാ ഏകം നയം ന പവിട്ഠാ. ഏവം അട്ഠാരസ മൂലപദാനി നന്ദിയാവട്ടനയേ നിദ്ദിസിതബ്ബാനി.

കഥം അട്ഠാരസ മൂലപദാനി, തിപുക്ഖലേ നയേ യുജ്ജന്തി? നവന്നം പദാനം കുസലാനം, വിപസ്സനാ ച അമോഹോ ച അനിച്ചസഞ്ഞാ ച അനത്തസഞ്ഞാ ച, ഇമാനി ചത്താരി പദാനി; അമോഹോ ച സമഥോ ച അലോഭോ ച അസുഭസഞ്ഞാ ച, ഇമാനി ചത്താരി പദാനി; ലോഭോ ച ദോസോ ച, ഏവം ഇമാനി നവ പദാനി തീസു കുസലേസു യോജേതബ്ബാനി. തത്ഥ നവന്നം പദാനം അകുസലാനം തണ്ഹാ ച ലോഭോ ച സുഭസഞ്ഞാ ച സുഖസഞ്ഞാ ച, ഇമാനി ചത്താരി പദാനി ലോഭോ അകുസലമൂലം; അവിജ്ജാ ച മോഹോ ച നിച്ചസഞ്ഞാ ച അത്തസഞ്ഞാ ച അയം മോഹോ അയം ദോസോ, യേ ച ഇമാനി നവ പദാനി തീസു അകുസലേസു യോജിതാനി. ഏവം അട്ഠാരസ മൂലപദാനി കുസലമൂലേസു ച യോജേത്വാ തിപുക്ഖലേന നയേന നിദ്ദിസിതബ്ബാനി.

കഥം അട്ഠാരസ മൂലപദാനി സീഹവിക്കീളിതേ നയേ യുജ്ജന്തി? തണ്ഹാ ച സുഭസഞ്ഞാ ച, അയം പഠമോ വിപല്ലാസോ. ലോഭോ ച സുഖസഞ്ഞാ ച, അയം ദുതിയോ വിപല്ലാസോ. അവിജ്ജാ ച നിച്ചസഞ്ഞാ ച, അയം തതിയോ വിപല്ലാസോ. മോഹോ ച അത്തസഞ്ഞാ ച, അയം ചതുത്ഥോ വിപല്ലാസോ. ഇതി നവ പദാനി അകുസലമൂലാനി ചതൂസു പദേസു യോജിതാനി. തത്ഥ നവന്നം മൂലപദാനം കുസലാനം സമഥോ ച അസുഭസഞ്ഞാ ച, ഇദം പഠമം സതിപട്ഠാനം. അലോഭോ ച ദുക്ഖസഞ്ഞാ ച, ഇദം ദുതിയം സതിപട്ഠാനം. വിപസ്സനാ ച അനിച്ചസഞ്ഞാ ച, ഇദം തതിയം സതിപട്ഠാനം. അമോഹോ ച അനത്തസഞ്ഞാ ച, ഇദം ചതുത്ഥം സതിപട്ഠാനം. ഇമാനി അട്ഠാരസ മൂലപദാനി സീഹവിക്കീളിതനയം അനുപവിട്ഠാനി. ഇമേസം തിണ്ണം നയാനം യാ ഭൂമി ച യോ രാഗോ ച യോ ദോസോ ച ഏകം നയം പവിസതി. ഏകസ്സ നയസ്സ അകുസലേ വാ ധമ്മേ കുസലേ വാ ധമ്മേ വിഞ്ഞാതേ പടിപക്ഖോ അന്വേസിതബ്ബോ, പടിപക്ഖേ അന്വേസിത്വാ സോ നയോ നിദ്ദിസിതബ്ബോ, തമ്ഹി നയേ നിദ്ദിട്ഠോ. യഥാ ഏകമ്ഹി നയേ സബ്ബേ നയാ പവിട്ഠാ തഥാ നിദ്ദിസിതബ്ബാ. ഏകമ്ഹി ച നയേ അട്ഠാരസ മൂലപദാനി പവിട്ഠാനി, തമ്ഹി ധമ്മേ വിഞ്ഞാതേ സബ്ബേ ധമ്മാ വിഞ്ഞാതാ ഹോന്തി. ഇമേസം തിണ്ണം നയാനം സീഹവിക്കീളിതനയസ്സ ചത്താരി ഫലാനി പരിയോസാനം. പഠമായ ദിസായ പഠമം ഫലം, ദുതിയായ ദിസായ ദുതിയം ഫലം, തതിയായ ദിസായ തതിയം ഫലം, ചതുത്ഥായ ദിസായ ചതുത്ഥം ഫലം. തിപുക്ഖലസ്സ നയസ്സ തീണി വിമോക്ഖമുഖാനി പരിയോസാനം. പഠമായ

ദിസായ അപ്പണിഹിതം, ദുതിയായ ദിസായ സുഞ്ഞതം, തതിയായ ദിസായ അനിമിത്തം. നന്ദിയാവട്ടസ്സ നയസ്സ രാഗവിരാഗാ ചേതോവിമുത്തി അവിജ്ജാവിരാഗാ ച പഞ്ഞാവിമുത്തി പരിയോസാനം . പഠമായ ദിസായ രാഗവിരാഗാ ചേതോവിമുത്തി, ദുതിയായ ദിസായ അവിജ്ജാവിരാഗാ പഞ്ഞാവിമുത്തി. ഇമേ തയോ നയാ ഇമേസം തിണ്ണം നയാനം അട്ഠാരസന്നം മൂലപദാനം ആലോകനാ, അയം വുച്ചതി ദിസാലോകനോ [ദിസാലോചനോ (കം॰)] നയോ. ആലോകേത്വാന ജാനാതി "അയം ധമ്മോ ഇമം ധമ്മം ഭജതീ"തി സമ്മാ യോജനാ. കുസലപക്ഖേ അകുസലപക്ഖേ ച അയം നയോ അങ്കുസോ നാമ. ഇമേ പഞ്ച നയാ.

തത്ഥിമാ ഉദ്ദാനഗാഥാ

തണ്ഹാ ച അവിജ്ജാപി ച, ലോഭോ ദോസോ തഥേവ മോഹോ ച;
ചത്താരോ ച വിപല്ലാസാ, കിലേസഭൂമീ നവ പദാനി.

യേ ച സതിപട്ഠാനാ, സമഥോ ച വിപസ്സനാ കുസലമൂലാ;
ഏതം സബ്ബം കുസലം, ഇന്ദ്രിയഭൂമീ നവ പദാനി.

സബ്ബകുസലം നവഹി പദേഹി യുജ്ജതി, നവഹി ചേവ അകുസലം;
ഏതേ തേ മൂലപദാ, ഉഭതോ അട്ഠാരസ പദാനി.

തണ്ഹാ ചേവ അവിജ്ജാ ച, സമഥോ ച വിപസ്സനാ;
യോ നേതി സബ്ബേസു യോഗയുത്തോ, അയം നയോ നന്ദിയാവട്ടോ.

യം കുസലമൂലേഹി, നയതി കുസലഅകുസലമൂലേഹി;
ഭൂതം തഥം അവിതഥം, തിപുക്ഖലം തം നയം ആഹു.

സോ നേതി വിപല്ലാസേഹി, കിലേസഇന്ദ്രിയേഹി ച;
ധമ്മേ തം നയം വിനയമാഹു, സീഹവിക്കീളിതം നാമ.

വേയ്യാകരണേ വുത്തേ, കുസലതാഹി അകുസലതാഹി ച;
തയോ ആലോകയതി, അയം നയോ ദിസാലോചനോ നാമ.

ഓലോകേത്വാ ദിസാലോചനേന, ഉക്ഖിപിയ യം സമാനേതി;
സബ്ബേ കുസലാകുസലേ, അയം നയോ അങ്കുസോ നാമ.

നയസമുട്ഠാനം.

പേടകോപദേസേ മഹാകച്ചായനസ്സ ഥേരസ്സ സുത്തവിഭങ്ഗസ്സ

[വേഭങ്ഗിസ്സ (പീ॰ കം॰)] ദസ്സനം സമത്തം.

യാനി ചതുക്കാനി അകുസലാനി കുസലാനി ച സീഹവിക്കീളിതേ നയേ നിദ്ദിട്ഠാനി, തികാനി കുസലാനി ച അകുസലാനി ച തിപുക്ഖലേ നയേ നിദ്ദിട്ഠാനി, ദുകാനി കുസലാനി ച അകുസലാനി ച നന്ദിയാവട്ടേ നയേ നിദ്ദിട്ഠാനി. യേസു ദ്വീസു ധമ്മേസു [വിസുദ്ധീസു (കം॰)] കുസലേസു സോ അത്ഥോ തികേസു വിഭജ്ജമാനസ്സ ഭവഭൂമി, അഥ ച സബ്ബോ [പുബ്ബോ (കം॰)] ച

അഥോ തീഹി ബ്യഞ്ജനേഹി നിദ്ദിസതി. തത്തകാനി വുച്ചതി. യോ അഥോ ചതൂഹി പദേഹി അട്ഠവീസതിഭാഗേഹി നത്ഥിഭൂമി നിദ്ദിസിതും, അവചരന്തോവ ചതൂഹി പദേഹി നിദ്ദിസതി. ഇതി യം യഥാനിദ്ദിട്ഠസ്സ അവികോസനാ ഇദം പമാണം. യഥാ സബ്ബേ സമാധയോ തീസു സമാധീസു പരിയേസിതബ്ബാ, സവിതക്കസവിചാരേ അവിതക്കവിചാരമത്തേ അവിതക്കഅവിചാരേ ഇദം പമാണം, നത്ഥി ചതുത്ഥോ സമാധി. തഥാ തിസ്സോ പഞ്ഞാ ചിന്താമയീ സുതമയീ ഭാവനാമയീ സബ്ബാസു പഞ്ഞാസു നിദ്ദിസതി, നത്ഥി ചതുത്ഥീ പഞ്ഞാ ന ചിന്താമയീ ന സുതമയീ ന ഭാവനാമയീ, പഞ്ഞാ നാസ്സ അത്ഥി ഇമേസം ധമ്മാനം യാ അവിക്ഖേപനാ, ഇദം വുച്ചതി പമാണന്തി.

ഥേരസ്സ മഹാകച്ചായനസ്സ ജമ്ബുവനവാസിനോ പേടകോപദേസോ

സമത്തോ.

പേടകോപദേസപകരണം നിട്ഠിതം.